

ESG MİMAR

YIL 30 SAYI 106 2020/2

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin üç ayda bir yayınlanan Uluslararası Hakemli Dergisidir.
Yerel Süreli Yayın
 Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyeleri için ücretsiz bir yayındır.

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
 Yayın Komitesi
Sahibi İlker Kahraman
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Seçkin Kutucu
Editör Çiçek Ş. Tezer Yıldız
Grafik Tasarım Güler Ertan
Konsept Tasarım Emre Çikinoğlu

Yayın Komitesi

Halil İbrahim Alpaslan
 Deniz Dokgöz
 İpek Ek
 Can Gündüz
 Hikmet Eldek Güner
 İlker Özdel
 Melis Varkal
 (Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir
 Tel: (232) 463 66 25 (pbx)
 Faks: (232) 463 52 12
 egemim@izmimod.org.tr
 www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50
 Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33
 Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02
 Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91
 Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07
 Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83
 Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73
 Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23
 Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21
 Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Abone ve Reklam İletişim

Binat İletişim & Danışmanlık
 Barbaros Bulvarı Dörtüzlü Çeşme Sok. No: 2
 Güneş Apt. K: 6 D: 7 34353 Beşiktaş / İstanbul
 Tel: (212) 259 90 79 Faks: (212) 259 16 46
 info@binatdanismanlik.com
 Reklam Yöneticisi: Teoman Coşkun
 abonelik.binatdanismanlik.com

Baskı

12matbaa
 İbrahim Karaoğluanoğlu Cad.
 No:35 34418 Kağıthane, İstanbul
 T. +90 212 281 25 80
 info@onikincimatbaa.com
 Sertifika No: 46618

• Ege Mimarlık makale seçimleri hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli seçim sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer almaktadır.

KAPAK TIRTIL

FOTOĞRAF Zeren + Mehmet Yasa Photography

BAŞYAZI ...3**İNGİLİZCE ÖZET ...4****HABERLER ...6****İZ BIRAKANLAR**

Hikmet Sivri Gökmen

İzmirli Bir Mimar:

Güngör Kaftancı ...12

İNCELEME

Hüseyin Yanar

“Ellerimizden Kayıp Giden Dünya”...

Oodi'yi Yazarken... ...24

YAPI TANITIM

İkiartıbir Mimarlık

TIRTIL ...30**KOMŞU YAKA**

Renzo Piano Building Workshop (RPBW)

Agora'nın Güncel Hâli ...34**MAKALE (Araştırma Makalesi)**

Yaren Şekerci, Hilal Tuğba Örmecioğlu
Yakın Tarihin Önemli Bir Endüstri Mirası Olarak İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası ...38

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Ülkü İnceköse, Neriman Yörür, Ayşegül Altınörs Çırak
Muğla Ovası'nda Amaç Dışı Yapılaşmalar ve Yitirilen Gelenek ...44

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Özge Süzer
Sürdürülebilir Mimarlığın Sosyo-Kültürel Boyutu Bağlamında İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binasının Değerlendirilmesi ...50

MAKALE (Araştırma Makalesi)

İbrahim Türkeri, Feride Önal
Türkiye'deki Cami Proje Yarışmalarının Kutsal Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi ...56

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Gülnur Çevikayak, Ebru Çubukçu
Çocukların Eğitim Alanlarına İlişkin Duygu ve Davranış Deneyimlerinin İncelenmesi ...62

MÜFREDAT DIŞI

Ozan Avcı, Zeynep Aydemir, Arda İnceoğlu, Kürşad Özdemir, Burcu Serdar Köknar, Ahmet Sezgin, Derya Uzal
Tasarla ve Yap Stüdyosu'nun Mimarlık Eğitimindeki Yeri ve Önemi ...68

ÖĞRENCİ

Aslıhan Barut, Merve Büyüknacar
Mimarlık Aracılığıyla Keşif ve Öğrenme: 16. Venedik Mimarlık Bienali ...74

KÜLTÜR-SANAT

Özgür Demirci
Beyaz Perdeden Yeşil Sahaya ...76

YAYIN TANITIM ...78**KARİKATÜR**

Hilal Özcan
Karikatür ...79

EGE MİMARLIK

Bilgilendirme ...80

ŞUBE'DEN EGE MİMARLIK'TAN

Değerli Meslektaşlarımız, Alışık olmadığımız, zor zamanlardan geçiyoruz. Alışık olmadığımız mesafelerden iletişim kurmaya, alışık olmadığımız bir şekilde var olmaya çalışıyoruz. Bu süreç içinde kendimizi, yaşamımızı, alışkanlıklarımızı, yapıyı çevremizi sorguluyoruz. Sürekli bahsi geçen “Yeni Normal” nedir diye anlamaya çalışıyoruz. Yeni normal tam olarak bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey yeni normalin oluşmasında, yeni mekân yaklaşımlarının hayata geçirilmesinde her zaman olduğu gibi mesleğimize çok ihtiyaç duyulacağı. İnsanoğlunun mağaralardan çıkıp kendisine barınak yapmaya başladığı günlerden beri çok çeşitli süreçlerden geçen ve yaklaşık 12000 yaşındaki mesleğimizin günümüzdeki uygulayıcılarıyız. Mesleğimizin; insanların hayatlarına dokunduğunu, çok çeşitli ihtiyaçları içinde barındırdığını, en olmayacak zamanda en olmayacak yerde sizi tasarımcısı ile konuşturduğunu ve kimi dertlerinize sırdaş ve çözüm ortağı olduğunu biliyoruz. Sizi mekâna ait hissettirenin mesleğimiz olduğunu, yaşamın güzelliklerinin mesleğimiz vasıtası ile de fark edildiğini de biliyoruz. Farkında olmayanları gerekli bilgilendirmeler ile bu güzelliğin parçası olmaya davet ediyoruz. Aynı, TMMOB çatısı altındaki diğer meslektaşlarımızın insan hayatına farklı yerlerden dokunduğunu bildiğimiz gibi. TMMOB'nin ülkemiz için ne denli önemli bir rol üstlendiğini biliyor ve ürettiği güzellikleri paylaşıyoruz. Ancak, TMMOB'nin öneminin de anlaşılamadığını, işlevsizleştirilmeye çalışıldığını üzülmeye görüyoruz. Bir yandan salgın bir yandan baskılar ile uğraşırken sığınacak liman arıyoruz, bizi ait olduğumuzu düşündüğümüz düşsel diyarlara götürecek bir vasıta arıyoruz.

Okumakta olduğunuz Ege Mimarlık dergisi 106. sayısı sizleri aradığınız düşsel diyarlara ulaştıracak vasıta değerli meslektaşlarımız. Bu sayı sizi Helsinki'den Atina'ya, Venedik'ten Muğla ovasındaki yapılaşmalara götürüyor. Hem de tam istediğiniz biçimde, hem de tam istediğiniz dilde konuşarak. Bu dilde konuşmaya, hayal kurmaya ihtiyacınız olduğunu biliyoruz. Bizim de ihtiyacımız var. 45. dönem yönetim kurulu olarak sizleri dergimiz vasıtası ile ilk kez selamlıyoruz. Birlikte başarabileceğimiz hayaller için elinden geleni yapan 45. Dönem yönetim kurulumuzun heyecanını, dayanışmaya olan özlemini dergimizde de yansıtmaya çalışıyoruz. Dayanışmaya çok ihtiyacımız olduğunu bildiğimiz bu günlerde sanal ortam buluşmaları ve etkinlikleri ile sizlerle bir arada olmak için var gücümüz ile çalışıyoruz. Gücünü üyesinden alan kurumumuzun, 1991 yılından beri üyeleri için çıkardığı dergimizi de çok önemsiyor ve çitasını daha yükseğe taşımak için elimizden geleni yapacağımıza söz veriyoruz.

Dergimizin her sayıda yenilikçi yaklaşımı ile daha da ilginizi çekeceğini ve de arşivinizde başucu kaynağı olarak yerini alacağını düşünüyoruz. Bu uğurda en büyük özveri yayın kuruluna, dergimize yazıları ile katkı yapanlara ve dergimizi sahiplenen siz değerli üyelerimize düşüyor.

Dergimizin hazırlanmasında emeği geçen herkese çok teşekkür ediyoruz.

Aynı amaç uğrunda, aynı hayalleri paylaşan, aynı kardeşlik türküsünü bağıra bağıra söylemeye hazır siz değerli Ege mimarları hasretle kucaklıyor, gelecek sayıda buluşmak dileği ile sizlere iyi okumalar diliyoruz.

YÖNETİM KURULU

Tüm insanların ortak gündemi hâlini almış olan corona salgını günlerinde; bilgiyi paylaşmak, ortak tartışma düzlemleri yaratmak ve mesleki etkinliklerimizde dayanışmayı sağlamak

adına hem yayın üretme hem de meslek odalarının faaliyetleri her zamankinden daha da önemli hâle gelmiş durumda. Çalışmalarına henüz pandemi gündemimize oturmamışken başlamış olduğumuz 106. sayımızın hazırlıklarını evlerimizden, karantina günlerimizde tamamlıyoruz. Bu küresel ve hayati durum, mekâna bakışımızı, mekanla ilişkilene ve mekânı üretim biçimlerini yeniden ele almamızı zorunlu kılacak gibi görünüyor. Umuyoruz ki bu sayımız da daha önceki Ege Mimarlık sayıları gibi bu tartışmalara altlık oluşturacak mimarlık ve kültür alanı literatürüne katkısını sunacaktır.

Ele aldığı konularda kendi bölgesini önceleyen, bunu yaparken hem kavramsal çalışmalara hem de bölgede güncel konulara tartışma zemini hazırlayacak küresel konulara alan açma gayesinde olan Ege Mimarlık'ın bu sayısında, farklı coğrafyalardan yapı incelemeleri ve konular da gündemimizde. Yerelde üzerine düşünülmesi elzem olan konulardan biri elbette tarihi dokunun içinde hassasiyetle ve güncel kullanım biçimlerini incelleme ele alan kamusal mekân üretimi. Hüseyin Yanar, bu konuda önemli bir örnek teşkil ettiğini düşündüğümüz Oodi Helsinki Merkez Kütüphanesi'ni, corona günlerinin içinden bir bakışla Ege Mimarlık için ele aldı. Dergimizin klasikleşmeye aday bölümlerinden olan İz Bırakanlar'da bu sayıda Hikmet S. Gökmen hazırladığı dosyada Güngör Kaftancı ile yaptığı güncel röportaja ve değerli mimarın çalışmalarının sistemli bir sunumuna yer veriyor. 2019'un yaz aylarında Alsancak Vapur İskelesi'nin yanında önemli bir kamusal mekân olarak yerini alan ve o günden bu yana kentlinin aktif olarak kullandığı Tırtıl'ı tasarımcısı İkiartıbir ekibi aktarıyor. “Komşu Yaka”da ise ünlü İtalyan mimarlık ofisi Renzo Piano Building Workshop'un Atina'da tasarladığı Stavros Niarchos Kültür Merkezi'ne yer veriyoruz. Makale bölümümüzde Muğla Ovası'ndaki yapılaşmaları, İzmir Elektrik Fabrikası'nı ve İzmir Ticaret Odası'nın sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirmesini yaparak yerele odaklanan makalelerin yanında çocuk eğitim alanlarının duyu ve davranışlara etkisi ile cami tasarımlarında “kutsal” kavramını ele alan iki makale yer alıyor. Müfratadışı bölümümüzde ise MEF Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nin “Tasarla ve Yap!” Atölyelerine yer veriyoruz. Öğrenci bölümünde öğrenciliklerinde Şubemizin Seyahat Bursu ile Venedik Bienali'ni ziyaret etme şansı yakalamış iki mimar bu deneyimlerini aktarırken İzmir'in belleğinde önemli yeri olan Yıldız Sineması'nı ele alan “Beyaz Perdeden Yeşil Sahaya” adlı video çalışmasını yönetmeni Özgür Demirci aktarıyor. Anlamlı karikatürünü bizlerle paylaştığı için Hilal Özcan'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yeni sayımızla sağlıklı günlerde buluşmak dileğiyle.
YAYIN KOMİTESİ

MEMORABLE FIGURES**An Architect from Izmir: Güngör Kaftancı**

Hikmet Gökmen, Assoc. Prof. Dr.; Dokuz Eylül University
Department of Architecture

PROJECTING**“The World Slipping Through Our Fingers”... While Writing Oodi...**

Hüseyin Yanar, Dr. MSc. Arch; Tampere University, Helsinki

PROJECT**Tirtıl**

İkiArtıbir Architecture

PROJECT/NEIGHBOR SHORE**Current State of Agora: Stavros Niarchos Foundation Cultural Centre**

Renzo Piano Building Workshop (RPBW)
Translation: Çiçek Ş. Tezer Yıldız, M. Arch

ARTICLE**An Important Heritage of Recent History: Izmir Historical Power Plant**

Yaren ŞEKERCİ, Research Asst, Antalya Bilim University
Department of Interior Architecture and Environmental Design

Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU, Assoc. Prof. Dr.; Akdeniz University Department of Architecture

Opened in 1928, Izmir Power Plant worked not only to produce energy for the industry but also to spread of modernization through electrification. Izmir Power Plant was shut down in 1989. There hasn't been any significant work to retrieve this industrial asset for thirty years. The aim of this study is to underline the importance of Izmir Power Plant and convey the characteristics of this factory within the framework of the criteria to determine the cultural assets to be protected.

Keywords: Early Republican Period, Industrial Heritage, Izmir Power Plant, Lighting with Electricity

ARTICLE**Villa Type Constructions in Muğla Plain: The Lost Tradition in Agricultural Lands**

Ülkü İnceköse, Assoc. Prof. Dr.; Izmir Institute of Technology
Department of Architecture

Neriman Yörür, Assoc. Prof. Dr.; Dokuz Eylül University
Department of City and Regional Planning
Ayşegül Altınörs Çırak, Assoc. Prof. Dr.; Dokuz Eylül University Department of City and Regional Planning

In rural areas, and especially on agricultural land, the different types of buildings have been constructed for purposes other than agriculture in recent years. Within the scope of this study, the built environment of the Muğla Plain which is characterized as an absolute agricultural area, and non-purpose functions observed in the daily life, were

analyzed. The results of these analysis based on land use characteristics, number of stories, material usage, traditional-modern building relation, building-parcel relation, were explained. The aim of this article, which determines the villa-type buildings leading to the loss of tradition in agriculture as a problem; is to present what needs to be done by using the planning tools to preserve the characteristics of the traditional residential area in the Muğla Plain through the tools of urban planning.

Keywords: Muğla Plain, rural areas, agricultural lands, traditional constructs

ARTICLE**Evaluation of the Headquarters Building of Izmir Chamber of Commerce as to the Socio-Cultural Aspects of Sustainable Architecture**

Özge Süzer, Asst. Prof. Dr., Çankaya University
Department of Architecture

Sustainable buildings should be evaluated under three dimensions, namely; environmental, socio-cultural and economic aspects. However, first generation assessment systems mostly cover environmental criteria, while neglecting required socio-cultural parameters. In this context, İzmir Chamber of Commerce headquarters building is examined by focusing on the socio-cultural dimension. As the building is LEED certified, it can be identified as green, however, since it overlooks the criteria of; (i) Protection of historical and cultural values, (ii) Social equity and social integration, and (iii) Improvement of quality of life, it cannot be identified as sustainable.

Keywords: sustainable architecture; green building certificate systems; socio-cultural; quality of life; İzmir Chamber of Commerce

ARTICLE**Evaluation of Mosque Project Competitions in Turkey in Terms of Sacred Concept**

İbrahim Türkeri, Asst. Prof. Dr., Gebze Technical University Department of Architecture
Feride Önal, Prof. Dr., İstanbul Gedik University Department of Architecture

The basic premise of the mosque problematic in Turkey, before everything “sacred understanding” is. The mosque designs obtained through the competition and the discourses developed through these designs show that the intellectual route is

related to the concept of “sacred”. In this context, within the scope of the study; Competitions opened between 2010 and 2015 in order to obtain ideas or projects for mosque architecture were examined. The design paradigms followed by the designs ranked in the competitions were examined spatially and semantically within the framework of the concept of sacred. This discourse analysis also shows the place of the “sacred” perception in the design, either implicitly or explicitly loaded. Keywords: Sacred, Sacred Space, Mosque, Architectural Competitions

ARTICLE**Investigation of Children's Emotional and Behavioral Experiences on Schoolgrounds**

Gülnur CEVİKAYAK, Dr., Dokuz Eylül University Department of City and Regional Planning
Ebru ÇUBUKÇU, Prof. Dr., Dokuz Eylül University Department of City and Regional Planning

This study examines the effects of the spatial organization of schoolgrounds, which have an important role in the physical, social, cultural and cognitive development of children. 62 students in 4 schools in 9-11 age group prepared written and drawn expressions regarding the current school area and its surroundings. Study results obtained from the activity and oral interviews pointed out that the spatial organization of the educational areas and the spatial opportunities offered determine the emotional experience, activity and behavioral contents of the children.

Keywords: Schoolgrounds, Children, Emotional-Behavioral Experience, Spatial Perception

NOT IN THE CURRICULUM**Place and Importance of the “Design and Do! Studio” within Architectural Education**

Ozan Avcı, Asst. Prof. Dr.
Zeynep Aydemir, Asst. Prof. Dr.
Arda İnceoğlu, Prof. Dr.
Burcu Serdar Köknar, Asst. Prof. Dr.
Ahmet Sezgin, Asst. Prof. Dr.
Derya Uzal, Research Asst.
(all: MEF University Department of Architecture)

STUDENT**Exploration and Learning Through Architecture: 16th Architecture Biennale**

Aslıhan Barut, Architect - Merve Büyüknacar, Architect

CULTURE - ART**From the Silver Screen to Soccer Field**

Özgür Demirci, Artist

SIMES

luce per l'architettura

Wood'u incelemek için
kodu okutunuz.

TEPTA

AYDINLATMA

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 45. Genel Kurulu Gerçekleştirildi

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin 45. Genel Kurulu 1 Şubat 2020 Cumartesi günü İzmir Mimarlık Merkezi'nde gerçekleştirildi.

Genel Kurul programı dâhilinde, 44. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı H. İbrahim Alpaslan'ın konuşmasıyla yapılan açılışın ardından Divan

Heyeti seçimi yapıldı ve 44. Dönem Çalışma Raporu sunumu gerçekleştirildi. Üyelerin sorularını ve görüşlerini paylaşmaları ile şekillenen Genel Kurul, Yönetim Kurulu'nun ibra edilmesiyle devam etti.

Genel Kurul'un son bölümünde ise üyeler ertesi gün gerçekleşecek Yönetim Kurulu Seçimleri ve göreve gelecek yeni dönem Yönetim Kurulu ile ilgili beklentilerini, taleplerini ve dileklerini iletiler.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 45. Dönem Yönetim Kurulu Göreve Başladı

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 45. Dönem Yönetim Kurulu, 11 Şubat 2020 Salı günü gerçekleştirilen Devir Teslim Toplantısı'nın ardından göreve başladı. Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu, TMMOB Mimarlar Odası'nın en büyük ölçekli ve aktif şubelerinden olan İzmir Şubesi'nin 64 yıllık tecrübesinin sorumluluğunu saygıyla devralırken, bu önemli görevi çalışma dönemi boyunca dayanışmacı ve yenilikçi bir anlayışla sürdüreceğini bildirmekten gurur duymaktadır.

Yönetim Kurulu üyeleri arasındaki görev dağılımı şöyledir:

İlker Kahraman, Başkan
Banu Aydın, Başkan Yardımcısı
F. Zerrin Ayazoğlu, Sekreter Üye
Seçkin Kutucu, Sayman Üye
Merih F. Yıldırım, Üye
Yelda Tuna, Üye
Heval Turan, Üye

Orhan Ersan, Yedek Üye
Zeynep Günseli Özşahin, Yedek Üye
Uğur Yıldırım, Yedek Üye
Bora Örgülü, Yedek Üye
Özüm Birgin, Yedek Üye
Ali Genç, Yedek Üye
Engin Yavuz, Yedek Üye

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nden Mimar Sinan Günü Basın Açıklaması

Büyük usta Mimar Sinan'ı ölümünün 432. yılında saygıyla anıyoruz. Anadolu'da ve yakın coğrafyalarda çok sayıda önemli eser vermiş olan Mimar Sinan, mimarlık tarihinde hem yapı sanatına sunmuş olduğu katkılarla hem de bu alanda geliştirmiş olduğu fikirlerle eşsiz bir yere sahiptir. Başyapıtlarından Selimiye Camii ile UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan mimarın bizlere bıraktığı anlayış, mesleğimizin hassasiyetlerinin korunmasını ve yapı üretiminin beraberinde

getirdiği toplumsal sorumlulukların farkındalığını beraberinde getiriyor. Mimarlar Odası İzmir Şubesi olarak Büyük Usta'yı saygıyla anarken, tüm meslektaşlarımızı Sinan'ın açmış olduğu yolda, O'ndan etkilenen nice önemli mimarın katkılarıyla bugüne kadar taşınmış olan mimarlık ve kültür mirasını hassasiyetle korumayı ve sürdürmeyi hatırlamaya davet ediyoruz.

TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
9 Nisan 2020

45. Dönemin İlk Danışma Kurulu Toplantısı ve Çalıştayı Yoğun Katılımla Gerçekleşti

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin 45. Döneminin ilk Danışma Kurulu toplantısı 22 Şubat 2020 Cumartesi günü İzmir

Mimarlık Merkezi'nde gerçekleştirildi. Programı iki bölüm olarak kurgulanan toplantının öğleden önceki ilk kısmında bir araya gelen üyeler; yeni dönemde Odadan ve Şubeden beklentilerini, ele alınacak konular ve çalışma yöntemleri ile ilgili önerilerini dile getirdiler. Zehra Akdemir'in moderatörlüğünde gerçekleştirilen ilk bölümün ardından ikinci bölümde planlanmış olan çalıştayda katılımcılar, günün ilk yarısında ortaya çıkan önerileri

somutlaştırıp detaylandırma fırsatı buldular.

Üyelerin katılımının yoğun olduğu 1. Danışma Kurulu'nda ayrıca bir anket çalışması başlatıldı. Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin çalışmaları konusunda üyelerinin görüşlerini almayı ve bu doğrultuda çalışmalarını sürdürmeyi planlayan Şube Yönetim Kurulu, anket sonuçlarını resmî web sitesi üzerinden ve e-Bülten aracılığıyla üyelerle paylaştı.

1. Genç Danışma Kurulu Çevrimiçi Olarak Gerçekleştirildi

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, fiziksel mesafenin uygulandığı covid-19 salgın günlerinde mimarlara faydalı olacağı düşünülen çevrimiçi etkinlikler

düzenliyor. Bu kapsamda gerçekleştirilen ilk çevrimiçi etkinlik, 11 Nisan 2020 tarihinde 45. Dönem 1. Genç Danışma Kurulu oldu.

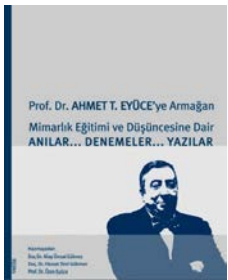
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı İlker Kahraman'ın yürütücülüğünde gerçekleştirilen Kurul'da genç meslektaşlarımız mesleki faaliyetler alanında önemli buldukları hususları, sıkıntıları ve görüşlerini paylaştılar. Genç üyeler ayrıca Odadan ve Şubeden

beklentilerini aktardılar; problemlerin çözümü ile ilgili geliştirilebilecek yöntemler ve çalışmalar tartışıldı.

Genç Danışma Kurulu, "İzmir Ticaret Odası Binası Yenileme Fikir Projesi Yarışması" ödülleri alan projelerinin sunumlarının gerçekleştirildiği bir çevrimiçi sunum ile devam etti.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin düzenlediği tüm çevrimiçi etkinliklerin kaydına İzmir Mimarlık Merkezi'nin youtube kanalından erişilebilir.

"Prof. Dr. Ahmet T. Eyüce'ye Armağan: Mimarlık Eğitimi ve Düşüncesine Dair Anılar Denemeler Yazılar" Kitabı Çıktı

İzmir mimarlığı ve mimarlık eğitimi için uğraşlar vermiş ve üretimlerde bulunmuş; kentimiz ve Mimarlar Odası için önemli bir aktör olan ve 2013 yılında kaybettiğimiz

Mimarlık Eğitimi ve Düşüncesine Dair Anılar Denemeler Yazılar, kendini bir mimarlık eğitim neferi olarak gören, 2013 yılında kaybettiğimiz Prof. Dr. Ahmet Tuncay Eyüce'nin anısına Doç. Dr. Nilay Ünsal Gülmez, Doç. Dr. Hikmet Sivri Gökmen ve Prof. Dr. Özen Eyüce tarafından hazırlanmış; mimarlık ve mimarlık eğitimi üzerine metinlerin de yer aldığı, Ahmet Eyüce ile yaşamışlıkları ve onun ilkelerini geleceğe aktarma çabasındaki bir çalışmadır. Kaybının ardından, Ahmet Hoca'nın hayatına dokunduğu pek çok kişinin anıları, Eyüce'nin mimarlık ve mimarlık eğitime bakışı, mimarlık dağarcığına katkı yapacak akademik makaleleri kaleme alarak oluşturduğu bu değerli çalışma özellikle mimar adayları ve genç mimarlar için zihin açıcı olacaktır."

Değerli Mimar Cengiz Bektaş'ı Kaybettik

Birçok nitelikli yapısı ve yazınsal üretimiyle ülkemiz mimarlığına ve mimarlık

kültürü alanına önemli katkıda bulunmuş olan değerli mimar Cengiz Bektaş'ı kaybettik.

2001 yılında Aga Khan Ödülü'ne, 2014'te Uluslararası Mimar Sinan Ödülü'ne ve 2016'da ise Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri'nde Mimar Sinan Büyük Ödülü'ne layık görülmüş olan ünlü mimar, iki yıl TMMOB Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu üyeliği görevini yürüttü. Mimarlar Odası İzmir Şubesi olarak Bektaş'ın ailesine, yakınlarına ve tüm meslektaşlarına başsağlığı diliyoruz.

Prof. Dr. Ahmet Tuncay Eyüce'ye armağan olarak kurgulanan "Mimarlık Eğitimi ve Düşüncesine Dair Anılar Denemeler Yazılar" adlı kitap çıktı. Doç. Dr. Nilay Ünsal Gülmez, Doç. Dr. Hikmet Sivri Gökmen ve Prof. Dr. Özen Eyüce tarafından hazırlanan kitap, Verita Kitap tarafından yayımlandı. Kitap, tanıtım metninde şöyle aktarılıyor: "Prof. Dr. Ahmet T. Eyüce'ye Armağan:

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin Konak Gökdelen Planları Davası Kararı ile İlgili Basın Açıklaması

Mimarlar Odası, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 12.01.2018 tarih ve 05/70 sayılı kararı ile onaylanan NIP-30557 plan işlem no.lu Konak 1.Etap (Alsancak-Kahramanlar Bölgesi) 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın iptali istemiyle dava açmıştır.

T.C. İzmir 3. İdare Mahkemesi Esas No : 2018/987, Karar No : 2019/1583 ile, dava konusu Konak 1. Etap (Alsancak - Kahramanlar Bölgesi) 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ile ilgili olarak, dosyada bulunan bilgi ve belgeler ile bilirkişi raporunun değerlendirilmesinden sonra dava konusu planın şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına, imar mevzuatına ve kamu yararına uygun olmadığı sonucuna varmıştır.

Mahkeme kararında 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda öngörülmüş olan ulaşım ve arazi kullanım kararlarının; üst ölçekli 1/25.000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı kararları ile çelişmediği ve "planların kademeli birlikteliği ilkesi"ne uygun olduğu kararına varmıştır.

Ayrıca, üst ölçekli İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı plan kararları ve plan hükümleri ile çelişmediği ve planların kademeli birlikteliği ilkesine uygun olduğu kararına varmıştır.

Ancak, dava konusu 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın; planlama alanı çevresinde yer alan plan kararları ile bu kararların planlama alanına olası etkilerini dikkate almadan, sadece mevcut 1/1000 ölçekli İmar Planı kararlarının ve mevcut mekânsal yapının sürdürülmesini sağlamak amacıyla hazırlanmasının planlama ilke ve esaslarına uygun olmadığı görülmüştür.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda, yeni kent merkezinin gelişmesine paralel olarak Merkezi İş Alanı (MİA) içerisinde yer alan kullanımların yeniden örgütlenmesinin planlama alanı içerisindeki mekânsal kurguyu ne şekilde değiştireceğine ilişkin öngörülerin mutlak surette değerlendirilmesi ve olası sonuçlarına yönelik stratejiler geliştirilmesi gereklidir. Ancak, dava konusu planda bu tür yaklaşımların hiçbirinin yer almadığı görülmüştür. Planın sadece 1/1000 ölçekli plan kararlarının üst ölçekli plana aktarılmasının ötesine geçemediği; dava konusu planın bu gelişmelerden soyutlanarak ya da görmezden gelerek hazırlanmasının planlama ilke ve esasları ile çeliştiği; bu kapsamda da dava konusu planın belirtilen açılardan planlama ilkelerine, şehircilik esaslarına ve plan tekniğine aykırı olduğu görülmüştür.

Kentlerde çok katlı yapılaşmaların silüetle ilişkisine dair yönlendirici ilkelerin belirleneceği plan ölçeğinin nazım imar planları olduğu açıktır; ancak, dava konusu planda bu hususta da bir öngörünün ya da düzenlemenin geliştirilmemiş olduğu; bu kapsamda da dava konusu planın belirtilen açıdan planlama ilke ve esasları ile plan tekniğine aykırı olduğu düşünülmüştür.

Dava konusu 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın . sadece alt ölçekte belirlenmiş arazi kullanım kararlarının üst ölçeğe taşınmasının ötesine geçmeyen, . geleceğe ilişkin bir vizyon ortaya koymayan, sadece alt ölçekli planlara yönelik yapılacak müdahalelerin üst ölçekli plan kararları açısından meşruluğunu sağlayan bir plan niteliğinde değerlendirilebileceği, bunun da bir nazım imar planından beklenen ve yasada tanımlanan niteliklerle örtüşmediği görülmüştür.

Odamız, kentimiz için yapılan planlama kararlarını önemsemektedir. Planlama "İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı" ile paralellik göstermeli, "1/25.000 ölçekli İzmir Büyükşehir

Bütünü Çevre Düzeni Planı" kararları ile çelişmemelidir.

Söz konusu davada mahkemece yapılan incelemede üst ölçekli planlarla uyum olduğu görülmüştür.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın kentimizin en önemli alanlarından birisi olan Alsancak Kahramanlar bölgesi için kentlinin yaşamını kolaylaştıracak ve yaşam kalitesini arttıracak yönlendirmeler yapılmasını beklemekteyiz.

Bugüne kadar nazım imar planı 5 kez dava edilmiştir. Bu davalar sonucunda dört kez plan iptali gerçekleşmiştir. Bir kez de plan iptal edildiğinden karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar ihdas edilmiştir. Yeni hazırlanacak planın odaların da katıldığı bir çalışma grubu ile ortak akıl ile hazırlanması daha doğru olacaktır. Yetkililerin bu doğru yaklaşımı benimsemesi önemlidir.

Sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentleşme ancak üst ölçekli, kentin gelişmesini, altyapı kararlarını, gelecek stratejilerini içerir planlar ile sağlanabilir. Yapılı çevreyi oluşturan ve uygulama imar plânlarına göre biz mimarlar tarafından şekillendirilen fiziki ortam ancak bu şekilde sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentleşmeye fırsat verecektir.

Bizler kentlerimizi şekillendirdiğimiz kadar kentlerimiz de bizleri şekillendirir. Mimarlar Odası İzmir Şubesi kentimizin planlı bir şekilde yapılması. İzmir şehrinin sadece Türkiye'mizin değil, farklı ülkelerin de göz bebeği olarak bakacağı konuma kavuşması için kente dair tüm alanlarda desteğini bugüne kadar olduğu gibi her zaman verecektir. "Kent, insanın en insan olduğu yerdir." En insan olduğumuz yerin paylaşımı, birlikteliği sağlaması, gerekli olan hoşgörüyü gösterebilmesi, ait olmaktan gurur duyduğumuz güzel İzmir'imizin bizler için kucaklayıcı bir yuva olmaya devam etmesi için Mimarlar Odası İzmir Şubesi var gücü ile çalışmaya devam edecektir.

TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
21 Şubat 2020

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nden Pandemiye Karşı Basın Açıklaması

Dünya Sağlık Örgütü'nün covid-19'u "pandemi" ilan etmesi ve giderek vakaların artması ile birlikte diğer Mimarlar Odası şubeleri gibi Mimarlar Odası İzmir Şubesi olarak kurumsal hizmetlerimizi sürdüreceğiz şekilde çalışmalarımızın aksamaması adına gerekli alanlarda personelimizden birer temsilci bırakıp dönüşümlü çalışma ortamı sağladık. Çalışma saatlerimizi hafta içi 10:00-16:00 olacak şekilde düzenledik. İhtiyaç duyduğunuz Oda Kayıt ve Büro Tescil belgeleri çevrim içi olarak verilebilmektedir.

Şantiye şefi belgesi ve fenni mesul belgesi için evraklar bize e-posta ile iletildiğinde kayıt, ödeme uzaktan yapılacaktır.

Mesleki denetim çevrim içi olarak yapılacaktır. Bunun için proje ve proje evraklarını info@izmimod.org.tr adresine

göndermeniz gerekmektedir. Projeniz sıraya göre bakılarak size bilgi verilecektir. Proje müellifi oda Sicil Kayıt belgesinde imzalar eksik olacaktır. İlgili idare odamıza telefon ile ulaştığında gerekli bilgilendirme yapılacaktır. İdareler tarafından talep edilmesi halinde belgelerin onaylı ve ıslak imzalı halleri idarelere mimarlar odası mail adresi üzerinden iletilecektir. Dikkat edilmesi gereken en önemli konu kamu kurumlarında, şantiyelerde, serbest mimarlık ofislerinde ve özel sektör firmalarında da yoğun çalışma altında olan meslektaşlarımızın Covid-19'a karşı korunmasıdır.

Meslektaşlarımızın yoğun olarak çalıştığı kamu ve özel sektör iş yerlerinde;

. Uzaktan çalışmanın yaygınlaştırılması,
. Mimarlık ofislerinde çalışanlarımıza yönelik, çalışma saatlerinin azaltılması ve mesafeli/uzaktan çalışma sisteminin uygulanması,
. Şantiyelerde görev alan meslektaşlarımız ve yapı üretim sürecinin diğer teknik elemanları için, ücret kesintisi yapılmadan şantiyelere ara verilmesi önerilerimizi dikkatinize sunuyoruz.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi olarak salgının yayılmasına karşı mücadele eden bilim insanları ve sağlık emekçilerine teşekkürü borç biliyoruz.

Önlemleri titizlikle uygulayan ve ile birlikte gerekli tedbirleri alan, hassasiyet gösteren tüm meslektaşlarımıza minnetlerimizi sunuyoruz.

TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

20 Mart 2020

Manisa'daki "Beyaz Fil" in Tescil Derecesinin Düşürülmesinin İptali Kararına Üst Mahkemeden Destek Karar Çıktı

Manisa kent merkezinde heybetli uzun kolonları ve beyaz rengi sebebiyle "Beyaz Fil" lakabıyla anılan, yıllar içinde bölgenin sembol yapılarından biri hâline gelmiş olan bir yapı bulunmaktadır. Bina, uzun yıllar SGK olarak hizmet

verdikten sonra 2014'te satışa çıkarılmış, 2017'de Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından koruma statüsü değiştirilmiş ve 2018 yılında yıkılması haberleriyle gündeme gelmişti. Mimarlar Odası İzmir Şubesi ile Manisa Temsilciliğinin ve konuya hassasiyet gösteren bir grup kentlinin "Beyaz Fil Yıkılmasın" sloganıyla başlattıkları farkındalık çalışmaları ve eylemler, kent hafızasında önemli yeri olan bu geç modern dönem yapısını geleceğe taşıyabilmenin yollarını aramıştı.

Bu kapsamda, Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından Manisa Temsilciliğinin talebi üzerine, "Beyaz Fil" olarak bilinen tarihi yapının Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlığı Tescilinin derecesinin düşürülme kararının iptali davası açılmıştı. Dava sonucunda mahkeme tarafından iptal kararı verilmişti. Kararın ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı, davadan çıkan iptal kararına karşı bir üst mahkeme olan Bölge İdare Mahkemesi'ne istinaf talebiyle başvuruda bulundu. Mahkemenin kararı gereği, Bakanlığın yapmış olduğu başvuru reddedildi ve "Beyaz Fil" in tescil derecesinin düşürülmesinin önü kapatıldı.

Doğanlar'daki Askeri Alan Planları ile İlgili İzmir Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'ne İtiraz Dilekçesi Gönderildi

Meslektaşlarımıza ve Kamuoyuna Duyurumuzdur:

Doğanlar Mahallesi, Korkut Mevkii, 143 parsel ile ilişkin olarak; daha önce Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin açtığı dava sonucu ile iptal edildiği halde Cumhurbaşkanlığı 1 nolu Kararnamesinin ilgili hükümleri ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca yeniden düzenlenerek onanan, 03.02.2020- 04.03.2020 tarihinde askıya çıkarılan 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP

tarafımızdan incelenmiş olup, yapılan "düzenlemelerin" daha önce itiraz edilen şehircilik ve planlama ilkelerine aykırı olma durumlarının devam ettiği; "Kentsel Yerleşmeler içerisinde yer alan Askeri Alanların, Milli Savunma Bakanlığı'nın programı dahilinde Askeri Alandan çıkarılması halinde, bu alanlar sosyal donatı alanı olarak değerlendirilebilir." şeklindeki plan notuna aykırılığın sürdüğü tespit edilmiştir. Bu sebeplerle İzmir Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'ne aşağıda

yer alan ve Şubemiz Avukatı Sayın Özgür Güreşçi'nin görüşleri ile hazırlanan itiraz dilekçesi ile başvurulmuştur. İtiraz sonrası gelişecek süreçte konunun takipçisi olunacaktır.

Askeri Alanların kent ve kamu yararına kullanılması hususunda önem arz eden bu konu ve kentlerimizi, yapılı çevremizi, mesleğimizi ilgilendiren her türlü konuda gerekli hassasiyeti göstereceğimizi siz değerli meslektaşlarımıza ve kamuoyuna duyuruyor, süreci bilgilerinize sunuyoruz.

TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

3 Mart 2020

TMMOB İKK'nın "İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü" Basın Açıklaması

Her gün en az 5 işçinin işyerlerinde iş cinayetlerinde hayatını kaybetmesi artık haber niteliği bile taşıyor. Hükümet yetkililerinin iş cinayetleri ile ilgisi baş sağlığı dilemenin ötesine geçmiyor. Ülkemizde iş kazası ve meslek hastalıklarına ilişkin istatistikler SGK tarafından tutularak kamuoyu ile paylaşılmaktadır. En son 2017 yıllarına ilişkin veriler açıklanmıştır. 2020 yılı Mart ayına gelinmiş olmasına rağmen 2018 ve 2019 yıllarına ait veriler kamuoyu ile paylaşılmamıştır. SGK tarafından 2017 yılına kadar açıklanan istatistiklere göre;

- 2012 yılında 74.871 kazada 744 emekçi,
- 2013 yılında 191.389 kazada 1.360 emekçi,
- 2014 yılında 221.336 kazada 1.626 emekçi,
- 2015 yılında 241.547 kazada 1.252 emekçi,
- 2016 yılında 286.068 kazada 1.405 emekçi,
- 2017 yılında 359.766 kazada 1.636 emekçi,

iş cinayetlerinde hayatını kaybetti. 2017 yılında bir önceki yıla göre iş kazası sayısı %25 oranında, iş kazaları sonucu ölüm % 16 oranında artmıştır. 2017 yılına kadar açıklanan rakamların seyrine baktığımızda henüz açıklanmamış 2018 ve 2019 verileri korku uyandırmaktadır. Bu verilerin SGK tarafından açıklanamamasının sebebi nedir? Ülkemizde emekçilerin hayatlarının önleyici çalışmalardan daha ucuz olduğu kamuoyundan gizlenmek mi istenmektedir? Bir kez daha Sosyal Güvenlik Kurumu'nu göreve, emekçilerin hayatını ilgilendiren bu bilgileri kamuoyu ile paylaşmaya davet ediyoruz!

2012 yılında, "iş sağlığı ve güvenliğinde devrim" söylemleri ile 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu çıkartıldı. 2012 yılından bu yana iş kazaları ve ölümlerde azalma bir yana, hem kaza sayısı hem de ölümler arttı. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasında "işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması işveren yükümlülüğündedir" denilmesine

rağmen, uygulamada bu hizmetler hem piyasalaştırıldı hem de sorumluluk iş güvenliği uzmanlarının omzuna yüklendi. Her kazadan sonra mutlaka iş güvenliği uzmanları gözaltına alındı, hatta tutuklandı. Oysa 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 8. maddesinde de belirtildiği üzere, iş güvenliği uzmanlığı hizmeti "işverene, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda rehberlik ve danışmanlık yapmak"; yine Kanunun 6. maddesi gerekçesinde belirtildiği üzere de işverene "profesyonel yardım" kapsamındadır. Bu hükümlere rağmen ikincil mevzuatta iş güvenliği uzmanının görev kapsamını rehberlik dışında değerlendiren hükümler değiştirilmelidir. İş Güvenliği Uzmanları; işverenin yapmadığı veya yapamadığı çalışmaların takipçisi ve sorumlusu olmamalıdır.

Bu anlayışla, iş güvenliği uzmanları ve meslektaşlarımızın iş yeri kaynaklı kazalara meslek ve hastalıklarına yakalanmadığını, etkilenmediğini düşünmek, kamuoyuna böyle yansımaya sebep olmak akıl dışıdır. İşverenin ihmali, devletin üzerine düşeni yapmaması nedeniyle, uzmanlar ve meslektaşlarımız da tüm emekçilerle aynı kaderi paylaşmaktadır. Sadece bu yıl basına yansıyan haberlerde meslektaşlarımızın yüksekten düşme, elektrik çarpması, yük altında kalma, iş makinesi altına kalma, mekanik arızalar sebebiyle yaşamlarını kaybettiklerini, sakat kaldıklarını görmekteyiz.

Bu nedenle, çalışma yaşamı düzenleyen yasa yalnızca 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'ndan ibaret sayılmamalıdır. Çalışma yaşamı, başta 4857 sayılı İş Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu olmak üzere birçok yasa ile biçimlendirilmektedir. 2003 yılında yürürlüğe konulan 4857 sayılı yasa ile çalışma yaşamı tamamen esnekleştirilmiş, işlerin alt işveren/taşerona yaptırılması olağan çalışma biçimi olmuştur. , 4857 Sayılı İş Kanunu'nda yer alan "telafi çalışması", "denkleştirme", "çağrı üzerine çalışma", "kısmi süreli çalışma", "asıl işveren-alt işveren ilişkisi" başta olmak üzere

kuralsız çalışma koşulları olduğu sürece işçi sağlığı ve iş güvenliği alanındaki düzenlemeler bir anlam ifade etmeyecektir. "İstihdam büroları" ile de iş ilişkileri tamamen "bırakın yapsınlar" "bırakın geçsinler" anlayışına dönüşmüş, tüm bunların sonucunda örgütsüzlük artmıştır. İş cinayetlerinin artmasında 4857 sayılı yasa ile getirilen esnek çalışma biçimlerinin önemli bir payı olmuştur. Dolayısı ile asıl üzerinde durulması gereken mevzuat bu olmalıdır.

İş kazaları, meslek hastalıkları "kader" değildir. İş kazalarını, meslek hastalıklarını "işin doğal bir sonucu" olarak görülmesi, yeni iş cinayetlerine davetiye çıkarmaktadır.

İş güvencesi ile işçi sağlığı ve iş güvenliğinin birbirini tamamladığı gerçeğinden hareketle, tüm çalışanlar insana yakışır "norm ve standartta" bir sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmalıdır. Sigortasız ve sendikasıız çalıştırma önlenmeli, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır. Sendikalaşmanın önündeki engeller kaldırılmalı, çalışanların sosyal ve ekonomik yaşamları iyileştirilmelidir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda iyileştirici adımlar atılabilmesi için öncelikle işverenlerin sorumluktan kaçmasının önünde geçilmelidir. İşverenlerin temel sorumluluklarından kaçtıkları, kendi yerlerine birer günah keçisi olarak iş güvenliği uzmanlarını koydukları bir çalışma yaşamında, önleyici ve engelleyici hiçbir çalışmanın yapılamayacağı açıktır.

Ülkemizde iş cinayetlerinin, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının bu denli yaygın olmasının bir diğer nedeni de, emekçilerin sendikal haklarının baskı altında tutulmasıdır. Sendikal örgütlenmenin önündeki engeller tüm çalışanlar için kaldırılmadıkça işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda yol almak mümkün olmayacaktır. Sendikasıız uzman, sendikasıız işçi, örgütsüz bir çalışma yaşamı ile emekçiler tüm olumsuzluklara karşı açık ve savunmasızdır.

İş kazaları ve iş cinayetleri ile mücadelenin temel bir kültür olarak topluma kazandırılması gereklidir. Yaşanan kaza ve cinayetlerde, ilgili tüm kurum, kuruluş ve kişilerin sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmesi zorunluluğu, devlet politikası olarak toplumun tüm kesimlerine çocuk yaştan itibaren eğitimle birlikte kazandırılmalıdır.

Meslek hastalıkları tespiti ise hemen hiç yapılmamaktadır. SGK İstatistiklerine göre, yıllardır ülkemizde meslek hastalıkları nedeni ile ölüm hiç yoktur. Oysa bilimsel gerçeklikler göstermektedir ki; ülkemizde her yıl binlerce insan meslek hastalığından ölmekte, ama bu gerçeklik tespit edilmemekte, kamuoyuna açıklanmamaktadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanına ilişkin düzenlemelerin ve denetimin yalnızca Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmesi, doğru kararların alınmasının önünde bir engeldir. Bu nedenle düzenleme ve denetleme; Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yanında, Sağlık Bakanlığı, üniversiteler, sendikalar, TTB ve TMMOB'den oluşan idari ve mali yönden bağımsız bir enstitü tarafından yerine getirilmelidir. Çalışma yaşamına ilişkin tüm düzenlemeler bu enstitü tarafından yeniden ele alınmalı ve kararlaştırılmalıdır.

Bizler, her 3 Mart'ta olduğu gibi bugün de iş cinayetleri ile mücadele etmek için sesimizi yükseltiyoruz. Ölüm, yaralanma ve sakat kalma; esnek ve güvencesiz çalışma hiçbir emekçinin kaderi değildir. İnsan onuruna yakışır, güvenli ve güvenceli çalışma hakkımız için sesimizi yükseltiyoruz. İnsanlar işyerlerinde ölmemeli, her gün işyerlerinden cenazeler çıkartılmamalıdır.

Tüm ülkede, tüm çalışma alanlarında işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin artırılması, bağımsız denetim sisteminin yerleştirilmesi, iş cinayetlerinin ve iş kazalarının durdurulması için yılmadan mücadele edeceğimizi kamuoyuna saygı ile duyuruyoruz."

TMMOB İZMİR İL KOORDİNASYON KURULU

3 Mart 2020

Mimarlar Odasının 26 Şubesinde Ortak Basın Açıklaması: Mimarlık Mesleğinin İtibarını Zedelemeye Çalışanlar, Karşısında Mimarlar Odası Örgütlülüğünü Bulacaktır!...

İçinde bulunduğumuz yüzyılda ve pandemik hastalıklara karşı mücadele ettiğimiz olağanüstü günlerde insanlığın ilerlemesi için bilimsel yöntemlerin ne kadar önemli olduğu, halk sağlığı ile kentleşme ve mimarlığın bir bütün içerisinde ele alınarak doğayla uyumlu bir yaşamın zorunluluk olduğu bir kez daha ortaya çıktı.

Ancak yapı üretim sürecinin en asli unsuru olan mimarlık ve mühendislik disiplinlerinin öneri ve uyarılarının dikkate alınmadığını, üstüne birde, meslek itibarını zedeleyen adımlar atıldığını üzümlere takip ediyoruz. Ücretli çalışan mimar ve mühendislerin iş ilanlarında; meslek itibarımızı zedeleyen ve cinsiyetçi yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu konuda üst örgütümüz TMMOB tarafından gerekli girişimlerde bulunulmuş olmasına rağmen ilanlar devam etmektedir. Bu kapsamda 11 Nisan 2020 itibari ile yine benzer bir iş ilanında Keleşoğlu Holding tarafından yeni mezun koşulları arasında mimarlık ve inşaat mühendisliği bölümü mezunu olması, esnek çalışması gibi koşulların kariyer.net adresinde yayımlandığı tespit edilmiştir.

Bu süreçten sonra, şubelerimiz tarafından sosyal medya hesaplarında ilanı protesto eden paylaşımların gündeme getirilmesi, üst örgütlerimizin açıklama yapması ile kariyer.net @ kariyernet twitter hesabından açıklama yapmak durumunda kalmış ve mimarlar ve mühendislerden özür dilemiştir. Mimarlar Odası örgütleri olarak, ücretli çalışan mimarlarımızın iş arama sürecinde sıkça karşı karşıya kaldığı bu gibi durumlarda, hiçbir kurum ve kuruluşun haddini aşarak meslek alanımıza yönelik bilgisizliğiyle, meslek itibarını zedelemesine, meslektaşlarımızı ucuz iş gücü ve esnek çalışma ile katmerlenmiş emek sömürüsü ile karşı

karşıya getirmesine izin vermeyeceğiz. Sürecin yakından takipçisi olacağız. Ücretli çalışan meslektaşlarımızı ve yeni mezun genç mimarları, birlikte mücadele etmek için Mimarlar Odası örgütlülüklerinde yerlerini almaya davet ederken, meslek onurunu ayaklar altına almaya çalışan sermaye gruplarını, ilgili kurumların iş ilanlarındaki koşullarını yakından takip edeceğimizi ve hiçbir koşul altında meslek onurumuzun zedelenmesine asla izin vermeyeceğimizi kamuoyunun bilgisine sunarız.

Mimarlık Mesleğinin İtibarını Zedelemeye Çalışanlar, Karşısında Mimarlar Odası Örgütlülüğünü Bulacaktır.

TMMOB MİMARLAR ODASI ADANA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ANTALYA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI BALIKESİR ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI BURSA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ÇANAKKALE ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI DENİZLİ ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI DIYARBAKIR ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ELAZIĞ ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ESKİŞEHİR ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI GAZİANTEP ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI GİRESUN ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI HATAY ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI KAHRAMANMARAŞ ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI KAYSERİ ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI KOCAELİ ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI KONYA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI MALATYA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI MERSİN ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI MUĞLA ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI ORDU ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI SAMSUN ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI TRABZON ŞUBESİ,
TMMOB MİMARLAR ODASI VAN ŞUBESİ

11 Nisan 2020

İzmirli Bir Mimar: Güngör Kaftancı

Güngör Kaftancı; Çiçek Ş. Tezer Yıldız, Şubat 2020

Hep İzmir’de, İzmir için çalıştı. Başka yerde sıkıldığını biliyorum. İzmir onun ortamıdır, evidir. Sokaktaki bir ayrıntı bozukluğu (kanalizasyon kapağından, kaldırıma) onu mutsuz etmeye yetip artar. Ama yakınmakla kalmaz... Yaşamı daha yaşanılır kılmak için çırpınır. Kendi işini sosyal koşullar içinde yapabileceğinin en iyisini yapmakla yetinebilirdi (Cengiz Bektaş, 2001).*

Yüksek Mühendis Mimar Güngör Kaftancı... Kendi deyimiyle “İzmirli Mimar”... 1931 yılında Uşak’ta doğan Kaftancı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık bölümüne başladığı 1948 yılından günümüze kadar kendisine hep “Mimarlık nedir?” diye sormuş, tüm aktif meslek yaşamında bu sorunun cevabını arayarak üretimlerini gerçekleştirmiştir. 1996 yılında Ege Mimarlık Dergisi adına yaptığım Profil söyleşisinde Kaftancı’nın mimarisine ve yapılarına kapsamlı bir şekilde değinmiştim. Şimdi ise, Güngör Kaftancı’nın mimarlık, kent ve ülke sorunları üzerine düşüncelerini, önerilerini ve birikimlerini bizlerle paylaşması yönünde bir sohbet yaptık. Kaftancı, aktif meslek yaşamını yaklaşık 20 yıl önce bırakmış, ama kendisine hâlâ “Mimarlık nedir?” diye sormaya devam ediyor...

Tüm mesleki uygulamalarında yenilikçi ve yaratıcı olan Kaftancı’nın mimari yaklaşımlarını ve eserlerini ülkemizdeki birçok mimar yakından bilmektedir. Kaftancı’nın yapıları ve mimari yaklaşımları günümüze kadar farklı yayınlarda

çok kapsamlı olarak ele alınmıştır (Gökmen, 1996; Kaftancı, 2001; Tümer, 2010; Kocagöz, 2019).

Kaftancı’nın yapıtlarını ve mimarlığa bakışını ortaya koyan bir çalışma da, 2009 yılında Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından Emel Kayın küratörlüğünde hazırlanan “Modern Mimarlığın Yarım Yüzyıllık Serüvenine Tanıklık-Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi”dir. Kaftancı, Türk Serbest Mimarlar Derneği tarafından iki yılda bir düzenlenen Mimarlık Ödülleri’nin (2017-2018) Büyük Ödülü’ne layık görülmüştür. Yapıtları, yazıları ve sohbetlerinin yanı sıra iş ahlakı ve titizliği ile her zaman meslektaşlarını etkileyen ve yol gösterici olan Güngör Kaftancı’ya “Mimarlık nedir?” sorusunu düşünmeye devam edeceği sağlıklı bir yaşam dileğiyle... İz Bırakanlar sayfaları için Kaftancı’yı değişik yönlerden ele alan yazıları ve anıları ile katkı koyan Kaftancı dostlarına da çok teşekkürlerimizle...

KAYNAKLAR

- *Bektaş, C. (2001): “Önsöz-Akdeniz İşığı”, Mimarlıkta Yarım Yüzyıl, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları
- Gökmen, H. (1998): “Profil: Güngör Kaftancı”, Ege Mimarlık, 1998/4, Sayı: 28, ss: 6-9
- Kaftancı, G. (2001): Mimarlıkta Yarım Yüzyıl, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları
- Kocagöz, Ş. (2019): “Güngör Kaftancı ile Söyleşi”, Serbest Mimar, Haziran, Sayı: 33, ss: 24-31
- Tümer, G. (2010): “Güngör Kaftancı’nın Mimarlıkta Yarım Yüzyılı”, On Mimar, Ankara: Mimarlar Odası Yayınları, ss: 59-73

Hikmet Sivri Gökmen

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Emin Onat, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları ile birlikte; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları atölyede; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla; Paul Bonatz, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları ile birlikte; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla Ana Kapısının önünde; Paul Bonatz ve Emin Onat, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları ile birlikte, 1952; Yaşar Marulyalı Arşivi

Doğum, Uşak

1931

İTÜ Mimarlık Fakültesi

1948-1953

Askerlik Bitişi ve İzmir Belediyesi Proje Bürosunda işe başlama
1955

Mimarlar Odası, Kurucu Üyesi

Serbest Mimarlığa başlangıç

1957

Hikmet Sivri Gökmen: Merhabalar, sizinle yıllar sonra tekrar bir sohbet için bir aradayız. Geçen sohbetten bu yana bir araya gelmedik diye anlaşılmasın. Meslek odasında, yayın kurullarında, mimarlık stüdyolarında birlikte olduk. Bu ortamların her birinde kişisel olarak sizden çok şey öğrendim ve hâlâ öğrenmekteyim. Sizin pozitif ve objektif duruşunuzun, yapıcı eleştirilerinizin, sorgulayıcı yapınızın bu öğrenme sürecinde çok büyük bir rolü var. Çok teşekkür ederim. 1998 yılında Ege Mimarlık dergisi için yaptığımız profil (Gökmen, 1998) söyleşisinde yaşamınızı üç döneme ayırdığınızı; bunlardan ilkinin, 1970'lere kadar olanını "tek başına çalışma dönemi" olarak tanımlıyorsunuz. İkincisi ise, 1970'de kurulan GNA ile başlayan ve 1998'e kadar devam eden dönem ve 1998'de başlayan emeklilik... 1998'ten bugüne Güngör Kaftancı neler yaptı? Şimdi de bunları sizden dinleyelim.

Güngör Kaftancı: Öncelikle benim için söylediklerinden dolayı teşekkür ederim. Aktif olarak iki yıl daha mimarlık hayatına devam etmek zorunda kaldım. Yirmi yıldır aktif mimarlık yapmıyorum. 72 yıl önce (1948) İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesine girdiğim zaman mimarlığın ne olduğunu bilmiyordum,

hiçbir fikrim yoktu. GİRER GİRMEZ DE "Nedir bu mimarlık?" diye düşünmeye, sormaya başladım. Bu soru beni hiç bırakmadı. Son 20 yıldır da mimarlık üzerine düşünmeye, sormaya devam ediyorum. Fiilen mimarlık yapmıyorum.

HSG: Son 20 yılda aktif olarak mimarlık mesleğini yapmasanız da, farklı ortamlarda mimarlıkla ilişkinizi hep sürdürdünüz. Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin yayını olan Ege Mimarlık Dergisi'nde yayın kurulu üyesi olarak görev aldınız. Gazeteci Hamdi Türkmen'in teklifi ile Yeni Asır Gazetesi'nde bir dönem köşe yazarlığı yaptınız. Konferanslara katıldınız. Mesleğin birçok alanında yola devam dediniz.

GK: Bunlara ekleyebiliriz: Sizin fakültede birkaç yarıyıl hocalık, Bursa Yapı-Yaşam Kongresi'nde 5-6 yıl bilim kurulu üyeliği.

HSG: Bir de yarışma jüri üyelikleri...

GK: Çok jüri üyeliği yaptım ama çoğunluğu çalıştığım dönemlerdedir. Esas itibarı ile mimarlık üzerine düşünmeyi hiç bırakmadım. Mimarlık nedir, mimarlık nasıl olmalıdır, mimarlık nereye gidiyor, ben ne yaptım? 72 yıldır düşünüyorum, kararsız kaldığım, tereddüt ettiğim, acaba yanlış mı yaptım, doğru mu yaptım dediğim, kendi kendimle tartıştığım zamanlar da olmuştur.

HSG: Mimarlığı toplumun yararına dönük bir davranış biçimi olarak tanımlıyorsunuz. Günümüzde mimarlık eylemini düşündüğünüzde, bu toplum yararını nasıl değerlendirirsiniz?

GK: Bir defa sadece mimarlık için değil, akli başında olan, yani insani değerlere sahip olan herkes, yaptığı işin toplum yararına olmasını düşünmelidir. Benim genel dünya görüşüm, toplumcu görüşüm kısaca böyledir. Yaptığım işin, yarattığım ürünün sadece benim mutluluğuma katkısı yeterli değildir, başkalarının da yararına olmalıdır. Bu toplumcu düşünce ilkelerindendir. Örneğin kentlerimiz sağlıklı ve güzel olsun istiyoruz. Kendimiz için mi sadece bunu istiyoruz, benim için geçerli olan komşum için de, kentim için de, ülkem için de geçerli olmalıdır. Toplum yararına iş yapmanın önemine hep inandım. Mimarlar Odası'nın bir sloganı vardı. "Mimarlar Odası Toplum Hizmetinde", bunu "mimarlık toplum hizmetinde" diye de çevirebiliriz. Yani ben bundan hareketle, meslek hayatımda, eylemlerimde hep böyle düşündüm.

HSG: Günümüz mimarlarına ve meslek ortamına baktığınızda herkesin bu doğrultuda ürün verdiğini düşünüyor musunuz?

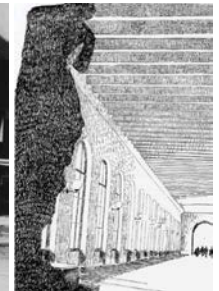
İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla Avlusunda; Paul Bonatz, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları ile birlikte, 1952; Yaşar Marulyalı Arşivi

Taşkışla Sinan Holü'nde soldan sağa: Orhan Sefa, Kemal Ahmet Aru, Sabri Oran, Emin Onat, Nezir Eldem; Yaşar Marulyalı Arşivi

Kemal Ahmet Aru, Güngör Kaftancı ve sınıf arkadaşları ile birlikte; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Güngör Kaftancı'nın Taşkışla eskizi, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Acarlar Evi, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

SSK Bursa Hastanesi, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

SSK Bursa Hastanesi, Güngör Kaftancı Arşivi

İnşa edildiği dönemde Otel Kâya, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

İzmir Fuarı Odalar Birliği Pavyonu, Sınırlı Proje Yarışması 1. İik Ödülü 1960

Dr. Acarlar Evi, İnönü Caddesi 1962

SSK Bursa Hastanesi-1959 yılında kazanılan Yarışma Projesi, Ergun Unaran ile birlikte 1963

Otel Kâya, İzmir

GK: Hayır, hayır... Tabii düşünmüyorum. O yüzden de kendime göre yaptığım mimarlık tanımlarını gözden geçirmek zorunda kalıyorum. Bir tanımlamada bulundum. Herkesin bildiği bir tanım. "Mimarlık bina yapmak sanatıdır" diyorum. Bu üç kelimeye bir takım anlamlar yükledim. Kendi içlerinde var olan anlamları. Bina şudur, yapmak işi budur, sanat budur. Bu tanımın içinde en önemli özelliklerden birisi, mimarlık ürünlerinin mutlaka bir işlev amaçlı olduğu meselesidir. Çünkü ben hep öyle çalıştım. Bir yatırımcı geliyor, belirli işlevlerin görülmesi için bir bina istiyor. Bilmiyorum şöyle bir mimar var mıdır Türkiye'de? Bir mal sahibi, bir yatırımcı gelip de, ben bir bina istiyorum ama bunun bir işlevi falan yok, keyif olsun diye böyle bir şey yapacaksın, bunun iç mekânları, oylumları, mekânsal özellikleri veya dıştan görünüşü insanları etkilesin, çok güzel olsun, fevkalade olsun. İyi de ne iş görecektir bu! Bana böyle bir talep olmadı, olmaz da. Bana göre işlev konusu mimarlığın diğer eylemleri, diğer amaçları içinde en önemlisidir. Ama bugün işimi bıraktıktan sonra, bu 20 yılda okuyup, izlediklerimde gördüm ki gerek eğitim kurumlarında, gerek mimarlık üzerine yazı yazarlar, düşünce üretenler yeterince bundan söz etmiyorlar. Mesela yapının üslup sorunlarıdır, yapının geçmişle olan bağlarını kurmaktır, çevre ile olan ilişkisini düzenlemektir vs. gibi birçok şey söylüyorlar, öğretiyorlar. İşlevin en ön planda olması gerektiğinin vurgulandığına rastlamıyorum. Ben İzmirli bir mimarım. İzmirli bir mimar olmak bir taşra mimarlığıdır. Bütün ülkelerde mimarlık büyük merkezlerde gelişir. Türkiye'nin de asıl mimarlık üretilen merkezleri, diğerleri sıfır

değil tabii ki, İstanbul ve Ankara'dır. Mesela, Türkiye'nin her yerindeki kamu yapılarının büyük bir bölümünü Ankaralı mimarlar tasarlar. Böyle olunca, bizim gibi İzmirli veya Denizlili mimarlara daha küçük yapılara ya da daha çok konuta dönük mimarlık yapmak düşer. Ama ben bundan çok mutlu oldum. Neden? Çünkü ben o büyük yapıların mimarları gibi projeyi yapıp, sonra da karşıdan bakmak, kontrol etmek yerine, hepsini kendim yaptım. Hatta çoğunu kendi paramızla yaptık, yapı yapıp satma düzeniyle. Dolayısıyla, daha somut olarak bina inşa ettim. Eğer mimarlık buysa. Mimarlık bina inşa etmekten, bina yapmaktan farklı bir şeyse mimarlığı farklı tanımlayanlar da varsa, onu bilmem. Böyle bir tanıma düşünmüyorum. Eğer bina yapılacaksa, bence mutlaka bir işlev özelliği, işlevin önceliği meselesi vardır. Öyle yazılar okuyorum, öyle şeyler görüyorum, mimarlık eğitime ilişkin öyle olaylar işitiyorum ki işlev konusunda yanılmış olabilir miyim diye tereddüt içinde kaldığım oluyor.

İzmirli bir mimar olduğumu ısrarla söylüyorum. Mimarlığın o kadar sosyal tarafı var ki, sosyal yapı dünyanın her yerinde o kadar değişik ki. Bir televizyon programında Frank Gehry'e soruyorlar "Yapının mali durumu konusunda nasıl bir çalışma yapıyorsunuz?" Diyor ki: "O beni hiç ilgilendirmez". Amerikalı bir avangard mimar, büyük ihtimalle diğer büyük mimarlar da böyle düşünüyorlardır. Ama biz bir yapının maliyetini düşünmeden mimarlık yapamayız, yapmamalıyız en azından. Dolayısıyla, benim mimarlık tanımım derken, ne yapmamız gerektiğine dönüktür. Bu yüzden de ben, okullarımızda öncü mimar olmayı öneren bir mimarlık

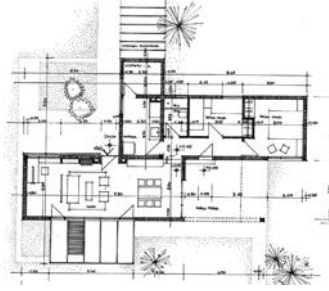
eğitiminin de Türkiye için yanlış olduğunu düşünüyorum. Dünyada her dönemde, her kuşakta, her 10 yılda bir, 5-6 mimar çıkar. Bunlar avangard mimarlardır. Onlar geçer, yenileri çıkar, yenileri parlar. Ama mimarlık bu değildir. Onlar mimarlığın öncüleridir belki. Belki biçim olarak, belki düşünce olarak yeni ufuklar açmışlardır. Ama ülkemiz, bugün bile kıt kaynaklarını titizlikle kullanmak zorunda olan bir ülkedir. Ben Amerika'nın kültürel ve ekonomik çok gelişmiş bir kentinin değil İzmir'in bir mimarı olarak işleve, toplumsal koşullara, ekonomiye öncelik vermeyen mimarlığı doğru bulmuyorum.

HSG: Mimarın ülke koşullarına uygun üretim yapmasını vurguluyorsunuz. Bundaki amacınız yalnızca ekonomik yapı üretmek değil. Bunu toplumsal bir sorumluluk olarak görüyorsunuz.

GK: Evet, evet... Toplumsal yapının mimarlara verdiği bir yön, bir görev olmalıdır. Bu görev her toplumsal yapıya göre değişebilir. Ben bu karara vardım. Mimarlığı etkileyen sadece ekonomik yapı değil, kültürel düzey de önemli oluyor, olmalıdır. Belirli bir kültürel düzeye göre yapı yapıyoruz. Bunun müthiş etkisi var. Yani benim mimarlık anlayışımı bu çok etkilemiştir. İki yönden etkilemiştir. Hem, ne yazık ki, yeterli mimarlık kültürüne veya düzeyine sahip olmamış bir yatırımcı grubun yapılarını yapmak zorunda kalıyorsunuz. Onlarla mücadele etmek zorunluluğunuz vardır. Hem de yoz bir beğeniye karşı ciddi mücadele etmek zorunda kalmışım. Belki ben bir İtalyan mimar olsaydım, yapının şu irrasyonel bölümünü veya şu süsünü koymakta daha rahat hareket ederdim. Ama Türkiye'de

Güngör Kaftancı Evi, Çeşme;
Güngör Kaftancı Arşivi

Güngör Kaftancı Evi planı;
"Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi",
Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

SSK İzmir Alsancak Dış Hastanesi,
"Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası
İzmir Şubesi, 2009

Yalay Villaları, "Güngör Kaftancı Mimarlığı
Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Güngör Kaftancı Evi, Çeşme, İzmir

Karşıyaka Çocuk Yuvası, İzmir

SSK Alsancak Hastanesi, İzmir
(1963 yılında kazanılan sınırlı yarışma)
1965

Yalay Villaları, Çeşme, İzmir

1964

1966

edemiyorum. Türkiye’de buna çok dikkat etmem lazım. Talep genellikle yoz bir beğenin sonucunu olarak geliyor size. Çünkü toplumun genel düzeyi o. Bununla da savaşmak zorunda kaldım. Dolayısıyla buna rejyonel düşünme diyebiliriz. İzmirli bir mimar olarak, Türkiyeli bile demiyorum, bir Ege Bölgesi mimarı olarak mimarın görevlerini ve tanımını kendime göre yaptım. Ama bugün şüphelendiğim noktalar var. Acaba böyle mi yapmalıydım, yoksa biraz “uçuk” mu olmalıydım? Rahmetli Gürhan hocamızın, benim için yaptığı bu eleştiri, beni çok düşündürdü. Bilmem okudunuz mu, bir kitabında benim için (Tümer, 2010), yaptıklarının hepsi mükemmel diyor, övüyor beni, ama diyor ki uçmasını bilmiyor Güngör Kaftancı. Uçmasını bilmiyor, işlevdi, yarardı, çık bunların dışına aklına ne geliyorsa yap. Yapamadım, uçamadım. Şimdi o yüzden diyorum ki acaba yanılıyor muyum? Acaba zaman zaman uçmak mı iyi? Uçamadım, uçmadım da... Ama ayaklarımı yere basarak da zengin bir mimarlık dili yaratılabileceğine inandım. Bir mal sahibi var, yatırımcı var, onların istekleri var. Ben, o isteklerin katılmadığım taraflarını düzeltmeye çalıştım. Bu mimarın görevi olmalıdır diye düşünmüşümdür hep. Ama sonuçta, benden istenen yapıyı yapmak zorundayım. Kullanıcının bana ters gelen istekleri beni fazla ilgilendirmez diyen bir mimar olmadım.

HSG: Kendinizi İzmirli mimar olarak tanımlıyorsunuz ve üretimlerinizi de bu doğrultuda yaptığınız söylüyorsunuz. Bu noktadan baktığımızda, 50’li yıllardan bu yana İzmir kentinin dinamikleri

açısından planlama süreçlerini nasıl değerlendirirsiniz? Sosyal yaşantıyı nasıl değerlendirirsiniz?

GK: İzmir’e 1954 yılında geldim. O günler İzmir’in sosyal yapısı Türkiye’nin diğer bütün kentlerinden daha batılı, daha düzeyli, daha çağdaş kısacası daha iyiydi. Bu İzmir’in bir Levanten kenti olmasından kaynaklanıyor olabilir. Yani Atatürk’le biz batılılaşmayı daha yoğun yaşadık, çağdaş olmaya çalıştık. Ama İzmir’deki Levantenler buna bizden 200 yıl önce başlamış, kendileri batılı, İzmir’deki Levanten grup, kentin sosyal yapısını belirleyen gruptu. Her yerde etkileri vardı. İzmir’deki Levantenlerin varlığı, benim mimarlığım için müthiş bir şans oldu. Çünkü ben en çok onlara iş yaptım. Onların mimarlıkla ilişkisi, dünya görüşleri, bildikleri, istekleri çoğu zaman olumluydu. O dönemde Ankara’da, İstanbul’da iş yapan mimar arkadaşlarıma kıyasla daha şanslıydım. Çünkü mimara değer veriyorlardı. Bu sadece Levantenlere özgü değil. İzmir kültürel olarak Türkiye’nin daha gelişmiş bir kentiydi. 1950’lerde İstanbul ve Ankara’da gecekondulaşma başladı. İzmir’de biraz daha geç başladı. 65-70’lere kadar biz İzmirli mimarlar, serbest çalışan, kendi adına tasarım ve uygulama yapan mimarlar, İstanbul ve Ankara’daki arkadaşlarımızdan daha şanslıydık. Çünkü neticede yatırımcı yani işveren mimar için önemlidir. 1970’lere kadar nitelikli yapılar devam etti. Gittikçe azalarak ve ne yazık ki gittikçe yozlaşarak ve de sağlıksız kentleşme olgusu ile kentlerimiz bozuldu. Sade fiziksel yapıları ile bozulmadı, bu çok önemli. Zannederler ki sadece kent beton yığını oldu, binalar bozuldu. Yok, efendim, insanlar bozuldu. Kentlilik bilinci yok oldu. Bu İstanbul ve

Ankara’da daha süratli oldu. İzmir biraz daha geciktirdi bunu, eski kültürün verdiği birikimle. Ama şu anda bunlar kalmadı. Benim işverenlerimin büyük bir bölümü mimar-işveren ilişkisinde olağanüstü iyi ilişkiler içine girme imkânı verdiler.

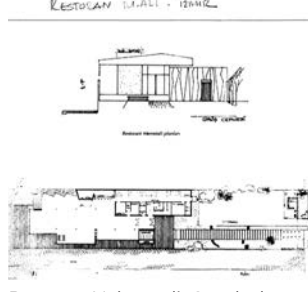
Geçen bu 20 yıl, beni kendi kendime haklı çıkardı gibi. Eski Türk evleri olsun, Mimar Sinan eserleri olsun, bunlar konusunda ne söyledimse, şimdi de aynı şeyi düşünüyorum, öncelikle bunu belirtiyim. Mimarlık eylemi aslında kültürel sürekliliğin en önemli öğelerinden birisi. Bu nedenle bulunduğunuz bölgenin eski yapılarını, eski mimari değerlerini incelemeniz gerekir. Eski Osmanlı evi diyorlar, Türk evi diyorlar, o tipoloji hakikaten muhteşem bana göre. Sinan Eserleri de...

HSG: Bence de...

GK: Ama yanlış olan bir şey var. Bir dönem, bundan 40-50 yıl önce Türkiye’deki bazı mimarlar bunları aynen taklit etmeye çalıştılar. Ben, hep buna karşı oldum. Çünkü daha önce de söyledim, işlev çok önemli. Sosyal yapı değişti, işlevler değişti, teknolojik olanaklar değişti. Bu evler zamanında çok başarılıydı diye, bugün taklit etmek doğru değil. Aynen taklit etmek. Onlardan nasıl yararlanacağız. O kültürel zenginliği bugün nasıl geliştireceğiz. Benim bunun için önerdiğim şey, mimar olarak bilgi dağarcığımızda, entelektüel yapımızda bunların yer etmiş olması lazım. O, ister istemez tasarımlarınıza, yapılarınıza yansıyor. Eğer siz onlara karşıdan bakıp, nasıl yapmışlar, niçin böyle yapmışları araştırmazsanız, sadece bakarsanız, bu söylediğim olmaz. Hep yenilik aramak peşinde

Restoran Mehmetali, Güzelyalı, yapının deniz ile ilişkisi, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Restoran Mehmetali, Güzelyalı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Hava Harp Okulu Üçkuyular Konferans Salonu, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Hava Harp Okulu Konferans Salonu, Üçkuyular, İzmir
1967

Restoran Mehmetali, İzmir

Ü. Tapan Evi, Ayvalık, Balıkesir
1969

Otel Değirmen, Çeşme, İzmir
1970

olması lazım mimarların, sizin kültürel birikiminiz ve bilgi birikiminiz bu arayışa yansıyor. Ben yapılarımda isteyerek, şuna benzesin diye bir şey yapmadım. Ben böyle anlıyorum, böyle daha doğru olduğuna inanıyorum. Böylelikle kültürel sürekliliğin olacağını düşünüyorum. Bunun aksi olan öyle çok olay oldu ki, mesela, yıllarca evvel Vedat Dalokay'ın kazandığı Ankara'daki Kocatepe Camii projesinden vazgeçtiler, Sinan taklidi bir camii yaptılar. Bir tane de İstanbul'da yaptılar. Yani taklit... Bizim mesleğimizde, bizim eylemimizde taklit olmaması lazım. Neden taklit olmaması gerektiği sürekli tartışılmalıdır. Geçen akşam televizyonda Nevzat Sayın "Ben taklidi çok severim" dedi. Ama nasıl yaptığını açıkladı. "Ama aynen değil" dedi. Ondan esinlenerek, ona uyararak, yapılı çevreye saygı göstererek. Bu saygı da zaten bir noktada o mevcut yapıların sürekliliğini sağlamak demektir. Bu taklit konusunun bizim ülkemizde bir başka kaynağı var. O da yaşadığımız çok hızlı ve sağlıklı kentleşme süreci. Bu esnada büyük kentlerde, hunharca mevcut yapı dokusunu harap ettik. Yani onların hepsini koruyalım demek istemiyorum. Ama korunması gereken nice değeri yitirdik, attık. Bu toplumda, sadece mimarlar arasında değil, bütün düşünürler arasında da bir infial yarattı. Kamunun beğeni ve tercihleri bu durumdan çok etkilenmiş görünüyordu. Bazı mimarlar belki bu nedenle taklit işini olağanüstü abarttılar. Kuşkusuz Post Modernist akımların da etkisi söz konusudur. Ben buna hep karşı oldum.

HSG: İzmir'in planlama sürecini neredeyse başından günümüze kadar bilen ve yaşayan kişilerden birisiniz. Zaman zaman da farklı ortamlarda bu

sürecin içinde bulunmuşsunuz. İzmir'in planlanmasında neler tam olarak uygulanmadı, uygulanamadı ve İzmir neler kaybetti?

GK: Çok şey kaybetti tabii ki... Bir planın yapılıp da uygulanamaması ayrı bir konu, ama İzmir'de de, tüm Türkiye gibi, plan fikrine karşı duruldu, plan reddedildi. Kimler reddetti? Yapılaşma konusunda en salahi yetli, en yetkili organlar reddetti. Bunların başında mesela belediye meclislerini sayabiliriz. Hele 1960'lı yılların başından itibaren kent merkezinde büyük yapı talepleri, konut talepleri olunca, bundan çıkacak rantı reddetmemek için, önlerine gelen her tadilat projesini -tadilat projesi planlamadan kurtulmak demektir, plan bir karar veriyor onu değiştirmek demektir- kabul ettiler. Kuşkusuz planlar organik bir yapı gibi zaman içinde değiştirilebilir, ama kamu yararına olduğu zaman değiştirilmelidir, kişisel rant için değil. Planlamayı toptan bütün kurumlarımızla reddettik. Kimler... Büyük Millet Meclisi dahil herkes. AP döneminde mecliste açıkça, "Biz plan değil, pilav istiyoruz" dediler. Onları söyleyenler belki ekonomik planları kast etmişlerdir. Ama fiziki planlar, kent planları da aynı anlayışın kurbanı oldu. Çok değerli hocalarım Kemal Ahmet Aru, Gündüz Özdeş ve Emin Canpolat, İzmir Yarışması'nı kazandılar. Bu planda, koruma ile ilgili ciddi bir önlem yoktu. Bence İzmir'in en korunacak yeri 1. Kordon. Şimdi kaybolan doku, birçok yönden korunması gereken bir durumdu. Sadece mimari değerlerinden dolayı değil, kentin en kenarında, onlarla ilgili bir koruma kararı o planda yoktu. Hep kararlar sonradan alındı, ama iş işten geçti. Ben de dâhil o zamanki mimarlar bunun farkında

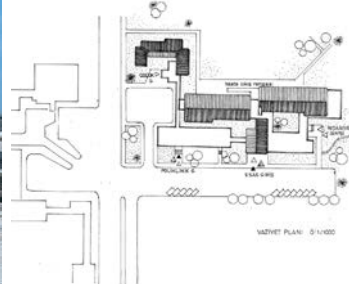
değildik. Onların yıkılıp yok olacağını aklımızdan geçirmiyorduk açıkçası. Planı yapanlardan biri, uygulama planlarını yapmak üzere belediyeye görevlendirildi. İlk apartmanlardan birini o yaptı. Böyle olaylar yaşandı. Hocalarımız koruma meselesini ihmal ettiler.

HSG: Yeteri kadar gündemlerine almadılar mı?

GK: Gündemlerine almadılar, kimse de almıyordu açıkçası o yıllarda. Dönemin öyle bir endişesi yoktu. Böyle birden bire büyük bir kentleşme olgusunun yaşanacağını da hiç kimse tahmin etmemişti. O güzelim evlerin yıkılıp yeniden yapılacağını, planı yaparken kimse düşünmedi. Onlardan sonra planlamaya yeni isimler geldi. İsviçreli Alfred Bodmer geldi. Pek bir şey yapmadı. Planlamada bir yanlışımız daha, yanlışımız demeyeyim de beni ilgilendiren, hep düşündüğüm bir konu Le Corbusier'in yaptığı çalışmadır. Bu çalışmayı o gün için uygulamak pek mümkün değildi. Genel yaklaşım açısından da çalışma dikkate alınmamıştır. Ama bir ayrıntı vardı bu planda, Le Corbusier sanayi bölgelerini planlamış, orada yaptığı en önemli şey, sanayi tesisleri ile işçilerin konutları arasında çok ciddi ilişkiler kurmuş. Hem sanayi tesisinin gürültüsünü, kirli havasını yer yer tecrit etmiş, yanına da konut yapılarını koymuş. En azından bu ilişkiyi düşünmüş İzmir için. Dikkate almamak en korkunç şey olmuş. Neden, çünkü Menderes Hükümeti özel kesim eli ile kalkınma felsefesine başlayınca, birikmiş ciddi bir sermaye yok, bazı şeyler Marshall yardımı ile yapılıyor. Sanayi tesisini en ucuz şekilde yapmak meselesi çıktı. Ucuzlatmayı nereden yapacaksınız, işçilerin konutlarını

Ege Üniversitesi Fizyoloji-İntani Hastalıklar Hastanesi ve Vaziyet Planı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Derya Apartmanı; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Dalyanköy Konutları, Çeşme; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

- GNA'nın kurulması - Necdet Yorgancıoğlu ve Ali Köstepen ile birlikte
- Ege Üniversitesi Fizyoloji ve İntani Hastanesi, Bornova, İzmir
- Nur Galer Katlı Çarşı, Karşıyaka, İzmir

1972

- H. Yorgancıoğlu Evi, Çeşme, İzmir
- Rafineri Memur Konutları, Aliağa, İzmir
- Nur Galer Katlı Çarşı, Karşıyaka, İzmir

1974

düşünmediler, yalnızca fabrika binalarını yaptılar. Gecekondulaşma da buradan çıktı. Tabii başka birçok etmeni var gecekondulaşmanın. Gecekondulaşma büyük kentlerimizin bugünkü sağlıksız duruma gelmesinin en önemli nedenidir. Düşünürüm de keşke Le Corbusier gibi plancılar sanayi tesisleri için işçi konutlarını zorunlu kılsalardı. Fabrika yapacaksın ama çalıştırdığın işçilerin de konutlarını yapacaksın. Nitekim Atatürk zamanında devlet eliyle yapılan bütün fabrikalarda bunlar dikkate alınmıştır. Sadece işçi konutları değil, onların rekreatif ihtiyaçları da düşünülmüş. Ben Uşaklıyım, Uşak Şeker Fabrikası kentin en gözde mahallesi durumundaydı. Denizli, Nazilli gibi pek çok yerde bunların örneklerini görmek mümkün. Kuşkusuz planlama ile ilgili olumlu, olumsuz pek çok şey yaşadım, gördüm.

HSG: Bugün baktığınız noktadan İzmir kenti için neler diyorsunuz?

GK: Ben yaklaşık 60 yıldır İzmir'de yaşıyorum. İnsan yaşadığı yeri seviyor, ona bağlanıyor güzel geliyor. Bana da öyle. İzmir'i çok seviyorum. İzmir aşığıyım. Bu lafı bugün Belediye Başkanımız sıkça söylüyor. Bir kenti sevmek başka, onun olumsuzluklarını görmek başka. Bana göre bugün İzmir'de kentsel sorunlardan daha önemlisi kentli olamama sorunudur. Kent ve kentli ilişkisi çok önemli. Çoğu zaman yöneticiler, genelde, kent deyince sadece kentin fiziksel yapısını düşünüyorlar. Bu da kentteki olumsuzlukları ortadan kaldırmıyor. Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinin de birçok sorunu var, ama onlarla kendimizi kıyasladığımızda, bize geri kalmışlığımızı hissettiren kentlilerdir. Onlar da çok kötü zamanlar

yaşamalarına rağmen, Avrupa'nın hemen hemen bütün kentleri 200 yıl evvel, çok mükemmel, donanımlı kentlere kavuşmuşlardır. Kentimizin asıl sorunu kentten evvel kentlilerdir. Kentli, kente aidiyetinin farkında değil, kentlinin büyük bir bölümü bu kent benim demiyor. Kenti küçük suçlarla mahvettiğinin hiç farkında değil. Örneğin kentin bütün kaldırımları işgal altında. Başka örnek: apartman yaptığımız dönemde, düzgün, güzel bir görüntü versin diye çalışıyoruz. Verdikleri imar durumuna uygun, yapıldığı zaman harika, ne kadar güzel diyoruz. İki ay sonra bazılarını tanıyamıyoruz. Dolayısıyla İzmir kentinin birçok sorunu var. Bence en önemli sorunu kentlidir. Benim yaşımdaki kimseler, nasıl çözüleceğini de söylüyor, ama yöneticiler aldırıyor.

HSG: Ciddi bir görsel kirlilik var. Nitelikli yapılarda bile söz konusu...

GK: Yapısını kent ölçeğinde kimse düşünmüyor. Bunun öncelikli muhatabı da, kentin gelişmiş yerlerinde yaşayan kültürel bakımdan da gelişmiş kesim. Mesela öğretim üyesi bir kişi, öyle korkunç şeyler yapıyor ki, bunu bilerek söylüyorum. Bir öğretim üyesi böyle yaparsa, kentine karşı bu kadar bilinçsiz davranırsa, diğerleri ne yapmaz. Kentlilik bilinci ile ilgili ciddi bir çalışma yok. Çare eğitimde diyorlar. Elbette eğitimin çok önemi var, ama kentli olma bilinci bana göre, kent yasaklarına uymakla olur. Kaldırımlar işgal altında, esnaf işgal ediyor, kimse o işgali kaldırmıyor. Kaldırmanın önemini bilmiyor. Yapı cephelerine yapılan olumsuz müdahaleler, kimse bunun bilincinde değil. Ne yöneticilerimiz, ne de halkımız... Kentin asıl sorunları bunlardır. Ondan sonra yapılaşmadaki

yanlışlıklar. Çok yoğun yapılaşma, trafik ve ulaşım sorunları gibi birçok şey söylenebilir. Ama bence ana nedenin maalesef, kentlinin kendisi olduğunun farkında değiliz. Estetik değerlerimiz yozlaşıyor. Bütün insanlar, insanın varoluşundan bu yana estetik konuları ile ilgilenmiş, mağara adamı bile resim yapmış. En az eğitilmiş olan, kültür düzeyi en düşük olan kimsenin bile içinde bir güzellik arayışı vardır. Ama bu gelişmezse, yozlaşır. Eski Türk evlerini, her şeyiyle, ne kadar güzel yapmışlar. Toplumsal olarak bir yozlaşma dönemine girdi ülkemiz, sağlıksız kentleşme bunu doğurdu. Bana göre, çok hızlı kentleşme olmadan evvel kentlilerimiz çok mu bilinçliydi. Hayır, ama yozlaşmaya gitmemiştik. Her yerde kitsch olayı var. Bununla savaşmak, bunu yenmenin yollarını araştırmak durumunda aydınlar, gençler. Ne yazık ki, bunun farkında olduklarını sanmıyorum.

HSG: Kent ve İzmir üzerine bu kadar konuştuktan sonra, kent ve yapılaşma üzerine genç meslektaşlarınıza, eğitim kurumlarına, meslek odalarına, yerel yöneticilere düşen roller sizce nelerdir? Etkin olma konusunda nasıl davranış sergilemelidirler?

GK: Genç meslektaşlarım bilgi ve yeteneklerini, kendilerinin olduğu kadar toplumun yararına da olacak şekilde kullanmalıdırlar. Her türlü insani değerlere saygılarından zerrece ödün vermeden, tasarım yaptıkları bölgenin sosyal koşullarını, yapı geleneklerini bilerek ve önemseyerek davranmalıdırlar. Mimarlığın ülkemizde ve dünyadaki gelişmelerini sürekli izlemelidirler.

Aysoy Apartmanı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Kiper Apartmanı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Sihhat Apartmanı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

19. Dönem Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı

1974-1975

20. Dönem Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı

1975-1976

Dalyanköy'de Beş Ev Kompleksi,

İzmir
1976

Ticaret Matbaacılık AŞ.

Büro Binası, İzmir
1978

Yerel yöneticilerin altmış yıldır yaptıkları yanlış ve eksik davranışların, bugün büyük kentlerimizin perişan ve sağlıksız durumundaki payı büyüktür. Belediye başkanları ve belediye meclislerinin seçimle işbaşına gelmeleri ile kamu yararına (özellikle yapılaşma konusunda) uygulamaları gereken yasaklar ciddi bir çelişki olarak görünmektedir. Oy kaybını göze alarak yasakları, kent ve kentlinin yararı için eksiksiz uygulayabilen yöneticiler daha başarılı olacaktır. En azından planlı kentleşmenin yararına inanmaları gerekir. Örneğin geçmiş yıllarda sıklıkla yapı gabarilerini meclis kararlarıyla artırmak imar planları yasaklarından kurtulmanın bir yolu oldu. Yerel yöneticilerin, eski meclis kararlarını, (özellikle istemezükçü diye nitelendirilen Mimarlar Odasının itiraz ettiklerini) gözden geçirmeleri çok yararlı olurdu diye düşünmekteyim.

HSG: Meslek ortamının hâlâ çözemediği bu kadar sorun varken, gittikçe artan mimar sayısı, sürekli açılan okullar, sorunun bir başka kaynağı gibi gözüküyor. Eğitim kurumlarının bu kadar artması, mevcut mimar sayısına her yıl 4000-5000 yeni mezunun eklenmesi demek. Bu noktadan bakınca mesleğin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

GK: Bu o kadar büyük bir sorun ki, zaten bunun yanlış olduğunu herkes biliyor. Fakat bu tek başına mimarlık alanında ele alınacak bir durum da değil, Türkiye'nin genel eğitim sisteminin baştan aşağı mutlaka değiştirilmesi, düzeltilmesi gerek. Gereksinimlerle orantılı olarak her branş yeniden ele alınmalı. Böyle bir çalışma yapılırsa, bu kadar mimarlık

okulu ne olacak diye düşünürler. Böyle bir çalışmayı yapmadıkları gibi, yapmak işlerine de gelmiyor. Bugün yöneticilerin büyük bir kısmı ne kadar çok üniversite açtıkları ile övünüyorlar. Bu sorun yalnızca mimarlıkta değil, mimarlık en çarpıcı olanlarından.

HSG: Mimarlar Odasının kuruluşundan bu yana Oda'nın içindesiniz. Çeşitli görevlerde bulundunuz, rol aldınız. Birkaç dönem de İzmir Şube Başkanlığı görevini yürüttünüz. Sizin içinde bulunduğunuz dönemden bugüne Mimarlar Odasının gidişatı üzerine neler söylemek istersiniz?

GK: Mimarlar Odası kahramanca savaştı. Öyle niteliyorum. Daha öncede söylediğim gibi sağlıksız kentleşme Mimarlar Odasının kuruluş yılları ile başladı.1954'te Oda kuruldu. Kurulma nedenleri bir sivil toplum örgütünün örgütlenmesi falan değil. Doğrudan oy getirmesi için, bazı sosyal tabakaları, bazı meslekleri elde tutabilmek için kuruldu. Ticaret ve sanayi odalarını ele geçirdiler. Yetmedi, mimar ve mühendisleri de bir araya toplayalım, kontrol edelim, oylarını bize versinler diye düşündüler. Ama tam tersi oldu. Bunun da öncülüğünü mimarlar odası yaptı. Ne yaptılar. Sağlıksız kentleşmeye mani olmak için ellerinden geleni yaptılar? Görünenden çok fazla şey yaptılar. Kahramanca savaş verdiler yıllarca. Ben genellikle içinde oldum ya da yakından izledim. Yoğun olarak kendi işimle ilgilensem de hep ilgi duydum, yöneticilik yaptım. Kendisini ve zamanını daha çok Mimarlar Odasına veren arkadaşlarımı, ağabeylerimi şimdi hakikaten kahraman olarak görüyorum. Bence, Mimarlar Odası ülke sorunları ile kendi dalındaki doğruları yöneticilere hatırlatmak misyonunu sürdürmelidir,

Mimarlar Odası özellikle kent ölçeğinde, yapılaşma konusunda en büyük karar organı belediye olduğuna göre, onunla mutlaka birlikte çalışmalıdır. Ama mutlaka gördüğü yanlışlara da korkmadan karşı durabilmelidir. Bunun için Mimarlar Odasını "siz istemezükçüsünüz" diye basında veya şurada burada kötüleyeceklerdir. Bu kötüleyenlerin yüzde doksani çıkarlarına çomak sokulan gruplardır. Bundan yılmamak gerekir. Her mesleğin olduğu gibi, mimarlığın da çok sorunu var. Mimarlığın kuramsal meselelerinde, üslup meselelerinde bütün dünyanın gittiği yollar var. Türkiye nereye gitmelidir? Bizim mesleğimizde nasıl bir gelişme olmalıdır? Daha önceleri de çok kere söylediğim bir konuya daha değinmek isterim. İçinde bulunduğumuz topluma, sade biz değil, kim olursa olsun, Hindistanlı, İtalyan veya Amerikalı bir mimar da kendi toplumunun hatta ülkesinin bile değil, kendi yakın çevresinin sosyal durumunu en büyük veri olarak kabul etmelidir. Mimarlık böyle olunca toplum yararına olur, daha çok insanın mutluluğuna cevap verir. Yani gerek eğitim kurumlarımızda gerekse mimarlığın birçok sorununu yazıyla ele alan mimar veya mimar olmayan düşünürlerin söylediklerinin içinde yer alan mimarlığın yaratıcı tarafı, mimarlığın yenilik yaratma tarafı, mimarlığın farklı olma tarafı, bunların hepsi söylediğim bağlamda yeniden gözden geçirilmelidir.

HSG: Bu keyifli ve mimarlığa ve kente bakışımıza katkı sağlayacak güzel sohbet için çok teşekkürler.

GK: Ben de teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Gökmen, H. (1998); "Güngör Kaftancı", Ege Mimarlık, 1998/4 sayı:28, ss:6-9
- Tümer, G. (2010); "Güngör Kaftancı'nın Mimarlıkta Yarım Yüzyılı", On Mimar; Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss:59-73

Dr. Ramih Apartmanı, Güngör Kaftancı Arşivi

Ülfet Apartmanı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Cankat Apartmanı, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

- İTEK AŞ. Depoları, İzmir
- Yumsan Fabrikası, Bornova, İzmir
1979

- M. Sarda Villası, Bodrum
- Sardalar İşhanı, İzmir
1980

Kiper, Savaşan Karakaplan Yazlık Ev Kompleksi,
Çeşme, İzmir

Ali Köstepen Evi, Çeşme, İzmir

Yaşar Marulyalı

Güngör Kaftancı
Dostum, sınıf arkadaşım Güngör'ü daha iyi tanımak için 40'lı ve 50'li yıllara gidelim. 1948 yılında liseyi bitirmiş, Teknik Üniversite Mimarlık Fakültesi'ne girmiştim. Güngör ile o yıl tanıştım.

1944 yılında Yüksek Mühendis Mektebi üniversiteye dönüşmüş, Gümüşsuyu'nda oldukça büyük bir binada eğitim veriyordu. Kurucu hocalarımız; Emin Onat, Orhan Arda, Kemal Ahmet Aru, Paul Bonatz, Kemal Söylemezoğlu... Eski inşaat şubesinin mimarlık bölümünü bağımsız bir fakülteye dönüştürmüşlerdi.

Bizler yeni kurulan Mimarlık Fakültesi'nin ilk öğrencilerindendik. Birinci yıl birbirimizi tanımak, mimarlık eğitimine intibak etmekle geçti. İkinci yıl Taşkışla'ya taşındık. Bu bina üniversiteye tahsis edilmişti ve restore ediliyordu. Çizim atölyelerimiz orta bahçeye açılıyorlardı; ışıklı, çok güzel mekânlardı. Atölyelerin karşı tarafında kürsüler vardı. Holün sonunda ise Afrodite Heykeli bulunuyordu.

Paul Bonatz'ın restorasyon projelerini hazırladığı bu harika mekânlarda eğitim görmek bize mutluluk veriyordu.

Güngör ile İTÜ yurdunda da beraberdik. Proje hocamız Emin Onat, çağın mimari anlayışına uygun olarak proje çalışmaları yapmamızı istiyordu.

Hocamız her ay yapılan bir günlük eskiz çalışmalarımızı bir hafta sonra projeksiyon odasında değerlendirirdi. Bu sistem çok eğitici ve heyecan verici idi. Proje çalışmalarımızı atölyede asistan ve doçent hocalarımızın desteği ile geliştirdik. Zaman zaman Emin Onat hocamız da çalışmalarımıza katılırdı ve eleştirilerinde bizi modern mimariye yönlendirirdi. Çağın

malzemelerini kullanarak güzel sonuçlar elde edebileceğimizi söyler ve başarılı örnekler gösterirdi.

Güngör Kaftancı'nın meslek hayatında izlediği yolun temelleri bu eğitim sistemiyle atılmıştır. Emin Hoca ve ekibiyle çalışmalarımız 2. ve 3. sınıflarda devam etti, 4. Sınıfta ise Paul Bonatz ile çalıştık. Prof. Paul Bonatz Stuttgart Üniversitesinden gelmiş, Anıtkabir yarışmasında jüri üyesi olmuştur. Sonra da fakültede 1954 yılına kadar proje hocalığı yapmıştır. Paul Bonatz, Emin Hoca'nın aksine daha muhafazakardı. Ama biz öğrencilerin önünü kesmedi. Ona yaptığımız projelerde de modern mimari yolunu izledik. Bonatz'ın tashihlerini kalabalık bir öğrenci kitlesi izlerdi.

Paul Bonatz bir proje tashihiinde; öğrenciye arka cepheyi sormuş, öğrenci ise "Onu kimse görmüyor hocam ben de çizmedim" demesi üzerine "ONU TANRI GÖRÜYOR" diye cevap vermişti.

O yıllarda Taşkışla'da restorasyon devam ediyordu. Paul Bonatz hocamız, ustaların taşları yontarken çıkan sesi müzik olarak nitelemiş, bir yerde mimari ile müziğin ilişkisine parmak basmıştı.

Akşamları yurttaki bizim sınıfa tahsis edilen mekânda geç vakitlere kadar çalışırdık. Bu çalışmalarımız sırasında tartışmalar yapar, projeler üzerinde fikir yürütürdük. Sanki okulda yaptığımız çalışmaların devamı gibiydi. 2. ve 3. sınıfta yarışmalara katılan hocalarımıza çizim yaparak yardım ederdik. Hatta zaman zaman sabahlara kadar çalıştığımız olurdu.

Güngör'ün anlattığına göre: Enver Togay Hoca katıldığı bir

yarışmada, çizim yapan talebelerin önüne gelip paftanın ne durumda olduğunu kontrol ediyordu. Teslim zamanı yaklaşmış harıl harıl çalışan bir öğrenciye "Durum nasıl?" diye sordu, "Kotları koyuyorum hocam" demesi üzerine hoca yüksek sesle "Kotları bırak, otları koy" diye cevap vermişti. Bizler bu espriyi uzun yıllar hatırladık ve konuştuk.

4. ve 5. sınıfa geldiğimizde biz de yarışmalara katılabiliriz diye düşündük. İkili üçlü ekipler halinde bu yarışmalara girdik.

Güngör, Ergün ve Suat ekibi Ankara Ulus Meydanı Yarışması'na katılmışlar ve mansiyon almışlardı. Ekibin adı "2 sarışın 1 esmer üçlüsü" olarak kalmıştı.

Buraya kadar anlatımlarımda üniversite ve yurt hayatımızdan bahsettim. Bundan amacım Güngör'ün eğitim hayatının meslek ve iş hayatına etkisini anlatmaktır. Meslek hayatına atıldığımız yıllarda Güngör İzmir'de biz de İstanbul'da büro açtık. Zaman zaman bir araya geldik, birbirimizden kopmadık.

Güngör ile ailece görüşüyoruz. Beraber tekne turlarına katıldık. Yunan Adaları'na gittik.

Yazımı bitirirken ilginç bir anıyı söylemek isterim. Yurtta kaldığımız yıllarda Güngör sık sık Bursa'ya halasına giderdi. Bir defasında resim tahtasını almaya gitti. Dönüşte ne var ne yok diye sordumuzda, "Tüh be beyler, resim tahtasını almaya gittim, getirmeyi unuttum".

Sizlere 72 senelik arkadaşım hayatımızın muhtelif kesitlerinden bahsettim. Güngör temiz kalpli, sözüne güvenilen samimi bir arkadaş ve dosttur. Başarılı bir mimardır. Yolu açık olsun.

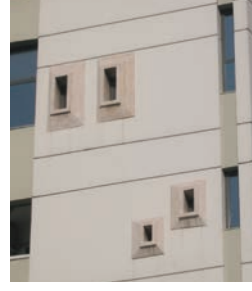
Yaşar Marulyalı, Y. Müh. Mimar

Batı Anadolu Çimento Fabrikası Yönetim Binası, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

İzmir Ticaret Odası Rant Binası, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Batı İş Merkezi, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

- Necdet Yorgancıoğlu Evi, Çeşme, İzmir
- R. Akan Evi, Çeşme, İzmir
1981

- İzmir Ticaret Odası Rant Binası (sınırlı proje yarışması, GNA olarak)
- Köstepen İşhanı, İzmir

Detaş AŞ. Fabrika Binası,
Menemen, İzmir
1984

27. Dönem Mimarlar Odası
İzmir Şubesi Başkanı
1984-1985

Özhan Dölen

Sayın Güngör Kaftancı, yani Sevgili Güngör ağabeyim ile ilk tanışmam, 1967 yılında Akgerman Handaki bürosuna ziyaretine gittiğim zaman olmuştur. İzmir Kahramanlar semtinde yapılacak TRT binaları proje ihalesinde mekanik tesisat projelerinin yapımı için görüşmüştük. Konu ile ilgili olarak bana proje tanıtımını, ihale aşamasını, çalışma yöntemini ve proje ile ilgili bütün bilgileri aktarmıştı. Bu anlatım o kadar net ve açıklayıcı idi ki; her şeyi öğrenmiş, soracak hiçbir sorum olmamıştı. Bu tarz bir anlatım günümüzde ender bulunan türdedir.

Daha sonra 1973 yılında, Ticaret Odası Hizmet Binası yapımında birlikte çalışma şansım oldu. Tüm çalışmaları düzenli, sistemli, bilgi ve deneyim esasına göre olmuştu. Sonraki yıllarda yine birlikte çalıştığımız proje ve uygulamalar oldu.

Bazı mimarlar tesisat projesine pek önem vermezler. Tesisat merkezinin yeri ve büyüklüğü, tesisat

elemanlarının görüntüsü konusunda aşırı hoşgörüsüz davranırlar. Güngör Bey tesisat konusuna yapıcı yaklaşır, ihtiyaçları dinler ve öğrenir, kendi bilgi ve deneyimleri ile değerlendirir ve birlikte kabul edilecek sonuca varmaya çalışır. En küçük detay üzerinde duran, titiz ve mükemmeliyetçi bir tutumu vardı. Sorumluluk duygusu, ekonomik değerlendirme, projenin doğruluğu konularını diğer mühendislik dalları ile uyum ve duyarlılık içinde çalışır ve proje grubunu yönetirdi.

O yıllarda Mühendisler Birliği Lokali'nde arkadaşları ile bric oynardı. Her bric oyununun sonunda, genellikle oyuncular arasında önceki oyun ile ilgili görüşme ve tartışma yaşanır. Güngör Bey kendi oyununu o kadar heyecanla, inanarak ve içten savunur ki, yüzü pancar gibi kıpkırmızı olurdu. Hayatının her alanında, inandığı konulara tamamen sahip çıkarak, hakim olarak yaşardı. Son yıllardaki bric oyunlarında çok daha sakın oynadığını biliyorum.

Güngör Bey konuşmalarında ses tonunu her zaman duruma göre ayarlar. Konuştuğu konuya çok hakimdir. Hep kendinden emindir. Kullandığı kelimeleri özenle seçer, dinleyenleri inandırır ve güven duygusu verir. Kendisini dinlediğiniz zaman, etkilenirsiniz ve konu hakkında en ufak sorunuz kalmaz.

Eleştirileri de her zaman yapıcıdır, sonuç odaklıdır. Değerli tecrübelerini katarak, yapıcı geri bildirimlerde bulunur. Abartmaz, duygusallığa imkân tanımaz; gerçekçi ve rasyonel sonuçlarla size yol gösterir.

Ailesine çok düşkündür. Kendi hakimiyetini belli etse de eşine, çocuğuna sevgi ve şefkatle yaklaşır. Arkadaş olarak, mesafeli görünür ama zor zamanlarınızda daima yanınızda olur.

Sayın Kaftancı, Güngör ağabeyim; tanınmaya değer, çok özel ve değerli bir kişidir. Kendisini tanıdığım için gurur duyuyorum.

Özhan Dölen, Makine Yüksek Mühendisi

Güngör Kaftancı, 1990; Güngör Kaftancı Arşivi

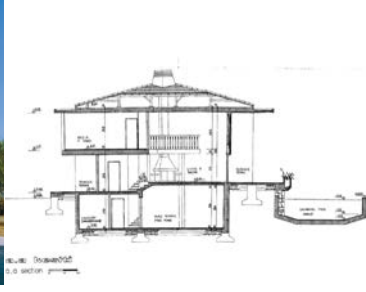
Güngör Kaftancı Ali Köstepen ile birlikte, 1991; Güngör Kaftancı Arşivi

Reşat Akan Evi, "Sekizgen Ev"; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Ovadya Sarda Evi, Bornova ve kesit; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Sarda Evleri, "Kare Evler", Bornova, Vaziyet Planı; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

- Batı Anadolu Çimento Fabrikası Yönetim Binası, Bornova, İzmir
- Karabağlar'da Çarşı Kompleksi, İzmir
1985

- Sardalar İTEK Yönetim Binası, İzmir
- Yaşar Holding Batı İşhanı, İzmir
1986

28. Dönem Mimarlar Odası
İzmir Şubesi Başkanı
1986 - 1987

Ovadya Sarda

Güngör Kaftancı ile tanışmamız 1974 yılına dayanır. Abim Marko Sarda ile Güngör Kaftancı'nın dostluğu 1968 yılında başlamıştır. GNA Mimarlık ile alışverişleri olmuş, yakın dostlukları bugüne kadar devam etmiştir. Benim Güngör Kaftancı ile tanışmam 1973 yılında olmuştur. Fakat GNA Mimarlık'ın diğer ortakları Necdet Yorgancıoğlu ve Ali Köstepen ile de tanışıklığım eski yıllara dayanır. Uzun yıllar aynı mahallede oturmuştuk.

Güngör Kaftancı ile ilk işimiz babamızdan kalan Mimar Kemalettin Caddesi'ndeki dükkânın iş hanı inşaatı ile başladı. Yıl 1976. Ülkemizde demir ve çimento sıkıntısı olduğu dönem. Abim ile GNA Mimarlık o dönemde çok sıkıntı çektiler. Güngör Kaftancı projeyi bitirdikten sonra 20 ayda binayı teslim etti. Güngör Beylerle tüm inşaatları emanet usulüyle yaptık. Karşılıklı güvenimiz tamdı. Güngör Beyin çok hassasiyet gösterdiği konular, zamanında ödemelerin yapılması ve

titiz hesap tutulmasıdır. Bu konularda hiçbir zaman taviz vermemiştir.

Bu işhanı inşaatının dışında Güngör Kaftancı ve Şirketiyle 1978 yılında Pınarbaşı'nda, 1992 yılında yine Pınarbaşı'nda iki depo ve idari bina, 1999-2000 yılında Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde 35.000 m2 arsa üzerinde 16.000 m2 fabrika binası, Alsancak'ta bir apartman (satın alma) ve Bornova'da villa inşaatlarını gerçekleştirdik. Tüm binaları çok keyifle kullanmaktayız. Güngör Kaftancı ile bire bir proje aşamasından başlayarak iç dekorasyona kadar yaptığımız Bornova'daki villa ise çok farklıydı. Güngör Beyi çok daha iyi tanıımama vesile oldu. Proje aşamasında çok kez bir araya geldik. Büyük bir titizlikle evi nasıl kullanmak istediğimi, özel hobilerim vs. üzerinde uzun süre bir araya geldik ve konuştuk. Projeyi tamamladıktan sonra, inşaat safhasına geçildi. En büyük sorun aksesuar ve havuz malzemeleri tedarikinde yaşandı. Bunları yurt dışından getirmeye çalıştık.

Yüzme havuzu tesisatında çok zorlandık. Malzeme seçimi, iç dekorasyon, bahçe tanzimi, yüzme havuzu özetle her şeyiyle büyük bir titizlikle uğraştı. Sonuç olarak da ortaya çok güzel bir eser çıktı. 32 yıldır bu evde büyük bir keyifle oturmaktayım. Birçok kişi evi gezmeye geldi. Herkes evin mimarisine hayran kaldı. Hatta Ağa Han yarışmasına aday gösterildi. Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikamız örnek olarak gösterildi.

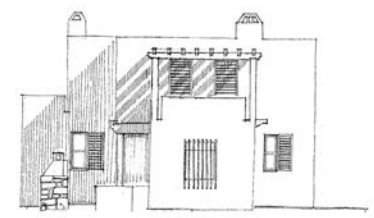
Özetle Güngör Kaftancı ile yaptığımız tüm binalar çok kullanışlı, estetik ve keyifli oldu. Güngör Kaftancı'nın mimarlık dehası dışında, iş ahlakı, inşaatları zamanında teslim etmesi ve özellikle parasal konularda gösterdiği titizlik beni her zaman çok etkilemiştir. Kişi olarak da geniş kültürü ve hoş sohbeti nedeni ile bir araya gelmekten büyük keyif alıyorum. Kendisine büyük bir saygı ve hayranlığım vardır.

İyi ki kendisini tanımışım. Kendisine sağlıklı ve nice yıllar diliyorum.

Ovadya Sarda

Marko Sarda Evi, Bodrum ve cephe çizimleri; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

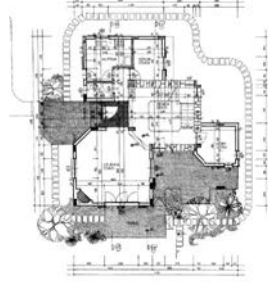

Bumin Anal Evi, Urla Çeşmealtı; Güngör Kaftancı Arşivi

Yaşar Yeşil Evi, Çeşme; Güngör Kaftancı Arşivi

Yaşar Yeşil Evi, Çeşme, zemin kat planı; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Ediz Ulusoy Evi, Bornova; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

- Yaşar Holding Yönetim Binası, İzmir
- O. Sarda Evi, Bornova, İzmir
1987

Kaya Prestige Otel, İzmir
1989

Yaşar Yeşil Evi, Çeşme, İzmir
1990

Prof. E. Ulusoy Villası, Bornova, İzmir
1991

Sardalar Bianchi Bisiklet Üretim Fabrikası Binası, Manisa
1994

Hasan Topal

İzmirde Bir Modernist Mimar Güngör Kaftancı

Yüksek Mühendis Mimar Güngör Kaftancı'yı 1980'li yıllarda Mimarlar

Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptığı dönemde tanıdım. Aynı Yönetim Kurulu'nda henüz dört yıllık bir mimar ve yedek üye olarak görev almıştım. Kendisi hakkında kısa bir yazı yazmam önerildiğinde, mimar ve meslek odası yöneticisi kimliğinin benim için etkileyici yönü olarak öne çıkması nedeniyle bu konudaki izlenimlerimi yazmak istedim.

Ülkemizin olağanüstü koşullardan geçtiği 1980'lerin ilk yarısında; Oda Yönetim Kurulu toplantılarında, mimarlığın güncel sorunlarına dair değerlendirmelerin yanı sıra, ülke ve kent sorunlarına mimarın ve mimarlığın toplumcu sorumluluğu perspektifinden bakarak, bu bağlamda kent, kültür ve mekâna dair sorunların, gelişmelerin ancak bir düşünce zenginliğiyle ele alınması, yorumlanması, öneriler geliştirilmesi her zaman öncelediği bir çalışma anlayışı olarak bizlere yansımıştır.

Ülkemizde ve İzmir'de nitelikli mimarlığın gelişmesine yönelik meslek kuruluşunun kurumsal çabalarının yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimlerin önemli sorumluluklarının bulunduğunu belirterek bu sorumluluklarının hatırlatılmasının sürekli ve güncel tutulmasının gereğini belirtmiştir. İdarelerin bu sorumluluklarını yerine getirmeleri boyutunda özellikle yerel yönetimler ile meslek odası arasında her zaman düzeyli bir gerilimin olması gerektiğini, Oda'nın her zaman ve her ortamda iyi olanı, doğru olanı, yeni ve çağdaş olanı önermesinin ve talep etmesinin sürekli bir program olması gerektiğini her zaman vurgulamıştır.

Kentli kültürünün ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi talebi özel önem verdiği bir alandır.

İzmir'de uzun yıllar süren mesleki pratiği ve farklı yıllardaki meslek odası yöneticiliği döneminde özellikle 1950'den günümüze kentleşme sürecinin bir tanığı olarak dönemi iyi analiz eden, belge niteliğindeki tespit ve yorumları ilginçtir. Yorumlarında; 1950'li yılların özel teşebbüsü destekleyen iktisadi politikaları sonucunda kırdan kente göçün özendirildiği, buna karşın göçle gelen kitlelerin başta barınma olmak üzere mekânsal gereksinimlerini karşılayacak planlı kentleşme politikalarının olmaması nedeniyle kentlerin yasadışı olarak yapılan ve gecekondular olarak tanımlanan yapılar ile büyük sorunlara sahip parçalar şeklinde kontrolsüz büyüdüğünü belirtmektedir. 1960 sonrası planlı gelişme politikaları bağlamında planlı kentleşme çabalarının ise, planlama faaliyetinin merkezi olarak yürütülüyor olması nedeniyle süreçlerin çok gecikilerek tamamlanamadığını, bir anlamda planlama çabasının yapılaşma gelişmelerinin hızına yetişemediğini, gerisinde kaldığını, bu nedenle de kentlerin altyapı ve mekânsal sorunlarının giderek çözümsüzlük sınırlarına ulaştığını her ortamda vurgulamıştır. Bu tespitleri günümüzde de büyük oranda geçerliliğini korumaktadır.

Oda çalışmalarında kent sorunları tartışılırken, kentle ilgili konu ve sorunlara ilkesel bakılması gerektiği, özünde yenilikçilik ve yaratıcılık olan mimarlık mesleğini temsil eden meslek kuruluşunda da kent sorunlarına ilkesel düzeyde ancak esnek bir tutumla yaklaşılması gerektiğini özenle belirtmiş ve uyarmıştır.

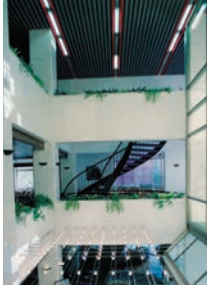
Güngör Kaftancı Mimarlığı'na dair kitap ve dergilerde ayrıntılı ve kapsamlı değerlendirmeler vardır. Ayrıcalıklı olduğunu düşündüğüm bir yapıya değinmek istiyorum. Özellikle 1980/90'larda bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de postmodern anlayışın ve mimari örneklerinin yoğunlaştığı bir dönemde, 1990'ların başında tasarımı ve uygulamasını gerçekleştirdiği Bornova "Kare Ev" olarak bilinen konut yapısı ile müthiş bir modernist tavır ortaya koyduğunu düşünüyorum. Kare bir form içinde diyagonal iç mekân kurgusu ve cephe düzeninde eriştiği yalın ancak güçlü düzey "Kare Ev" i İzmir'de dönemin yapıları içinde ayrıcalıklı kılmaktadır.

Modernizm paradigması, daha iyi bir dünyada, daha iyi bir insan yaşamı için eşitlik, özgürlük, kardeşlik içinde yenilikçi ve yaratıcı olma anlayışı olarak özetlenecek olursa, Kaftancı mesleki uygulamalarında ve meslek odası çalışmaları ve yöneticiliği süresince bu anlayışı benimsemiş, yaşama geçirmeye ve savunmaya özen göstermiştir, denebilir.

Mesleki uygulamaları ile Türkiye ve İzmir mimarlığına çok önemli katkıları bulunan Güngör Kaftancı, farklı yıllarda Mimarlar Odası Yöneticiliği, Yayın Kurulu Üyeliği, Yarışmalar Komitesi Üyeliği gibi kimlikleri ile de meslek alanına ve meslek örgütlenmesine büyük katkılarda bulunmuştur.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptığım dönemlerde, yazıları ve uygulamaları ile rehber aldığım modernist mimar aktörlerden biri olan ve her zaman desteğini gördüğüm, kendisini tanımaktan onur duyduğum bir meslek insanı ve bir abi olan Güngör Kaftancı'yı saygı ile selamlıyorum.

Hasan Topal, Mimar
(2008-2016 Dönemi Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı)

Kaya Prestige Oteli ve Kaya Prestige Oteli iç mekân, "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

Bianchi Bisiklet Üretim Fabrikası, Manisa; "Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi", Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2009

DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde Öğretim Görevlisi
1996 - 1997

Ege Mimarlık Dergisi Yayın Kurulu Üyesi
1996 - 2012

Dr. Dirik Villası, Narlıdere, İzmir
1999

Egeli Sabah Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı
1999 - 2000

"Mimarlıkta Yarım Yüzyıl" başlığı ile yaşam öyküsünü anlatan kitap
2001

Türk SMD 13. Mimarlık Ödülleri Büyük Ödül
2017-2018

Can Kaftancı

Kızı olarak mimar Güngör Kaftancı'yı anlat dersiniz ancak ona büyük bir hayranlık ve saygı duyduğumu söyleyebilirim. Yıllar boyu yapıtlarıyla, söylemleriyle sadece beni değil tanıdığım birçok kişiyi etkilemiş ve yol göstermiştir.

Örneğin, İzmir Çeşme evimiz bence babamın en değerli yapılarından biridir. 1964 yılından beri özellikle yazları tadını çıkardığımız Çeşme evimiz, benim hayatımın en unutulmaz anılarıyla doludur. Sadece bu ev bile babamın nasıl bir vizyoner olduğunun somut bir örneğidir. Babam bu arsayı alıp, bu evi yaptığında buralarda ne elektrik, ne telefon ne de bir yerleşim varmış. Babam, buranın yıllar içinde ne kadar değer kazanıp, Çeşme'de denize sıfır bir mekânın adeta bir doğal cennet olacağını görmüş. Ve öyle de olmuştur. Çeşme evimiz 30 yıldır yurtdışında yaşarken en özlem duyduğum yerdir. Her yaz eşimle birlikte gelerek buranın tadını çıkarıyoruz ve babamın 50 yıl önce almış olduğu bu kararı büyük bir mutlulukla tekrar tekrar söylemekten bıkmıyoruz. Yurtiçi ve yurtdışından gelen tüm dostlarımız bu evden hayranlık, hatta biraz da imrenerek ayrılıyorlar.

İşte ben bu evin önündeki masmavi berrak sulara 1964 yılında yüzmeye başlamışım. Sonraları da denize aşık oldum, denizsiz yapamaz oldum. Daha sonraki yıllarda ise babamla beraber balık tutmanın keyfini tattım. Önümüzdeki iskelede her zaman bir sandal, bir kayık, bir tekne olurdu. Sabahın köründe henüz tam uyanmadan sülünzlerimizi alıp "rastgele" sözleriyle denize açılırdık. Balık tutardık!!! Babamla...

Altı yaşlarımda babam beni elimden tutup cow-boy filmlerine götürmeye başladı. İşte buna bayıldım! Bu bana sonradan gittikçe artan bir sinema merakını ve sevgisini aşıladı. Babam bir de, büyük bir klasik müzik tutkunudur. Bazen beni zorlayarak da olsa, beraber dinleye dinleye, yurt içinde ve dışında konserlere gide gide benden klasik müzik hayranı bir genç yarattı.

Mimar Güngör Kaftancı'nın yapıları her zaman son derece yalın (ama bence bir o kadar da sessiz, iddialı) ve kullanışlı olmuştur. Babam, hayatı boyunca gerek mimar olarak gerekse günlük yaşamında gösteriştense, abartma ve yüzeysel yaklaşımlardan hoşlanmamış ve uzak durmuştur. Mesleğine aşık olduğunu her zaman hissetmişimdir. Sık sık evimize gelip babamla sohbet eden gençlere hararetli bir şekilde verdiği öğütlerin içinde aklımda kalanlardan biri, "Önce mesleğinizi çok iyi yapın; sonra istediğiniz konulara, politikalara, meraklarınıza yönelebilirsiniz." Bir de "Ne yaparsanız yapın, ne üretirseniz üretin öncelikle fonksiyonel olmasına dikkat edin. Estetik kaygılar mutlaka önemlidir, ama sonra gelir". İşte babamın mimari açıdan altını çizdiği bu öneriler, iş hayatım boyunca bana da hep ışık tutmuştur, yol göstermiştir.

Mimar Güngör Kaftancı, babam dürüst, çağdaş, aydın, pırıl pırıl bir belleği olan, araştırmaktan bıkmayan bir bilim insanıdır. Tarih, politika, uluslararası ilişkiler, kültür ve sanat konularında her zaman benim ve birçok kişinin bilgi kaynağı olmuştur. Mimar Güngör Kaftancı'nın, babamın tüm çalışanlarıyla olan ilişkisinin her zaman karşılıklı güven ve saygıya dayandığını hayranlıkla izlemişimdir. Bütün bunlar bir yana Güngör Kaftancı

koskocaman bir yüreği olan, son derece verici bir insandır, hepimizin babasıdır.

Sonuç olarak sizlerle paylaşmak istediğim ise: Ben babamdan, ben mimar Güngör Kaftancı'dan yaşamayı öğrendim; hayatı yaşamayı, hayatı sevmeyi, hayatı paylaşmayı öğrendim.

Ben Can Kaftancı, mimar Güngör Kaftancı'nın kızı olmaktan hep gurur duydum, duyuyorum... ve duyacağım.

Can Kaftancı, Strasbourg, Mart 2020

2017-2018 Türk SMD 13. Mimarlık Ödülleri Büyük Ödülü Güngör Kaftancı'nın, Güngör Kaftancı Arşivi

“Ellerimizden Kayıp Giden Dünya”... 1

Oodi’yi Yazarken...

YANAR, OODI HELSINKİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ’Nİ CORONA SALGINI GÜNLERİNDEN BİR BAKIŞLA; DÜNYANIN VE MİMARLIK ÜRETİMİNİN İÇİNDE BULUNDUĞU DURUM VE OODI’NIN YERİYLE KURDUĞU İLİŞKİ BAĞLAMINDA ELE ALIYOR

Hüseyin Yanar FOTOĞRAFLAR Hüseyin Yanar

“ Yaşam elden gidiyordu. Tam bir cinnet haliydi. Ortalık ayağa kalkmıştı. Yapılacak başka hiçbir şey de kalmamıştı. Dünya o ana kilitlendi. Herkes televizyonları, cep telefonları başında bu günü bekliyordu. Birleşmiş Milletler özel ve çok acil bir oturumda toplandı. Karar açıklanacaktı. Üye ülkelerle, bilim insanlarıyla, uzmanlarla yıllarca yapılan çalışmaların sonuçları onaylanacaktı. Nefesler tutuldu, kameraların önünde genel sekreter kürsüye çıktı. “İnsanlığın geleceği için” diye başladı...”

Bütün dünyaya ve oturuma katılan ülkelere oy birliği ile gezegenin her yerinde uygulanacak ortak bir karar alındığını duyurdu ve devam etti. “Ülke ve coğrafya gözetmeksizin gezegenimizin her bir bölgesi, bütün yeryüzü hiçbir şekilde dokunulamayacak sit alanı ilan edilmiştir. Dünya yüzündeki istisnasız her yere yeni bina yapma yasağı getirilmiştir. Dağlar, ovalar, vadiler, ormanlar, kentler, turistik yerler, deniz kenarları da dahil. Bu yasakla ilgili yeni kurallar konulmuştur. Yasak, devletlerarası koordine edilecek bir ağ içinde, Birleşmiş Milletler Komiseri’nin ve ona bağlı alt birimlerin kontrolünde gerçekleştirilecektir. Her şey ana merkezden yönetilecek, her ülkede denetimi sağlayan yerel birimlerle eşgüdüm halinde çalışılacaktır. Uzun yıllar sürecektir bu yapı yapma yasağı ile ilgili kontrol noktaları olacaktır. Her şey kurulmasına karar verilen Mimarlık Polisi’nin denetiminde yapılacaktır” diyerek konu ile ilgili diğer detaylara geçti.

Bunun anlamı mimarlığın sonuydu. Bırakın mahallenizdeki bir köşe başında ya da ülkenizin herhangi bir yerinde bina

inşa edilmesini, bu dünyadaki her bir ülkede bina yapma sürecinin bitişiydi. Delice bir karardı...”²

Bu sözlerle başlayan uzun bir makale yazmıştım altı ay kadar önce. Peki neden uzun yıllar sonra bu durumdaydık? Bütün bunlar neden oldu? Neden hep durmadan inşa ettik, ediyoruz? sorusunu ve arka planını irdeliyordum bu yazıda. Tabii bunun da ötesinde esas irdelenen herkesin adeta birbirleriyle yarıştığı ya da yarıştırıldığı düzen ve buna bağlı para hırsıydı.

Uzun yıllar sonrasını kurgulamıştım. Dünyadaki her yer, dağların zirveleri, bazı meskûn yerler dışında neredeyse dolmuştu. Nefes alınamıyordu. Gezegenimizde yaşamın şekli değişmişti, teknoloji, iklimler, insanlar, mekânlar, binalar ve kentler değişmişti. Bilim kurgu filmlerindeki dev strüktürler, havada uçuşan insanları taşıyan araçlar, yerin altındaki labirentler gerçek olmuş, mimarlık her yönüyle bambaşka bir hâl almıştı. Değişmeyen tek şey her zaman olduğu gibi, hem devletler hem de bireyler olarak, inşa etme, para kazanma, her nasılsa, her alanda projeler yaparak para kazanma, daha çok ve daha çok kâr etme hırsı olmuştu. Herkes, her şey makineye dönüşmüştü. Bu değişimlere karşın fakirlik, zenginlik, sınıf ayrımları hiç değişmemişti. Dünyanın zenginlikleri herkese fazlasıyla yetecek iken, bu daha çok kazanma hırsı bizi savaşımlara, büyük çatışmalara, silahlı çatışmalara götürmüştü. Kitle halinde ölümler sıradanlaşmıştı. Sonunda alınan kararlar silahlar susmuştu. Barış olmuştu. Geleceği kazanmak için yıkıntılar, yıkılanlar arasında uzun yıllar süren yıkım dönemi, yeşili geri kazanma dönemi başlamıştı. Tam anlamı

ile taş devrine dönmüştük. Bütün bu kaybedilenler ve yapbozlar arasında mimarlık ise bu işin sadece görünen yüzüydü. Yazının finaline doğru girerken şunları yazmışım.

“Hikayenin sonunda anladığım bizim bildiğimiz, öğrendiğimiz, üzerine titrediğimiz mimarlığın sonunun artık geldiği idi, her yeri tıklım tıklım dolduran, ofisleri projelere boğan, bina yapmaya dayalı, paraya bağımlı mimarlığın bittiği idi. Dahası proje fikrinin giderek yok olmasıydı. Proje her şeyi programlamanın ötesine geçti ve yaşamın ta kendisi oldu, olmuştur diyebilirim. Artık tek bir proje vardı. O da dünyamızı kurtarmaktı. Aradan neler olduğunu bilmediğimiz uzun yıllar daha geçti. İnsanların aklına giren robotlar, ya da robotların aklına giren insanlar, klonlanmış, kopyalanmış olanlar ne oldu? Tam anlamıyla bir kaostu. Rüyadaydım, döndüm durdum sanki kan ter içinde uyanmaya çalıştım. Gerçek miydi, hayal miydi, her şey iç içe girmişti, ayıramadım. Bütün dünya başımıza yıkılıyor sandım. Kabus desem bir türlü, umut desem bir başka türlü, her şey karmakarışık olmuştu.”³ Bugün geriye baktığımda o neredeyse kan ter içinde uyandığım bir rüya değildi. Kabusun da ötesindeydi olacaklar.

Ve yüzyılın büyük dalgası geldi, kapıdaydı. Var olma, yok olma savaşı başladı. Covid-19 ya da bir diğer adıyla Corona salgını ortalığı kasıp kavurmaya başladı. Corona kurallarını kendisi koyuyordu. Bilim adamları bile şaşmıştı. Zaman kazanmaya, onu anlamaya çalışıyorlardı. Ne yapacağı bilinmez bir virüstü. Ülke, statü, fakir, zengin, meşhur, sıradan, kral, kraliçe, başbakan, bakan gözetmeden dünyada kimi güçsüz bulursa yok etmeye başladı. Ortak düşman artık neredeyse herkesin kapısının önünde, hatta dışarı çıkan, marketlere giden herkesin ellerinde, yaşadığı mekânın içinde, neredeyse masasının üzerindeydi. Dehşet verici trajik görüntülerin geldiği, her gün yüzlerce hatta binlerce insanın kaybedildiği bir dünyada yaşıyorduk artık. Her şey çok soyuttu. Gerçek olamazdı. Birkaç ay önce böyle şeylerin olacağını düşünemezdik. Sanki dev bir göktaşı dünyamıza yavaş yavaş, adım adım yaklaşıyordu. Çaresizdi insanlar. Korku günlük yaşamın bir parçası olmuştu.

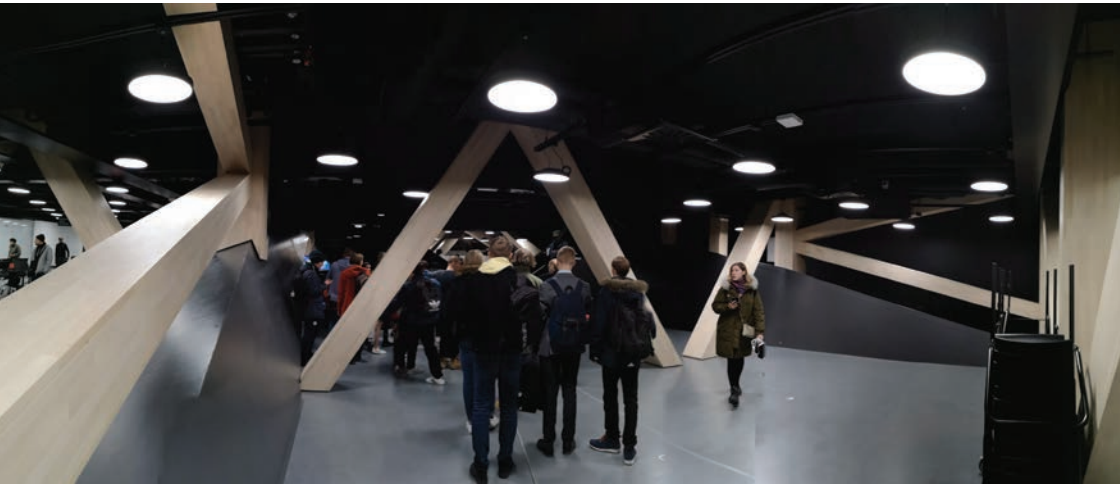
Martin son günlerinde “Demir Özlü’den mektup var.” diye Facebook arkadaşım Ömer Yalçın yazmış. “Olağanüstü zamanlar yaşıyoruz. Bizim hayal edebileceğimizi de aşıyor. Senin ve eşinin iyi olduğunu bilmek, haber almak dahi olağanüstü bir durum niteliği kazanabiliyor. Biz de burada ev hapsindeyiz. Salonun pencerelerinin ağaçlı bir bahçeye bakışı tek imtiyazımız. Aklımda dolanıp duran “Beckett’in Terzisi” anekdotu... Gerçeği sadece o yalnız ‘ermiş’ söyledi diyoruz.” diyen çaresiz cümleleri paylaşmış.

Dünyanın en çok insan kaybedilen ülkelerinden olan İtalya’da karantinada olan yazar Francesca Melandri’den aynı günlerde gelen mektup ise daha da dramatik. Medyascope tarafından yayınlanan yazının başlığı ise “Bu mektubu size gelecektekenden yani İtalya’dan yazıyorum.” Franceska yazısında da

vurguladığı gibi sanki bir fal bakarak bizim nelerle karşılaşacağımızı yazıyor. Yazara göre salgına dair çizelgelere bakarsak adeta birbirine paralel bir dans sürüp gidiyor. Yani özetle bugün bizim olduğumuz durumda siz olacaksınız diyor. Tüm farkı yaratanın sınıflar olacağının, lüks bir evde yaşamının, kalabalık konutlarda kilitli kalmanın aynı olamayacağının, evlerde işlerinize devam etmenin de işlerinizi kaybetme olasılıklarının da aynen benzer bir farklılık göstereceğinin altını çiziyor. “Salgını yenmek için yelken açacağınız tekne herkese aynı görünmeyecek ya da aslında herkes için aynı olmayacak, zaten asla değildi.” diyerek özetliyor. Çoğu kişinin yazdığı, dile getirdiği bir şekilde “Tüm bunlar bittiğinde dünya aynı olmayacak” diyerek yazısını bitiriyor.

Dünya kendi evlatlarını, kendi yetiştirdiklerini, kendi değerlerini, kendi

mücevherlerini kaybediyordu adeta. “Her şey ellerimizden kayıp giderken” diyen arkadaşım Meral Avman ile yazışırken aklımda kalan sözünü hatırladım... Tek bir cümlede özetlediği çok dramatik ve çok netti.

Kent bomboş. Uzakta tedirgin bazı kişiler, birbirlerinden ayrı yürüyorlar. Diğer taraftan iki kişi bana doğru geliyor. Aynı aileden olmalılar. Uzaklaşıyorum. Oldukça ileride bir bisikletlinin yanında birisi daha. Onların da uzağından geçiyorum. Herkes tedirgin. Çember daralıyor. Fırtına öncesi sessizlik derler ya, işte tam da öyle bir an. Zaten dünyanın birçok köşesine göre sessiz olan Finlandiya şimdi olduğundan daha da sakin, sanki bütün sesler kesilmiş. Çoğu yerde olduğu gibi evde kalma günleri, karantina günleri başlıyor. Çoluk çocuk insanlar düşmana karşı en yakın kaleye çekilircesine kendi evlerine kapanmaya başlamış. Başkent Helsinki sanki aniden terk edilmiş, kendi kaderine bırakılmış gibi. İnsansız meydanların,

insansız caddelerin, insansız mekânların ülkesi haline gelmiş şimdiden.

Bu dalganın kuzeyin bir köşesindeki bu küçük ülkeye ulaşması ve bütününü en tepe noktasını etkisi altına alması biraz zaman alacak gibi gözükse de herkes çok tedirgin. Şimdiden Helsinki ve yakınlarını oluşturan Uusima bölgesinin ülkenin diğer taraflarıyla bağlantısı kesilmiş durumda. Giriş, çıkışlar durdurulmuş. Çünkü öngörülere göre bütün ülkede verilecek kayıpların yarısı Helsinki’de olacak. Sanki bir buçuk, iki ay sonra etkisini en fazla göstereceği söylenen bu düşmana karşı bir cephe oluşturuluyor. Aklınıza gelecek her yer insanların gitmeye korktukları yerler haline gelmiş. Ortalıkta telaşla, sanki şaşkınlıkla yürüyen birkaç kişi dışında kimseler yok.

Ne büyük özgürlükmüş günlük yaşamın içinde olmak, kent merkezine doğru yürümek, sahillerde dolaşmak, doğanın içinde olmak, bu mevsimde buz tutan denizi seyretmek hatta üstünde yürümek, karşıdaki adaya gitmek, bir

dostu görmek, Rytmi Cafe’de yine buluşmak, sohbet etmek, bir şeyler okumak, yazmak, çizmek, tezgâhtan kahveyi alırken ayaküstü hâl hatır sormak, merkeze gittiğimizde Aalto Cafe’ye uğramak, Akademi Kitapçısı’nda vakit geçirmek, Kiasma’daki ya da Amos Rex’deki bir sergiyi gezmek, Tampere’de mimarlık öğrencileriyle, meslektaşlarla olmak, hatta çoğu zaman vakit bulduğumda Oodi Merkez Kitaplığı’na gitmek, mekânlarını hissetmek.

Günler içinde her şey adeta bir kaosa giderken; bütün dünya kimsenin yaşadığı yerden çıkamadığı dev bir hapishaneye dönerken; korkunun, yalnızlığın, endişenin yanında en ufak sıradanlıkların güzelliklerini, sevgilerin kıymetini hatırlarken; her türlü paylaşmanın değerini yaşarken bu yazının esas konusu olarak yazmaya başladığım Oodi’yi düşündüm. Bitmeye yakın onu ilk gördüğüm anlarda hissettiklerim, içine bile girmeden ilk düşündüklerim aklıma geldi, bugünün beklenmedik dalgalarıyla birleşti...

Sanki umulmadık bir fırtına çıkmıştı, deniz kabarmıştı, ta buralara, bu meydana kadar gelmişti. Her şey alabora olmuştu, dalgalar yükseldikçe yükselmişti, önündeki her şeyi süpürmüştü, bir ileri bir geri gidip gelmişti, bir daha, bir daha, bir daha. İşte kıyıya art arda vuranlardan bir tanesi olanca gücü ile daha da yukarılara, daha da doruklara çıkmış, çıkmış da çıkmıştı ve tam bu binanın olduğu yerin kıyılarına çarpmıştı ve sonra dönerken her şey birdenbire donmuştu. Zaman durmuştu, nefesler kesilmişti ve sonra ortaya sanki hâlâ devam eden, hızı yavaş yavaş kesilen dev dalgaların arasından bu bina, bina olmaktan çıkan Oodi, bu yüzü ile ortaya çıkmıştı.

2018’in sonuna doğru yapılan açılış töreninde, adeta bütün Helsinki’nin oraya aktığı günde, herkesin yüzünün güldüğü, mutlu ve gururlu olduğu o anların atmosferini, o günlere ait izlenimlerimi⁴ hiç unutmadım.

Bugün ise o kalabalık artık yoktu. Özgür günlerin yoğun koşuşturmaları çok geride kalmıştı. Herkesin evine kapanma günleriydi. Kentte az kişi vardı. Oodi’nin karşısındaki Helsinki Müzik Merkezi’nin fuayesinde bir toplantı yapmamız gerekiyordu. O buluşmanın ertesinde karşımda olan Oodi’ye girmek, oradaki atmosferi görmek

istemıştim. İşte karşımda duruyordu. Ona tekrar baktım. Altındaki giriş formunun, o camlı dönüşün, o açıklığın bu şekilde olmasının bir nedeni vardı. İleride yapılması düşünülen, uzunlamasına cephenin altından gidecek olan, kenti rahatlatacak giriş ve çıkış tünellerin üzerinde böyle bir açıklığın olması, hem fonksiyonel, hem de estetik olarak böyle uzun dikdörtgen arsada böyle bir yorum gelmesi ne güzel ve mantıklı olmuş, diye düşündüm. Bu açıklığın binanın içinde de devam etmesi hatta dışarı çıkıp arkadaki tren yollarının üzerinden köprü ile Kaisaniemi Parkı'na doğru gitmesi ne güzel olurdu. Oodi'nin önündeki bu meydan ve onun uzantısında Töölö körfezi eksenindeki her şey kim bilir kaç yıldan beri tartışılırken; merkez kitaplığın arkasındaki, tren yolunun yanındaki bina dizisinin hâli ve bu dizideki binaların bu ülkenin önemli ofisleri ve mimarları tarafından yapılması kulağa hiç ama hiç hoş gelmiyor. Tekrar Yurttaş Meydanı'na ve Oodi'ye ve etrafında olan çoğu yarışmalar sonucu yapılmış binalara tek tek bakmaya ve düşünmeye başlıyorum.

1959 yılında Helsinki Kent Kurulu Alvar Aalto'dan Helsinki Kent Merkezi için, Kampi ve Töölö Körfezi'ni de içine alan alanda bir yapı yapmasını istemişti. Aalto'nun önerisi altmışların hemen başında tamamlanmıştı. Bu projenin Töölö Ekseninin hikâyesi, şimdi Steven Holl tarafından bir yarışma sonucu inşa edilen Modern Sanatlar Merkezi Kiasma'nın olduğu yerde düşünülen kentin teraslarıyla, 3'lüye ve sonra da 4'lüye dönen yelpaze teraslanmalar ile başlıyordu. Mannerheim Caddesi hafif sola, Parlamento'nun önüne doğru kıvrılırken kent merkezini buraya yönlendiriyor, bu teraslarla kuzeye doğru Töölö Körfezi'ne açıyordu. Aalto bu eksenin etrafında bir sürü binalar, mekânlar öneriyordu. Bu proje önce olumlu görülse de o zamanki karar vericiler tarafından sonunda yapılmadı, kabul edilmedi. Aalto buna üzülüyordu. Üzülüyordu de Aalto zaten bu başkente, bu ülkeye çok sayıda bina yaptı. Töölö eksenindeki önerilerinden sadece onun son binalarından biri olan, içinde konser salonları bulunan Finlandiya Evi iki aşamada gerçekleşti. Aalto Finlandiya Evi'nin ikinci bölümünün açılışını göremedi. Buraya o dev projesini ve düşündüklerini yapsaydı Helsinki'nin kalbine de çok büyük bir damga

basmış olacaktı. Ama bugün geriye gidip baktığımızda başka bir gerçek ortaya çıkıyor. İster beğenelim ister beğenmeyelim, sonunda karşımda gördüğümüz kolaj, farklı tartışmalarla ortaya çıkan ve bu meydanın etrafında farklı kişilerin yaptıkları bina ve mekân

düzenlemeleriyle daha katılımcı bir büyük ortak proje oldu, hâlâ da olmaya devam ediyor. Tabii bütün bu tartışmaların bir dönem odak noktasında olan, çok önemli bir hikâye, limana yük getiren trenlerin yolu ve bitiş noktasında yani şimdiki Yurttaş Meydanı'nda bu

“ZAMAN DURMUŞTU, NEFESLER KESİLMİŞTİ VE SONRA ORTAYA SANKİ HÂLÂ DEVAM EDEN, HIZI YAVAŞ YAVAŞ KESİLEN DEV DALGALARIN ARASINDAN BU BİNA, BİNA OLMAKTAN ÇIKAN OODI, BU YÜZÜ İLE ORTAYA ÇIKMIŞTI”

projeler öncesinde yer alan uzun alçak katlı magazin denilen binaların yok olup gitmesi ya da adım adım yok edilmesi idi. Orayı kullanan sivil toplum kuruluşlarının ve oradaki etkinliklere katılan kişilerin, ailelerin tepkilerinin göz önüne alınmamasıydı.

Bütün bunlar hızla gözümün önünden geçerken kaç kere geldiğim bu binaya yeni bir gözle girdim. Uzun fuayedeki

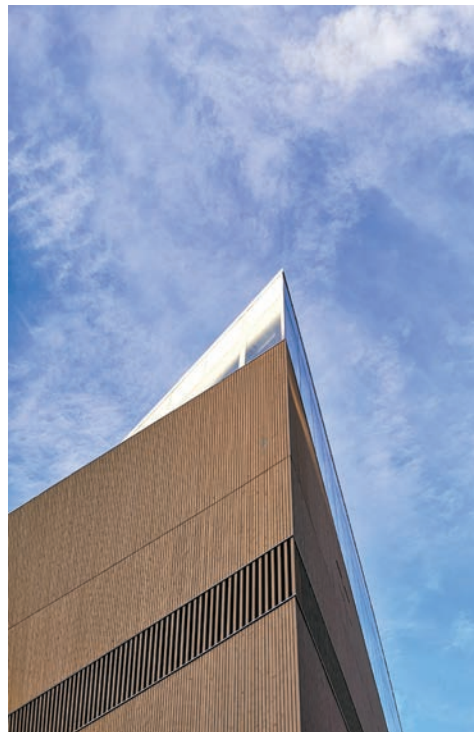
ana girişin solundaki yuvarlak, siyah merdivenden yukarı çıktım. Orta katın bir bölümü, merdivenin dönüşü yanındaki çerçevesi içinden gözüme çarptı. Gizemli görünüyordu. Bazen her şeyi her yanı ile görmek yerine, küçük bir fragman bile, burada olduğu gibi, çok etkiliydi, hatta hayale açıktı. Bütün o orman çizgilerini, düşeylikleri, eğilmeleri, yana yatmaları ve tekrarlamaları hatta kat kat dönen

“HER YER AHŞAPTI. FUAYENİN MEYDANA BAKAN YÜZÜNDE, EN ÜSTTE GÖRDÜĞÜM KOLONLARIN AŞAĞIYA İNMEDİĞİNİ BİR DEFA DAHA FARK ETTİM”

yükseltileriyle topoğrafyayı hatırlatan, birçok yerinde saklı köşeleri olan bir doğa parçasıydı burası sanki. Suni yaratılmış bir peyzaja benziyordu etrafını saran baskı, dikiş, bilgisayar, irili ufaklı toplanma, oyun oynama mekânları ve açık ya da kapalı grup odaları arasında. Merdivenin yukarısından aşağı doğru baktım. Dönüşler arasında Fince yazılmış kelimelerle sanki fuaye katından düşey bir savrulma ile kültürün derinliklerini takip ederek yukarı varmıştım.

İşte şimdi de bambaşka bir dünyanın, bambaşka bir atmosferin içindeydim. Üzerimdeki çatının beyazlığı, dalgalanmaları, ışık ve gölge oyunları arasında haz verici, rahatlatıcı bir peyzaj oradakileri sarıyordu. Akşama doğru olmasına karşın ve yasakların başlaması an meselesiye kadar etrafta hâlâ okuyan, çalışan, ödünç kitap alan, kafede oturan insanlar vardı. Üst katın bir ucuna kadar gidip yukarı doğru çıktım. Geriye dönüp baktığımda bembeyaz dev bir marketi de andırıyordu. Her şey iç içeydi. Baktım bir süre sonra değişti. Bulutlara dönüştü. Doğanın bir parçası oldu. Sonra yine değişti. Aklıma felaketlerde, zorlu zamanlarda, savaşlardan kaçan, korku içinde birbirlerine sokulan, kutsal mekânlara sığınan insanlar geldi. Birden burası burada olan bazı insanlarıyla o hale mi bürünmüştü! Bütün bu önümden geçen, birinden diğerine dönüşen bir dizi içinde bir gerçek vardı. Finliler sonunda, çok okunan bu ülkede kitapların sembolü olan gurur duydukları bir yapıt yaratmışlardı. Bu bina adeta Fin Ulusu'nun yüz yıllık bağımsızlığının bir abidesiydi. Tam da yüz yıl sonra o yıl biterken açılışlarını yapmışlardı. Hem de tam da Parlamentolarının önünde, onların seviyesinde bu binayı herkese açarak; sadece bireylere değil, sistemin eleştirisi dâhil orada toplantılar yapacak her türlü sivil toplum kuruluşuna da açarak...

Bu defa uzun merdivenlerden iki kademe de aşağı indim. Ön cephedeki bir uçtan bir uca üzerimden geçen bombelenme çok kuvvetliydi. Her yer ahşaptı. Fuayenin meydana bakan yüzünde, en üstte gördüğüm kolonların aşağıya inmediğini bir defa daha fark ettim. Sadece dikkatle bakılınca hissedilen, cam strüktürü de taşıyan, planda ince uzun kesitli yan yana yapıştırılmış camlarla adeta uzunlamasına transparan destekler vardı. Orta katta gördüğümüz, üzerleri ahşap kaplanmış

“V”lerin alt üst gelerek tekrarlandığı zigzag girişlerin, yani ileriye doğru hamle yapan taşıyıcıların üzerinde bir baştan bir başa dönen kemerleşme ile hem yukarıdan gelen kolonların hem de binanın öne doğru yaptığı cüretkâr dalgalanmanın taşıyıcılığı tasarlanmıştı.

Tasarlanmıştı da binalar, mekânlar, kentler sanat adına yapılan her şey insanlar ile yaşırdı. Baş tacımız, çok sevdiğimiz mimarlık önemliydi ama yaşam, insan ondan daha da önemliydi; insan olmadan mimarlık, mekânlar, binalar, kentler ve bu dünya yaşayamazdı, olamazdı... Bunu, bu günlerde sanırım herkes anlamıştı.

“İnsan kendi iç dünyasından, içsel mekânından çıkıp, yanı başındaki mekânda olduğunda, o mekânın bir parçası olur. Bir oyuncudur. Sahnededir. Oyunun içindedir. İçselliğimiz, duygularımız, davranışlarımız fiziksel bir mekânda, inşa edilen çevrede bir bakıma bizi var eder, bizi açıklar. Bütün bu fiziksel çevre, içindeki sayısız yaşamı çevreleyen bir dekordur. Tabii ki doğa da kendi kuralları ile tasarlanmıştır. O da doğal bir şekilde inşa edilmiştir. İnsan eli ile inşa edilen çevre doğayı da etkiler ya da tersi olur doğa da onu etkiler. Tek olduğunuzda, fiziksel çevre ile onun mekânlarıyla ilişkiniz başkadır. İki kişi olduğunuzda başkalaşır. Bir grupta olduğunuzda farklı olur. Mekânın algısı da değişir herkese göre, zamana, ana, olduğunuz atmosfere bağlı olarak. İnsanın, insanların o anda yaptıkları, yapmak istediklerine ilişkin ruh halleri işin içine girer. Sohbetler, sohbetlerin şekli, bir toplantı ya da bir konser, söyleyen, dinleyen, bir maçta oynayan, onu seyreden, protesto için yürüyen, bir kürsüye çıkıp konuşan ile onların tepki, coşku, heyecan, sevinç ya da kuşkuları, kısacası hepsi fiziksel olmayan mekânın, fiziksel olan ile iç içe giren parçalardır. Duygular, davranışlar, çevre ile bir aradadır. Ama her şeyin ötesinde insan, bu içsellik ve onu çevreleyen duygu ve davranışlar ile fiziksellik arasında mekânın belirleyicisidir.

İnsanın olmadığı, insanın dikkate alınmadığı bir mekân ister yeni, ister eski olsun, genellikle, harabedir, metruktur. Buz gibidir. Yaşamaz, yaşayamaz, soluk alamaz, dokunulmaz. Belki sadece bir fotoğraftır. Bir bakıma

mekânda gözleyen de tanımlayan da, belirleyici olan da, yorumlayan da insan olur. Hatta insan aslında mekânı yapandır, duvarların, çatıların, döşemelerin fiziksel çevrenin çok ötesinde. Hızla akan yaşamın ritmi içinde bir sokakta, meydanın ortasında, kentin üzerinde dolaşan dev bir balonunun sepetinde, bir odada, sakin bir kahvehanede, peysajda, videolarda, filmlerde, resimlerde ya da çok daha başka mekânlarda hep insan vardır değişik rolleriyle.”⁵

İşte lirik şiir anlamına gelen OODI’de, bütün bu binaların arasında kalan Yurttaş Meydanı da, Helsinki de, şimdi insansız... Şu anda yaşadığımız sokaklarına da çıkamadığımız, adeta

evlerine hapis olduğumuz diğer dünya kentleri gibi... Bu kentlerin sokakları, ortak mekânları, deniz kenarları, meydanları ve diğer mekânları gibi... Yalnız... □

Hüseyin Yanar, Dr., Y. Mimar; Tampere Üniversitesi, Helsinki

DİPNOTLAR

- 1 Meral Avman benim yıllar öncesinden, Akademi’deki Mimarlık okulundan (şimdiki Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) sınıf arkadaşım. Birlikte yaşamı ve mimarlığı öğrendik. Karantina günlerinde bir yazışmamızda bu tanıımı yapmıştı. Yaşadığımız bugünleri anlatan, bundan daha iyi bir başlık olamazdı dedim. Yazı onun sözleriyle başlıyor.
- 2, 3 “Dünyanın Sonuna Doğru Mimarlık: Kağıttan Kentler”, Görüş, 25 Eylül 2019, arkitera.com
- 4 “Yüz Yılın Özgürlük Hediyesi Oodi: Mimarlıktan Daha da Fazlası”, 14 Aralık 2018, arkitera.com
- 5 “Ötekiler”, Köşe Yazıları, 11 Kasım 2009, arkitera.com

TIRTIL

İZMİR'DE ALSANCAK İSKELESİ'NİN YANINDA 2019'UN YAZ AYLARINDA KENTLİNİN KULLANIMINA AÇILAN, O GÜNDEN BU YANA BİR KENTSEL MEKÂN TANIMLAYAN VE SERGİLERE EV SAHİPLİĞİ YAPAN TIRTIL'I TASARIMCILARI ANLATIYOR

İkiartıbir Mimarlık

PROJE ADI **İzmir Tasarım Koridorları Yarışması, TIRTIL Projesi**
 PROJE YERİ **Konak, İzmir**
 PROJE OFİSİ **İkiartıbir Mimarlık**

TASARIM EKİBİ
 MİMARİ PROJE EKİBİ **Ferhat Hacialibeyoğlu, Deniz Dokgöz**
 YARDIMCI **Kortay Ceylan, Ceren Doğan, Gizem Yazıcı**
 PROJE YÖNETİCİSİ **Orhan Ersan**
 DANIŞMAN **Deniz Külekçi, Orhan Ersan, Gülcan Afacan, Turgut Şakiroğlu**
 İŞVEREN **İzmir Büyükşehir Belediyesi**
 ANA YÜKLENİCİ **Newo Marka Danışmanlık Tic. Aş.**
 STATİK PROJESİ **Methal Mühendislik**
 ELEKTRİK PROJESİ **Kıbele Elektrik**
 PROJE YILI **Nisan - Temmuz 2018**
 İNŞAAT YILI **Mayıs - Temmuz 2019**
 ALANI **300 m²**
 FOTOĞRAFLAR **Zeren + Mehmet Yasa Photography, Aralık 2019**

TIRTIL birçok farklı mekâna uyarlanabilen, kullanıcı müdahalelerine olanak sağlayan ve hem mekânsal hem de kitlesel çeşitlilikleri ile farklı mekânsal deneyimleri barındırabilen bir önermedir. Bulunduğu çevreye kolayca uyum sağlayabilecek nitelikteki basit ve uygulanabilir düşünsel altyapısı ile TIRTIL; aynı zamanda İzmir için simgesel ve ayırt edici özellikte bir tasarım nesnesi olarak anılmaya adaydır. Günlük yaşamsal eylemlerle etkileşimli yapısının yanı sıra, tarihi, kültürel ve sosyal mekânlarda da konumlanabilme potansiyelleri gözetildiğinde; TIRTIL'ın kentin farklı özellikteki mekânlarında kapalı ya da açık durumlarıyla var olabilmesi olasıdır.

Kapalı/optimum durumu ile sergi, performans, dinlenme gibi eylemlerin gerçekleşmesini sağlayan optimum TIRTIL, konumlandığı alanda oluşturduğu oylum ve yüzeyleri aracılığıyla çevresinde etki alanı yaratan, kentli için kullanıcı müdahalelerine açık bir tasarım durağı olarak tanımlanabilir. Açık durumu ise doğrusal, eğrisel ve dairesel olmak üzere bulunduğu çevreye ve etkinliğe göre çeşitlilik göstermektedir.

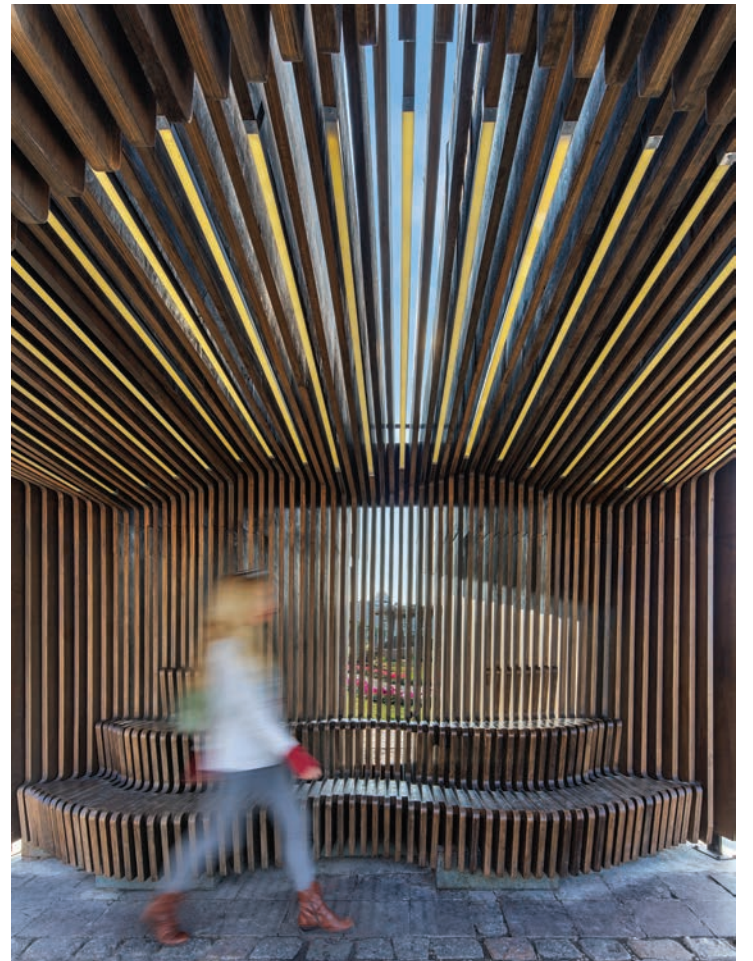
Dolayısıyla uyarlanabilirlik, TIRTIL'ın önemli bir özelliği olarak belirginleşmektedir. Kitlesel devinim olarak ifade edilebilecek bu uyarlanabilme ve değişkenlik, kullanıcı katılımı/müdahaleleri ile gerçekleşebilmektedir.

TIRTIL, boyutları ve birleşim detaylarındaki basitlik nedeniyle, yerleştirileceği alana hazır-monte edilmiş halde getirilebileceği gibi, uygulama süreci konumlanacağı alanda da gerçekleştirilebilir. Bu şekilde yerinde birleştirme eylemi kentin de katılabileceği bir etkinlik olarak kurgulanabilir. 50mm kalınlığındaki lamine ahşap paneller kullanılarak oluşturulan mekânda, panellerin hareket sistemi menteşeler ile sağlanırken bu panellerin altında hareketi kolaylaştıran ve değişken zeminle uyumu sağlayan yükseklik ayarlı tekerlek sistemi kullanılır. Sabit olarak kurgulanan bölümdeki birleşimler ise geçme sistem kullanılarak yapılmaktadır. Mekânın içindeki-dışındaki oturma yerleri ve yüzeylerdeki sergileme nişleri lamine ahşap panellerin kesitindeki çeşitliliklerle sağlanmaktadır. Bu şekilde TIRTIL bütüncül bir tasarım nesnesi olma özelliğine sahiptir.

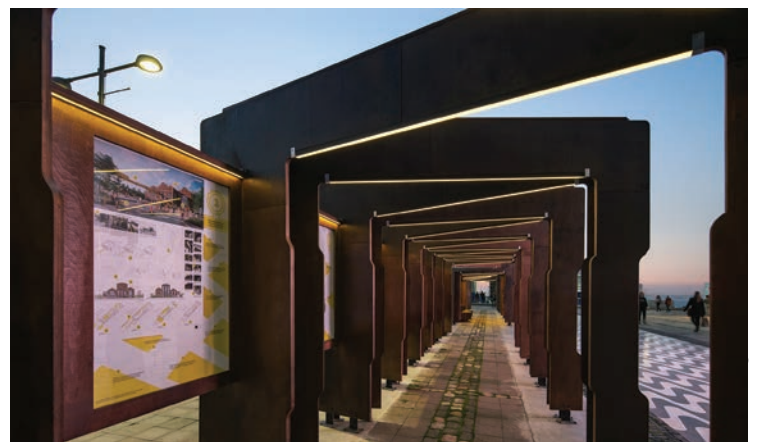
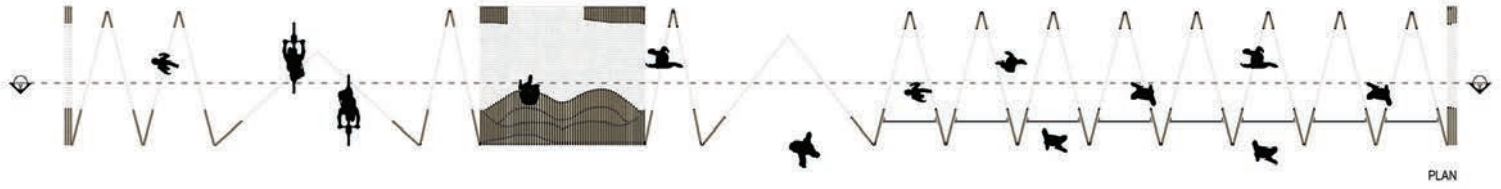
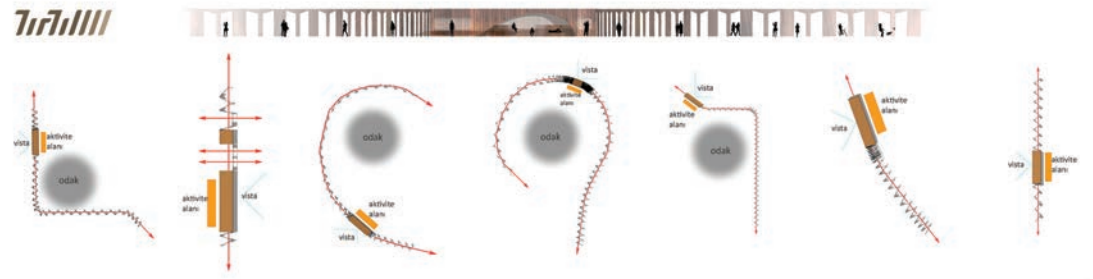

“UYARLANABİLİRLİK, TIRTIL’IN ÖNEMLİ BİR ÖZELLİĞİ OLARAK BELİRGİNLEŞMEKTEDİR. KİTLESEL DEVİNİM OLARAK İFADE EDİLEBİLECEK BU UYARLANABİLME VE DEĞİŞKENLİK, KULLANICI KATILIMI/MÜDAHALELERİ İLE GERÇEKLEŞEBİLMEKTEDİR”

TUTULU

Agora'nın Güncel Hâli

STAVROS NIARCHOS KÜLTÜR MERKEZİ ATİNA'DA DENİZE
OLDUKÇA YAKIN KONUMDAKİ ARAZİSİNDEN DENİZLE GÖRSEL
TEMAS KURABİLMEK AMACIYLA YAPAY BİR TEPE OLUŞTURUYOR,
KÜTÜPHANE VE OPERA İŞLEVLERİ İLE BUNLARI BİRLEŞTİREN
ÇAĞDAŞ BİR AGORA KURGUSU YARATIYOR

METİN **Renzo Piano Building Workshop (RPBW)** ÇEVİRİ **Çiçek Ş. Tezer Yıldız**

PROJE ADI **Stavros Niarchos Vakfı Kültür Merkezi**
PROJE YILI **2008 - 2016**
YER **Atina, Yunanistan**
İŞVEREN **Stavros Niarchos Vakfı**
PROJE **Renzo Piano Building Workshop (RPBW)** ve **Betaplan (Atina)** ortaklığı
TASARIM EKİBİ **G.Bianchi, V.Laffineur (ortak ve sorumlu kişi), S.Doerflinger, H.Houplain, A.Gallissian ile A.Bercier, A.Boldrini, K.Doerr, S.Drouin, G.Dubreux, S.Giorgio-Marrano, C.Grispello, M.A.Maillard, E.Ntourlias, S.Pauletto, L.Piazza, M.Pimmel, L.Puech ve B.Brady, C.Cavo, A.Kellyie, C.Menas Porras, C.Owens, R.Richardson; S.Moreau; O.Aubert, C.Colson ve Y.Kyrkos (maketler)**

DANIŞMANLAR
TAŞIYICI SİSTEM **Expedition Engineering / OMETE**
MEKANİK, ELEKTRİK, TESİSAT - SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK - AKUSTİK - AYDINLATMA - GÜVENLİK - IT: **Arup/LDK Consultants**
TİYATRO EKİPMANLARI **Theater Project Consultants**
CEPHE MÜHENDİSLİĞİ **Front**
PEYZAJ **Deborah Nevins & Associates/H.Pangalou**
YÖNLENDİRMELER **C&G Partners, M.Harlé/J.Cottencin**
PROJE VE BÜTÇE YÖNETİMİ **Faithful+Gould**

Stavros Niarchos Kültür Merkezi Atina kent merkezinin 4km güneyinde, Kallithea'da inşa edilmiştir. Bu önemli kültür ve eğitim projesinin 170.000m²'lik arazisinde Yunan Milli Kütüphanesi ve Yunan Milli Operası yer almaktadır. Proje, 2004 Olimpiyat Oyunları'nda otopark alanı olarak kullanılmış olan arazinin kent ve deniz ile kaybolmuş olan ilişkisini yeniden kurmuştur.

Faliro Sahili'nde yer alan, Atina'nın en eski limanlarından Kallithea'nın suyla her zaman güçlü bir ilişkisi olmuştur. Proje arazisinin mevcut durumunda, yakınlığına rağmen araziden deniz görülememektedir. Bu durumu yeniden ele almak için, arazinin (deniz tarafındaki) güney ucunda yapay bir tepe oluşturulmuştur. Eğimli park, kültür merkezi yapısının içinde en yüksek noktasına ulaştırılmış ve buradan denize muhteşem bir manzara sağlanmıştır.

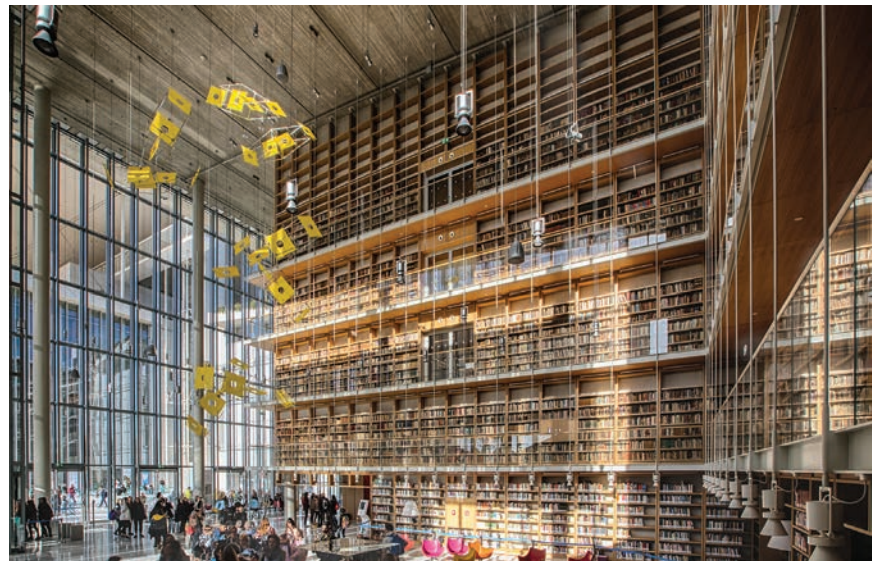
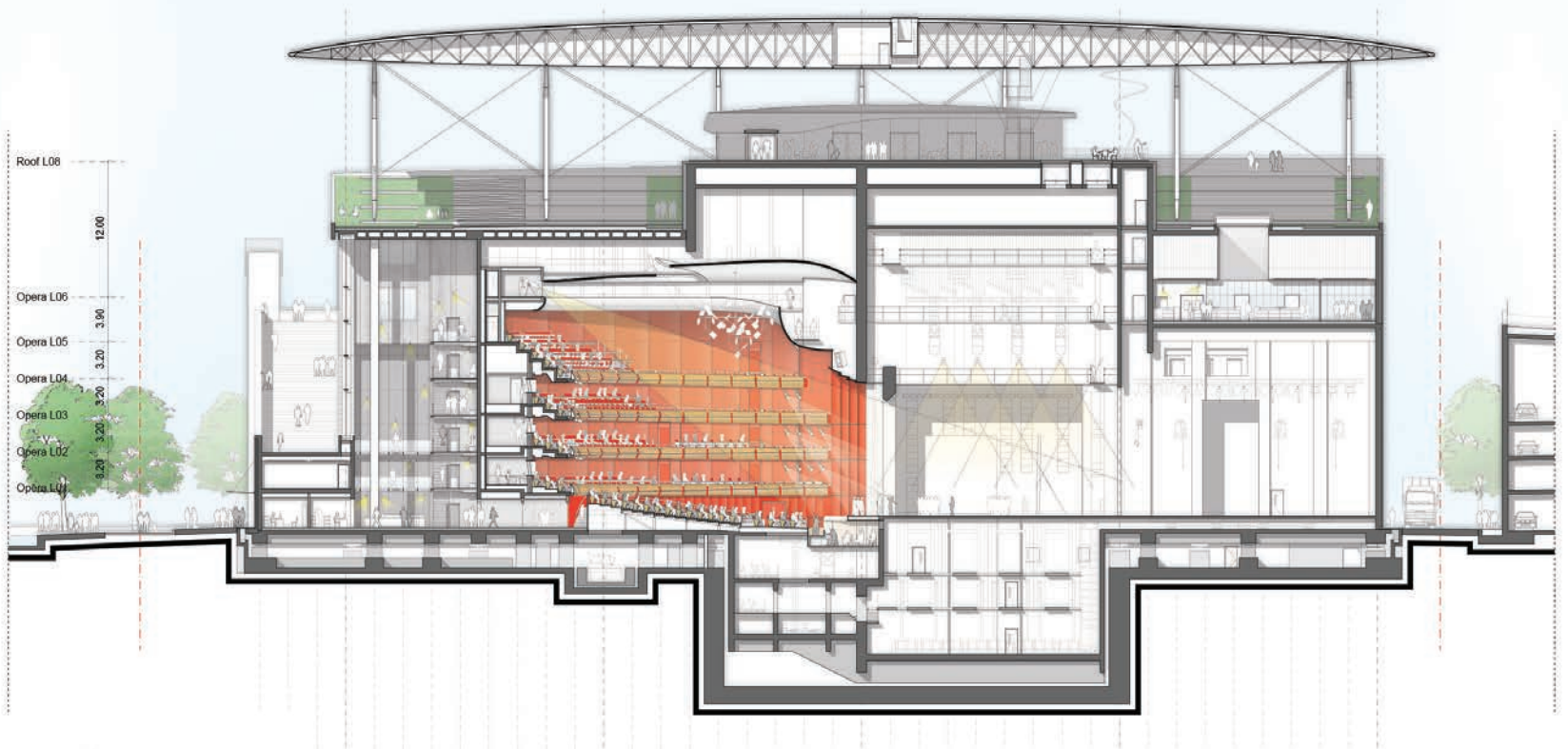
Opera ve kütüphane işlevleri aynı yapının içinde; iki ana mekân arasında bağlantıyı ve girişi sağlayan, Agora olarak bilinen kamusal bir mekânla bir araya getirilmiştir. Opera kanadı, biri (1400 oturma alanıyla) klasik baleler, senfonik müzik ve geleneksel operalar, diğeri ise (450 kişilik oturma alanıyla) daha deneysel performanslar, baleler,

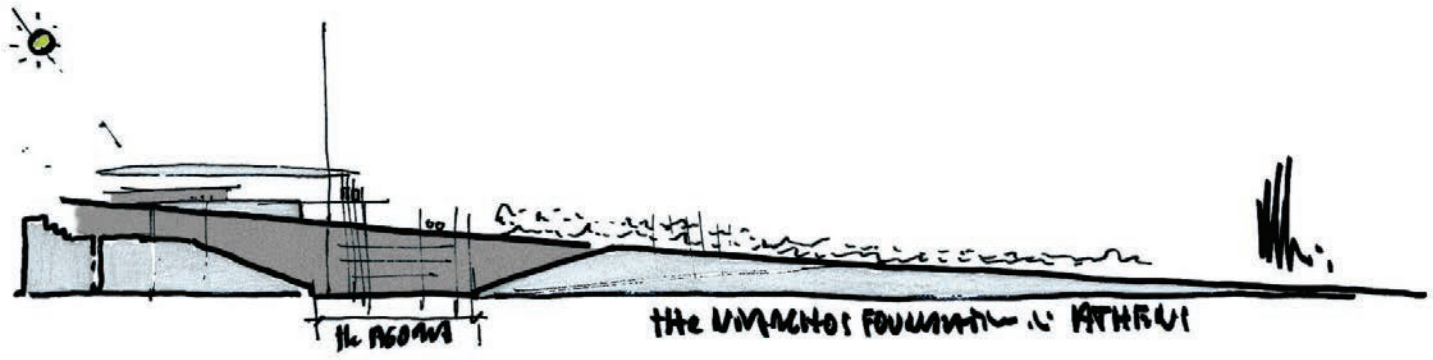
çocuklar için operalar, tiyatrolar ve müzikal etkinlikler için olmak üzere iki oditoryumdan oluşmaktadır. Kütüphanenin, kültürün salt öğrenildiği ve korunduğu bir yer değil, aynı zamanda paylaşmak ve keyifle deneyimlenmek üzere erişilebilir olduğu bir kamusal mekân olması istenmiştir.

Tamamıyla cam duvarlar ile çevrelenmiş okuma odası, binanın üstünde, geniş, saçaklı üst örtünün hemen altında yer almaktadır. Yatay şeffaf kare kutu, Atina'nın ve denizin 360 derece manzarasına sahiptir. Arazinin suyla görsel ve fiziksel iletişimi parkın içinde kuzey-güney yönünde ana yaya aksı boyunca uzanan bir yeni kanal olan "Espanade" ile sürdürülmektedir. Üst örtü, gerekli olan temel gölgelemeyi sağlar ve kütüphane ile operada ihtiyaç duyulan 1,5 megawatt'lık enerjiyi üreten 10.000m²'lik fotovoltaik hücreler ile kaplanmıştır. Hücrelerden oluşan bu alan, normal çalışma saatleri boyunca yapıya enerji anlamında kendine yeten bir nitelik kazandırır. Ayrıca yapıda mümkün olan yerlerde, doğal havalandırma kullanılmıştır.

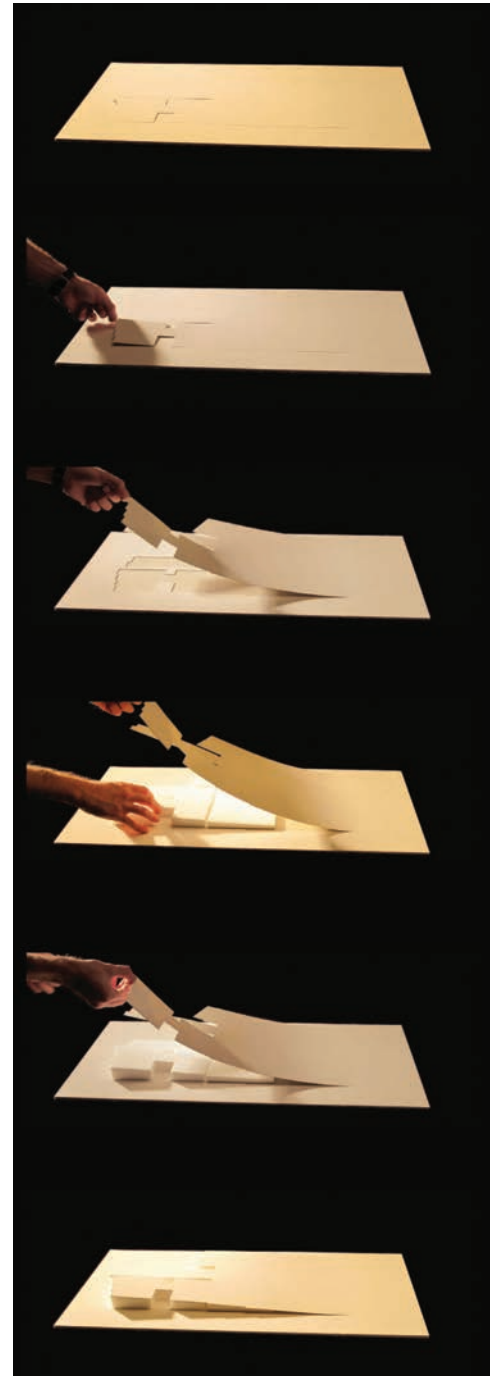
Yapı kompleksi Ekim 2016'da LEED Platin sertifikası almıştır.

“KÜTÜPHANENİN, KÜLTÜRÜN SALT ÖĞRENİLDİĞİ VE KORUNDUĞU BİR YER DEĞİL, AYNI ZAMANDA PAYLAŞMAK VE KEYİFLE DENEYİMLENMEK ÜZERE ERİŞİLEBİLİR OLDUĞU BİR KAMUSAL MEKÂN OLMASI İSTENMİŞTİR”

Yakın Tarihin Önemli Bir Endüstri Mirası Olarak İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası

MAKALE İZMİR'İN ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNE AİT ÖZGÜN BİR ENDÜSTRİ MİRASI OLAN İZMİR ELEKTRİK FABRİKASI'NI TARİHİ, MİMARİ, KİMLİK, ANI VE ESKİLİK DEĞERLERİ BAĞLAMINDA ELE ALMAKTADIR

Yaren Şekerci, Hilal Tuğba Örmecioğlu

MAKALENİN ADI **Yakın Tarihin Önemli Bir Endüstri Mirası Olarak İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası**
An Important Heritage of Recent History: Izmir Historical Power Plant

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 38-43**

MAKALENİN YAZARLARI

Yaren Şekerci, Arş. Gör., Antalya Bilim Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Hilal Tuğba Örmecioğlu, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **12.03.2019**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **27.06.2019**

ÖZET 1928'de açılan İzmir Elektrik Fabrikası, yalnızca sektöre enerji üretmek için değil, elektrifikasyon yoluyla modernleşmenin yayılması için de çalıştı. Fabrika 1989'da kapatıldı. Bu endüstriyel değeri otuz yıl boyunca geri almak için önemli bir çalışma olmadı. Bu çalışmanın amacı, İzmir Elektrik Fabrikası'nın önemini vurgulamak ve korunacak kültürel varlıkları belirleme kriterleri çerçevesinde bu fabrikanın özelliklerini açıklamaktır.

ANAHTAR KELİMELER elektrikle aydınlatma, Erken Cumhuriyet Dönemi, Endüstri Mirası, İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası

18.yüzyılda Britanya'da başlayan sanayi devriminin etkisi, Geç Osmanlı Dönemi'nde imparatorluğun merkez şehirlerinde görülmeye başlanır. Bu şehirlerden biri olan İzmir, tarımsal üretimin gerçekleşmesi, demiryolunun bulunması ve önemli bir liman şehri olması sayesinde Avrupa ile ticari ilişki içindedir. Bu etkenler İzmir'i 19.yüzyıl sonunda imparatorluğun sanayisi en çok gelişmiş (Şimşek, 2006) ve Avrupa'dan teknolojiyi ilk transfer etmiş şehirlerinden biri yapar. Gelişen sanayi, İzmir'in fabrika, ulaşım ve depolama yapılarında mekânsal ve strüktürel değişimi de getirir. Çelik çatı makaslar ve çelik strüktürleriyle inşa edilen geniş açıklıklı endüstri yapıları, silüetini şehrin kimliğine taşır (Şimşek, 2006)¹.

İzmir kamusal hizmetlerde de öncüdür ve İstanbul ve Tarsus'tan sonra Anadolu'da elektriğin geldiği üçüncü şehirdir. Elektrik üretiminin 1905 yılında küçük jeneratörlerle başladığı İzmir, elektrik fabrikasına ve aydınlığa 1. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik ve politik iklim nedeniyle ancak 1928 yılında kavuşur. Elektrik, makinelerin elektriğe ihtiyaç duyması, modern kentlerin aydınlatılması ve elektriğin üretildiği yapıların modern döneme ait olmasıyla modernleşmenin simgesidir. İzmir'in modernite imajı, şehre ışıltılı ve ileri teknolojiye sahip bir görünüm kazandıran elektrikle ve elektrik fabrikasıyla kurulur. Fabrika 1989'da kapatılır. Yapı hâlâ ayakta olup, atıl durumdadır.

Endüstri Mirası Kavramı

Endüstri mirası, mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal/hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel mirastır (Tanyeli, 2000). Endüstri mirasının kayıt altına alınma işlemine "endüstri arkeolojisi" denilmektedir. Yapıldıkları dönemde topluma çağ atlatan ve tarihin önemli bir parçası olan endüstri yapıları, zamanla çeşitli sebeplerle kaderlerine terk edilmekte ve yok olma tehdidiyle yüzleşmektedir. 1973 yılında İngiltere'de endüstri mirasını korumanın uluslararası düzeyde ilk defa tartışıldığı FICCIM Kongresi gerçekleşir. 1975'te Almanya Bochum'da bu kongrelerin ikincisi ve 1978'de İsveç Stockholm'de üçüncüsü yapılır. TICCIH olarak adlandırılan üçüncü kongre sonrasında aynı isme sahip bir komite kurulur (Saner, 2012). TICCIH dışında ICOMOS, Avrupa Konseyi, DOCOMOMO ve UNESCO da endüstri mirasını belgeleme ve koruma çalışmaları yapmaktadır.

Bir yapının korunması için sahip olması gereken değerler yasalarda açıklanmakta ya da koruma üzerine çalışan kurumlar tarafından belirlenmektedir. Ahunbay (2017) korumanın, bir yapının veya yapı grubunun tarihi belge niteliği, eskilik ve estetik değerleri yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olduğunu belirtmektedir. Madran (2006) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasına bağlı olarak koruma kriterlerini zaman boyutu, niteliği ve özgünlük değeri olarak belirlemiştir. Özgünlük değeri; belge, kimlik, mimari, işlevsel ve ekonomik, süreklilik ve anı

değerleri olarak incelenebilmektedir. Getty Koruma Enstitüsü'nün 2011'de yayınladığı rapora göre, Reigl (1902) bir yapının koruma altına alınması için eskilik, tarihi, anı, kullanım ve özgünlük değerlerinin önemli olduğunu belirtirken; Lipe (1984) ekonomik, estetik, ilişkili-sembolik ve bilgilendirici değerleri; English Heritage (1997) kültürel, eğitsel ve akademik, rekreasyonel, estetik ve ekonomik kaynak değerlerini ölçüt olarak dikkate almıştır.

1998 yılında tescillenmiş olan fabrika, 1999'da geçirdiği yangında büyük hasar görmüş ve günümüze kadar bu mirası korumak için bir çalışma yapılmamıştır. Özelleştirme kapsamında Ocak 2019'da ihaleye çıkarılan bu fabrikanın ihalesini Nisan 2019 itibariyle İzmir Büyükşehir Belediyesi almıştır. Özelleştirme nedeniyle fabrikanın kültürel bir miras olarak korunmasına dair farkındalığa sahip olmak daha da önemli hâle gelmiştir. Bu şartlar altında bu çalışmanın amacı, elektrik fabrikasının modern İzmir imajının inşasındaki önemini vurgulamak ve korunacak kültürel varlıkları belirleme kriterleri çerçevesinde bu fabrikanın özelliklerini açıklamaktır. Bunun sonucunda, bu mirasın korunması ve sürdürülebilirliği hakkında farkındalık yaratmak beklenmektedir.

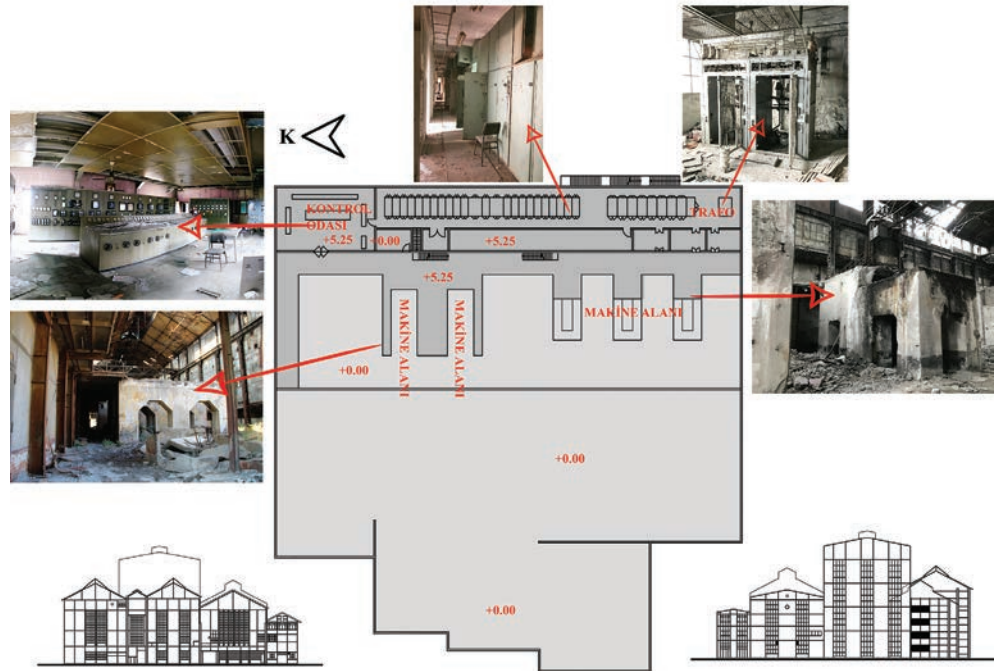
İzmir Elektrik Fabrikası

Yapının Çevresel İlişkileri

Fabrika, kentin tren hatları ve liman bölgesinin birleştiği önemli bir noktadadır. Fabrikanın içinde bulunduğu Liman arkası bölgesinde, Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet ve Cumhuriyet Dönemi'nde kurulmuş birçok fabrika bulunmaktadır. Bölge, bu yönüyle İzmir'in sanayi devrimiyle birlikte geçirdiği modernleşme sürecini yansıtmaktadır. Havagazı ve un fabrikaları makineleşme öncesi dönemin son örnekleri iken, elektrik fabrikası makineleşmeyle birlikte şehrin modernleşme dönemini simgelemektedir. Büyük sanayi komplekslerinin yaygınlaşmaya başladığı Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan Sümerbank Basma Fabrikası ve Tariş Alkol Fabrikası ise tekil fabrika yapılarının yıllar içerisinde sanayi komplekslerine dönüşümünü gözler önüne sermektedir (Şekil 1).

Liman Arkası Bölgesi (Şekil 1)

Fabrikanın Birinci Kat Planı ve Görünüşleri (Çizimler YÜ Öğretim Üyeleri tarafından hazırlanmış, şekil yazar tarafından geliştirilmiştir) (Şekil 2)

Yapının Mimari Kimliği ve Özgünlüğü

Büyük açıklıklar geçen çatı örtüleri, geniş duvar yüzeyleri ve bu genişlikle orantılı birkaç kat boyunca devam eden büyük pencere açıklıkları ile İzmir Elektrik Fabrikası, çevredeki diğer yapılardan farklılaşır ve Avrupa'da ortaya çıkan "Makine Estetiği" kavramının Türkiye'deki ilk örneklerindendir (Akyurtlaklı, vd., 1999). Yapının 30 metreye kadar çıkan yüksekliği mekanik donanımların ihtiyaç duyduğu yüksekliği sağlamaktadır (Köktürk, vd., 2015). Fabrikanın zemin oturumu yaklaşık 3500m²'dir; plan şeması kuzey güney doğrultusunda uzanan dört ve batıdaki kütleye bitişik daha küçük iki dikdörtgenden oluşmaktadır. Ana üretim mekânı dikdörtgen şemalı büyük kütledir.

Diğer kütleler ve doğudaki birinci kütle üretime yardımcı fonksiyonları içermektedir (Şimşek, 2006) ve bu kısımda birinci ve ikinci kat bulunmaktadır (Şekil 2).

İkinci küttele elektrik üreten makineler bulunmaktadır. Geniş açıklığıyla yekpare büyük bir hacme sahip olan kütledeki yapısal kalın duvarlar halen ayakta. Doğu duvarı boyunca kumanda dairesinden çıkılan bir balkon, konsol çalışmaktadır. İçinde, kütlenin doğu ve batı duvarları arasında kütle boyunca hareket edebilen vinç bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü kütlelerde kazanlar bulunmaktadır. Dördüncü kütle, diğerlerinden daha kısa olmakla beraber belli aralıklarda genişlemekte ve yükselmektedir (Şimşek, 2006).

SOLDA Fabrika inşa edilirken (URL 1) (Şekil 3)

ALTTA Silahtarağa Elektrik Fabrikası (URL 2), (Sağ) İzmir Elektrik Fabrikası (Şekil 4)

SAĞ ÜSTTE 1/1000 Ölçekli İzmir Elektrik Planı (BCA 230-0-0-0/117/5/2) (Şekil 5)

SAĞ ALTTA 1938 yılı İzmir Fuarı gece görünümü (URL 3) (Şekil 6)

1910'da Türkiye'deki ilk elektrik fabrikasının kurulmasından 1932 yılına kadarki süreçte Türkiye'de inşa edilmiş elli üç elektrik fabrikasının (Işıkpınar, 1932) bazılarında² çelik çatı makası kullanımı görülse de, aralarında İzmir Elektrik Fabrikası'nın da bulunduğu yalnızca dört elektrik fabrikasında tüm taşıyıcı sistem çeliktir³. Fabrikanın betonarme temel yapısı üzerine prefabrik çelik konstrüksiyon montajı 1927 yılında yapılmıştır (Şekil 3). Yapının çelik karkas çatısının boşlukları duvar oluşturacak şekilde pres tuğlayla örülmüştür. Çatı, üstü metal oluklu levha kaplı çelik makaslı beşik çatıdır. Döşemeler betonarme plaklardan

oluşmaktadır ve pencerelerde demir doğrama kullanılmıştır.

Yapının Teknoloji Tarihi İçerisindeki Durumu

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde elektrik fabrikaları genellikle su türbinli ya da dizel motorlu olarak inşa edilmiştir ve 1932 yılına kadar toplamda sadece iki adet termik santral kurulmuştur. Bunlar Silahtarağa Elektrik Fabrikası ve İzmir Elektrik Fabrikası'dır (Işıkpınar, 1932) (Şekil 4) ve özgünlük değeri taşımaktadır. İzmir Elektrik Fabrikası, toplam türbin gücü olarak da bu dönemde kurulan elektrik fabrikaları arasında Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan sonraki ikinci büyük santraldir (Işıkpınar, 1932).

Fabrikanın teknoloji tarihi içerisindeki diğer bir özgün değeri, Türkiye'de linyit kömürü kullanarak elektrik üretimi yapan ilk elektrik fabrikası olmasıdır (Artel, 1976). Türkiye'de zengin olarak bulunan linyitle çalışması sayesinde, dizel santrallerin aksine 2. Dünya Savaşı sırasında dış alımda karşılaşılan güçlüklerden etkilenmemiştir.

Yapının Kültürel/Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi ve Önemi

İzmir'in elektrifikasyon süreci, elektrikli tramvay girişimleriyle başlamıştır. Daha sonra başta Siemens olmak üzere birçok yabancı şirket İzmir'in elektrik imtiyazını almak için rekabet etmiştir. 14 Aralık 1898'de elektrik imtiyazı Siemens

adına Alman Ferdinand Reiser'e verilmiştir ancak sonuç alınamamıştır. 1899'da imtiyaz İngiliz Alis Ashmead Bartlett'e verilmiştir (Özdemir, 2011). 1902'de Fransız "Compagnie General de Traction" Şirketi İzmir'in elektrik imtiyazı girişiminde bulunmuşsa da, elektrikle ilgili bir gelişme yaşanmamıştır. II.Meşrutiyet'le birlikte çalışmalar hızlanmıştır. Öncelikle, İzmir Belediyesi 3000 lambalık bir açık artırma düzenlemiş, ancak projeler yetersiz kalmıştır (Kurt, 2012). Bu süreçte İzmir'de sanayiye hizmet etmesi için küçük elektrik tesisleri kurulmuş olup, şehrin aydınlatması ya da elektrikli tramvay için elektrik üretilmemiştir. Bu tesislerden bazıları 118 kW'lık İzmir Çamaltı Tuzlası (1910), 82 kW'lık İzmir DDY Atölyeleri (1912), 54 kW'lık İzmir Tekel Şarap Fabrikası (1912) ve 80 kW'lık İzmir Yün Mensucat Fabrikası (1912)'na ait jeneratörlerdir (EMO Enerji Komisyonu, 1981).

22 Eylül 1913'te İzmir'in elektrik imtiyazı İzmir Göztepe Tramvay Şirketi'ne verilmiştir ve 1927'de İzmir Elektrik Planı çizilmiştir (Şekil 5). Fabrikasının inşasının tamamlanmasıyla 18 Ekim 1928'de İzmir'de elektrikle aydınlatma başlamış ve elektrikli tramvay hizmete girmiştir (Kurt, 2012).

Fabrikayla birlikte elektrik, endüstriyel kullanımdan çıkıp kamusal alanın modernleşmesine de hizmet etmeye başlamıştır. İzmir Fuarı'nın aydınlatılmasıyla, kentin ışıltılı imajı, modern kentlerin bir temsili olarak yayınları süslemiştir (Şekil 6). Modern

“MODERN ŞEHİR İMAJININ ÖNEMLİ BİR PARÇASI OLAN AYDINLATMA, ŞEHRİN GÜVENLİĞİ İÇİN DE ÖNEMLİDİR. FABRİKANIN ÇALIŞMASI SAYESİNDE İNSANLAR GEÇ SAATE KADAR FUAR VE ÇEVRESİNDE RAHAT DOLAŞABİLMİŞTİR”

şehir imajının önemli bir parçası olan aydınlatma, şehrin güvenliği için de önemlidir. Fabrikanın çalışması sayesinde insanlar geç saate kadar fuar ve çevresinde rahat dolaşabilmıştır. 1960'lı yıllarda İzmir Fuarı'nda gerçekleşen bir elektrik kesintisi, yabancı ülke pavyonlarından birinde soygun yaşanmasına ve sergilenen ürünlerin zarar görmesine neden olmuştur (URL 3).

Fabrika, ürettiği elektrikle modern gündelik yaşamın inşasına katkı sağlarken, yapı olarak da yerel

halkın belleğinde hâlâ canlılığını koruyan bir kentsel kimlik ögesidir. Birçok kişi uzun seneler boyunca fabrikadan sağladıkları elektrikle evlerini aydınlatmış, elektronik aletlerini çalıştırmış ve ulaşım için elektrikli tramvayları kullanmış; bazıları bu fabrikada çalışıp buradan emekli olmuştur.

Fabrikanın Günümüze Kadar Geçirdiği Süreç

Fabrika, 18 Ekim 1928'de faaliyete başlamıştır. 1943'te İzmir Belediyesi'ne devredilen

fabrika, ESHOT Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. İzmir'in elektrik ihtiyacının artmasıyla 1957'de enterkonnekte sistemden elektrik alınmaya başlanmıştır. Santral, 1971'de Türkiye Elektrik Kurumu'na devredilerek devletleştirilmiştir (Köktürk, vd.

2015). Fabrika, 1989'da kapatılmıştır ve kapatıldıktan sonra atıl durumda kalmıştır. 8.1.1998 tarihinde tescillenmiş olmasına rağmen (İKBİŞMA, 2018), "07.03.1998'de yapılan izinsiz yıkım ve söküm çalışmaları sırasında hurdalar kaynakla kesilirken çıkan kıvılcımın

binanın çatısını tutuşturmasıyla" yangın çıkmış ve fabrika bu yangından ciddi zarar görmüştür (İKBİŞMA, 2018). Üçüncü kütlenin güney kısmındaki tuğla duvar, ısı etkisiyle tamamen yok olmuş; çelik taşıyıcılar hurda haline gelmiştir (Şekil 7).

Fabrikanın dört bacası günümüze ulaşamamıştır. Makinelerden bazılarının hâlâ yapının içinde olduğu bilinmekte ve bir kısmının da Koç Holding'e ait müzelerin depolarında olduğu düşünülmektedir (URL 4). Yangından sonra, yapının bakımı ve onarımı adına yapılmış bir çalışma olmamasına rağmen, yapı günümüze kadar ayakta kalabilmiştir (Şekil 8).

Koruma Kurulunca 16.9.1999 tarihinde yapının "İzmir'in ilk elektrik fabrikası olması ve mimari kuruluşu açısından önem arz etmesi" sebebiyle acilen koruyucu ve güvenliği sağlayıcı önlemlerin alınmasına ve restorasyon projesinin çizilip kurula iletilmesine karar verilmesine rağmen (İKBİŞMA, 2018), yapıda iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmemiştir. Bu süreçte, 13.05.2011'de onaylanan 1/1000 Ölçekli Alsancak Liman Arkası ve Salhane Bölgesi Uygulama İmar Planı'nda fabrikanın bulunduğu 3535 Ada 6 Parsel, TAKS:0.50, KAKS:1.50 yapılaşma koşuluyla "Özel Proje Alanı" olarak kabul edilmiştir (İKBİŞMA, 2018). Fabrika ve arsası, Ocak 2018'de ihaleye çıkarılmış, ancak İzmimod⁴ ve çeşitli kuruluşların müdahalesiyle satışı geçici olarak durdurulmuştur.

10.01.2019 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ilanla Ankara Doğal Elektrik Üretim ve Ticaret Anonim

“AYNI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE AÇILAN ELEKTRİK FABRİKALARININ ÇOĞUNDAN FARKLI OLARAK TAŞIYICI SİSTEMİNİN TAMAMININ ÇELİK OLMASIYLA İLK TASARIM İLKELERİ VE TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI BAKIMINDAN MİMARİ DEĞERE SAHİPTİR”

Şirketi tarafından Eskişehir ve Zonguldak'taki başka taşınmazlarla birlikte ihaleye tekrar çıkarılan fabrika ve arsa, 16.04.2019 tarihinde yapılan açık artırma ile özelleştirilmiştir ve fabrikanın ihalesini İzmir Büyükşehir Belediyesi almıştır (URL 5).

Sonuç

İzmir'in Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait önemli bir endüstri mirası olan bu fabrika, Türkiye'de açılan ikinci termik santral, linyitle çalışan ilk ve dönemin en büyük ve en güçlü ikinci elektrik fabrikası olmasıyla özgünlük değerine sahiptir. Aynı dönemde Türkiye'de açılan elektrik fabrikalarının çoğundan farklı olarak taşıyıcı sisteminin tamamının çelik olmasıyla ilk tasarım ilkeleri ve tekniklerinin uygulanması bakımından mimari değere sahiptir. Fabrika, yakın tarihe kadar hizmet vermesi ve kolektif belleğin bir parçası olmasıyla kimlik ve anı değerine, kentin modernite imajının elektrikle ve elektrik fabrikasıyla kurulmasıyla belge değerine ve doksana bir sene önce kurulmuş olması sebebiyle eskilik değerlerine sahiptir.

Yıllar içerisinde fabrikanın korunmasına yönelik bilinç oluşturmak için birçok çalışma yapılmış⁵ olsa da, yapının belediyeye devriyle ilk kez uygulamaya yönelik bir umut doğmuş ve fabrikanın korunmasına yönelik değerlerinin ortaya konması ve fabrika ile ilgili bilinç oluşturulması daha da önemli bir hâle gelmiştir. Yönetmelikler ve koruma mevzuatlarının yanı sıra yapının yukarıda belirtilen değerler göz önüne alınarak ele alınması, yapıyı sadece bir kabuk olarak değil sahip olduğu tüm değerlerle gelecek nesillere kültürel bir değer olarak aktarılmasına yardımcı olacaktır.

SOL ÜSTTE Sol) Yanmış kütle, (Sağ) Yangında hurdaya dönen çelik konstrüksiyon (Şekil 7)

SOL ALTTA Fabrikanın güncel durumu (Şekil 8)

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Zeynep (2017); Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon; Yem Yayınları, İstanbul
- Akyurtlaklı, Sinan; Çaylan, Didem; Pöğün, Yüksel (1999); Olanaklar; Ege Mimarlık Dergisi, 31. Sayı, 37-41 ss.
- Artel, Nurettin (1976); Elektrik Enerjisi Üretiminde Kümür; Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı: 232, 183-193 ss.
- EMO Enerji Komisyonu (1981), Türkiye'de Elektrik Enerjisi Sektörünün Yapısı ve Tarihsel Gelişimi; Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı: 278, ss. 81-91, Ankara
- Işıkpınar, Hasan Halet (1932); L'Industrie Electrique et le Ressource Motrice de la Turquie; Tsitouris Frères, İstanbul
- Köktürk, Gülten; Akkurt, Hümeysa Birol; Tokuç, Ayça (2015); Yenilenebilir Enerji Alanında Sosyal Bilincin Arttırılması; İSEM: İzmir Yenilenebilir Enerji Müzesi; Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, cilt:17, no:3, sayı:51, ss:191-200, İzmir
- Kurt, Sadık (2012); İzmir'de Kamusal Hizmetler (1850-1950); İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir
- Madran, Emre (2006); Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci için Bazı Notlar; Mimarlık Dergisi, 332. Sayı
- Ortaylı, İlber (2017); Batılılaşma Yolunda, İnkılâp Kitabevi, İstanbul
- Özdemir, Naziye (2011); Türkiye'de Elektriğin Tarihsel Gelişimi (1900-1938); Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Pöğün, Yüksel (1999); Türkiye Elektrik Fabrikası İçin Proje Önerisi; Ege Mimarlık Dergisi, 31. Sayı, 42 s.
- Saner, Mehmet (2012); Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar; Planlama Dergisi, 1-2, 53-65 ss.
- Şimşek, Eylem (2006); Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği; Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Tanyeli, Gülsün (2000); Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi; Domus m, sayı:8, İstanbul, ss.50-51
- Uçar, Hasan; Uçar, Aygül (2013); İzmir Kemeraltı Geleneksel Kent Dokusunda Konut Tipleri ve Cephe Tipolojisi; Sanat Tarihi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 2, 119-147 ss.
- The Getty Conservation Institute (2011), Assessing the Values of Cultural Heritage, Research Report
- URL 1: tr.pinterest.com, erişim:19.02.2019
- URL 2: www.santralistanbul.org/pages/index/about/tr/, erişim:19.08.2018
- URL 3 : www.kentyasam.com/elektrikfabrikasi-gundemden-dusmuyor-yhbrdy-4140.html, erişim:19.02.2019
- URL 4: indigogiller.blogspot.com/2012/07/48-yl-onceki-izmir-elektrik-fabrikas.html, erişim: 19.02.2019
- URL 5: www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-elektrik-fabrikasi-nin-ihalesini-izmir-buyuksehirbelediyesi-aldi/39562/156, erişim:18.04.2019
- URL 6: www.arkitera.com/yarisma/379/izmir-liman-bolgesi-kentsel-tasarim-uluslararası-fikir-yarismasi, erişim:18.04.2019
- URL 7: haber.yasar.edu.tr/genel/tarihi-elektrik-fabrikasina-yasatan-tasarim.html, erişim:18.04.2019
- URL 8: www.emo.org.tr/ekler/87034f8046085ee_ek.pdf?dergi=1127, erişim:18.04.2019
- URL 9: www.arkitera.com/yarisma/1097/izmir-elektrik-fabrikasi-ne-olmak-ister-ulusal-ogrenci-mimari-fikir-projesi-yarismasi, erişim:18.04.2019
- 10.01.2019 tarihli Resmi Gazete
- İKBİŞMA, İzmir Konak Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, 2018

- Yaşar Üniversitesi Öğr.Gör. Sergio Taddonio, Dr.Öğr.Üyesi Nağme Ebru Aydeniz ve öğrencileri tarafından hazırlanmış olan fabrika çizimleri
- Devlet Arşivi Belgeleri, BCA 230-0-0-0/117/5/2

DİPNOTLAR

- 1 Yapım sistemleri ve malzemelerindeki bu ilerleme aynı zamanda sivil mimariye de yansımış ve yapım teknolojisinde dönüşüm İzmir'de imparatorluktaki diğer şehirlere göre daha erken başlamıştır. 19.yüzyılın başlarında birçok şehirde ahşap yapılar kullanılmaktayken; İzmir kâğıt konut mimarisine geçmiştir (Ortaylı, 2017). Bu dönemde yapılan yeni yapılarda dökme demirin ilave taşıyıcı olarak özellikle cumba ve balkon konsollarında kullanıldığı görülür (Uçar ve Uçar, 2013).
- 2 Ankara, Balıkesir, Edirne, Kastamonu illerindeki elektrik fabrikaları
- 3 Diğer fabrikalar Silaharağa Elektrik Fabrikası, Ereğli Şirketi tarafından yapılan Zonguldak Elektrik Fabrikası ve Kozlu Elektrik Fabrikası'dır.
- 4 Mimarlar Odası İzmir Şubesi
- 5 İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde 1998-1999'da fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi için öneri proje hazırlanmıştır (Pöğün, 1999). 2001'de İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması açılmıştır (URL 6). 2017'de Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık öğrencileri proje dersi kapsamında, fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi için öneri projeler hazırlamıştır (URL 7). EMO İzmir Şubesi'nin Mart 2018'de yayınlanan bülteninde fabrikanın metruk bir yapı değil, korunması gereken bir kültür varlığı olduğunu belirten bir yazı yayınlamıştır (URL 8). Mart 2019'da İzmimod tarafından fabrikanın korunması amacıyla öğrenci mimari fikir yarışması düzenlenmiştir (URL 9).

Muğla Ovası'nda Amaç Dışı Yapılaşmalar ve Yitirilen Gelenek

MAKALEDE KENTLEŞME BASKISI ALTINDA BULUNAN BİR MUTLAK TARIM ALANI OLARAK MUĞLA OVASI'NDA GELENEKSEL YAPILI ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE GÖZLEMLENEN TARIMSAL AMAÇ DIŞI KULLANIMLAR İNCELENMEKTEDİR

Ülkü Inceköse, Neriman Yörür, Ayşegül Altınörs Çırak

MAKALENİN ADI **Muğla Ovası'nda Amaç Dışı Yapılaşmalar ve Yitirilen Gelenek**
Villa Type Constructions in Muğla Plain the Lost Tradition in Agricultural Lands

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 44-49**

MAKALENİN YAZARLARI

Ülkü Inceköse, Doç. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü

Neriman Yörür, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ayşegül Altınörs Çırak, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **29.08.2018**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **01.04.2019**

ÖZET Geleneksel kırsal yaşamda tarım arazileri üzerinde çeşitli sebeplerle amaç dışı kullanımların yaygınlaştığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında kentleşme baskısı altında bulunan bir mutlak tarım alanı olarak Muğla Ovası'nda yapıli çevre özellikleri ve ovada gündelik yaşamda gözlemlenen amaç dışı kullanımlar incelenmiştir. Bu inceleme çerçevesinde, arazi kullanımı, kat adedi, yapı kalitesi, yapı malzemesi, geleneksel yapı-yeni yapı, yapı-parcel ilişkisi analizlerine dayanan sonuçlar aktarılmıştır. Muğla Ovası'nda gerçekleştirilen incelemeler ovanın tarihsel olarak özgün bir tarımsal amaçlı yapılaşma dokusuna sahip olmakla birlikte günümüzde gerçekleşen amaç dışı kullanımlar nedeniyle tehdit altında olduğunu göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELE Muğla Ovası, kırsal alanlar, tarım arazileri, geleneksel yapılar

Türkiye planlama ve koruma pratiği ağırlıklı olarak dönüşümün hızla gerçekleştiği kent mekânıyla ilgilenmiştir. Kırsal bölgelerin özgün tarımsal peyzaj özellikleri ve bu alanlarda yer alan tarımsal amaçlı yapılara yönelik araştırmalara yeterince ağırlık verilmemiştir. Yapılan incelemeler Türkiye'ye benzer olarak uluslararası alanda da kırsal bölgelerdeki özgün dokusal niteliklere dair araştırmaların kısıtlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıktığı 1970'lerden itibaren kırsalın insanın doğayla etkileşimine ilişkin olarak sunduğu alternatif bilginin farkedilmesi ile kırsala yönelik araştırmalar yavaş yavaş gündeme gelmeye başlamıştır (Kayın, 2012). 1977 yılında Granada'da düzenlenen "Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari" başlıklı sempozyum ve 1979'da Avrupa Konseyi'nin aldığı "Kırsal Mimarlık Mirasının Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararları" kırsal dokuların özgün niteliklerinin tespiti ve korunması için atılan önemli adımlar olmuştur (Madran ve Özgönül, 1999). Bu düzenlemeleri 1980 sonrasında ortaya konulan pek çok düzenleme izlemiştir. 1990'lardan bu yana özgün kırsal dokuların korunmasına ilişkin farkındalık artarken, ICOMOS raporları en hızlı bozulma sürecinin kırsal mimarlık alanında olduğunu ortaya koymaktadır (Eres, 2013). Bu tahribata refleks oluşturmak üzere uluslararası alanda akademik çalışmalar yürütülmekte ve yasal-yönetmelik düzenlemeler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Nitekim ICOMOS 2019 yılı ana temasını "kırsal miras" olarak belirlemiştir.

Kırsal alanların korunmasında, kırsaldaki üretimin ve bu üretim ile ilişkili yapılaşmanın sürdürülebilirliğinin bir bütün olarak sağlanması önemlidir. Geçmişte, geleneksel kırsal yaşamda tarım arazileri üzerinde yapılan tarımsal amaçlı yapıların kırsal-tarımsal üretim alışkanlıkları ile ilişkilili olarak üretilmiş oldukları görülür. Ancak, son yıllarda tarım politikalarının da etkisiyle tarım arazileri üzerinde amaç dışı kullanımların yaygınlaştığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında kentleşme baskısı altında bulunan bir mutlak tarım alanı olarak Muğla Ovası'nda tarımsal doku özellikleri ve ovada oluşan amaç dışı kullanımların incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Muğla Ovası'nda gerçekleştirilen incelemeler ovanın özgün bir tarımsal amaçlı yapılaşma dokusuna sahip olduğunu göstermiştir. Ancak son süreçte üst ölçekli plan kararları ve mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde, aslen yeterince analiz ve araştırma yapılmadan, % 3, % 5 vb. değerler üzerinden verilen yapılaşma izinlerinin ovanın tarımsal karakterine ve özgün doku niteliklerine uyumsuz yeni bir yapılaşma süreci yarattığını ifade etmek olanaklıdır. Benzer sorunlar Türkiye'deki pek çok kırsal bölgede de yaşanmaktadır. Muğla Ovası'nda son dönemde görülen tarım dışı yapılaşmalar ovanın tarımsal peyzajından kopuk bir nitelikte gelişmekte ve bir yandan da tarım arazileri üzerinde tehdit oluşturmaktadır.

Bu araştırma kapsamında; ovadaki yapılaşmaların mimari niteliklerine dair detaylı bir inceleme yapılmamış, ovada gerçekleştirilen arazi kullanımı, kat adedi, yapı kalitesi, yapı malzemesi, geleneksel yapı-yeni yapı, yapı-parcel ilişkisi analizlerine dayanan sonuçlar

aktarılmıştır. Makalenin temel amacı; tarım alanlarındaki özgün tarımsal amaçlı yapıların araştırılmasının önemli olduğunu aktarmak ve bu araştırmalar sonucunda korunması gerekli niteliklerin tescil edilmesi ve yeni yapılaşmalarda bu niteliklerin dikkate alınması gerektiğinin altını çizmek olarak belirlenmiştir. Bu anlamda bu yazı, Muğla Ovası örneği üzerinden, Türkiye'deki ovalarda tarım dışı amaçlarla yapılmış yapıların artışı, kırsal tarımsal yapı üretim pratiğinin terk edilmesi ve bu durumun tarım arazileri üzerinde baskı yaratmasını bir sorunsal olarak ortaya koymayı ve çözüm süreci üzerine düşündürmeyi amaçlamaktadır. Bu ve benzer nitelikteki alanların özgün niteliklerinin sürdürülmesi için uygulanabilecek araştırma ve yöntemlerin neler olabileceği ise ayrı bir yazı konusu olabilecektir.

Muğla Ovası'nın Genel Özellikleri

Muğla Ovası, Muğla kentsel yerleşmesinin güneybatı çeperinde yer alan; doğu yönünde Atatürk Bulvarı, güneydoğu yönünde Muğla-Fethiye Karayolu ile sınırlı tarım alanıdır (Şekil 1). Ovanın doğusunda Muğla kentsel yerleşiminin geleneksel bağ konutlarının yer aldığı, kırsal karakterli Karabağlar Yaylası bulunmaktadır. Mutlak tarım alanı niteliğinde olan ova, aynı zamanda Muğla'nın tarihsel ve kültürel peyzajının da önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bir yamaç kenti niteliği taşıyan Muğla tarihsel yerleşimi, Cumhuriyet Dönemi sonrasında ova üzerine büyüme eğilimi göstermiştir. Muğla kentinin mekânsal gelişim baskısı günümüzde hâlâ devam etmekte ve bu durum Muğla Ovası'nı tehdit etmektedir. Tarım alanlarını korumaya dönük mevzuatın sunduğu esnek çerçeve, kamu yararı adına tarım alanlarının yapılaşmaya açılmasına ve böylece tarım toprağı niteliğini yitirmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda ele alındığında Muğla Ovası'nın büyük ölçüde yapılaşmaya direnmeye çalıştığı görülse de ovanın kuzey ve doğu kısmında meydana gelen yapılaşmalar, anılan direnci kırmaya yönelik baskı unsuru oluşturmaktadır (Şekil 2). Yapılaşma baskısının Muğla Ovası'nı tehdit ettiği bir diğer durum ise ovadaki geleneksel konut dokusunun villa tipi yapılarla değişmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

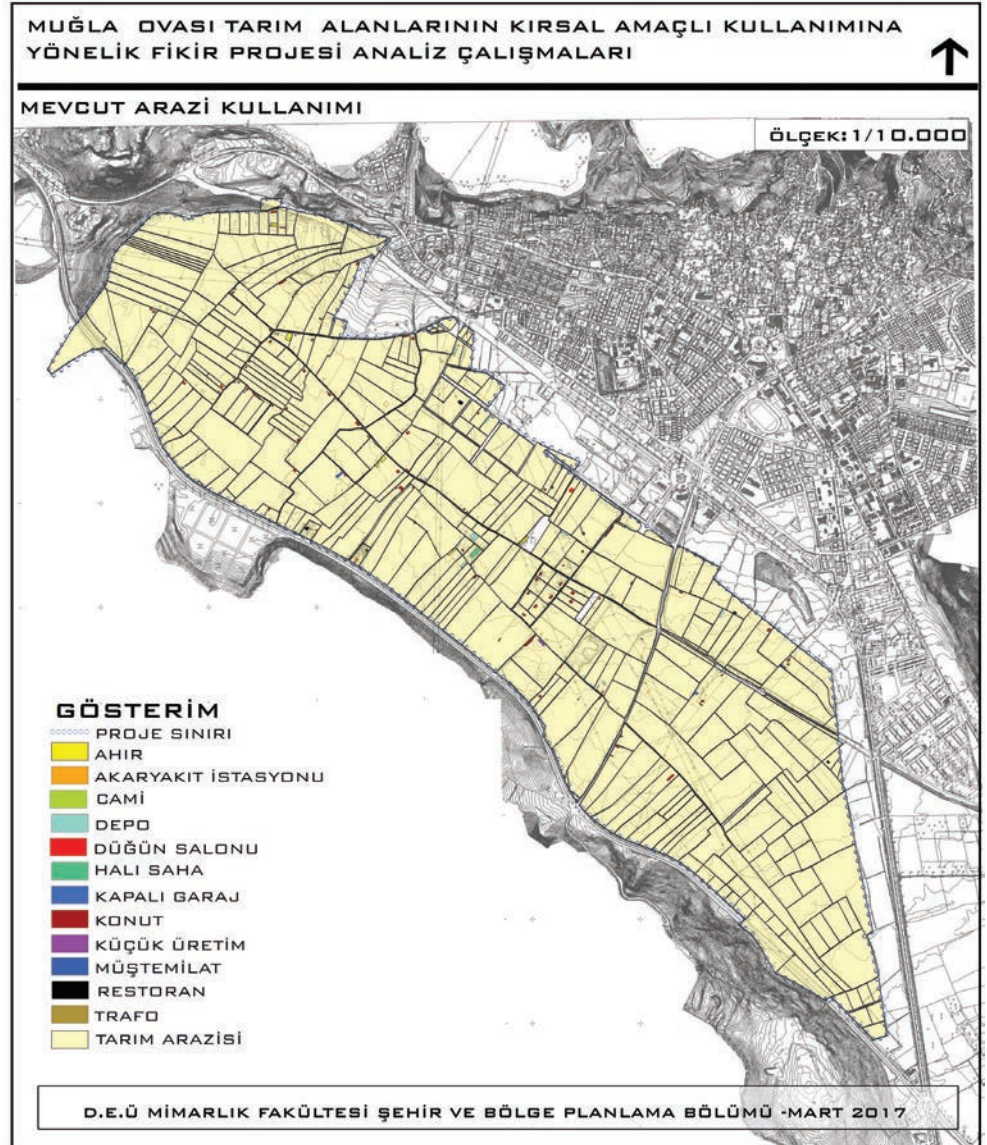
Uzun yıllardır tarımsal üretimin yapıldığı ova, mutlak tarım alanı niteliğinde topraklara sahiptir. Bölge sakinleri tarafından daha önce tütün tarımının yaygın olarak yapıldığı bildirilen ovada günümüzde ağırlıklı olarak buğday ve buğdaygil ürünler üretilmektedir. Alanda ayrıca sebze yetiştiriciliği ve hayvancılık da yapılmaktadır. Araştırma alanında toplam 346 adet parsel bulunmakta ve bu parsellerin büyüklüklerinin % 34,39 oranında 5-9 dekar, % 26,59 oranında 10-19 dekar, % 20,81 oranında 20-49 dekar ve % 16,18 oranında 0-5 dekar arasında dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

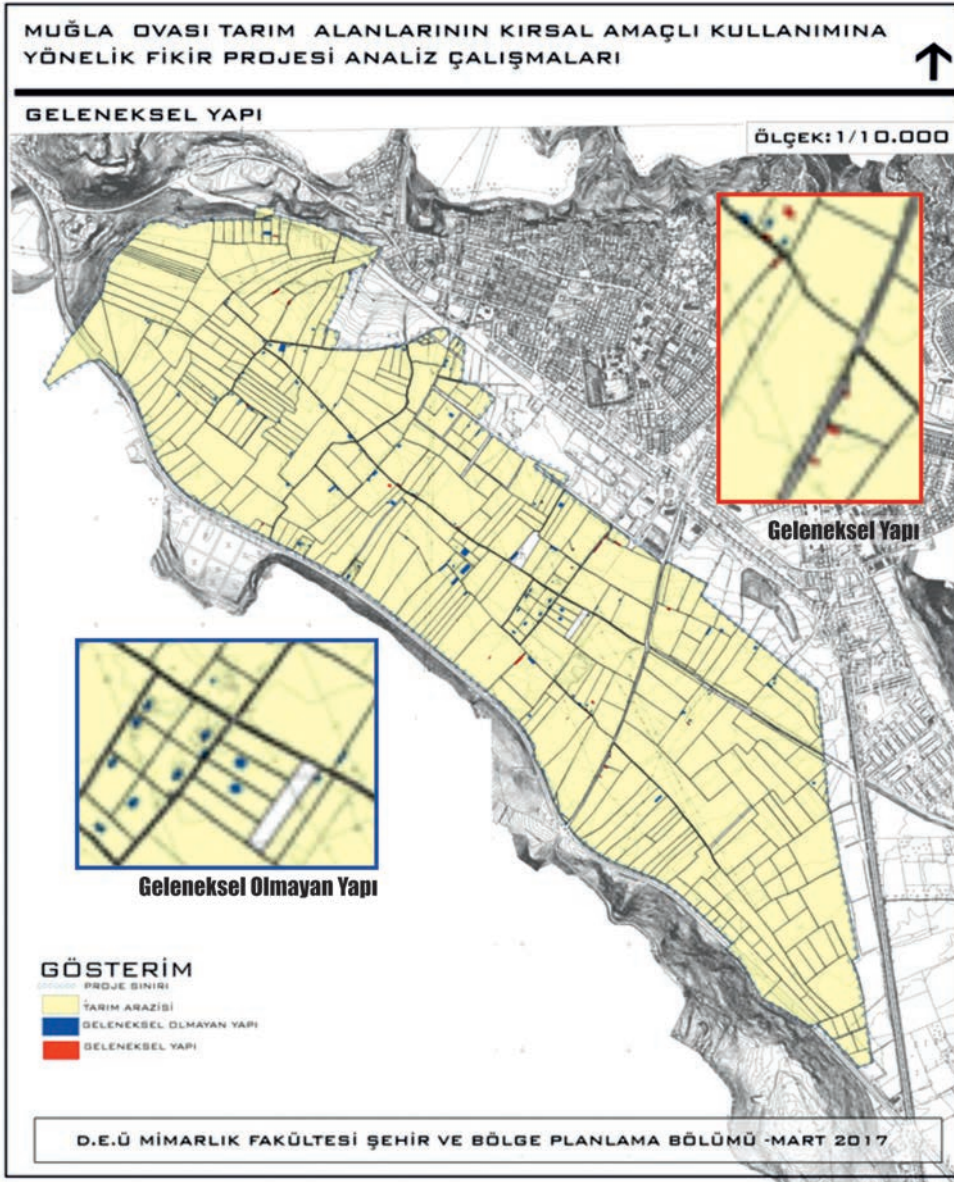

ALTTA Muğla Ovası'nın konumu (Google EarthPro'dan yararlanılarak oluşturulmuştur) (Şekil 1)

Muğla Ovası'ndan bir görünüm (2017) (Şekil 2)

Mevcut arazi kullanımı (Şekil 3)
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mart 2017

Muğla Ovası Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği'nde "Tarım Arazisi" olarak belirlenmiştir. 1/25.000 Ölçekli Muğla İli Nazım İmar Planı'nda ise "Özel Proje ve Planlama Alanı" olarak belirlenmiş; çok küçük bir kısmı ise "Kentsel Yerleşim Alanı" olarak planlanmıştır. Yapılaşma durumu açısından incelendiğinde, alanda bulunan toplam 160 adet yapının 94'ünün konut, 21'inin depo, 19'unun müştemilat, 11'inin ahır olduğu ve bunların yanı sıra akaryakıt istasyonu, restoran, düğün salonu gibi tarım dışı amaçlı kullanılan yapıların da bulunduğu görülmektedir (Şekil 3). Yapıların çoğunluğunun strüktürel ve yüzeysel açıdan onarım gerektirmeyen (67 adet) ve sadece yüzeysel onarım gerektiren (54 adet) kalitede olduğu, 9 adet ise harabe yapının bulunduğu saptanmıştır. Bu yapılardan 123'ü tek katlı, 30'u iki katlıdır ve alanda sadece 1 adet üç katlı yapı bulunmaktadır.

Ovadaki Geleneksel Mimari Yapı ve Doku Özellikleri

Kırsal alanlarda ve özellikle tarımsal araziler üzerinde yerli halk gereksinimleri doğrultusunda, bulunduğu bölgenin iklim, topoğrafya ve çevre koşullarını göz önünde bulundurarak konut, samanlık, ahır, depo vb. yapılar üretmektedir. Bu yapılar genellikle üretim alanı içerisindeki ihtiyaçlardan kaynaklanmakta ve zamanla kırsal yapıyı çevreyi oluşturmaktadır. Ancak zaman içerisinde üretim biçim ve koşullarının değişmesi nedeniyle geleneksel olarak nitelendirilen yapıların kullanımında farklılıklar oluşmakta ve/veya yeni yapılar inşa edilmeye başlanmaktadır. Böyle bir değişim sürecinin bir örneği de Muğla Ovası'nda gözlenmektedir. Muğla Ovası'nda mevcut yapı stoğunun bu çalışma kapsamında değerlendirilmesinde, İzmir Valiliği tarafından düzenlenen İzmir İli Kırsal Konutlar Envanter Çalışması'nda üretilen değerlendirme metodundan faydalanılmıştır (Tunçoku vd., 2012; 2015).

Ovada bir doku oluşturacak yoğunlukta olmasa da tarım odaklı yapılaşmanın geleneksel olarak nitelendirilebilecek örneklerini görebilmek mümkündür. Geleneksel

mimari yapı stoğunu; çiftçi barınağı olarak niteleyebileceğimiz ihtiyaç büyüklüğünde inşa edilmiş, konut ve bunun yanısıra tarımsal amaçlı kullanılan küçük ölçekteki depo ve kuyular oluşturmaktadır (Şekil 4, Şekil 5). Alanda yapılaşmanın olduğu tespit edilen parsellerden sadece 30'unda geleneksel olarak nitelendirilebilecek, artık yapı üretimi olarak örneğini göremediğimiz nitelikte yapılaşma mevcuttur (Şekil 6). Yapıların inşa tarihlerine dair nitelikli bir bilgi olmamakla birlikte tuğla malzemenin ülkemizde kullanımının yoğunlaştığı 1970'lerin öncesine, bir nesil ya da iki nesil öncesine ait olduğunu söylemek mümkündür. Üç parsel haricinde, alandaki geleneksel yapıların tamamının fiziksel durumu, içine girilmesine izin verecek seviyede iyidir. Söz konusu üç parseldeki geleneksel yapılar harabe durumdadır (Şekil 7). Harabe yapıların büyük bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Söz konusu yapıların uzun zamandır kullanılmıyor oluşu ve buna bağlı olarak gerekli bakımlarının yapılmamasının yapıların harabe durumuna gelmesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yapıların tamamında onarım olarak değerlendirilebilecek çeşitli müdahalelerin (çatı değişimi, duvarlarda kısmi yeni malzeme ile tamamlamalar, çimento sıva uygulamaları vb.) bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 8).

Harabe durumdaki yapıların tamamı özgün duruma dair, özellikle yapı teknolojisi hakkında, bilgi verecek niteliktedir ve geleneksel konutların tamamında, Muğla'nın geleneksel konutlarının yapım sistemleri ile benzerlik mevcuttur. Irgat (2008)'in Muğla geleneksel konutlarının yapım teknolojileri ile ilgili çalışması bu benzerliklerin tespitinde bilimsel bir kaynaktır. Alan içerisinde bulunan geleneksel yapıların tamamı moloz taş örgü yığma sisteme sahiptir (Şekil 9). Yığma sistemde, pencere ve kapı açıklıklarında ahşap hatıl kullanılmıştır. Yapılarda ahşap kırma ya da beşik çatı uygulaması vardır ve çatı saçağı mevcuttur. Çatılarda taş örgü kalkan duvarlarının mevcut oluşu özgün çatı uygulaması hakkında güvenilir bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır. Geleneksel çatı kaplaması alaturka

kiremit kaplamadır. Alan içerisinde mevcut geleneksel yapıların tamamı biri haricinde tek katlıdır. İki katlı yapıda ahşap kirşleme döşeme uygulanmıştır. Yapılarda ahşap doğrama pencere ve kapı elemanları kullanılmıştır. Konutlarda çıkma biçiminde altı taş duvar, üstü dolu tuğla örgü baca kullanılmıştır. Bacaların üzeri kiremit ile örtülüdür. Mevcut yapı kalıntılarından, yapıların özgün durumlarına yönelik bir müdahalenin gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Müdahale gören geleneksel yapılarda da, müdahaleler ya yeni malzemeler kullanılarak onarım yapılması ya da geleneksel yapının yanına yeni yapı inşa edilmesi biçiminde gerçekleşmiştir (Şekil 10). Ovada ayrıca tarımsal sulama amacıyla sulama kuyusu ve havuzlarının bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 11).

Geleneksel yapıların, parselin kadastral yoldan mahreç alan cephesinde ve tarım alanını minimum düzeyde işgal edecek şekilde, genelde dikdörtgen biçimli, dar-uzun yapılar olarak inşa edilmiş oldukları görülmektedir. Bu yapılar direkt olarak çevre ile ilişkili biçimde bahçeye açılmaktadır. Yapıların etrafında ya da parsel sınırlarında herhangi bir sınırlayıcı eleman yoktur. Böylelikle yakın çevre ile ilişkileri de kuvvetlidir.

Ovadaki Yeni Yapılaşmalar

Ova içerisinde geleneksel malzeme kullanılarak, geleneksel yapı üretim teknikleri ile üretilmemiş yapıların tamamı "yeni yapı" olarak tanımlanmıştır. Alanda genellikle konut yapılaşması bulunmaktadır. Konut yapılaşmasının olmadığı diğer parsellerdeki kullanım biçimi üretim odaklıdır. Depo ya da ahır olarak kullanılan büyük ölçekli yapılarıdır.

Alanda bulunan yeni yapılar, malzeme kullanımı, yapı üretim tekniği, kullanım biçimi, büyüklük, parseldeki konum vb. açılardan farklı özelliklere sahiptir. Yapıların birçoğunda briket, delikli tuğla gibi malzemelerin yığma yapım teknikleri kullanılarak inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu yapılarda kapı ya da pencere açıklıklarında betonarme ya da ahşap lento kullanımı

SOL ÜSTTE Geleneksel konut örnekleri (Şekil 4)

Geleneksel altyapı elemanı örneği olarak sulama kuyusu (Şekil 5)

Geleneksel olan ve olmayan yapı-parcel ilişkisi (Şekil 6) Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mart 2017

Harabe durumdaki geleneksel yapı örnekleri (Şekil 7)

Müdahale görmüş geleneksel yapı örnekleri (Şekil 8)

ÜSTTE Geleneksel konut örneği: moloz taş duvar, moloz taş örgü baca biçimleri, çatı örtüsü (Şekil 9)

Geleneksel konutta yeni yapı eklemlenmeleri (Şekil 10)

Geleneksel (onarım görmüş) altyapı elemanı örneği: Su biriktirme havuzu (Şekil 11)

olabilmektedir. Bu özellikteki yapıların tamamı tek katlıdır (Şekil 12; 13). Tek katlı yapıların bir bölümünde ise duvarlar delikli tuğla ya da briket malzeme ile yığma tekniği kullanılarak inşa edilmiş, sadece tavan döşemesi betonarme olarak inşa edilmiştir. Briket ve delikli tuğla malzemenin yığma yapım tekniği ile kullanılması, ya da betonarme döşemenin betonarme karkas sistemin gerekliliklerine uygun olmayan bir şekilde inşa edilmiş olması bu yapıları statik açıdan niteliksiz kılmaktadır. Yapılarda ahşap taşıyıcı sistem kırma çatı ya da betonarme döşeme sistem teras çatı kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yapıların bir bölümü kullanılmadığından, inşa kalitesinin niteliğine bağlı olarak ya da mimari elemanlarda gerekli bakımların yapılmaması nedeniyle niteliksiz bir durumdadır (Şekil 14; 15).

Bazı parsellerde üretim yapısı (ahır, depo) olarak inşa edilen çelik karkas sistem yapılar mevcuttur. Bu yapılar, daha çok üst örtü oluşturma amaçlı inşa edilmiştir, bununla birlikte çelik karkas sistem yan yüzeylerde kısmen ya da tamamen çelik panel elemanlarla kapatılmıştır. Çatıda çelik panel elemanlar kullanılmıştır (Şekil 16; 17).

Alanda çok sayıda son yıllarda inşa edildiği tespit edilen çoğunlukla iki katlı büyük konut yapıları vardır. Bu konutların bir bölümü kentte inşa edilen apartman tipi konutlardan olup, bazıları da müstakil olarak inşa edilmiştir. Alanda bir parselde prefabrik konut uygulaması vardır.

Muğla Ovası'nda "Villa Tipi Konut" Yapılaşması

Ovada son yıllarda villa tipi konut yapılaşması başlamıştır. Yapılar, üst ölçekli planlar yapılmadan önceki plansız alanlar yapım yönetmeliğinin belirlediği %5 yapılaşma koşullarına uygun bir biçimde inşa edilmiştir. Yasal olarak herhangi bir sorunun bulunmadığı söz konusu yapılaşma koşullarının ortaya koyduğu mimari ise tarımsal üretimin halen devam ettiği ova içerisinde bağlamsal olarak bütünüyle yabancı kalmaktadır. Mimari ölçekleri, yapım yöntemleri, kullanılan malzemeler, kullanım biçimleri vb. açılardan üzerinde inşa edildiği zemin ve içerisinde bulunduğu doğal çevre ile iletişim kurmayan ya da sınırlı bir iletişim içerisinde olan bir yapılaşma süregelmektedir. Burada en önemli nokta söz konusu yapılaşmanın yasal haklılığıdır. Yasal haklar doğrultusunda, ovadaki yapılaşma hiçbir özel koşul aranmaksızın kentte olduğu biçimi ile kentsel yapılaşma pratikleri içerisinde devam etmektedir.

Özellikle son dönemde inşa edilen büyük tekil ya da apartman tipi konutların bulundukları çevre ile ilişkilerinin kopuk olduğu görülmektedir. Parsel sınırlarına inşa edilen yüksek bahçe duvarları bu kopukluğu daha da artırarak yakın çevre ilişkilerini de yok etmektedir. Üretim yapılarında ise önemli bir ölçek sorunu bulunmaktadır. Yapılaşmanın hem yatayda hem de dikeyde parsel büyüklüğü ile ve yakın

çevresi ile orantısız bir şekilde büyüdüğü görülmektedir (Şekil 18).

Alandaki yeni yapılaşmaların alanın tarımsal ve doğal peyzaj niteliği üzerinde olumsuz etkisi olduğu görülmektedir. Mevcut yeni yapıların, gerek yapı karakterleri gerekse de çevre ile kurdukları mekânsal ilişkiler doğrultusunda değerlendirildiğinde alanın tarım odaklı kullanımı ile bütünüyle ters düşen bir karaktere sahip oldukları açıktır. Özellikle son dönem konut üretimleri bu durumun en açık örneklerini oluşturmaktadır. Bahçe duvarları ile birlikte tamamen içe dönük bir konut yaşantısı öneren bu konut yapılanmasının, gelecekte tüm alanın özgün karakterinden ayrılarak orta ve üst gelir sınıfına dönük bir banliyöleşme sürecine gireceğinin göstergeleri olarak değerlendirilmesi mümkündür (Şekil 19).

Alanın bütünsel bir yapılaşma karakterine sahip olmadığını gösteren üretim yapılarında da konut yapılarında olduğu gibi alanın özgün karakteri ile bir uyumsuzluk vardır. Kullanılan yapım sistemleri, büyüklükleri, parseldeki yerleşim biçimleri, malzeme kullanım biçimleri ile bu yapılar tamamen alanda bağlamsız birer nesne olarak var olmaktadır.

Değerlendirme

Uluslararası alanda yaşanana benzer olarak, planlama ve koruma süreçleri Türkiye pratiğinde de kırsal kendi dinamiklerine bırakmış, kırsala ilişkin bir yapılaşma dili oluşturulmamıştır. Mevcut

ÜSTTE Yeni yapılar: Eklemlenerek alana yerleşen bir üretim yapısı örneği (Şekil 12)

Yeni yapılar: Erken dönem inşa edilen yapılarda kullanılan yapım teknolojisi (Şekil 13)

SOLDA Yeni yapı: Kullanılmayan yapıların fiziksel durumundaki sorunlar ve yapım kalitesi kaynaklı sorun örneği (Şekil 14)

Yeni yapılar: Kullanılmayan yapı örnekleri (Şekil 15)

planlama sistemimiz içerisinde kırsal alanlar için gelişme ve yapılaşma koşulları yalnız üst ölçekli bölgesel nitelikteki planlar kapsamında, detaylı araştırmalar yapılmadan belirlenmektedir (Yörür ve Altınörs Çırak, 2018). Bu süreçler kırsal bölgelerdeki özgün tarımsal amaçlı yapılaşmaların yitirilmesine yol açmaktadır. Nitekim Muğla Ovası'ndaki tarımsal üretime dayalı olan ve birtakım özellikleri nedeniyle (konut tipi, kat adedi, yapı malzemesi, parsel içindeki konumu vb.) tarım odaklı olarak nitelendirilebilecek konut yapılaşması; ovanın tarımsal amaçlı kullanımına yönelik mevcut tehditler ve gelecekte imara açılmasını öngören beklentiler eşliğinde yitirilmekte ve yerini villa tipi konut yapılaşmalarına bırakmaktadır. Bununla birlikte, ovada mevcut geleneksel mimari yapılaşmayı örnekleyen yapılar, tescilli olmasalar da, inşa edildikleri dönemin mimarisini örneklemeleri ve ova yerleşim dokusunun ana karakterini tanımlamaları açısından değerlidir ve korunması önemlidir.

Ovada, içerisinde bulunduğumuz süreçte, yasal çerçevede gerçekleşen mevcut yapılaşma biçiminin yakın gelecekte kapalı sistem bir mimari yerleşimin oluşmasına neden olacağı görülmektedir. Bu biçimdeki "lüks konut" üretiminin artması, tarım alanlarının tamamının bu şekilde kullanımının talep edilmesine kadar varabilecek toplumsal bir baskıyı ortaya çıkaracak potansiyele sahip olması, değerli bir tarım alanının bütünüyle kaybolmasını sağlayabilecektir. Bu nedenle, alandaki yapılaşma koşullarının, alanın mevcut karakterini oluşturan geleneksel mimari, peyzaj, doğal varlıklar vb. dikkate alınarak yeniden belirlenmesi gereklidir. Bu belirleme sırasında, yapılaşma hakkının mevcut yasal durumunun yeniden irdelenmesi ve alanda inşa edilecek yapıların inşa edilme gerekçelerinin tanımlanması ve buna uygun olarak minimum yapılaşma koşullarının belirlenmesi önemlidir. Gerek barınma gerekse de üretim amaçlı olarak inşa edilecek yapılarda çevre ilişkilerinin dikkate alınması, alanın bütüncül yapıyı çevre karakterinin korunması sağlanmalıdır.

Bununla birlikte, ovada az sayıda da olsa günümüze kadar kalabilmiş geleneksel konutlar ve altyapı yapıları olarak inşa edilmiş kuyu, kuyu

pompa yapısı, su tutma havuzları gibi tarımsal amaçlı yapılar ovadaki özgün yapılaşmanın izleridir. Bu yapıların tamamının detaylı analizler yapıldıktan sonra tek yapı ölçeğinde tescil edilmesi ve gerekli olanlarının restore edilerek gündelik yaşama katılması, alana dair tarihsel belleğin sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir.

Tüm bu sürecin sağlıklı ve gerçekçi bir biçimde planlanabilmesi ve gerekli çalışmaların yapılabilmesi için yapılaşma kararlarının alınmasına yönelik detaylı bir çalışmanın, belirlenecek uzman kişilerden oluşan bir ekip tarafından karara bağlanması gerekmektedir. Böylesi bir yaklaşım, tarımsal karaktere sahip Muğla Ovası'nın çalışma alanı içerisinde kalan bölgesinin tarihsel varlığı ile bir bütün olarak korunması ve gelecekte nitelikli bir yapıyı çevre oluşmasına destek olması açısından önemlidir ve bu benzer alanlardaki uygulamalar için de örnek olabilecektir.

. Bu makalede, T.C. Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından Muğla İli, Menteşe İlçesi, Emirbeyazıt ve Muslihittin Mahallelerindeki yaklaşık 490 ha. büyüklüğündeki Muğla Ovası'nda, tarım alanlarının kırsal amaçlı kullanımı ve korunmasına yönelik planlama çalışmalarına altlık oluşturmak üzere, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ile Muğla Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan ve Fakülte Yönetim Kurulu'nun 28.12.2016 tarihli kararı ile onaylanan protokol gereği hazırlanan "Muğla Ovası Tarım Alanlarının Kırsal Amaçlı Kullanımına Yönelik Fikir Projesi" başlıklı proje kapsamında yapılan araştırma ve geliştirilen önerilerin bir kısmı sunulmaktadır.

. Makale içerisindeki fotoğraflar Doç. Dr. Ülkü İnceköse tarafından çekilmiştir.

KAYNAKLAR

- Eres, Z. (2013); Türkiye'de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut, Mimari ve Kentsel Koruma; Prof. Dr. Nur Akin'a Armağan, Ed. K.K. Eyüpgiller - Z. Eres; Yem Yayınları, 457-469, İstanbul
- Irgat Ergin, B. (2008); The Examination of Construction Techniques of Muğla Historic Houses; Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Restorasyon Bölümü
- Kayın, E. (2012); "Bir Kültürel Manzara-Kültürel Peyzaj" Ögesi Olarak Kırsal Yerleşimlerin Korunmasına Yönelik Kavramsal ve Yasal İrdelenmeler; Mimarlık Dergisi, Sayı: 367
- Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Artırılması Hakkında Tavsiye No: R(89) 6 (COE, 1989)
- Madran, E., Özgönül, N. (1999); International Documents Regarding The Preservation of Cultural and Natural Heritage; ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- Tunçoku, S. S., Avar, A., İnceköse, Ü., Akış, T. ve Yalçın, M. A. (2012); İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanteri; Çınar Matbaacılık, İzmir
- Tunçoku, S. S., İnceköse, Ü., Akış, T., Yalçın, M.A. (2015); Assessment of Construction Techniques and Material Usage in İzmir Rural Houses; International Journal of Architectural Heritage, 9(8), 1005-1022
- Yörür, N., Altınörs Çırak, A. (2018); Fiziksel Planlama Hiyerarşisi İçinde Mevcut Mekânsal Planlama Kararlarının Kırsal Alanların Sürdürülebilirliği Açısından İrdelenmesi; CUEDES Current Debates In Sustainable Architecture, Urban Design & Environmental Studies Vol. 21., Edited By: Aslı Doğan, Günay Gönüllü; April 2018, IJOPEC Publication

ÜSTTE Yeni yapılar: Üretim yapıları ve depolar (Şekil 16)

Yeni yapılar: Çelik taşıyıcı sistem üretim ve depo yapıları (Şekil 17)

Yeni yapılar: Günümüz konut yapılanması (Şekil 18)

Yeni yapılar: Günümüz konut yapılanması ve yakın çevre ilişkisi (Şekil 19)

Sürdürülebilir Mimarlığın Sosyo-Kültürel Boyutu Bağlamında İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binasının Değerlendirilmesi

MAKALEDE İZMİR TİCARET ODASI GENEL MERKEZ BİNASI, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN BİRİNCİ NESİL YAPI DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİ TARAFINDAN GENELLİKLE GÖZ ARDI EDİLEN SOSYO-KÜLTÜREL BOYUTU ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMEKTEDİR

Özge Süzer

MAKALENİN ADI **Sürdürülebilir Mimarlığın Sosyo-Kültürel Boyutu Bağlamında İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binasının Değerlendirilmesi**
Evaluation of the Headquarters Building of İzmir Chamber of Commerce as to the Socio-Cultural Aspects of Sustainable Architecture
 MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 50-55**
 MAKALENİN YAZARLARI
Özge Süzer, Dr. Öğr. Üyesi, Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
 MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **14.02.2019**
 MAKALENİN KABUL TARİHİ **18.10.2019**

ÖZET Sürdürülebilirlik kavramı; çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik olmak üzere üç ana boyut içermektedir. Ancak birinci nesil yapı değerlendirme sistemlerinin, genellikle sosyo-kültürel ölçütleri göz ardı ederek yalnızca çevresel kriterleri kapsadıkları görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu makalede İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binası sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel boyutu altında irdelenmektedir. Yapı, aldığı LEED sertifikası ile yeşil bir bina, ancak literatür taraması sonucunda belirlenen; "tarihi ve kültürel değerlerin korunması", "sosyal eşitlik ve sosyal bütünleşme" ve "yaşam kalitesinin iyileştirilmesi" ölçütleri göz ardı edildiği için sürdürülebilir olarak tanımlanamamaktadır. **ANAHTAR KELİMELER** sürdürülebilir mimarlık; yeşil bina sertifikası sistemleri; sosyo-kültürel; yaşam kalitesi; İzmir Ticaret Odası

SAĞ ÜSTTE Sürdürülebilirliğin boyutları arasındaki ilişkilere dair farklı bakış açıları (Purvis vd., 2018) (Resim 1)

Hızla artan nüfus, sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme olgularının; çevre ve doğal kaynaklar ile insan sağlığı ve refahı üzerindeki olumsuz etkileri sebebiyle sürdürülebilir yaklaşımlar günümüzde özellikle yapı endüstrisinde ön plana çıkmış ve popüler bir akım hâline gelmiştir. Bu kavramın kapsadığı çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik üç ana boyut dâhilinde temelde; kaynak tüketimini en aza indiren, çevre ile uyumlu, insan sağlığına zarar vermeyen, toplum bireylerine eşit imkanlar sunan, insan ölçeğini dikkate alan, tarihi ve kültürel değerleri koruyan, yaşam kalitesini artıran ve uzun vadede maliyet etkin çözümler içeren yapılar hedeflenmektedir. Ancak birinci nesil yapı değerlendirme sistemlerinin ağırlıklı olarak çevresel kriterlere yoğunlaştığı ve sosyo-kültürel faktörlerin gerektiği gibi bu araçlara dâhil edilemediği görülmektedir. Buradan hareketle bu makalede, Alsancak Birinci Kordon'da yer alan LEED yeşil bina sertifikası almış İzmir Ticaret Odası (İZTO) Genel Merkez Binası sürdürülebilir mimarlığın sosyo-kültürel boyutu çerçevesinde irdelenmektedir. Yapının sunduğu çevresel yararlar sebebiyle sertifikalı bir yeşil bina olmasına karşın göz ardı edilen; (i.) tarihi ve kültürel değerlerin korunması, (ii.) sosyal eşitlik ve sosyal bütünleşme ve (iii.) yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi ölçütler dolayısıyla sosyo-kültürel boyut bağlamında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle sürdürülebilirlik kavramına ilişkin kuramsal altyapı kapsadığı boyutlar itibarıyla irdelenmektedir. Sonrasında literatür taraması sonucunda belirlenen sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel ölçütleri aktarılmaktadır. Bunu takiben, söz konusu yapının aldığı LEED sertifikası hakkında kısa bilgi ve yapı alanının tarihçesi verilerek, belirlenen ölçütler bağlamında yerinde gözlem ve basılı kaynaklara dayalı olarak bina değerlendirilmektedir. Sonuç bölümünde ise yapılan değerlendirmeye ilişkin tespitler özetlenmektedir.

Sürdürülebilirlik Kavramı, Kapsadığı Boyutlar ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik

Çalışmanın kuramsal altyapısı bağlamında, öncelikle sürdürülebilirlik kavramını tanımlamak ve içerdiği boyutları irdelemek yerinde olacaktır. Sürdürülebilir kalkınma ilk kez, Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımladığı Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda "Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme yetisinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma modeli" olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987). Bu tanım çerçevesinde sürdürülebilirlik kavramı literatürde sıklıkla; çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç ana boyutu ile ele alınmaktadır. Kavramın kapsadığı boyutlar arasındaki ilişki üzerine farklı bakış açıları bulunmakta ve bu görüşler farklı şemalar ile tariflenmektedir (Purvis vd., 2018) (Resim 1).

Literatürde çoğunlukla karşımıza çıkan, kesişen Venn diyagramı ile tariflenen birbirine bağlı veya bileşik sistem (a), her boyut arasında örtüşen etkenler olduğunu ve sürdürülebilirliğin üç boyutla kesişen alanda var olabileceğini savunmaktadır. Üç sac ayağı şeklinde tariflenen başka bir görüşte (b) ise, bu boyutların birbirinden bağımsız olduğu, ancak sürdürülebilirliğin bu üç boyuttan destek alarak var olabileceği ileri sürülmektedir. İç içe geçmiş eş merkezli sistemde (c) ise bu boyutlar arasında hiyerarşik bir düzen bulunduğu ve “çevre”nin diğer boyutları kapsayıcı nitelikte olduğu görüşü hakimdir. Boyutlar arasındaki ilişki tarifinin değişkenlik “göstermesine” ve literatürde bu konuda kesin bir yargı bulunmamasına rağmen (Purvis vd., 2018), sürdürülebilirlik kavramının bu üç boyutu içerdiği genel kabul görmüş bir kanıdır. Ancak yakın geçmişte “kültürel” boyutun da önemli bir ağırlığa sahip olduğu ve dördüncü boyut olarak nitelendirilebileceği tartışılmaya başlamıştır. Bazı kaynaklara göre kültürel parametreler yine sosyal boyutun altında yer almakta, başkalarına göre ise dördüncü boyut olarak ayrı ele alınması gerekmektedir (Hawkes, 2001; Astara, 2014).

Bu çalışmada, literatürde ağırlıklı olarak yer alan yaklaşımlara dayanarak sürdürülebilirlik kavramının üç boyuta sahip olduğu kabul edilmiş, ancak kültürel faktörlerin de önemi göz önünde bulundurularak bunlar; çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlar olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, sosyal ve kültürel faktörler bir arada ele alınmaktadır. Mimarlık alanında da sürdürülebilir yapı çevrelerin bu boyutları ile değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan literatürde yeşil ve sürdürülebilir terimlerinin sıklıkla birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle burada, iki terim arasındaki farkı ortaya koymak önem kazanmaktadır. Spacey’e göre (2016) yeşil, çevreyi korumaya yönelik uygulamalara ilişkin bir terim iken, sürdürülebilir terimi yeşil yaklaşımların yanı sıra sosyal refahı artırma hedefini de içermektedir. Başka bir deyişle, kavramın kapsadığı

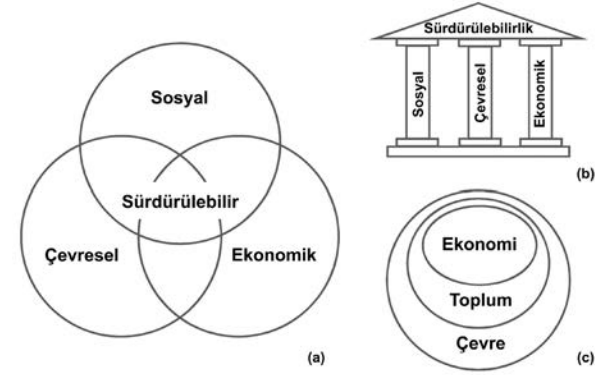
boyutlardan da anlaşılacağı gibi yeşil uygulamalar çevresel açıdan tatminkar olurken, sürdürülebilir uygulamaların yalnızca çevresel değil sosyo-kültürel ve ekonomik açılardan da tatminkar olması beklenmektedir.

Ayrıca, yapı değerlendirme sistemleri üzerine yapılan bir literatür taraması çalışmasında (Masri vd., 2016), sosyal ve kültürel ölçütlerin de bu sistemlere entegre edilmesi bağlamında son zamanlarda yeşilden sürdürülebilirliğe doğru bir değişim yaşandığı aktarılmaktadır. Başka bir deyişle, yalnızca çevreye ilişkin teknik özelliklerin sorgulanmasının ötesine geçen ve ağırlığı insana veren ikinci nesil değerlendirme sistemlerinin ortaya çıktığı belirtilmektedir (Masri vd., 2016).

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın ana hedefini yerine getirebilmek adına öncelikle değerlendirmeye esas alınacak sosyo-kültürel ölçütleri belirlemek amacıyla kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bilimsel makaleler ve yayımlanmış konferans bildirilerini tarayan Science direct, SpringerLink ve Dergipark gibi ulusal ve uluslararası veritabanlarında; “sosyal”, “kültürel”, “sürdürülebilirlik” ve “ölçüt” anahtar kelimeleri kullanılarak araştırma yapılmıştır. Çıkan sonuçlar arasında araştırma konusuyla yakından ilişkili olduğu düşünülen başlıklara sahip makaleler taranmış ve bunlar daha detaylı olarak incelenmiştir. Araştırmaya referans teşkil edecek çalışmalar seçilirken bunların ağırlıklı olarak literatür taraması niteliğinde çalışmalar olmalarına dikkat edilmiştir.

Seçilen referans çalışmalarda öncelikle, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik konusu altında değerlendirme ölçütü olarak ele alınan kavramlar tespit edilmiştir. Sonrasında ise bu ölçütler, ifade ediliş biçimleri farklı olsa dahi, benzerlikleri ve ortak özellikleri gözetilerek, yani aynı veya ilişkili kavramları destekledikleri düşünülerek üç ana grupta toplanmıştır. Örneğin; miras, toplumsal bellek, yerin ruhu (genius loci) ve ortak değerler gibi ölçütlerin yakından ilişkili ve “toplumsal değerler”e dair kavramlar olması sebebiyle “Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması” ana başlığı

altında toplanabileceği düşünülmüştür. Diğer taraftan; sosyal adalet, toplumsal kapsayıcılık, bütünleştirici ortam ve eşit imkânlar sunulması gibi ölçütlerin benzer nitelikte olup, “insanın toplumla ilişkisi”ne dair kavramlar olduğu öngörülerek “Sosyal Eşitlik ve Sosyal Bütünleşme” ana ölçütü altında buluşabileceği düşünülmüştür. Üçüncü ölçüt olarak ise, “insanın çevresiyle ilişkisi”ne dair kavramlar olmaları sebebiyle; insan sağlığı ve konforu, estetik ve yaşanılabilir çevre gibi ölçütlerin “Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi” başlığı altında yer alabileceği öngörülmüştür. Böylece söz konusu altyapı çalışması sonucunda (i.) tarihi ve kültürel değerlerin korunması, (ii.) sosyal eşitlik ve sosyal bütünleşme, (iii.) yaşam kalitesinin iyileştirilmesi şeklinde üç ana ölçüt oluşturulmuştur. Bahsi geçen literatür taraması çalışmasının detayları Çizelge 1’de sunulmaktadır.

Buradan hareketle İZTO Yeni Hizmet Binası, bu makalenin altyapı çalışmasında elde edilen sürdürülebilir mimarlığın üç sosyo-kültürel ölçütü çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İZTO Genel Merkez Binasının Değerlendirilmesi

Yapının Aldığı LEED Sertifikası

İZTO, yeni hizmet binası için, çevresel olumsuz etkilerin azaltıldığı bir yeşil yapı olması yolunda karar almış ve Amerikan Yeşil Binalar Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilen LEED yeşil bina sertifika sisteminin kriterleri doğrultusunda yapının tasarlanmasını sağlamıştır.

Söz konusu yapıda çevresel parametrelere ilişkin olarak; pasif güneş kontrolü tasarım elemanları ve bina otomasyon sistemleri ile %55 enerji verimliliği; düşük debili armatürler, susuz pisuvarlar ve çift

Yazarlar ve Yayın Yılı	Sosyal ve Kültürel Ölçütler		
Atanda ve Öztürk, 2018	• Değerler	• Eşitlik • Sosyal adalet • Toplumsal kapsayıcılık • Sosyal bütünlük	• Yaşam kalitesi • İnsan sağlığı ve refahı
Axelsson vd., 2013	• Kültürel miras • Gelenekler • Yer duygusu • Kimlik • Değerler • Tanıma	• Sosyal eşitlik • Sosyal bütünlük	• Yaşam kalitesi • İnsan sağlığı ve refahı
Dikmen ve Toruk, 2016	• Kültürel miras • Toplumsal bellek • Kimlik		
Dikmen ve Toruk, 2017	• Kültürel miras • Değerlerin korunması		• Yaşanabilir çevre • İnsan sağlığı ve konforu
Etminan vd., 2014	• Yerel kültürün korunması • Kimlik • Yerin ruhu (genius loci) • Ortak değerler		
Gomaa ve Sakr, 2015	• Yer duygusu	• Sosyal bütünlük • Toplumsal bütünlük	• Yaşanabilirlik • Yaşam kalitesi
Hribar vd., 2015	• Miras • Değerler • Kimlik	• Toplumsal kapsayıcılık • Sosyal bütünlük	
Kaur ve Garg, 2019	• Tarihi ve kültürel miras • Kimlik • Yer duygusu	• Kapsayıcı tasarım/evrensel tasarım	• İnsan sağlığı ve refahı • Estetik değer • Çevre ile uyum
Kefayati ve Moztafzadeh, 2015	• Aidiyet • Yer duygusu	• Sosyal adalet • Sosyal etkileşim	• Yaşam kalitesi • Mutluluk
Masri vd., 2014	• Yerin ruhu (genius loci)	• Sosyal yaşama dahil olma/katılma	• İnsan sağlığı ve refahı
Missimer vd., 2017	• Ortak değerler	• Sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması	• Yaşam kalitesi • İnsan sağlığı ve refahı
Oktaç, 2012	• Ortak kimlik • Değerler • Yer duygusu • Aidiyet	• Bütünleştirici ortam	• İnsan ölçeği • Çevre ile uyum
Ovalı ve Delibaş, 2016	• Kültürel kimlik • Miras • Kültürel peyzajın korunumu • Değer	• Toplumun birlikteliği	
Popovic vd., 2018		• Eşit imkanlar sunulması • Sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması • Topluma dahil olma/katılma	
Sierra vd., 2018	• Kimlik	• Sosyal bütünlük	• Estetik • İnsan sağlığı ve refahı
Soini ve Dessein, 2016	• Miras • Değer		• Estetik • İnsan sağlığı ve refahı
Bu çalışma için oluşturulan ölçütler:	Tarihi ve kültürel değerlerin korunması (Toplumsal değerler)	Sosyal eşitlik ve sosyal bütünlük (İnsanın toplumla ilişkisi)	Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi (İnsanın çevresiyle ilişkisi)

basmalı rezervuarlar ile %45'e varan su tasarrufu; inşaat atıklarının %95'inin geri dönüşümü, FSC sertifikalı ahşap ve düşük Uçucu Organik Bileşen (VOC) salınımı olan bitirme malzemelerinin kullanımı sağlanmıştır. Bina bu özellikleri ile, 2018 yılının Nisan ayında LEED'in üçüncü versiyonu (v.3) altında bulunan Yeni İnşaat ve Renovasyon (NC) sisteminden, 110 üzerinden 70 puan elde ederek ikinci seviye olan Gold sertifikasını almaya hak kazanmıştır (USGBC, 2018).

Yapı Alanının Tarihçesi

Binanın bulunduğu arsa tarihi açıdan önem taşıyan birçok yapıya ev sahipliği yapmıştır. Geçmişte burada opera ve tiyatro gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği, döneminin popüler sanat merkezi olan Sporting Club binası yer almıştır (Levantine Heritage Foundation, t.y.). Ancak bu yapı 1922

İzmir yangınında tahrip olmuş ve yerine 1948 yılında inşaatı tamamlanan Tüccar Kulübü hizmete açılmıştır (İZTO, 2018).

Sonrasında söz konusu alanda, 1961 yılında İzmir Ticaret Odası'nın açtığı yarışmada birinci seçilen, mimar Harbi Hotan'ın tasarladığı otel binası inşa edilmiştir. Hotan'ın önerisini diğer yarışma projelerinden ayıran niteliği, mevcut Tüccar Kulübü yapısının korunarak projenin tasarlanmasıdır. Hotan, eski binanın strüktürünü koruyarak burada; tüccar kulübü, yönetim ve servis mekânları ile bazı otel odalarını tasarlamış ve otelin diğer tüm ihtiyaçlarını önerdiği çok katlı yeni kütle içerisinde sağlamıştır (Resim 2). Farklı dönemlere ait iki yapının ortak bir tasarım diline sahip olması için ise mevcut binaya, güneybatı yönünde güneş kontrolü işlevini de yerine getiren petek dokulu

bir cephe giydirilmiştir (Sayar ve Gökmen, 2008; Gökmen, 1999) (Resim 3,4). Bu yapı, “modern mimarlık mirası bağlamındaki ulusal ve uluslararası miras çerçeveleri açısından irdelendiğinde, İzmir kenti açısından inşa edildiği dönemin modern mimarlığının bir temsilcisi ve kentin tanınmış bir mimarı tarafından tasarlanmış bir yapıt olmak, dönemi için estetik, teknoloji, işlev, detay bağlamında yenilikler önermek, işlevi itibarıyla sosyo-ekonomik stratejiler önerilmesine vesile olmak, referans yapı olmak gibi özellikler” taşıması sebebiyle “modern mimarlık mirası” olarak nitelendirilmektedir (Kayın, 2016). İZTO yeni hizmet binası inşası, Harbi Hotan'ın mimarı olduğu ve kent belleğinde özgün bir yeri olan bu yapının yıkılması suretiyle gerçekleştirilmiştir.

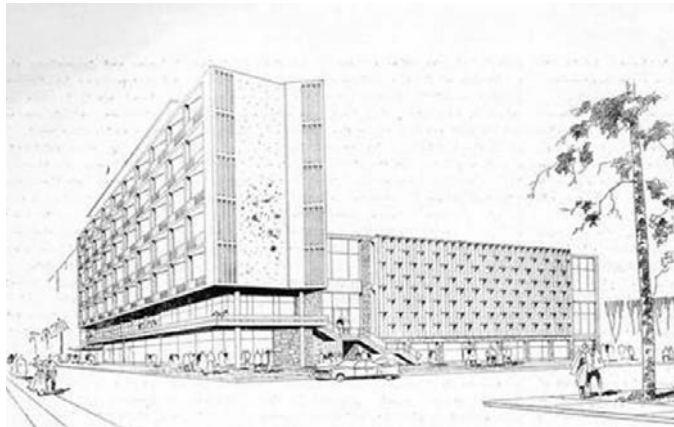
SOLDA Literatür taramasında elde edilen sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ölçütleri (Çizelge 1)

ALTTA İzmir Ticaret Odası Otel (Hotan, 1966) (Resim 2)
Harbi Hotan'ın İzmir Ticaret Odası Otel eskizi (Biçer, 2013) (Resim 3)
İzmir Ticaret Odası Otel, petek dokulu cepheden bir görüntü (Hotan, 1966) (Resim 4)

SAĞ ÜSTTE İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binası protokol girişi bulunan Kordon cephesi (İZTO, 2018) (Resim 5)

1922 İzmir yangınında tahrip olan Sporting Club binası cephe detayı (Levantine Heritage Foundation, t.y.) (Resim 6)

Protokol kanadında ışık havuzları etrafında bulunan Anthemion (sol) ve Griffon (sağ) mitolojik öge motifleri (İZTO, 2018) (Resim 7, 8)

Sosyo-Kültürel Ölçütler Bağlamında Yapının Değerlendirilmesi

Tarihi ve Kültürel Değerlerin

Korunması İZTO Yeni Genel Merkez Binası'nda protokol girişine ayrılan Kordon cephesi, İZTO Yönetim Kurulu eski başkanı Ekrem Demirtaş'ın önerisi üzerine, "Birinci Kordon'un geçmişine referans veren" bir şekilde tasarlanmıştır (İZTO, 2018). Burada, yapıda hakim olan çağdaş tasarım diline zıtlık teşkil edecek şekilde, tarihi sütun ve kemer formlarına referans veren mermer kaplama bir cephe görülmektedir (Resim 5). Geçmişte burada yer alan Sporting Club binasının cephesine gönderme yapılmaktadır (Resim 6).

Yapının cephesinde benimsenen tarihi öğelere referans verme yaklaşımı iç mekânlarda da izlenmiştir.

“SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ÜÇ BOYUTA SAHİP OLDUĞU KABUL EDİLMİŞ, ANCAK KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN DE ÖNEMİ GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULARAK BUNLAR; ÇEVRESEL, SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK BOYUTLAR OLARAK TANIMLANMIŞTIR”

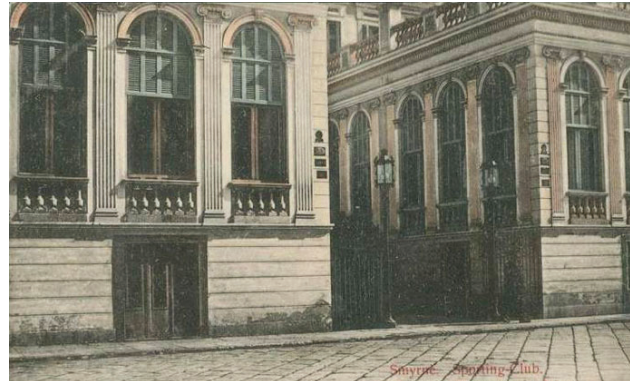
Protokol kanadında bulunan toplantı salonları ve ofislerde yer alan ışık havuzlarının etrafında Ege Bölgesi'nin zeytin dalı, incir, nergis gibi doğal, ve Anthemion, Griffon gibi mitolojik öğelerine gönderme yapan motifler bulunmaktadır (Resim 7,8). Ayrıca, protokol giriş holü ve sergi salonlarında kullanılan mermer zemin kaplamaları, M.S. 200 yılına ait, İzmir Agora Ören yeri kazısında bulunan altı adet mozaik motifinden yola çıkarak tasarlanmıştır (İZTO, 2018) (Resim 9).

Özetle, söz konusu dış ve iç mekân tasarım öğeleri ile yapıda İzmir ve Ege bölgesinin tarihine ve kültürüne gönderme yapma çabası olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, modern mimarlık mirası kabul edilen İzmir Ticaret Odası Otel (Kayın, 2016), korunmasına yönelik bir yaklaşımla yeniden kullanıma adapte edilerek topluma geri kazandırılabilmiş olsaydı, tarihi ve kültürel öğelere gönderme yapmanın ötesinde, bu değerlerin somut olarak korunabildiği bir yapı

ortaya konabilirdi. Özellikle Harbi Hotan imzalı İzmir Ticaret Odası Otel, mevcut Tüccar Kulübü binasının strüktürü korunarak tasarlanmış olması açısından koruma anlamında hassasiyet gösteren bir örnek teşkil ederken, İZTO'nun yeni hizmet binası için de benzer bir tutum izlenmesi beklenirdi. Bu nedenle yapıda, söz konusu ölçüte ilişkin olarak literatürde yer alan toplumsal bellek, kimlik, ortak değerler, yerin ruhu, tanıma, aidiyet ve kültürel mirasın korunması gibi kavramların göz ardı edildiği düşünülmektedir.

Sosyal Eşitlik ve Sosyal Bütünleşme

Yapıda; protokol girişi, ana girişi ve üye girişi olmak üzere toplam üç giriş bulunmaktadır. Üyelerin sıklıkla aldıkları hizmetlere hızlı ve kolay erişimleri amaçlanarak girişleri ayrılmıştır. Ancak, protokol girişinin özel bir cephe tasarımı ile üye ve ziyaretçi girişlerinden ayrılması

çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere imkân sağlandığını, bu anlamda değerlendirme ölçütünün içerdiği; sosyal etkileşimi artırma, topluma ve sosyal yaşama dahil olma gibi ilkelerin dikkate alındığını göstermektedir. Ayrıca, yapıda bulunan İzmir Ticaret Tarihi Müzesi, konu hakkında bölgenin tarihi ve kültürel mirasını topluma aktarmada faydalı bir merkez teşkil etmektedir.

Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi

Değerlendirilen yapı, çevre ile uyum, yaşanılabilir çevre, kent estetiği, insan sağlığı ve refahının korunması ile insan ölçeğinin dikkate alınması gibi insanın çevresiyle ilişkisine yönelik kavramları içeren "yaşam kalitesinin iyileştirilmesi" ölçütü açısından olumsuz bir yaklaşım

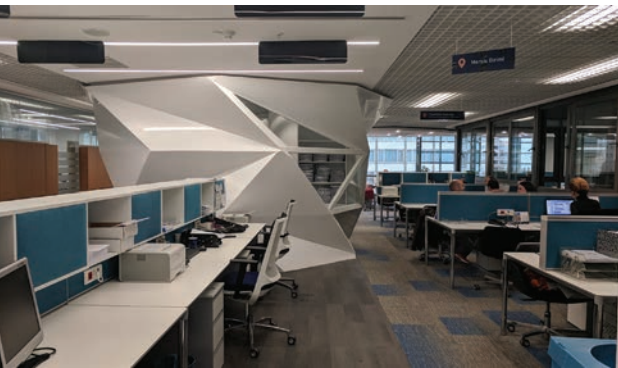
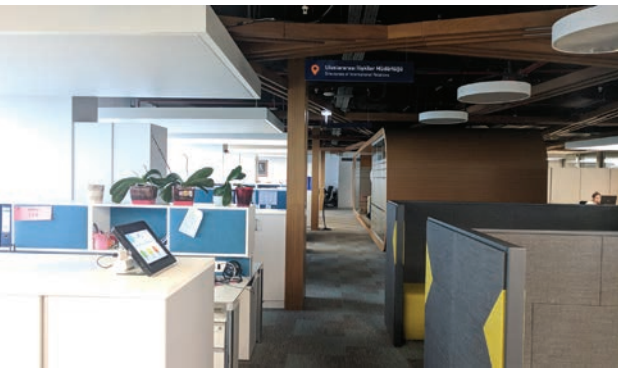
ÜSTTE Protokol giriş alanından bir görüntü (Yazarın arşivi) (Resim 9)

Protokol kanadından bir görüntü (Yazarın arşivi) (Resim 10)

ALTTA Çalışma ofislerinden görüntüler (Yazarın arşivi) (Resim 11, 12)

SAĞ ÜSTTE İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binası dış görünüşü (USGBC, 2018). (Resim 13)

Yazar, fotoğrafların çekimine verdikleri destekten ötürü İZTO Şehircilik Planlama ve İnşaat Müdürlüğü'ne teşekkürlerini sunar.

sergilemektedir. Zira, İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından

13 Mart 2015'de onaylanan karar ile, kentlinin sahile paralel ve yüksek yapılaşmasından ötürü "Çin Seddi" benzetmesini yaptığı Kordon'da yapı yüksekliklerinin daha da artmasına izin verilmiştir. Mimarlar Odası İzmir Şubesi bu kararın alınmasının çok ciddi sonuçlar doğuracağı konusunda uyarılar yapmış ve "Ticaret Odası binasının mevcut kütlelerden yaklaşık 7m daha yüksek olarak projelendirilmiş" olması sebebiyle yetkililere sağduyu çağrısında bulunan bir basın açıklaması yayımlamıştır (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2016).

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin vurguladığı üzere, yol genişlikleri uygun olarak artırılmaksızın bu kararın uygulanması sebebiyle, sokaklarda ve çevredeki yapılarda güneş ile rüzgardan faydalanılabilmesi veya iyi vistalar sağlanabilmesinin önüne geçilmiştir. Sokaklar, insan ölçeğini dikkate almayan yapılaşmalar sebebiyle ezici, karanlık ve boğucu mekânlar olmaya başlayacaktır. Ayrıca bu sebeple kentin bölgedeki iç kesimleri, sıcak iklimle başa çıkabilmek için denizden esen rüzgarın serinletici etkisinden faydalanamayacaktır. Zemin üzerinde yedi normal kat ile varolan yapılardan 7m daha yüksek olarak inşa edilen bu yapı (Resim 13), söz konusu kararın ileride sakıncalı sonuçlarının deneyimleneceği ilk örneklerden olmuştur (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2016).

Yukarıda bahsi geçen sebeplerle yapının, "toplumun fiziksel ve zihinsel refahına zarar verilmemesi ve daha iyi yaşam şartları sunulması" (Kefayati ve Moztaazadeh, 2015) gibi sosyo-kültürel sürdürülebilirlik hedeflerini yerine getiremediği ve dolayısıyla kentlinin yaşam kalitesini iyileştirmekten ziyade azaltacağı anlaşılmaktadır.

Sonuçlar

İzmir Ticaret Odası Genel Merkez Binası, sürdürülebilirliğin çevresel boyutu altında yer alan kıstaslara dayanarak; karbon salınımlarını azaltan, enerji, malzeme ve su kaynaklarında etkin kullanım sağlayan uygulamaları ile bir yeşil yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, birtakım hatalı yaklaşımlar sebebiyle, bu makalede ele alınan sosyo-kültürel ölçütlere ilişkin

hedeflerin ihmal edildiği ve bazı fırsatların değerlendirilemediği görülmektedir.

Yapıda, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ölçütü bağlamında sembolik bir tutum izlenmiş ancak bu değerlerin somut olarak korunma fırsatı değerlendirilememiştir. Modern mimarlık mirası kabul edilen ve kent belleğine ait İzmir Ticaret Otel (Kayın, 2016) yeniden kullanıma adaptasyon projesi şeklinde değerlendirilebilmiş olsaydı; kültürel miras, kimlik, ortak değerler, yerin ruhu, tanıma ve aidiyet gibi önemli sosyo-kültürel kavramlar dikkate alınmış ve bu anlamda son derece olumlu bir yaklaşım güdülmüş olabilirdi. Ayrıca bu yaklaşımla, çevresel kriterler çerçevesinde malzeme ve enerji tasarrufu bağlamında sağlanabilecek avantajlar göz önünde bulundurulduğunda; yapının Gold değil, elde edilen puan ile arasında 110 üzerinden yalnızca 10 puanlık bir fark bulunduğu için (USGBC, 2018; Süzer, 2015), LEED'in en yüksek seviyesi olan Platin sertifikası kazanması da mümkün olabilirdi.

Sosyal eşitlik ve sosyal bütünleşme ölçütüne ilişkin olarak, protokol kanadının diğer mekânlardan taban tabana zıt bir tasarım dili ile ayrışmasının hiyerarşik bir düzen çağrışımı yaptığı düşünülmektedir. Oysa sürdürülebilir bir yapıda, bu ölçüt altındaki kavramlarla örtüşecek nitelikte, sosyal ve kültürel ayrımcılığa işaret etmeyecek, kapsayıcı bir tasarım yaklaşımı benimsenmelidir. Diğer taraftan, yapıda İzmir Ticaret Tarihi Müzesi, sergi salonları ve kiralanabilecek ofislerin de yer alması kentlinin sosyal yaşama dâhil olması ve sosyal etkileşimi artırması adına olumlu bir tutumu yansıtmaktadır.

Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ölçütü bağlamında ise, yapının mevcut kütlelerden daha yüksek oluşu ile kentlinin ve çevredeki yapıların güneş, rüzgar ve deniz manzarasından faydalanma imkânı kısıtlanmıştır. Bu bağlamda, kat yüksekliklerinin artırılmasına ilişkin yayımlanan meclis kararına rağmen, Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin uyarıları göz önünde bulundurularak söz konusu yapının toplam yüksekliği mevcut kütlelerden daha yüksek olmayacak şekilde sınırlandırılabilirdi. Böylelikle toplumsal hakların korunmasına yönelik öncü bir girişim sergilenmiş olurdu. Değerlendirilen yapı bu alternatif yaklaşımlar doğrultusunda tasarlanabilseydi, yalnızca çevresel değil, her boyutta olumlu yaklaşımlar içeren, yani sürdürülebilir bir yapı ortaya konabilirdi.

Diğer taraftan, yatırımcıları motive eden unsurların genellikle yapılara verilen yeşil etiketler olması nedeniyle, bu noktada sertifika sistemlerine eleştirel bir gözle bakılmalıdır. Genellikle sosyo-kültürel kriterler, önemli etkilere sahip olmalarına rağmen, küresel ölçekte popüler olarak kullanılmakta olan bina sertifika sistemlerinde yeterince ağırlık elde edememişlerdir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu çabanın, ancak son dönemde geliştirilen ikinci nesil değerlendirme sistemlerinde bulunduğu ve “yeşil”den ziyade “sürdürülebilir” bina sertifika sistemlerine doğru bir gelişmenin yaşandığı anlaşılmaktadır (Masri vd., 2016). Dolayısıyla, sosyal ve kültürel değer içerikli kriterlerin yeşil bina sertifika sistemlerine eklenmesi veya sistemlerde mevcutta yer alan ilişkili kriterlerin puanlarının artırılması, projelerde uygulanmaları için daha güçlü bir teşvik sağlayacaktır.

Bilindiği gibi tasarım alanı bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. Buradan hareketle, yapı değerlendirme sistemleri sürdürülebilirlik kavramının da temelinde yatan bütüncül yaklaşımla ele alındığında; projelerin yalnızca çevresel boyutu ile değerlendirilmemesi, sosyo-kültürel boyuttaki ölçütlerin de bu araçlara entegre edilmesi gerektiği görülmektedir. Unutmamak gerekir ki, sürdürülebilir yapılar tasarlanmanın anahtarı; geniş kapsamlı ve ileri görüşlü bir bakış açısı ile, yapı sınırlarını aşan, topluma ve gelecek nesillere uzanan bir bilince sahip olmakta yatmaktadır.

KAYNAKLAR

- Astara, Olga Helen (2014), “Culture As The Fourth Pillar of Sustainable Development”, Sustainable Development, Culture, Traditions 2A, DOI: 10.26341/issn.2241-4002-2014-2a-1
- Atanda, Jubril Olakitan; Öztürk, Ayşe (2018), “Social Sustainable Assessment Tool Development Approach.” www.preprints.org, doi:10.20944/preprints201801.0121.v1
- Axelsson, Robert; Angelstam, Per; Degerman, Erik; Teitelbaum, Sara; Andersson, Kjell; Elbakidze, Marine; Drotz, Marcus K. (2013), “Social and Cultural Sustainability: Criteria, Indicators, Verifier Variables for Measurement and Maps for Visualization to Support Planning”, Ambio 42 (2), Springer, ss. 215-228.
- Biçer, Selin (2013), “Geçmişin Modern Mimarisi-6: İzmir”, Arkitera, Erişim tarihi: 31 Ağustos 2019, https://www.arkitera.com/haber/gecmisin-modern-mimarisi-6-izmir/
- Dikmen, Çiğdem Belgin; Toruk, Ferruh (2016), “Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Sivrihisar Evlerinin Krunmasına Yönelik Öneriler.” İdil 5(22): 713-733. DOI: 10.7816/idil-05-22-11
- Dikmen, Çiğdem Belgin; Toruk, Ferruh (2017), “Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Gerede (Krateia) Hanlar Bölgesinin Değerlendirilmesi.” TÜBAV Bilim 10(2): 11-26.
- Etminan, Leila; Abad, Siavash Rashidi Sharif; Nikpor, Mansour (2014), “Identification of Sustainable Architecture Dimensions.” Research Journal of Environmental and Earth Sciences 6(2): 66-77.
- Gomaa, Bakr; Sakr, Nadine (2015), “Social Sustainability; Maintenance of Socio-Cultural Characteristics: A Case Study of El-Raml Station.” European Journal of Sustainable Development 4(2):203-212. Doi: 10.14207/ejsd.2015.v4n2p203
- Gökmen, Hikmet (1999), “Profil: Harbi Hotan ile Söyleşi”, Ege Mimarlık 34, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, ss. 7-9.
- Hawkes, Jon (2001), “The Fourth Pillar of Sustainability: Culture’s Essential Role in Public Planning”, Cultural Development Network of Victoria, Avustralya.
- Hotan, Harbi (1966), “İzmir Ticaret Odası Otel”, Arkitekt 322 (1966-02), İstanbul, ss. 61-64.
- Hribar, Mateja Šmid; Bole, David; Pipan, Primož (2015), “Sustainable Heritage Management: Social, Economic and Other Potentials of Culture in Local Development.” Procedia - Social and Behavioral Sciences 188: 103-10. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815021370.

- İZTO, (2018), “İzmir Ticaret Odası”, İzmir Ticaret Odası Yayın Numarası: 186.
- Kaur, Harsimran; Garg, Pushplata (2019), “Urban Sustainability Assessment Tools: A Review.” Journal of Cleaner Production 210: 146-58. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652618334097?via%3Dihub.
- Kayın, Emel (2016), “Modern Mimarlık Mirası Bağlamında İzmir Kenti ve İzmir Ticaret Odası Yapı Kompleksi”, Ege Mimarlık 93, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, ss. 28-33.
- Kefayati, Zahra; Moztafzadeh, Hamed (2015), “Developing Effective Social Sustainability Indicators In Architecture”, Bulletin of Environment, Pharmacology and Life Sciences 4 (5), Academy for Environment and Life Sciences, ss. 40-56.
- Levantine Heritage Foundation, (t.y.). “The Quayside of Smyrna”. Erişim tarihi: 25 Ocak 2019, http://www.levantineheritage.com/dock.htm
- Masri, Mawar; Yunus, Rodzyah Mohd; Ahmad, Sabarinah Sh. (2016), “Underlying Concerns of Socio-cultural Aspects in Green Building Rating Systems towards Improving Quality of Life”, Procedia-Social and Behavioral Sciences 222, Elsevier, ss. 710-719. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814056882.
- Mimarlar Odası İzmir Şubesi, (2016). İzmir Büyükşehir Belediyesi’ni Tarihi Bir Hatadan Dönmeye Davet Ediyoruz. Erişim tarihi: 12 Ocak 2019, http://www.izmimod.org.tr/v2/haberler/683-izmir-buyuksehir-belediyesini-tarihi-bir-hatadan-donmeye-davet-ediyoruz
- Missimer, Merlina; Robert, Karl-Henrik; Broman, Göran (2017), “A Strategic Approach to Social Sustainability – Part 2: A Principle-Based Definition.” Journal of Cleaner Production 140: 42-52. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652616303274?via%3Dihub.
- Oktay, Derya (2012), “Human Sustainable Urbanism: In Pursuit of Ecological and Social-Cultural Sustainability.” Procedia - Social and Behavioral Sciences 36: 16-27. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812004703.
- Ovalı, Pınar; Delibaş, Nilay (2016), “Yerel Mimarinin Sürdürülebilirliği Kapsamında Karaköy’ün Çözümü.” Megaron 11(4): 515-529. DOI: 10.5505/megaron.2016.44711
- Popovic, Tamara; Barbosa-Póvoa, Ana; Kraslawski, Andrzej; Carvalho, Ana (2018), “Quantitative Indicators for Social Sustainability Assessment of Supply Chains.” Journal of Cleaner Production 180: 748-68. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652618301641?via%3Dihub.
- Purvis, Ben; Mao, Yong; Robinson, Darren (2018), “Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins”, Sustainability Science, Springer, https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5
- Sayar, Yasemin; Gökmen, Hikmet (2008), “Harbi Hotan’dan Beş Yaptı”, Ege Mimarlık 64, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, s. 24.
- Sierra, Leonardo A.; Yepes, Víctor; Pellicer, Eugenio (2018), “A Review of Multi-Criteria Assessment of the Social Sustainability of Infrastructures.” Journal of Cleaner Production 187: 496-513. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652618306735?via%3Dihub.
- Soini, Katriina; Dessein, Joost (2016), “Culture-Sustainability Relation: Towards a Conceptual Framework.” Sustainability 8(2): 167. http://www.mdpi.com/2071-1050/8/2/167.
- Spacey, John (2016). Green vs Sustainable. Erişim tarihi: 2 Mart 2019, https://simplicable.com/new/green-vs-sustainable
- Süzer, Özge (2015). “A Comparative Review of Environmental Concern Prioritization: LEED vs Other Major Certification Systems”, Journal of Environmental Management 154, Elsevier Ltd., ss. 266-283, https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2015.02.029
- USGBC, (2018). İzmir Chamber of Commerce. Erişim tarihi: 5 Ocak 2019, https://www.usgbc.org/projects/izmir-chamber-commerce?view=scorecard
- WCED, (1987), “Ortak Geleceğimiz”, Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu.

Türkiye'deki Cami Proje Yarışmalarının Kutsal Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi

MAKALEDE 2010-2015 YILLARI ARASINDA CAMİ MİMARİSİNE YÖNELİK FİKİR VE PROJE YARIŞMALARINDA DERECE ALMIŞ PROJELER “KUTSAL” KAVRAMINA YAKLAŞIMLARI BAĞLAMINDA İNCELENMEKTE VE KAVRAMIN DİNÎ MEKÂN TASARIMINDAKİ YERİ İRDELENMEKTEDİR

İbrahim Türkeri, Feride Önal

MAKALENİN ADI **Türkiye'deki Cami Proje Yarışmalarının Kutsal Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi**
Evaluation of Mosque Project Competitions in Turkey In Terms of Sacred Concept

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 56-61**

MAKALENİN YAZARLARI

İbrahim Türkeri, Dr. Öğr. Üyesi, Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Feride Önal, Prof. Dr., İstanbul Gedik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **14.02.2019**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **20.05.2019**

ÖZET Türkiye'deki cami sorunsalının temel dayanak noktası, her şeyden önce “kutsal anlayışı”dır. Yarışma yoluyla elde edilen cami tasarımları ve bu tasarımlar üzerinden geliştirilen söylemler, düşünsel güzergâhın “kutsal” kavramı ile ilintili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında; 2010-2015 yılları arasında cami mimarisine yönelik fikir veya proje elde etmek amacıyla açılan yarışmalar irdelenmiştir. Yarışmalarda dereceye giren tasarımların izledikleri tasarım paradigmaları, kutsal kavramı çerçevesinde mekânsal ve anlamsal olarak incelenmiştir. Bu söylem analizi, örtülü veya açık bir şekilde yüklü olan “kutsal” algısının tasarımdaki yerini de sergilemektedir.

ANAHTAR KELİMELER kutsal, kutsal mekân, cami, mimarlık yarışmaları

İslam tapınma mekânının mimari boyutuna Türkiye kadrajından bakıldığında cami yapısının, ideolojik bir nesne olarak görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Tip proje olarak ya da tasarlanarak inşa edilen her cami yapısı, toplumda ve mimarlık alanında bir refleks ile karşılaşmaktadır. Tarihin herhangi bir döneminde inşa edilmiş olan örneklerine öykünen veya taklit eden cami tasarımlarının kalıplaşması, bu kalıpları aşmaya çalışan cami mimarisinde yenilikçi yaklaşımların aranmasına yönelik çabalar ve toplum ile mimarlık ortamının modern olarak nitelenen cami tasarımlarına yaklaşımındaki karşıtlık, cami sorunsalının varlığına işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye mimarlık ortamında olumlu örnekleriyle cami tasarımları fiili bir durum oluştururken cami sorunsalının temel tartışma platformu, cami mimarisi üzerine gerçekleştirilen cami proje yarışmalarıdır. Mimarlık yarışmaları kaliteli, işlevsel, ekonomik ve estetik olmanın yanı sıra “yeni”nin arandığı bir tartışma platformu ve dönemin mimarlık üretimini sergileyen arşivlerdir. Sayıları 2010-2015 yılları arasında önemli artış gösteren yarışmalarla cami tasarımlarının elde edilmesi, bu konunun mimarlık ortamında tartışılabilirliği ve üretkenliğin artırılması için fırsat sunmaktadır.

Türkiye'deki cami sorunsalını yarışmalar aracılığıyla değerlendirmeden önce, mimarlık ortamının ve hakim tasarım paradigmalarının çok daha öncesinde şekillenmiş bir olgu olan “kutsal” kavramı üzerinde durmak

gerekmektedir. Çünkü konunun başlığını çözümdürmeye başlayıp devam ettirdikçe, çözümlenemeyen son parçanın “kutsal” sözcüğü olduğu görülmektedir. Kesin ve net bir tarihsel başlangıç noktasının saptanamayacağı kutsal kavramı, yaşayan ya da geride kalmış dinlerden ve İslamiyet'ten çok daha öncesine uzanmaktadır. Öyle ki, zamansal ve mekânsal olarak geriye doğru gidildiğinde kutsal kavramının kaynaklarının belirsizleştiği görülmekte ve zihinsel ortama ait datalar saydamlaşmaktadır. Hem enformasyonun azlığı hem de dönemin yaşam şekillerinin modern dünyanın yaşam şekillerine olan uzaklığı söz konusudur.

İslam dini ve onun tapınma mekânı üzerinde düşünüldüğünde ise, tarihsel referans noktasını İslamiyet'in erken dönemlerinden de daha geriye çekmek yani “kutsal” kavramı üzerinden dil inşa etmek mümkündür. İslam tapınma mekânı sorunsalından çok daha öncesinde şekillenmiş bir mesele olan “kutsal”dan başlayıp düşünmek, kullanılan kelime sayısını artırarak İslam tapınma mekânına ve onun tasarım sorunsalına başka bir alan açabilme imkânı sunmaktadır. İslamiyet'in “kutsal” anlayışını anlamak, tasarlanacak olan cami mekânının ontolojisine de derinlik sunmaktadır.

Dolayısıyla Türkiye'deki cami tasarımlarının ve mimari tasarım paradigmalarının mimari proje yarışmaları üzerinden değerlendirilebilmesi kutsal olana ve kutsalın tezahür etmesi sonucunda gelişen kavramlara vakıf olmayı gerektirmektedir. Tapınma mekânına kimliğini kazandıran; ritüel, litürji, yönelim, sayı sembolizmi, kozmoloji, kozmogoni, axis mundi kavramlarının temelinde de

“kutsal” kavramı bulunmaktadır. Kutsal kavramının teolojik bir kavram olmasının dışında bir gerçeklik olarak tartışılabilmesi; kutsalın belirebileceği mimari mekâna dair geliştirilen söylemler ve tasarımlar üzerinden incelenmesi ile mümkündür.

Kutsal, Kutsal Mekân ve İslamiyet’in Kutsal Kavramına Yaklaşımı

Kutsal için yapılabilecek ilk tanımlama “dindışı”nın zıddı olduğudur (Eliade,1991,26). Başka bir tanıma göre profan (dünyevi) olanın karşıtıdır (Collins,2004,77). Tüm dinlerde Tanrı düşüncesinden bile daha köklü bir kavram olan kutsallık (Güç,1998,337), “kutsal-dışı”nın içinde ve arasındadır (Tacou,2000,35). Özgün ontolojik bir konuma sahip olsa da kutsal, “kutsal dışı/profan” bir dünyada belirir ve doğal bir nesneyi hierophanie (kutsalın oluşumu) aracılığı ile tersine değiştirebilir. Doğal nesne kutsal tarafından asıl görevinden, eski varoluşsal durumundan uzaklaştırılır ve olağan biçimde ortaya çıkmaz. Taş, toprak, gökyüzü, insanlar ve hayal edebilecek tüm biçimlerde oluşabilir (Eliade,1991,26). Kutsalın farklı bir bilinç ile deneyimlenebileceği fikrini savunan Otto’ya göre kutsal; mutlak kudret karşısında korku, gizem ve büyüleyici etki uyandırırken temel özelliği “bütünöyle öteki” (wholly other) olduğudur (Otto,1958,14-25).

Kutsal kavramını etkin ve belirgin biçimde kullanan Durkheim; insan dünyasının kutsal ve dindışı olarak iki alana bölündüğünü ve bu iki alandan biri kutsala dair her şeyi içerirken diğerinin din dışındakileri kapsadığını ifade etmektedir. Herhangi bir şeyi insanlar gündelik kullanımından tecrit ettiğinde kutsal olmakta ve dinin özü kutsal kavramına dayanmaktadır. Kutsal, bir toplumun bir nesneye kutsallık karakterini işlemesidir ve bir ibadet, her şeyden önce kutsal ve kutsal olmayan arasındaki düzenli ilişkilerden oluşmaktadır (Durkheim,2005,57).

Eliade; kutsalı zaman ve mekân yönleriyle tasvir etmektedir ve dindar insan açısından, kutsal mekân-dindışı mekân ve kutsal zaman-dindışı zamanın varlığından söz etmektedir. Dindar insan açısından “doğaüstü”, “doğa”ya ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve doğa hiçbir zaman tamamen doğal değildir, her zaman dinsel bir değerle yüklüdür. Doğa daima

onu aşan bir şeyi ifade etmektedir. Mesela, kutsal bir taş tapılıyor olması, onun taş olmasından ötürü değil kutsal olmasından kaynaklıdır. “Kutsal mekân”, aşkın ve bambaşka olanla iletişim kurulabilen bir “merkez”, insanın kutsal olan ile bağ kurduğunu düşündüğü veya kutsalın kendisini daha fazla hissettirdiği mekândır. Eliade tarafından bilim dünyasına kazandırılan; inanç sahibi, dinsel, dindar insan anlamında kullanılmak üzere ortaya atılmış terim olan Homo Religiosus’un temel niteliklerinden biri, içinde “cennet özlemi” taşımasıdır. Dolayısıyla dindar insan için mekân türdeş değildir ve yeryüzü üzerinde bir toprak parçasının yeniden yaratılıp “bize ait” olmasıyla yani kutsal hâle gelmesiyle var olmaktadır (Eliade,1991,25-27). Pettazzoni ise; profan olandan farklı olarak kutsalın, kutsal bir mekân ve zamanda ortaya çıktığını ifade etmektedir (Pettazzoni,2002,74).

Kutsal mekân(lar) ise; kutsal ve dünyevi olanın zorunlu olarak birbirini dışlamadığı, iç içe veya yan yana olabildikleri, hem kutsalın hem de dünyevi etkinliklerin içinde yer bulduğu karmaşık mekânlar olarak da tanımlanmaktadır (Chidester And Linenthal,1995,1-2). Yeryüzü üzerindeki dinler, kutsal mekân kurucularının yaşamları ve eylemleri ile kutsal mekânları ilişkilendirir ve mekânları evrenin merkezini temsil ederler. Dinin evrensel dilini oluşturan alfabe kutsal mekânın deneyimlenmesi ile biçimlenirken, bu deneyim kutsalı ifade eden simgelerin “kutsalın kendisini” ve “kutsal olanın deneyimlenmesi” sonucunu doğurmaktadır (Simmins,2008,47).

Kutsal mekân kavramına kimliğini kazandıran bir kavram olarak “tapınma eylemi”ni incelediğimizde, insanoğlunun var oluşundan bu yana kendi başına ya da toplu bir biçimde kendisinden daha yüce varlıklara, doğa güçlerine inanç ve bağlılıklarını göstermek üzere davranış biçimleri geliştirdiğini görmekteyiz. Bu davranış biçimleri belirli bir düzen, zaman ve mekân aralığında tekrarlandığında “tapınma eylemi” oluşmaktadır. İlkel toplumlar, doğal oluşumları kutsallaştırıp tapınma mekânı olarak kullanırken yerleşik yaşama geçtikten sonra bireysel olarak veya topluluklar hâlinde, inançları doğrultusunda belirlenen zaman aralıklarında tapınma eylemini gerçekleştirmek için açık ve kapalı

tapınma mekânları üretmişlerdir. Tapınma mekânlarının ontolojisi, bu mekânları kuran ve içinde bulunan inananlar aracılığıyla ve bulunma biçimleriyle oluşmaktadır. İnançlar, çoğu zaman kendisinden önceki inanışlar üzerine inşa edildiğinden bu durum tapınma mekânlarının yapısal unsurlarına da yansımaktadır.

İslamiyet’in kutsal anlayışına baktığımızda ise kendisinden önceki Semavi dinlerde olduğundan farklı bir biçimde, “kutsallığı” her yerden ve her şeyden farklılaşmış bir yer olarak tanımlama biçiminin, kendisiyle çeliştiğini görmekteyiz. Her şeyin yaratıcısı ve mutlak sahibi olan Tanrı her yerde ve her şeydedir ve Tanrı ile ilişki kurmak için inşa edilecek “şey” in farklılaşması, kutsallaştırılması baştan reddedilmiştir. Bu nedenle İslamiyet’e göre yeryüzü kutsal ve dünyevi olarak iki asal kategoriye ayrılmamakta, yeryüzünün tamamı İslam dini için eşdeğer kabul edilmektedir. Çünkü kutsalın temel gerekçelerinden birisi, görünenin arkasındaki yönetici bir ilkenin varlığının hissedilmesi ve duymasal alanının ötesinden insana doğru olan bir etkinin kabulüdür. Kutsalın başladığı nokta burasıdır ama bir sonraki durak beden hareketlerinin de içinde bulunduğu ritüellerdir ve İslam dini için bu temel ritüel namazdır. Namaz eylemi temelde insan bedeninin hareketi ile gerçekleşen, bireysel ve toplu olarak yapılabilen bir ibadet biçimidir (Michon,1992,37). Bu bağlamda İslamiyet’in ilk tebliğ edildiği yıllarda “mescid” olarak beliren ibadet mekânı, tarihsel süreç içerisinde “cami” denilen kuruma evrilmiştir. Yeryüzünün tamamını ibadet mekânı olarak ifade eden İslam dinine tezat olarak cami kutsallaştırılmıştır. Artık caminin içinin ve dış ortamın bir ayrımı söz konusudur. Erken dönem İslam camilerinin aksine, içinde var olacağı yerleşim örüntüsünden farklılaştırılarak kutsal ve dünyevi ayrımını reddeden İslam öğretisi ile çelişir bir algı yerleşmiştir. Cami, dünyevi olandan ve gündelik hayattan uzaklaşan ve mimari anlamda bir kalıp haline gelen örnekleriyle gücün-ihtişâmın temsiliyet aracı haline gelmiş ve bir sorunsala dönüşmüştür.

Günümüz Türkiye’sinde Cami Sorunsalı

Türkiye mimarlık ortamında İslam tapınma mekânı olarak “cami”, kendisini var eden tüm ontolojik unsurlarıyla çok yönlü görev üstlenerek toplumsal yaşamın

ayrılmaz bir parçası olmuştur. Dinî bir yapı olarak camilerin, tarihsel dönemlerine ait tipolojilerinin hemen hemen hiç değişmediği, geleneksel tipolojilerin kopyalanmış örnekleri ile bu kalıpları aşmaya çalışan girişimlerin olduğu görülmektedir. Vedat Dalokay ve Nejat Tekelioğlu'nun Kocatepe Camii Projesi'nin durdurularak yerine taklit bir caminin uygulanması, bölge halkı tarafından kabul görmeyen Derinkuyu Park Cami, Çinici Mimarlık tarafından tasarlanmasıyla bile başlı başına bir değer olan ve Ağa Han Mimarlık Ödülü verilen Meclis Camii'nin yıkılmak istenmesi, Taksim'e cami yapılmasına yönelik tartışmalar, yine Başkent Ankara'da Cumhuriyet Dönemi yapılarının yıkılarak yerine kopya bir caminin inşa edilmesi ve sayısı nüfus artış hızının önüne geçerek 90 bine ulaşan veriler bu sorunsalın göstergeleri arasında bulunmaktadır.

Ucube tanımlamasına maruz kalan günümüzde inşa edilmiş ya da günümüzde camiye çevrilmiş yapılar vardır ki cami oldukları bile zorla anlaşılmaktadır (Tümer, 2006, 31). Tarihsel bir dönemin üslubunu idealleştirerek Osmanlı Dönemi'ne öykünen kopya camiler kentlerimizi kuşatmaktadır. Oysa Kuban'a göre; Osmanlı Dönemi'nde birbirinin kopyası camiler yapılmamış, değişik üsluplarla camiler denenmiştir. Bu durum sadece Osmanlı için değil, dünya geneli için de söz konusudur. Müslümanlar yüzyıllarca geleneklerini, yorumları ile geliştirmiş ve bir zenginlik oluşturan çeşitli üsluplar yaratmışlardır (Kuban, 2013, 24). Bununla birlikte Türkiye mimarlık ortamında çağdaş cami tasarımlarında cami yapısını oluşturan kubbe ve minare gibi öğelerin tartışılması meselenin her zaman önüne geçmiştir. Cami tasarımlarının önerdikleri öğeler üzerinden tartışılması, meseleyi "kubbesiz cami" ya da "minaresiz cami" nin olurluğuna hapsetmiştir. Kubbe ve minare cami mimarisinde zorunluluk değildir. Batuman'ın ifadesiyle minaresiz cami kütleli olarak eksik bir yapı değildir. Cami ile minare arasında kütleli ilişkisizlik olduğundan yeni kombinasyonlar oluşabilir. Buna rağmen minarenin dinsel bir referans şeklinde algılanması yaygındır (Batuman, 2012, 96). Günümüz cami yapılarının üzerine giydirilecek olan ambalajın ya da kubbe kalıbının aksine Günay'ın ifadesiyle, Mimar Sinan kubbeyi sadece mekân örtüsü olarak değil, taşıyıcı sistemin de çıkış noktası şeklinde ele

almıştır. Yapının içindeki strüktürel sistemin dışından da algılanabilmesi, yapılarının diğer bir özelliği olmuştur (Günay, 2002).

Cami sorunsalı olarak adlandırılan konu genel olarak; caminin kentsel ortamdaki etkileri, cami mimarisine yaklaşım, mimari üslup, cami sembolizmi, yan işlevlerin seçimi ve arsa verileri üzerinden tartışılmaktadır. Oysa ki meselenin kutsal olana temas etmesi, cami üzerine oluşmuş değer yargılarını aşmaya çalışan fikirlerin reddedilmesi sebebiyle ve mimarlığın yeniden üretim süreçlerinin önünde ciddi bir mesele olduğu için kadrajın geniş tutulmasını gerektirmektedir. Cami sorunsalı toplumsal ve kültürel alışkanlıkları, yeni ve farklı yaklaşımları da içinde barındıran bir problemler bütünüdür tam da ortasında yer almaktadır. Mesele tarihsel olmasının yanı sıra güncelliği açısından da önemlidir. Bu anlamda Evren cami sorunsalının başka bir tarafına değinerek; modern cami olarak ifade edilen yapı malzemelerinin modern olmasından ziyade modern düşünce ve duygu ile yaratıcılığa dayanan tasarımların yapılmasıdır, der (Evren, 2013, 19). Behruz Çinici ve Can Çinici'nin Meclis Camii, Cengiz Bektaş'ın Etimesgut Camii ve Emre Arolat'ın Sancaklar Camii gibi cami mimarisi üzerine söylem geliştiren, tartışmaları besleyen denemeler vardır. Bu örnekler yenilikçi yaklaşımları ve yorumları itibarıyla olumlu örneklerdir fakat fiili durumlardır. Hristiyanlığın kabul ettiği güçlü örnekler kadar modern bir İslam tapınma mekânı örneği henüz tasarlanmamıştır. Bunun altında yatan temel nedenler ise; cami sorunsalına yaklaşılan aralığın henüz tanımlanmamış olması ve meselenin ideolojik boyutlara taşınmış olmasıdır.

Fiziki çevrede yer alan camilerin mimari tasarımlarının elde edilme yöntemleri incelendiğinde genellikle şahısların, sivil toplum kuruluşlarının veya belediyelerin teşebbüsü doğrultusunda, doğrudan temin yoluyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle son yıllarda cami yaptıрма ve yaşatma derneklerinin ve belediyelerin cami projesi elde etmek için başvurduğu bir diğer yöntem ise mimari proje yarışmaları olmuştur. Mimari proje yarışma süreçleri; mimarlığın kuramsal ve kavramsal gelişimine katkı sağlayan;

bir tasarım problemi üzerinde bir kişinin veya bir ekibin düşüncelerinin, tasarım yaklaşımlarının ifade edildiği; zengin bir arşiv ve tarihsel bir kaynak oluşturma niteliğinin yanı sıra bir dönemin mimarlık anlayışına yönelik eğilimlerin ve izlerin okunabildiği platformlar olarak da değerlendirilmelidir. Türkiye'de sosyal, kültürel ve ideolojik boyutları ile tartışılan cami sorunsalının mimarlık alanındaki temel tartışma platformu olarak mimari proje yarışmaları görülmektedir. Mimarlık ortamında gündem oluşturma ve etkileri açısından cami tasarımlarının "mimarlık yarışmaları" ile elde edilmesi, egemen kültür ve mimarlık ortamı etkileşimi/ilişkisi bağlamında ayrı bir önem kazanırken; tasarımcı ve jüri arasında ortak bir konuşma aralığı olarak beliren mimari tasarım paradigmaları, mimarlık ortamında cami sorunsalının hangi sınırlarda tartışıldığını da tariflemektedir.

Yarışma Yöntemiyle Elde Edilen Cami Tasarımlarının Kutsal ve Dinî Ölçütlere Yaklaşımı

Türkiye'de 2010 yılı sonrasında cami mimarisi üzerine fikir veya proje elde etmek üzere açılan mimari proje yarışması sayısında yarışmalar tarihinde hiç olmadığı kadar artış olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan 2000'li yıllara kadar, İslam tapınma mekânı tasarımı elde etmek için (cem evi tasarımı dâhil olmak üzere) beş kez yarışma yöntemi uygulanırken, 2010-2015 yılları arasında altı kez yarışma yolu ile proje elde etme yöntemine başvurulmuştur. Bu yarışmalardan ikisi cem evi tasarımı elde etmek üzere açılmış yarışmalardır, diğer dördü cami mimarisi üzerine fikir veya proje elde etmek üzere açılmıştır ve gündem oluşturmıştır. Çalışma kapsamında; Türkiye mimarlık ortamındaki İslam tapınma mekânları tasarımlarının kutsal ve dinî ölçütlere yaklaşımlarının belirleyebilmek için ve 21. yy. Türkiye mimarlık ortamında üretilen İslam tapınma mekânı tasarımlarının kutsal kavramı ile olan ilişkisi, cami tasarımına yönelik fikir veya proje elde etmek amacıyla açılan dört yarışma üzerinden incelenmiştir. Bunlar; Cami Mimarisi Üzerine Fikir Proje Yarışması (2010), Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Mimari Proje Yarışması (2012), İstanbul Çamlıca Cami Mimari Proje Yarışması (2012) ve Büyükdada Çarşı Camii Mimari Fikir Projesi Yarışması (2015)'dir. Yarışma şartnamelerine ulaşarak

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
CAMİ MİMARISI ÜZERİNE FIKIR YARIŞMASI (2010)	Eşdeğer Ödül 1				sukunet içinde hareket mütevazılık doğallık güzellik tezyinlik
	Eşdeğer Ödül 2				caminin kutsal bir mekân oluşunu öne çıkarmak
	Eşdeğer Ödül 3				şeffaflık sadelik
	Eşdeğer Ödül 4				şirselilik basitlik sadelik huzur yaratan
	Eşdeğer Ödül 5				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	Eşdeğer Ödül 6				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır

Tablo 1

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
ŞİŞLİ HALİDE EDİP ADIVAR KÜLLİYESİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI (2012)	Mansiyon 4				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	Mansiyon 5				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	Satınalma 1				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	Satınalma 2				yer ile gök arasındaki varoluşsal ilişki
	Satınalma 3				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır

Tablo 3

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
İSTANBUL ÇAMLIÇA CAMİ MİMARİ PROJE YARIŞMASI (2012)	2. Mansiyon				veriyeye ulaşılabilirliği
	3. Mansiyon				yapının tümünün bir tevhid fikrini göstermesi düşüncesi
	4. Mansiyon				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	5. Mansiyon				kulun Allah'a yönelişi el açıp dua etme metaforu
	5. Mansiyon				yer yüzünden ayrılarak gökyüzüne yönelmek

Tablo 5

ÜSTTE Cami Mimarisi Üzerine Fikir Proje Yarışması (2010) (Tablo 1)
 Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Mimari Proje Yarışması (2012) (Tablo 2)
 Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Mimari Proje Yarışması (2012) (Tablo 3)
 İstanbul Çamlica Cami Mimari Proje Yarışması (2012) (Tablo 4)
 İstanbul Çamlica Cami Mimari Proje Yarışması (2012) (Tablo 5)
 Büyükkada Çarşı Camii Mimari Fikir Projesi Yarışması (2015) (Tablo 6)

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
ŞİŞLİ HALİDE EDİP ADIVAR KÜLLİYESİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI (2012)	1. Ödül				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	2. Ödül				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	3. Ödül				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	Mansiyon 1				sessizlik dinginlik
	Mansiyon 2				mabed olgusu tevazu sakinlik dinginlik
	Mansiyon 3				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır

Tablo 2

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
İSTANBUL ÇAMLIÇA CAMİ MİMARİ PROJE YARIŞMASI (2012)	2. Ödül 1				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	2. Ödül 2				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	3. Ödül 1				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	3. Ödül 2				ilahi bir huzura yavaşça çıkıldığını hissettirme düşüncesi
	1. Mansiyon				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır

Tablo 4

MEKÂNSAL ANLAMSAĞI DEĞERLENDİRME	MAKET / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT	KUTSAL VE DİNİ ÖLÇÜTLERE YAKLAŞIM
BÜYÜKKADA ÇARŞI CAMİ FIKIR YARIŞMASI (2015)	1. Ödül				İslam'ın fıkıh mekanizması Hadisler Ön safın fazileti
	2. Ödül				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır
	3. Ödül				maddi ve manevi kirlilerden arınmak namazın ibadet mahallinde maddeleştirilmesi
	1. Mansiyon				veriyeye ulaşılabilirliği
	2. Mansiyon				İslam'da suyun önemi ve kutsallığı suyun düşüncelere itmesi ve huzur vermesi
	3. Mansiyon				kutsal ve dini ölçütlere atıf yapılmamıştır

Tablo 6

yarışmaların içeriği ve amacına yönelik çıkarımlar yapılmış, dereceye giren tasarımların mimari açıklama raporları ve tasarım verilerine (maket fotoğrafı, görsel, plan, kesit, görünüş vb.) ulaşılarak, kutsal ve dinî ölçütlere yaklaşımlarının yer aldığı bir düzenekte değerlendirilmiştir (Tablo 1), (Tablo 2), (Tablo 3), (Tablo 4), (Tablo 5), (Tablo 6).

2010-2015 yılları arasında cami mimarisine yönelik fikir veya proje elde etmek amacıyla açılan bu 4 yarışmada ödül kazanan 31 tasarımın verilerine ulaşılabilmektedir. Bu yarışmalarda ödül kazanan projelerin verilerine ulaşamamak, cami projesi elde etmek için seçilen yarışma platformunun doğası gereği mimarlık arşivi olması ile çelişmesi açısından mesleki anlamda başka bir konuya da aralık açabilmektedir. Veriler elde edilebilenler üzerinden irdelendiğinde, tasarımların kutsal kavramına ilişkin yaklaşımlarının neyi ifade ettiğini aşağıdaki başlıkların izinden değerlendirmek mümkündür.

Yer ve Bağlam

- Tasarımların düşünsel güzergâhları incelendiğinde; yakın çevre ilişkilerinin sağlanması, istenilen cami kapasitesi doğrultusunda bir büyüklüğün oluşturulması ve program ilişkilerinin çözümlenmesinin tasarım paradigmalarını etkileyen baskın unsurlar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çerçeveler üzerinden yaklaşıldığında kutsal kavramına yönelik söylem/atıf geliştirilemediği gözlemlenmiştir.
- Caminin yere bağımlı olması, tasarım alanının fiziksel, sosyal ve kentsel verilerinin belirli olması, cami mimarisi üzerine üretilen fikirlerin, ihtiyaç programının ve arsa verilerinin etkisi altında şekillenmesini sağlamaktadır.

Kentsel Bağlam

- Tasarımlarda, mekânsal bir öge olan avlu ve litürjik bir öge olan minarenin; caminin kente entegre olması için ve kentsel mekân üretmek için kullanılan en temel yapısal öge olmalarıyla birlikte öte alem ile düşeyde ilişki kurmanın da araçları olarak görülmektedir.
- Tarihsel süreç içerisinde litürjik bir öge konumunda kullanılan minare, bu yarışmalardaki tüm tasarımlarda kullanım değerinden ziyade anıtsal bir landmark olarak imge değeri ile yer almaktadır.
- Caminin dış mekân çözümlenmeleri ile kentsel mekânı uyaran etkilerinin önemsendiği tasarımlardan ayrılıp, kendi

görüntüsü ve farklılığı ile içerisinde bulunduğu yerleşim örüntüsünün simgesi olmayı hedefleyen yaklaşımlar görülmektedir.

Tipoloji

- Merkezi plan tipolojisini kırmaya çalışan tasarımların, mevcut tipolojinin yerine namazgâh tipolojisinin yorumu veya enine dikdörtgen plan tipolojisi önerdikleri görülmüştür.
- Süregelen merkezi plan tipolojisinin, enine dikdörtgen plan şeması önerilerek kırılmaya çalışılması, merkezi plan tipolojisinin oluşturduğu kalıpları tek başına kıramamaktadır. Merkezi plan tipolojisinin devamlılığında oluşan “son cemaat” yeri ve kavramının, hem İslam tapınma mekânı tasarımının paradigması olarak tartışılması açısından, hem de İslam tapınma mekânı ile kent arasında bir eşik olması açısından önemli olduğu görülmektedir.

Program

- Tarihsel süreç içerisinde caminin sadece ibadet mekânı olarak kullanılmaması durumunu benimseyen tasarımlar, caminin sadece kendisi olarak var olmayacağını benimseyerek kütüphane, kafeterya, çay ocağı gibi programlar önermiştir. Dolayısıyla cami bu noktada, içinde bulunduğu yerleşim örüntüsünün sosyal ve kültürel ortamına yönelik bir katalizör olarak görülmektedir.
- Bütün mükemmelleştirilmiş anlara ait görseller, camiye gündelik hayatı örgütleyen bir unsur olarak göstermektedir.

Litürjik-Mekânsal-Strüktürel Öge Kullanımları

- Geleneksel tasarım paradigmalarına tutunmayan tüm tasarımların minber, mihrap, kürsü gibi litürjik öğeleri yeniden yorumlayarak kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte şadırvan gibi mekânsal bir öğeyi uygun bir fonksiyonel çözümlenme ile konumlandırmaktan uzak durup, litürjinin bir parçası olarak gören ve bu duruma atıfta bulunan tasarımlar da bulunmaktadır.
- Genel olarak harim kısmının biraz gerisinde ve üst kotunda bir mekânsal öge konumundaki kadınlar mahfili çözümlenmesi ile birlikte; harim kısmının bölücü bir yüzeyle ayrılıp kadın ve erkeğin yan yana ibadet etmesini öneren yaklaşımlar da görülmüştür. Fakat bu çözümlenmeleri

yapan tasarımlarda da kadının cami yapısındaki yerine yönelik bir söyleme rastlanmamıştır.

- Stilize edilmiş yeni formlarıyla ya da geleneksel hâliyle tasarımlarda kullanılan strüktürel öge konumundaki “kubbe”nin, cami mimarisi üzerine fikir veya proje elde etmek için bu yarışmalarda da geleneksel ve modern arasında kurulan safları belirleyen en önemli unsur olduğu, fakat mimarlık ortamının kubbeli/kubbesiz cami tartışmalarını aştığı görülmektedir.

Bununla birlikte tasarımlardan 17’sinin mimari raporlarında veya şematik anlatımlarında “dinî ölçütler” üzerinden konuya temas ettiği, 14’ünün ise dinî ölçütlerle birlikte “kutsala” atıfta bulunduğu gözlemlenmiştir. Tasarım yaklaşımlarında kutsal ve dinî ölçütlere atıfta bulunan bu tasarımların 6’sının bir “tasvir” olarak dinî ölçütler üzerinden, 5’inin ritüel/tapınma eylemi ve 3’ünün ise hiyerofani veya mitler üzerinden atıfta bulunduğu gözlemlenmiştir.

Kutsal ve Din Algısı

Yarışma düzeneğinin doğası gereği tasarımların her biri, tasarımcıların farklı kutsallık ve din algılarının yansımasıdır. İnansın ya da inanmasın tüm tasarımcılar kendi inanç mekânlarını ve mistik anlayışlarını aktarmışlardır.

Kutsala atıfta bulunmayan tasarımların güncel mimarlık eğilimlerine ya da cami mimarisindeki mevcut tartışmalara “şimdi” üzerinden eklemlenmeyi yeterli görmelerini bir neden olarak okumak mümkündür. Bu tasarımlarda öte alem ile bağ kurmayı sağlayacak mekân arayışının, mihrap duvarının yeniden yorumlanması ve cami üst örtüsünün yaratacağı ışık etkileri ile sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

- Mihrap duvarının yeniden yorumlandığı tasarımlar su ve bitki hiyerofanisini mihrap mekânı ile ilişkilendirmiştir. Bu yorumun sağlanmaya çalışıldığı tasarımlarda, caminin içinde bulunduğu fiziki çevreden net sınırlarla ayrıldığı görülmektedir.

- Modern yaklaşımları benimseyen bu tasarımlarda yapının cami olduğunu ifade eden İslami unsurlar ve yazıların üst örtü, mihrap ve minare gibi öğelerle ilişkilendirilerek kullanıldığı görülmektedir.

Kutsala atıfta bulunan tasarımları ve temel dayanak noktalarını; dinî ölçütler üzerinden, ritüel/tapınma eylemi üzerinden ve hiyerofani veya mitler

üzerinden değerlendirmek mümkündür.

• Dinî ölçütler üzerinden kutsala atıfta bulunan tasarımlar; İslamiyet'in doğallık, yalınlık, sadelik, basitlik, huzur yaratma, sessizlik, dinginlik, şeffaflık, sakinlik, birleştiricilik ve bir araya getiricilik ölçütlerinin temel almışlardır. Strüktürel ve mekânsal çözümlerler incelendiğinde; plan kurgularının geleneksel cami formunun dışına çıkarak, enine gelişen namazgâh tipolojisi bağlamında yorumlandığı görülmektedir. Şeffaflık; kubbeyi geleneksel formundan farklılaştırarak cami çeperlerinin yeniden yorumlanma çabasıyla, sessizlik, sakinlik ve dinginlik, ibadet mekânı içerisindeki ışık etkileriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Simgesel ve sembolik vurgular ile caminin kutsal bir mekân oluşunu öne çıkarma düşüncesi ve caminin cemaat tarafından ayırt edilebilmesi üzerine kurgulanmasına yönelik ifadeler de vurgulanmaktadır.

• Ritüel/tapınma eylemi üzerinden kutsala atıfta bulunan tasarımlarda; ibadet eyleminin kalıplaşmış bir mekâna veya biçimsel figüre indirgenemeyeceğini vurgulanarak kubbenin farklı kompozisyonlarda yorumlandığı görülmektedir. İslami tapınma eylemi sırasında gerçekleşen “kulun el açıp dua etmesi” gibi metaforik yaklaşımların yanı sıra geçmişin bol süslemeli büyük kubbeli mabetlerine öykünmeden, çağın düzeni içerisinde katılan gündelik yaşamı mekânda maddeleştirmenin hedeflendiği tasarımlarda; cami üst örtüsünün saf düzenini tanımlamasıyla sağlama çabasının izlediği gözlemlenmektedir.

• Hiyerofani veya mitler üzerinden kutsala atıfta bulunan tasarımlar; mabed olgusu, yer ile gök arasındaki varoluşsal ilişki, maddi ve manevi kirlilerden arınmak, İslam'da suyun önemi, ilahi bir huzura yavaşça çıkıldığını hissettirme düşüncesi ve yeryüzünden ayrılarak gökyüzüne yönelmek olarak karşılığını bulmaktadır. Mabed olgusunun, bir üstünlük ve egemenlik sembolü olarak değil, “diğerlerine” saygı ve ölçülü bir biçimde “birlikte var olma kabulü” ile ortaya konulması gerekliliği, sınır duvarları ile yer ile gök arasındaki varoluşsal ilişki ise; maddi dünyadan uzaklaşıp uhrevi olana yaklaşabilmek ve

böylece yalnızlaşabilmek bağlamında avlu/boşluk ile sağlanmaya çalışılmıştır. İslam'da suyun önemi ve huzur vermesi, cami çeperlerinde su ve ışık etkileriyle karşılık bulmaktadır. Tapınma esnasında yeryüzünden ayrılarak gökyüzüne yönelmek için insan ve insana dayalı figürleri kullanma düşüncesinin yanı sıra sayı sembolizmi, hat sanatı ve geleneksel turkuaz renginin kullanımı öne çıkan diğer unsurlardır.

Sonsöz

Cami tasarımı üzerine geliştirilen mimarlık söylemleri, siyasileşebildiği için yaygınlaşmakta ve mimarlık ortamını da etkilemektedir. Kamu kuruluşlarının veya sivil toplum örgütlerinin hakim mimari kültür ve ideolojisi doğrultusunda düzenlenen cami proje yarışmalarının, konusu ve içeriği bu doğrultuda belirlenmektedir. Türkiye'de “cami sorunsalı” olarak adlandırılan konu; “cami” üzerine oluşmuş değer yargılarını aşmaya çalışan fikirlerin kabul görmemesi, mimarlığın yeniden üretim süreçlerinin önünde önemli bir problem olduğu için önemlidir. Cami sorunsalı, toplumsal-kültürel alışkanlıkları, yeni-farklı ideolojik yaklaşımları da içinde barındıran bir problemler bütünüdür tam da ortasında yer almaktadır. Toplumsal olarak bu yargılar kırılmadığı sürece, mimarlık alanının yeniden üretim sürecinden farklı gündemlere bağımlı kalınacağı aşikardır.

Farklı programlar ve içeriklerine rağmen cami sorunsalının yeniden tartışılması bağlamında gündemi belirleyen bu 4 yarışmada elde edilen tasarımlar, kutsal kavramı üzerinden irdelendiğinde tasarımların cami sorunsalını hangi boyutlarda ele aldığı, mimarlık ortamının etki alanını tariflemekle birlikte tasarlayan-tasarlanan-inanan arasındaki mesafe ayrı bir çalışma konusuna alan açmaktadır. Ritüelin (namaz) gerçekleşme nedeni “kutsal” kavramını işaret etsede, tek başına bir dinin kutsal anlayışını, mitlerini ve ritüellerini anlamak, hiçbir zaman tapınma mekânlarının ontolojisini açıklamaya yetmemekle birlikte bu çabanın alt yapısını oluşturan en önemli okuma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma; yarışma yoluyla elde edilen İslam tapınma mekânı tasarımları

ve bu tasarımlar üzerinden geliştirilen söylemlerin düşünsel güzergahının kutsal kavramı ile ilintili olduğunu göstermektedir. Süreçleri ve sonuçları itibarıyla mimari proje yarışmaları ile elde edilen tasarımlar, “kutsal kavramına yaklaşım”ın örtük veya açık bir biçimde hem fiziki hem de beşeri olarak kullanılan en temel paradigmalardan biri olduğunu göstermektedir. Kutsal kavramını derinliğine irdelemek, cami sorunsalını daha kapsamlı bir tartışma ortamına çekebilecek potansiyeli taşımaktadır.

Son olarak; tasarımcının imgelemleri üzerinden yaptığı atıfların hangisinin kutsal hangisinin dinî ölçüt olduğunu tanımlamak mümkün görünmemektedir. Fakat eleştirilemez olan “kutsal”ın, temelinde eleştiri olan “yarışma” platformunda değerlendirilmesi şu soruyu sormaya imkan tanımaktadır; cami yapısını bu yapıyı kuran öğeler üzerinden düşünmek yerine, “kutsal” fikrine “ussal” olan kadar ihtiyacımız yok mu?

KAYNAKLAR

- Batuman, B. (2012) Mimarlığın ABC'si, Say Yayınları, İstanbul, s. 96.
- Cami Mimarisi Üzerine Fikir Yarışma Kitabı (2010) Aydoğdu Ofset, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri.
- Chidester And Linenthal (1995) American Sacred Space, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.
- Collins, R. (2004) Interaction Ritual Chains, Princeton University Press, New Jersey, s. 48.
- Durkheim, E. (2005) Dini Hayatın İkel Biçimleri, Eskiyei Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Eliade, M. (1991) Kutsal Ve Dindışı, Gece Yayınları, Ankara.
- Eliade, M. (1981) A History Of Religious Ideas, The University Of Chicago Press, Chicago.
- Evren, E. (2013) Modernlik ve Türkiye'de Modern Camiler, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya, s. 19.
- Güç, A. (1998) Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Ankara, s. 337.
- Günay, R. (2002) Mimar Sinan ve Eserleri, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D. (2013) 1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu: Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojileri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 24-27.
- Michon, J. L. (1992) İslam Şehri - Dini Kurumlar, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Otto, R. (1958) The Idea of the Holy, Oxford Bookshelf, The United States Of America.
- Pettazzoni, R. (2002) Tanrıya Dair, İz Yayınları, İstanbul.
- Simmins, G. (2008) Sacred Spaces and Sacred Places, University of Calgary, Kanada.
- Tacou, C. (2000) Din ve Fenomenoloji, (çev. H. Köser), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Tümer, G. (2006) Ucube Camilerden Öteki Camilere - Mea Architectura Mea Culpa, Mimarlık Dergisi, Sayı:331, s. 31.
- Türkeri, İ. (2016) Türkiye'deki İslam Tapınma Mekânı Tasarımları Ve Mimari Tasarım Paradigmalarının Mimari Proje Yarışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Danışman: Doç. Dr. Feride Önal, Doktora Tezi.
- <http://www.arkitera.com/proje/4440/1-odul-buyukada-carsi-camii-mimari-fikir-projesi-yarismasi> [Erişim Tarihi 05.02.2016]
- <http://www.tasarimyarismalari.com/istanbul-camllica-camii-yarismasi-sonuclandi/> [Erişim Tarihi 04.01.2016]
- http://kolokyum.com/yazi/3926/halide_edip_adivar_kulliyesi_ulusal_mimari_proje_yarismasi [Erişim Tarihi 02.01.2016]

Çocukların Eğitim Alanlarına İlişkin Duygu ve Davranış Deneyimlerinin İncelenmesi

MAKALE ÇOCUKLARIN FİZİKSEL, SOSYAL, KÜLTÜREL VE BİLİŞSEL GELİŞİMLERİNDE ÖNEMLİ BİR ROLÜ OLAN OKUL BAHÇELERİNİN MEKÂNSAL ORGANİZASYONUNUN ÇOCUKLARIN DUYGU VE DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ İNCELEMEDİR

Gülnur Çevikayak, Ebru Çubukçu

MAKALENİN ADI **Çocukların Eğitim Alanlarına İlişkin Duygu ve Davranış Deneyimlerinin İncelenmesi**
Investigation of Children's Emotional and Behavioral Experiences on Schoolgrounds

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 62-67**

MAKALENİN YAZARLARI

Gülnur Çevikayak, Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ebru Çubukçu, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **27.11.2018**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **26.03.2019**

ÖZET Çocukların fiziksel, sosyal, kültürel ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir rolü olan okul bahçelerinin mekânsal organizasyonunun çocukların duyu ve davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışma, İzmir ilindeki 4 okulda 9-11 yaş grubundaki 62 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların mevcut okul alanına ve çevresine yönelik gerçekleştirdikleri yazılı ve çizili ifadeleri ile her katılımcıyla yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen çalışma sonuçları; eğitim alanlarının mekânsal organizasyonunun ve sunulan mekânsal olanakların çocukların mekânsal farkındalıklarının yanında, duygusal deneyimlerini, aktivite ve davranış içeriklerini belirlediğine işaret etmiştir.

ANAHTAR KELİMELER okul bahçeleri, çocuk, duyu-davranış deneyimi, mekân algısı

Birey ve mekân arasındaki etkileşimin üç boyutta gerçekleştiği öne sürülmektedir; Bilişsel, duygusal ve davranışsal (Hashemnezhad, Heidari ve Mohammad Hoseini, 2013). Buna göre; “bilişsel etkileşim” mekânsal elemanları, güzergâhları tanımak ve yön bulma kolaylığı; “duygusal etkileşim” bireyin mekânda hissettiği olumlu ve olumsuz hisler ve mekâna yüklenen anlam; “davranışsal etkileşim” ise farklı biçim ve fonksiyona sahip mekânlarda bireyin yapmayı tercih ettiği davranış ve aktiviteler ile ilişkilendirilerek tanımlanmış, araştırılmış ve tartışılmıştır.

Literatürde kişinin mekânı algılamakten geçmiş deneyimlerinden, kişisel duygularından, tercihlerinden etkilenecek mekâna anlam yüklediğinin ve davranışlarını şekillendirdiğinin altı çizilmiştir (Tuan, 1977; Lang, 1987; Evans, 1980; Gould ve White, 2012; Hashemnezhad ve diğerleri, 2013). Mekân algısı üzerinde bireysel özelliklerin etkisi kadar, mekânın sunduğu aktivite olanaklarının bireyin duyuusal ve duygusal deneyimi üzerindeki etkisi de birçok araştırmaya konu olmuştur (Gibson, 1979; Heft, 1988; Zamani ve Moore, 2013, Hashemnezhad ve diğerleri, 2013). Çocukların mekânı öncelikle bilişsel düzeyde algıladıkları, daha sonra ise bu bilgiyi kendi gereksinimlerine göre gündelik yaşamlarına dâhil etmeye çalıştıkları belirtilmektedir (Piaget, 2013).

Gündelik yaşamlarında kentsel mekân ile etkileşim hâlinde olan çocukların mekânı deneyimleme, algılama, kullanma ve ifade etme

süreçleri yaş gruplarına göre farklılık gösterse de çocukların mekânsal farkındalıklarının, tercihlerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalar bilişin, duyunun ve davranışın etkileşimli olgular olduğunun, mekânda gerçekleştirilen aktivitelerin mekânsal farkındalığı artırdığının ve davranışları etkilediğinin altını çizmiştir (Aslan, 2017, Malone ve Tranter 2003; Gillespie, 2010; Pike, 2011; Christensen, Mygind ve Bentsen, 2015). Örneğin, mekânı özgürce deneyimleme imkânı kısıtlı olan küçük yaştaki çocukların mekânın özgün fiziksel özellikleri yerine mekânın onlarda oluşturduğu duygusal etkileri daha baskın, koyu, abartılı çizdiği, mekânı özgürce deneyimleyen ve sosyalleşme imkânı bulan çocukların ise yapılı çevreyi doğal çevreden daha baskın çizmeye yatkın oldukları ortaya konulmuştur (Gillespie, 2010).

Çocuklar için daha uygun mekânlar tasarlanabilmesi ancak çocukların farklı mekânlarda tercih ettikleri aktivitelerin ve mekânın onların bilgi, duyu, düşünce ve davranışlarını nasıl etkilediğinin anlaşılması ile mümkündür. Çocukların özellikle uzun süre deneyimledikleri alanlara yönelik bilgi, duyu ve düşüncelerini daha iyi ifade edebilecekleri öngörüsü ile çocukların mekân algısının belirlenmesi üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla eğitim alanlarına odaklanılmıştır. Okul bahçeleri çocukların günlük yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri, kendilerini keşfedebildikleri, oyun oynayabildikleri yerdir ve onların fiziksel, sosyal, bilişsel gelişimlerinde önemli role

sahiptir. Bu nedenle bu araştırma kapsamında okul bahçelerinin mekânsal organizasyonlarının çocukların mekâna dair bilgi, duyu ve davranışlarını nasıl etkilediği incelenenektir.

Çocukların okul bahçelerini nasıl algıladığı, hangi mekânsal kullanımlara önem verdikleri, neleri sevip sevmedikleri, neye ihtiyaç duydukları, teneffüs saatlerinde hangi aktiviteleri gerçekleştirdikleri, okul bahçesi fiziksel özelliklerinin bunları nasıl etkilediği üzerine yapılan araştırmalarda (Kasalı ve Doğan, 2010; Tamoutseli ve Polyzou, 2010; Christidou ve diğerleri, 2013; Gök Akgül, 2012; Özdemir ve Çorakçı, 2010), cinsiyet fark etmeksizin okul bahçelerinin doğal birer habitat, dinlendirici ve rahatlatıcı mekânlar olarak algılandığı, yumuşak ve doğal zeminin tercih edildiği (Tamoutseli ve Polyzou, 2010; Özdemir ve Çorakçı, 2010), floranın tüm yaş gruplarınca çekici bulunduğu ancak kızlarda ağaç ve çiçek olmasına yönelik tercihin daha baskın olduğu, aktivitelere göre kızların daha çok oyun alanlarını, erkeklerin ise spor sahalarını tercih ettikleri, mekânı algılamada ise spor sahalarının, sonrasında ağaçlar ve okul yapılarının öne çıktığı (Christidou ve diğerleri, 2013; Gök Akgül, 2012) belirtilmiştir.

Kasalı ve Doğan'ın (2010) çalışmasında okul alanlarının mekânsal organizasyonlarındaki farklılığın ve çeşitliliğin çocukların teneffüslerdeki mekân tercihleri ile davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Öğrencilerin çeşitlilik gösteren ve yeterli büyüklükteki mekânları tercih ettikleri, okul alanının mekânsal özelliklerinin farkında olarak mekân tercihi yaptıkları, aktiviteler için mekân organizasyonu uygun değilse davranışlarını değiştirdikleri, sınıfta kalmayı tercih ettikleri ya da alanları davranışlarına göre uyumlandırıdıkları belirtilmiştir.

Gök Akgül (2012), özel okullar ile devlet okullarında, kent çeperinde bulunanlar ile kent merkezinde bulunan okullarda, cinsiyete ve sınıfa göre mekânsal tercihlerin farklılaştığını gösteren çalışmasında; küçük yaş grubunun farkındalığının doğal elemanlar ve oyun alanlarında, yüksek yaş gruplarının daha çok spor alanları, yapısal elemanlar ve etkinlik alanlarında olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışma kapsamında da İzmir'de kent merkezinde ve kent çeperinde yer alan kurumsal farklılık içeren 4 okul alanında çocukların okul mekânlarına ilişkin duyguları ve davranışları incelenmiştir. Buna göre kurumsal yapıdaki farklılıkların mekânsal organizasyon üzerindeki etkisi ile birlikte çocukların hangi mekânlara ilgi duyduğu ve hangi mekânlarda aktivitelerini gerçekleştirmeyi tercih ettikleri ile bu iki olgu arasındaki etkileşim ele alınmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Çalışma kapsamında İzmir ilindeki ilkökul alanları MEB Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu (MEB, 2015a) dikkate alınarak konum, arazi kullanım durumu ve bahçe büyüklükleri yönünden değerlendirilmiş; okul bahçesi, yapılı ve açık alan oranları, bahçe kullanımları yönüyle birbirinden farklılaşan 2 devlet ve 2 özel okul belirlenmiştir.

Çalışmaya 9-11 yaş aralığındaki (22 erkek, 40 kız) toplam 62 öğrenci

gönüllülük esası ile katılmıştır. Çalışma sürecinde öğrencilere aktivitenin içeriği hakkında bilgi verilerek 10 dakikalık süre içerisinde eğitim gördükleri okul alanını ve çevresini çizerek/yazarak anlatmaları istenmiştir. Daha sonra her öğrenci ile bire bir yapılan sözlü görüşmede katılımcıların pozitif ve negatif duygularının hangi mekânlarda yoğunlaştığının belirlenebilmesi amacıyla "Okul bahçesinde en çok zaman geçirmekten hoşlandığın/ zevk aldığın/sevdiğin yerler neresidir?" ve "Okul bahçesinde zaman geçirmekten hoşlanmadığın/zevk almadığın/sevmediğin yerler neresidir?" soruları sorulmuştur. Okul alanındaki davranışlarını belirleyebilmek amacıyla da okul alanında gerçekleştirdikleri aktivitelere, aktivite içeriklerine ve niteliklerine yönelik olarak; "Okulda genelde nerelerde oyun oynamaktan hoşlanırsın?", "İçeride mi dışarıda mı oynamayı tercih edersin?", "Genelde arkadaşlarınla mı oynarsın yalnız oynamayı mı tercih edersin?", "Genelde hangi oyunları oynarsınız?" soruları yöneltilmiş ve tüm süreçler ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır.

ALTTA Okul alanlarının mekânsal özellik ve olanakları (Tablo 1)

OKUL ALANI OLANAKLARI Likert-3 (1-Yetersiz 2-Nötr 3-Yeterli)	D1	Ö1	D2	Ö2
Mevcut Değerler				
Alan büyüklüğü (m ²)	3019	4027	4154	5457
Kapalı zemin alanı (m ²)	1328	940	1389	1398
Açık Alan (m ²)	1691	3087	2765	4059
Dolu/Boş Oranı (Yapı oturma alanı / toplam alan)	0,785	0,304	0,502	0,344
Öğrenci Sayısı	1009	427	610	640
Öğrenci Başına Açık Alan	2,99	9,43	6,80	8,52
Yönlenme	Güneydoğu	Güneydoğu	Güney	Batı
Yerleşim Birimlerine Yakınlık	İçinde	İçinde	İçinde	Dışında
Yer Seçim				
Okul Alanı Konumu (Güney/ güney-doğu)	3	3	3	2
Yerleşim Birimlerine Yakınlık	3	3	3	1
Trafik Yoğunluğundan Korunma	2	3	3	1
Toplu Ulaşım Araçları ile Ulaşılabilirlik	3	3	2	1
Havaalanı/Demiryolu/Otoyol/Fabrika vb. gürültü kaynaklarına uzaklık	2	3	3	1
Mekânsal Organizasyon				
Öğrenci Başına düşen açık alan oranı	1	1	1	1
Dolu / Boş oranı	1	3	2	3
Doğal Alan/Yapılı Alan Oranı	2	3	1	1
Açık Alanda Fonksiyon Kesişmesi	3	1	3	1
Okul Bahçesi / Ağaç ilişkisi	2	3	1	1
Aktivite Alanları / Donatı Elemanları				
Kuşatma Elemanı	3	3	3	2
Erişilebilirlik (Rampa/Merdiven)(yeterli/Yeterli Değil)	1	3	3	1
Fonksiyonlar Arası Dolaşım değerlendirilmesi/ dolaşım	1	2	3	2
Döşeme Kalitesi (yumuşak zemin/asfalt-beton)	2	1	2	2
Bitkisel Materyal	2	3	2	1
Çöp Kovası/Bank/Aydınlatma Elemanı	3	2	3	1
Geleneksel Çocuk Oyun Alanı	1	3	3	2
Spor Alanları (Yeterli/Yeterli Değil)	1	1	1	2
Tematik Bahçe (Botanik - Zoolojik)	1	1	2	1
İç Mekân Aktivite olanakları	Kapalı Spor Salonu	Bando, Kapalı Spor Salonu, Resim-Müzik Atölyesi Etkinlik Salonu	Etkinlik Salonu	3D Sinema, Buz Pateni, Kapalı Yüzme Havuzu, Spor Salonu
Okul Alanı Mekânsal Değerlendirme Başarım Puanı Toplamı	37	45	44	27

ALTTA Katılımcıların okul alanlarına yönelik farkındalık oranları (Tablo 2)

Çalışmanın gerçekleştirildiği okul alanlarından devlet okulu D1 ve özel okul Ö1 İzmir kent merkezinde, ticaret ve konut kullanımının yoğun olduğu bölgede, parçacıl yapı ve bahçe kullanıma sahip iken, diğer devlet okulu D2 ve özel okul Ö2 ise kent merkezi dışında tekil yapı ve bütünlük bahçe kurgusuna sahiptir. Şekil-1'de çalışma alanı olarak seçilen okullardaki mekânsal düzen farklılıkları gösterilmektedir. Okul alanlarının mekânsal organizasyonları üzerinden çocuklara sunulan mekânsal olanakları, kentsel tasarım mesleğinde deneyimli ve yaklaşık 10 senelik mesleki tecrübeye sahip iki uzman tarafından mekânsal organizasyon, mekân kalitesi, erişilebilirlik, açık alan düzenlemeleri, kentsel mobilya vb. kentsel tasarım kriterleri ve MEB (2015a) kılavuzu göz önünde bulundurularak 3'lü Likert'e göre değerlendirilmiştir (Tablo-1). Yapılan değerlendirmeye göre 19 alt değerlendirme kriterlerinin alabileceği maksimum puan 57'dir. Buna göre eğitim alanı mekânsal değerlendirme puan sıralaması Ö1 ilkokulu (45 puan), D2 ilkokulu (44 puan), D1 ilkokulu (37) ve Ö2 ilkokulu (27) şeklinde oluşmuştur. Özetle, elde edilen bu sonuçların; seçilen iki devlet ve iki özel okuldan birinin yeterli (Ö1 ve D2), diğerinin yetersiz (Ö2 ve D1) mekânsal olanaklara sahip olduğunu göstermektedir (Tablo-1).

Çocukların mevcut okul alanlarına ve çevresine ilişkin gerçekleştirdikleri çizim ve/veya yazım ifadeleri (MEB, 2015a) ve (MEB, 2015b) kılavuzları dikkate alınarak belirlenen yedi başlık altında ele alınmıştır. Sözlü görüşmelerden elde edilen bilgilere bağlı olarak olumlu ve olumsuz duygularının yoğunlaştığı mekânların ortak özellikleri kurumsal yapı ve cinsiyet bağlamında karşılaştırılmış; hangi aktivitelerin, nasıl mekânlarda gerçekleştirildiğine (iç/dış mekân), aktivitenin içeriğine (tekil/2 kişilik/grup aktivitesi) ve şiddetine (yüksek FAY/ düşük FAD şiddetli fiziksel aktivite-sedanter aktivite SA) göre sınıflandırılmış; ayrıca farklı mekânlarda (geleneksel çocuk oyun alanı -GÇOA-, oyuncaya özgü düzenlenmemiş alan -OÖDA-, bahçe, spor/sosyal alan) hangi davranış tiplerinin yoğunlaştığı irdelenmiştir.

Katılımcıların en çok ifade ettikleri öğeler sırasıyla öğretim yapıları ve eklentileri (%60), doğal elemanlar (yaklaşık %37) ve açık oyun alanları (yaklaşık %25) olarak dağılım göstermiştir. Açık oyun alanları içinde basketbol sahaları ve oyuna özgü düzenlenmeyen alanlar en çok belirtilen alanlar olarak öne çıkmıştır. Değerlendirme sonucunda erkek öğrencilerin yapılı çevreyi ifade etmeye daha eğilimli oldukları; kızların açık oyun alanlarını, erkek öğrencilerin

Çocukların duygusal ifadelerine yönelik verileri hem genel hem de cinsiyete göre incelendiğinde; OÖDA'ların, GÇOA'ların ve spor alanlarının da içinde yer aldığı açık oyun alanları zaman geçirmekten en çok hoşlanılan ve en çok sevilen alanlar olarak, iç mekânlar ise en hoşlanılmayan ve sevilmeyen yerler olarak belirlenmiştir. Okul alanlarının mekânsal kullanımları ve organizasyonları değişse de çocukların olumlu duygular ile ilişkilendirdikleri mekânların genel niteliklerinin açık oyun alanları, doğal alanlar ve sosyal aktivite alanları olduğu tespit edilmiştir (Tablo-3). Okullar bazında olumlu duygular ile ilişkilendirilen alan örnekleri Şekil-2'de verilmektedir.

%	Öğretim Binası & Eklentileri	Sosyal Alan	Açık Oyun Alanı	Kentsel Donatı	Doğal Eleman	Sirkülasyon Alanları	Mekansal olmayan Öğeler
GENEL KATILIMCI (n=62)	60.48	8.6	25.27	10.48	37.1	12.3	4.03
KIZ ÖĞRENCİ (n=40)	57.5	7.5	26.67	12.5	37.5	10.63	10
ERKEK ÖĞRENCİ (n=22)	65.91	10.61	22.73	6.82	36.36	15.34	11.36
DEVLET OKUL (n=32)	82.81	6.25	23.96	12.5	40.63	19.14	3.13
ÖZEL OKUL (n=30)	36.67	11.11	26.67	8.33	33.33	5.00	5.00

Okul Kodu	Zevk Alınan/Enerjik/Mutlu/Güvenli	Zevk Alınmayan/ Korkma/Güvensiz
D1	Oyuna Özgü Düzenlenmemiş Alan, Basketbol Sahası, Tören Alanı	Eski Bina, Tuvalet
Ö1	Geleneksel Çocuk Oyun Alanı, Oyuna Özgü Düzenlenmemiş Alan	Sosyal Mekân, Tuvalet
D2	Ağaç ve Çevresi, Sınıf, Kantin	Bodrum Kat, Servis Yolu
Ö2	Sosyal ve Sportif Aktivitelere yönelik iç mekân kullanımları (3D salonu, Yüzme Havuzu, Buz Pateni vb.) türleri, geleneksel çocuk oyun alanı, Sınıf	Yemekhane
Mekânların Genel Nitelikleri	Okul bahçesi açık oyun alanları, doğal alan, sosyal aktivite mekânları	Kullanılmayan, gözden uzak, karanlık, kalabalık mekânlar

okulundaki karanlık olması nedeniyle hoşlanılmayan bodrum kat ifadelerde yer almazken; oyuna özgü düzenlenmeyen alanlar, spor alanları ve doğal alanlar en çok ifade edilen öğeler olmuşlardır.

Davranış/Aktivite ve Mekân İlişkisi

Çocukların okul alanlarındaki aktivitelerini nerelerde gerçekleştikleri incelendiğinde; katılımcı grubun %66'sının dış mekânda aktif olduğu görülmektedir. Kurumsal farklılıklar irdelendiğinde; dış mekân kullanım oranının devlet okulunda, özel okuldan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo-4). Aynı zamanda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla dış mekânı daha çok kullandıkları da görülmüştür. D1, Ö1 ve D2 okullarında öğrencilerin aktiviteleri için daha çok dış mekânı tercih ettikleri, Ö2 okulunda ise iç ve dış mekân kullanım oranlarının birbirine benzer olduğu ortaya konulmuştur (Tablo-4). Bulgular, okul alanlarının mekânsal olanakları ile birlikte değerlendirildiğinde okul alanının hem yer seçiminin, hem de okul alanı içindeki aktivite olanaklarının öğrencinin davranışını şekillendirdiği söylenebilmektedir. Hem açık alan miktarı en yüksek hem de yapılı alan oranı en düşük olan Ö2 okul alanında bahçe kullanımında sunulan aktivite olanakları yeterli olsa dahi öğrencilerde dış mekân kullanım oranı en az çıkmıştır. Okul alanının yerleşim yerlerinden uzak, otoyol gibi gürültü kaynağına yakın olmasının bu sonuca neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, iç mekânda sunulan aktivite olanaklarının çeşitliliği de bu sonuç üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bulguda; D1, Ö1 ve D2 okullarının Ö2 okulunun aksine trafikten görece uzak ve içine kapanık yapılar olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlar okul alanında sunulan mekânsal olanakların çocukların davranışı üzerinde olan etkisinin yanında, okul mekânlarının içinde yer aldığı kentsel kullanımların ve yer seçim kriterlerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Çocukların genelde grup aktivitelerini (%64-%85) ve fiziksel aktivite şiddeti yüksek oyunları ve eylemleri (%44-%69) tercih ettikleri tespit edilmiştir (Tablo-4). Hem devlet okullarındaki hem de özel okullardaki katılımcıların öncelikle

ÜSTTE Okullar bazında katılımcı duygularının yoğunlaştığı mekânsal kullanımlar (Tablo 3)

Okul alanlarında olumlu duyguların ifade edildiği mekân örnekleri (Sol-üst: D1, Sağ-üst:Ö1, Sol-alt:Ö2, Sağ-alt:D1) (Şekil 2)

ALTTA Okul alanlarında olumsuz duyguların ifade edildiği mekân örnekleri (Sol-üst: D1, Sağ-üst:Ö1, Sol-alt:D2, Sağ-alt:Ö2) (Şekil 3)

Katılımcıların okul alanı ifade örnekleri (Şekil 4)

%	Aktivite Mekan Türü			Aktivite Niteliği			Aktivite Yoğunluk Türü		
	İÇ	DİŞ	İÇ/DİŞ	TEKİL	2 KİŞİ	GRUP	FAY	FAD	SD
GENEL	11,29	66,13	22,58	17,57	8,11	74,32	57,65	17,65	24,71
DEVLET	6,25	75,00	18,75	20,51	12,82	66,67	57,78	17,78	24,44
ÖZEL	16,67	56,67	26,67	14,29	2,86	82,86	57,50	17,50	25,00
KIZ	17,50	60,00	22,50	22,00	6,00	72,00	50,00	18,97	31,03
ERKEK	0,00	77,27	22,73	8,33	12,50	79,17	74,07	14,81	11,11
D1	0,00	72,22	27,78	20,00	16,00	64,00	51,72	20,69	27,59
Ö1	0,00	76,47	23,53	15,00	0,00	85,00	68,18	4,55	27,27
D2	14,29	78,57	7,14	21,43	7,14	71,43	68,75	12,50	18,75
Ö2	38,46	30,77	30,77	13,33	6,67	80,00	44,44	33,33	22,22

şiddetli fiziksel aktivite gerektiren oyunları, konuşma, kitap okuma, resim yapma gibi yüksek enerji gerektirmeyen sedanter aktivitelere oranla daha fazla tercih ettiği tespit edilmiştir. Aktivite şiddetinin cinsiyete göre farklılaştığı, erkeklerin (%74) kızlara oranla (%50) şiddetli fiziksel aktivite gerektiren eylemleri daha çok tercih ettikleri belirlenmiştir (Tablo-4). Okul bazında yapılan incelemede D1, D2 ve Ö1 okul alanlarında şiddetli fiziksel aktivite içeren davranışların Ö2 okulundan daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Aktivite mekânları irdelendiğinde; öğrencilerin herhangi bir oyun için en çok düzenlenmemiş ve boş bırakılmış alanlarda zaman geçirdikleri tespit edilmiştir (Tablo-5). Bu sonuç, düzenlenmemiş mekânların farklı oyun kurgularının gerçekleştirilebildiği alanlar olduğuna işaret edebileceği gibi, şiddetli fiziksel aktivite gerektiren oyunlar için mekânda yeterli düzeyde düzenlenmiş alan bulunmadığından (basketbol/futbol sahası gibi) öğrencilerin boş alanlarda her türlü aktiviteyi gerçekleştirdiklerine de işaret ediyor olabilir. Bunun yanında, sınıflarda aktivitede bulunduğunu belirten katılımcı oranı, çocukların doğaları gereği bazı davranışlarını gerçekleştirmek (boş zamanlarında aktivite gerektiren oyun oynamak) için ihtiyaç duydukları mekânsal olanaklar sağlanmadığında, bu eksikliği daha az uygun alanları kullanarak kapatma eğilimine işaret etmektedir. Bir başka ifade ile çocuklar aktivite gerektiren oyunlar oynamaya eğilimlidir ve okul alanlarında onların bu davranışlarını destekleyecek uygun dış mekânlar düzenlenmediği durumda, eğitim alanları (sınıflar) kaçınılmaz olarak aktivite alanına dönüşmektedir. Gibson'un (1950) "Olanaklılık Teorisi" ile açıklanan, mekânın sunduğu olanakların bireyin algısının ve davranışının belirleyicisi olduğuna yönelik sav yetişkinler için daha keskin bir şekilde

doğruluğunu korurken; çocuklar için bu sav değerlendirilmesinde çocukların mekânın sunduğu olanaklara yönelik algılarının salt biçimsel özelliklerden değil, onların hayal gücünden de etkilendiği unutulmamalıdır. Çocuklar herhangi bir objeyi oyun aracına, bulunduğu mekânı ise oyun mekânına dönüştürebildiklerinden, okul bahçelerinde yer alan mekânsal öğelerin çocukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte tasarlanması önemlidir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, mekânsal organizasyonun sunduğu olanakların çocukların davranışlarını doğrudan belirlemese de, hiç kuşkusuz teşvik ettiğini ya da kısıtladığını göstermektedir. Bu olanaklar ya da olanaksızlıklar çocukları daha az aktif olmaya, daha sedanter bir yaşam tarzı benimseye veya daha kilolu olmaya yönlendirebileceği gibi bunun onların yaratıcı düşünme potansiyellerini de olumlu ya da olumsuz etkileyebileceği de göz ardı edilmemelidir.

Tüm katılımcı grubun okul bahçelerindeki davranışları tüm değişkenler üzerinden ele alındığında ders dışı saatlerde çoğunlukla bahçe alanlarının kullanılması pozitif bir bulgudur. Devlet okullarında özel okullara oranla dış mekân kullanımının fazla olması, özel okullarda çocukların ilgisini çekebilecek sosyal, fiziksel aktivitelere yönelik mekânsal kullanımların daha çok iç mekânda tasarlanması üzerinden açıklanabilmektedir. Katılımcıların mekândaki davranışlarının cinsiyet bazında farklılaşması beklenen bir sonuçtur. Kızların hem sedanter aktiviteleri hem de yüksek ve orta şiddetli fiziksel aktiviteleri dış mekânda olduğu kadar sınıf mekânında da gerçekleştirme eğilimi vardır, erkeklerin ise grup olarak aktivite yoğun eylemleri ve OODA'ları tercih ettikleri belirlenmiştir. Buna göre erkekler

SOLDA Farklı örneklem grupları bazında aktivite mekân türlerinin, aktivite niteliklerinin, yoğunluk türlerinin ve mekân tercihlerinin ifade edilme oranları (Tablo 4)

SAĞ ÜSTTE Farklı örneklem grupları bazında aktivite mekân tercihlerinin ifade edilme oranı (Tablo 5)

dış mekânı kız akranlarına kıyasla daha çok kullanma eğilimindedirler. Kızların ve erkeklerin iç ve dış mekânı kullanma oranlarının farklılaşmasının temel nedenlerinden biri hiç kuşkusuz erkeklerin çoğunlukla fiziksel aktivitesini yoğun oyunları, kızların ise ya fiziksel aktiviteleri düşük ya da sedanter aktiviteleri tercih etmeleridir. Ancak bu bulgu, aynı zamanda kızların dış mekân kullanımını artırmak için okul yönetimlerinin ve mekân tasarımı ile ilgilenen uzmanların gerekli önkoşulları sağlamasının önemine de işaret etmektedir.

Sonuç

Okul bahçesi mekânsal organizasyonunun çocukların duygu ve davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir. Katılımcıların okul alanlarına ilişkin en çok ifade ettikleri öğeler öğretim yapıları, eklentileri ve doğal elemanlar olmuştur. Bu sonuçlar, 9-11 yaş grubundaki katılımcıların yapıları çevreyi doğal çevreden daha baskın çizmeye yatkın olmaları ile Gillespie (2010) çalışmasına benzerlik göstermekte ve yapıları çevre sonrasındaki tercihlerinin yeşil alanlarda yoğunlaşması ile de Christidou ve diğerlerinin (2013) çalışmasını desteklemektedir. Davranışsal tercihlerin mekânsal farkındalığa etkisi öğrencilerin çizimlerinde vurguladıkları mekânlardan da okunabilmektedir. Davranışsal farklılıklarına paralel olarak, erkek öğrenciler daha çok spor alanları, okul sınırları, giriş kapıları, merdivenler gibi sirkülasyon alanlarını vurgularken, kız öğrenciler daha çok bank vb. gibi mekânsal donatı elemanlarını vurgulamışlardır.

Çocukların mekânsal farkındalıklarının teneffüs saatlerinde kendi kontrollerinde geliştirdikleri oyun, aktivite içeriklerine göre zaman geçirmekten zevk aldıkları ve

%	Aktivite Mekan Tercihleri					
	SINIF	GÇOA	OÖDA	BAHÇE	SPOR ALANI	SOSYAL ALAN
GENEL	21,69	8,43	28,92	25,30	6,02	9,64
DEVLET	13,16	2,63	26,32	36,84	13,16	7,89
ÖZEL	28,89	13,33	31,11	15,56	0,00	11,11
KIZ	26,42	5,66	28,30	28,30	1,89	9,43
ERKEK	13,33	13,33	30,00	20,00	13,33	10,00
D1	8,70	0,00	39,13	26,09	13,04	13,04
Ö1	15,38	3,85	53,85	11,54	0,00	15,38
D2	20,00	6,67	6,67	53,33	13,33	0,00
Ö2	47,37	26,32	0,00	21,05	0,00	5,26

kendilerini mutlu hissettikleri alanlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kurumsal yapısı ve mekânsal organizasyonu farklılaşan dört okul alanında vurgulanan öğelerdeki farklılıklar da duygu ve davranışın mekânsal farkındalık (bilişsel ifade performansı) üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Örneğin, açık oyun alanı ve aktivite olanağı yüksek olan bir okul alanında çocuklar kendilerinden beklenmeyen bir şekilde daha çok iç mekân kullanımlarını çizimlerinde vurgulamıştır. Bir başka ifade ile çocuklar davranışlarına paralel olarak daha çok kullandıkları, kendilerini daha mutlu hissettikleri ya da okul yönetimince kullanmalarına izin verilen iç mekânlardan daha çok bahsetmeyi tercih etmişlerdir. Bir diğer okulda ise doğal alan en az olmasına rağmen, çocuklar ifadelerinde sınırlı miktardaki bu doğal alanı vurgulamışlardır. Buna göre çocukların gözünde mekânsal eksiklikler ve olumsuzluklar elenmekte olup; imkânları kısıtlı, doğal çevre yerine daha çok yapıli çevreye maruz kalan çocuklar, olumlu olanı büyüterek, küçük bir ağacı okulun en baskın mekânı olarak tanımlayabilmektedir.

Çalışma sonuçları, çocukların okul alanlarına ilişkin duygusal deneyimlerinde cinsiyete göre farklılık olmadığını ancak eğitim alanlarının mevcut mekânsal özelliklerine bağlı olarak değiştiğini göstermiştir. Sonuçlar katılımcıların pozitif duygularının oyun alanları, doğal alanlar ve sosyal aktivite mekânları üzerinde, negatif duyguların ise gözden uzak, kullanılmayan, karanlık ve kalabalık mekânlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Davranış deneyimlerinde ise literatürü destekler nitelikte erkek çocukların daha çok bahçede zaman geçirdiklerini, kız öğrencilerin ise daha çok sedanter aktiviteleri ve iç mekânları tercih ettiklerini göstermiştir. Katılımcıların mekânsal farkındalıkları incelendiğinde, kızların okul alanındaki kentsel donatı elemanlarını; erkeklerin

ise okul sınırları, giriş kapıları, merdivenler gibi dolaşım alanlarını ifade etmeleri mekân, aktivite ve duygu ilişkisini desteklemektedir. Aynı zamanda bu bulgu çocukların okul alanlarında fiziksel aktivitelerini, sosyal etkileşimlerini gerçekleştirecek, kendilerini geliştirecek, keşfedip duygularını öne çıkaracak yerleri tercih ettiklerini göstermektedir. Böylelikle katılımcıların duygusal deneyimleri ile aktivite tercihleri arasında bir ilişki olduğundan bahsedilebilmektedir.

Yapılan çalışmalar mekân tasarımlarının çocukların fiziksel, sosyal, kültürel ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda gündelik zamanın büyük bir bölümünü okul alanında geçiren çocukların okul mekânlarını bilişsel olarak nasıl algıladıklarının yanında mekâna yönelik duygularının ve mekândaki davranış niteliklerinin belirlenmesi; geleceğe yönelik sağlıklı, sürdürülebilir ve etkin mekânsal tasarımların gerçekleştirilebilmesi ve tasarım kriterlerinin oluşturulması açısından önem taşımaktadır.

Oyun ve öğrenme ortamlarının tasarımında, duyuların harekete geçişini sağlayacak tasarımlar sağlıklı çocuk ve yaratıcı düşünce gelişimine destek açısından önemlidir. Çocukların doğa ve çevre ile etkileşimlerini, çevresel özellikleri nasıl algıladıklarını, bilişsel ve yaratıcı süreç etkileşimlerini araştırabilmek; sosyal ve kültürel dokunun sağlıklı geliştirilebilmesinin yanında güncel fiziksel çevrenin de sağlıklı ve verimli dönüştürülebilmesi için önemli bir kaynaktır.

Bu araştırma birinci yazarın Dokuz Eylül Üniversitesi Kentsel Tasarım Doktora programında 04.02.2019 tarihinde tamamlamış olduğu doktora tezinin temel araştırma bulgularını kapsamaktadır. Araştırmanın önceki (ilk) bulguları INSAC'18 Uluslararası Bilim ve Akademi Kongresi'nde sunulmuş ve "Çevikayak, G.ve Çubukçu, E. (2018). Çocuklara Sunulan ve Çocukların Hayal Ettikleri Okul Alanları: Bilişsel Haritalar ve Anlatımlar Üzerinden Sorgulamalar. INSAC'18 Uluslararası Bilim ve Akademi Kongresi Bildiriler Kitabı,2 , 637-649" künyesi ile yayınlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Aslan, İ. B. (2017), Çocuk gelişimi-spor ilişkisinin fiziksel çevre ve mekân algısı üzerinden irdelenmesi: örnek bir hareket merkezi modeli; Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
- Christensen, J. H., Mygind, L. ve Bentsen, P. (2015); Conceptions of place: approaching space, children and physical activity; Children's Geographies, 13 (5), 589-603
- Christidou, V., Tseveni, I., Epitropou, M. ve Kittas, C. (2013); Exploring primary children's views and experiences of the school ground: the case of a Greek school; International Journal of Environmental and Science Education; 8 (1), 59-83
- Evans, G. W. (1980), Environmental cognition; Psychological bulletin, 88 (2), 259
- Gibson, J. J. (1979), The ecological approach to visual perception; Houghton Mifflin, Boston
- Gibson, J. J. (1950), The perception of the visual world; Houghton Mifflin Company, Boston
- Gillespie, C. A. (2010), How culture constructs our sense of neighborhood: Mental maps and children's perceptions of place; Journal of Geography, 109 (1), 18-29
- Gould, P., White, R. (2012); Mental maps, Routledge, London
- Gök Akgül, Z. (2012), İlköğretim okul bahçelerinin öğrencilerin tercihleri ve doğa bilinci gelişimini destekleyici yaklaşımlar doğrultusunda tasarımı: Isparta kenti örneği; Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- Hashemnezhad, H., Heidari, A. A. ve Mohammad Hoseini, P. (2013); Sense of Place and Place Attachment; International Journal of Architecture and Urban Development, 3 (1), 5-12
- Heft, H. (1988), Affordances of children's environments: A functional approach to environmental description; Children's Environments Quarterly, 29-37
- Kasalı, A. ve Doğan, F. (2010); Fifth-, sixth-, and seventh-grade students' use of non-classroom spaces during recess: The case of three private schools in Izmir, Turkey; Journal of Environmental Psychology, 30 (4), 518-532
- Lang, J. (1987), Creating architectural theory: the role of behavioral sciences in environmental design; Van Nostrand Reinhold, 86-110, New York
- Malone, K., Tranter, P. (2003); Children's environmental learning and the use, design and management of schoolgrounds; Children Youth and Environments, 13 (2), 87-137
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015a), Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu; 6 Şubat 2017, iedb.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2015_08/1703224_5_2015asgaritasarimkılavuzu.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015b), Okul Bahçeleri Değerlendirme İlkeleri; 6 Şubat 2017; www.meb.gov.tr/haberler/2012/okullarhayatolsun/protokolEki.pdf
- Özdemir, A., Çorakçı, M. (2010); Participation in the greening of schoolyards in the Ankara public school system; Scientific Research and Essays, 5 (15), 2065-2077
- Piaget, J. (2013), Çocuğun Gözüyle Dünya. (İ. Yerguz, Çev.); Dost Kitabevi, Ankara
- Pike, S. (2011), If you went out it would stick: Irish children's learning in their local environments; International Research in Geographical and Environmental Education, 20 (2), 139-159
- Tamoutseli, N., Polyzou, E. (2010); Using drawings to assess children's perceptions of schoolyard environment: A case study of a primary school in Drama, Greece; In Proceedings of the 7th WSEAS international conference on Engineering education, 54-57
- Tuan, Y. F. (1977), Space and Place: The Perspective of Experience; University of Minnesota Press, Minnesota
- Zamani, Z., Moore, R. (2013); The cognitive play behavior affordances of natural and manufactured elements within outdoor preschool settings; Landscape Research, 1, 268-278

Tasarla ve Yap Stüdyosu'nun Mimarlık Eğitimindeki Yeri ve Önemi

MEF ÜNİVERSİTESİ TASARLA VE YAP! STÜDYOLARI KAPSAMINDA ÖĞRENCİLER TASARLADIKLARI PROJELERİN UYGULAMA SÜREÇLERİNİ DENEYİMLEYEREK TASARIMLARINI FİZİKSEL VE SOSYAL HAYATIN BİR PARÇASI HÂLINE GETİRİYORLAR

Ozan Avcı, Zeynep Aydemir, Arda İncoğlu, Kürşad Özdemir, Burcu Serdar Köknar, Ahmet Sezgin, Derya Uzal

ÜSTTE Köprü
Fotoğraf: Yerçekim

SAĞ ÜSTTE MEF DBS Zaman Çizelgesi: Ozan Avcı

MEF Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi olarak tasarım eğitiminde yaparak öğrenmenin önemine inanıyoruz. Mimari tasarım stüdyolarında tasarlanan projeler kendi kurguları içerisinde çok heyecan verici ve öğreticiler. Tasarla ve Yap! stüdyolarının ise eğitimde farklı rolleri var. Temelde, öğrencilerin tasarladıkları bir projeyi fiziksel ve sosyal hayatın bir parçası hâline getiriyorlar. Tasarla ve Yap! stüdyolarımızın iç içe geçmiş iki hedefi olduğunu söyleyebiliriz¹:

1. Öğrencilerimize tasarlamanın bütün yönlerini kapsayan gerçek bir tasarım deneyimi yaşatmak: Bir grup insanla onların ihtiyaçlarını anlamak için iletişim kurmak; bir tasarım önerisi geliştirmek ve bu grubun öneriyi kabul etmesini sağlamak; bir takım olarak tasarlamak; tasarımı geliştirmek için uzmanlarla, mühendislerle, yapı ustalarıyla iletişim kurmak; uygulama aşamasında tasarımın kendisinde revizyon yapılmasını gerektiren durumlarla karşılaşmak ve tasarımı değiştirmek; övgü ve eleştiri ile birlikte yaşamayı öğrenmek.

2. Öğrencilere tasarımın herkesin- özellikle tasarım hizmetlerine ulaşamayacak olanların-hayatını iyileştirmede bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini göstermek: Bizler imkânları az olan mahallelerde ve köylerde, öğrencilerde yaratıcılığı tetikleyecek nitelikte bir çevrenin dönüşümünü mümkün kılacak yapılara veya araçlara sahip olmayan kamu okullarında çalışıyoruz, ayrıca bizimle birlikte denemeler yapmaya gönüllü

yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapıyoruz.

Tasarla ve Yap! stüdyoları hem öğrenciler hem de yürütücüler için teori ile yapma arasında bir geçişme ile gerçekleşen, sürece dayalı bir karşılaşma ortamı sağlıyor. Burada sözünü ettiğimiz “karşılaşmayı”, tasarım ile ilişkili tüm girdiler ile karşılaşma olarak tanımlayabiliriz. Buna, “gerçek hayat” ile karşılaşma da diyebiliriz. Tasarım stüdyosunda gerçekleşen fiziksel ve sosyal durum analizleri üzerine çalışılan projelendirme süreçlerinden farklı olarak bağlamı anlamak için bu süreçte özel bir durum oluşuyor. Özellikle de tasarıma doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olan insanların tepkileri üzerinden, karşılıklı yeni bir anlama durumu geliştiriyorsunuz.

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da yaklaşık 30 okul Tasarla ve Yap! benzeri programlar öneriyorlar. Bunlardan en bilineni 1992 yılında Alabama’daki Auburn Üniversitesi’nde mimar ve eğitimci olan Samuel Mockbee ve Dennis K. Ruth tarafından kurulan “Rural Studio”. Geç 80’ler ve erken 90’larda popüler olan “star mimar” kültüründen memnun olmayan Mockbee ve Ruth, Alabama’nın en fakir bölgelerinden biri olan Hale Contry’yi tasarımın hümanistik faydalarıyla buluşturmayı amaçlarlar. “Vatandaş mimar” kavramını hatırlatan Mockbee “Rural Studio”nun hedefinin daha derin bir demokratik katılım amacı ile mimari uygulamanın nasıl zorlanabileceğini araştırmak olduğunu söyler².

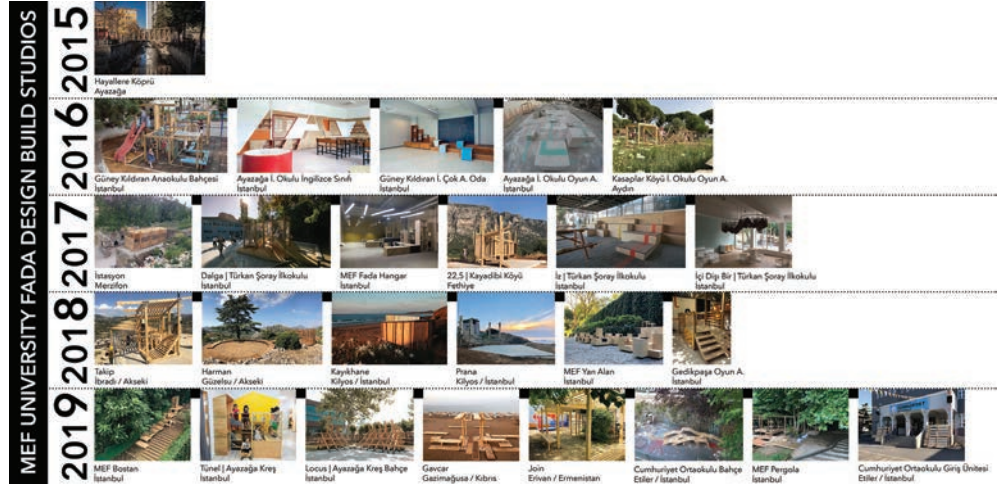
Kuzey Amerika’da Rural Studio’nun öncü örneklerinden biri de 1966-

67 akademik yılında Yale Mimarlık Okulu'nda kurulan "Birinci Sınıf Yapı Yapma Projesi"dir. 1960'ların öğrenci aktivizmi ve gönüllüğünü bağlamında ortaya çıkan bu program sürekliliği olan Tasarla Yap stüdyolarının en eski örneklerinden biridir³.

Türkiye'de de, ODTÜ Mimarlık Bölümü Lisans Programı, küçük ölçekli bir yapının temelden çatıya inşaatını içeren ve eğitimlerinin ilk yıllarındaki öğrenciler için bölüm tarafından düzenlenen bir staj içermektedir. 1958-1974 yılları arasında ODTÜ Mimarlık bölümü 2. sınıf öğrencileri tarafından Anadolu'nun değişik kırsal yerlerinde yerel halkın kullanımı için yirmiye yakın yapı inşa edilmiştir. 1999 yılında tekrar canlandırılan bu staj uygulamasının temel amaçları, öğrencilerin inşaat sürecini ve malzemelerini, kırsal alandaki halkın kültürünü tanımalarını, yeni fikir ve yöntemlerin denenebileceği bir inşa ölçeği sağlamaktır⁴.

Tasarla ve Yap! stüdyosunu yapı teknolojisi perspektifinden hem süreç hem de ürün odaklı ele alabiliriz. Sınırlı bir sürede ve katılımcıların sınırları içinde gerçekleşen yapım süreci tüm ekibin "yer"i anlamasını, uygun yapı düzeninin tasarlanmasını ve inşaata fiziksel katılımını gerektirmekte. Bu koşulların katılımcıları yoğun, hızlı ve doğrudan bir öğrenme sürecine dâhil ettiğini gözlemledik. Proje yerinin "yerinde" incelenmesi ile başlayan direkt temas, katılımcıların tasarladıklarını elleriyle ve sürekli yeniden gözden geçirerek inşa etmeleri ile üretim ve öğrenme sürecinin temel yolu hâline geliyor. Sonuç yapı ürünü ise okul derslerinde çalışılan sistem prensiplerinin, malzeme özelliklerinin ve fikir-beden bütünlüğünün sergilendiği ve sorgulandığı bir tartışma zemini.

2015 yılında Berlin Teknik Üniversitesi'nden yapılan "Tasarla Yap Stüdyosu: Mimarlık Eğitiminde Yeni Yollar" başlıklı sempozyumda bu konu kabul görme ve uygunluk, bağlamsal yapı, vernaküler olandan öğrenmek, deneysel konstrüksiyon, strüktürel zorluklar ve çözümler, düşük bütçeli yüksek verimlilik, sürdürülebilirlik, katılımcı tasarım, mimari kalite ve estetik anahtar kelimeleriyle tartışılmış⁵. Tasarla ve

Yap! stüdyolarını yerin dinamiklerine, aktörlere, kullanılan malzemeye, eldeki bütçe ve imkânlarla ve işverenin isteklerine göre bu kavramlar ışığında tartışmak mümkün.

Mimarlık bölümünün eğitime başladığı 2014-15 akademik yılının sonunda ilk projemiz olan Köprü ile başlayan Tasarla ve Yap! stüdyosu sürecinde bugüne kadar toplamda 26 proje gerçekleştirdik. Bu projelerden 19'u İstanbul'da, 5'i Türkiye'nin farklı yerlerinde ve 2'si yurtdışında yapıldı. 2015 yılında İstanbul'da Sarıyer'de yapılan "Hayallere Köprü" projesine, 2018 yılında Akseki'nin Güzelsu köyünde yapılan "Harman" projesine ve yine aynı yıl İstanbul'da Kilyos'ta yapılan "Kayıkhan" projesine daha detaylı yer vererek Tasarla ve Yap! stüdyosu sürecini tartışmayı hedefliyoruz.

Hayallere Köprü

Proje Yılı: 2015

Proje Yeri: Ayazağa İlköğretim Okulu, Sarıyer, İstanbul

Tasarım ve Uygulama Ekibi: MEF Üniversitesi Tasarla ve Yap! Stüdyosu
Öğrenciler: Abdülislam Filizer, Arda Yayıcı, Arzu Ören, Bulut Gümrükçü, Cansu Gösterişli, Ceren Can, Deniz Torun, Ezgi Bahadır, Gamze Adıgüzel, Gökçe Demiral, Hakan Akbulut, Kadir Mert Tatar, Kübra Karakaya, Melis Özkaya, Öykü Ömür, Selen Sönmez, Selen Sürmeli, Şengül Has, Tuğçe Çelik, Tuğçe İratçı, Yaren Bayır

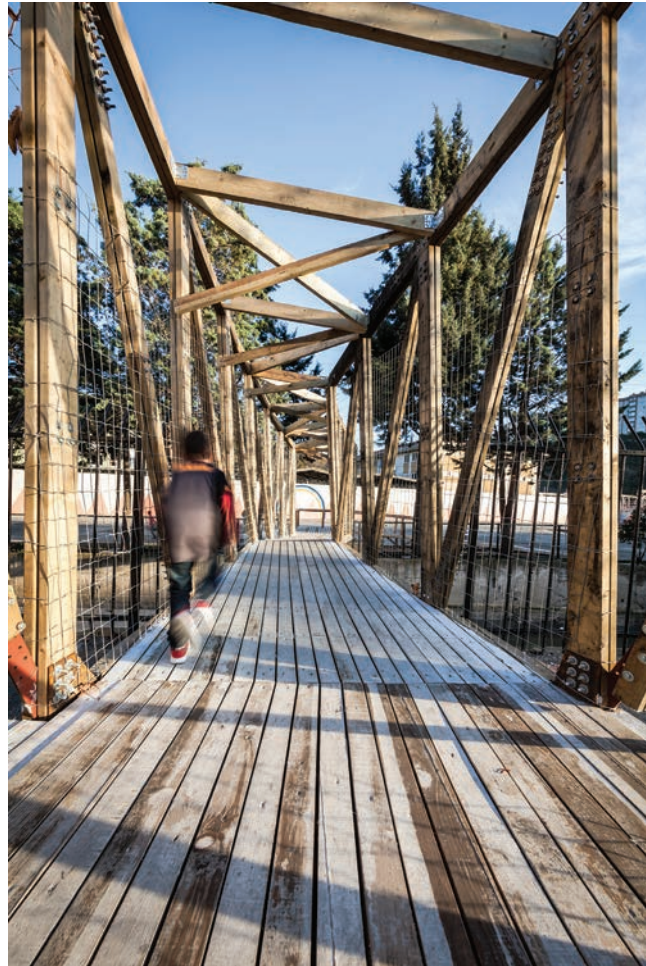
Yürütücüler: Arda İnceoğlu, Ahmet Sezgin, Burcu Serdar Köknar, Derya Uzal, Bengi Güldoğan

Statik Projesi: Ahmet Topbaş, A Teknik Katılımcı Proje Süreçleri Danışmanları: Özlem Ünsal, Emre Gündoğdu, Merve Özokçu (Herkes İçin Mimarlık Derneği)
Marangozluk Danışmanlığı: Sait Korkmaz

Ağır Uygulama Desteği: Sarıyer Belediyesi

"Hayallere Köprü", 2015 yılının yaz döneminde MEF Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nin ilk 21 öğrencisi ve 5 öğretim üyesi ile eğitimlerinin birinci sınıflarının sonunda gerçekleştirildi. Tasarla ve Yap! stüdyosunun ana hedeflerinden olan, nitelikli tasarıma ulaşamayan kişi ve grupların yaşam niteliklerini tasarım aracılığı ile artırmak hedefi ile üniversitenin komşusu Ayazağa İlköğretim Okulu'nun ihtiyaçları üzerine odaklanıldı. Bu vesile ile komşu okul ile bir iletişim kanalı geliştirmek fırsatı yakalandı. Okulun bahçesinin içerisinden geçen kanal ile bölünen bahçeyi birleştirerek öğrencilerin kullanabilecekleri açık alanları artırma amaçlı köprü projesi, ilk Tasarla ve Yap! projemiz oldu.

Geçmişte dünyada gerçekleştirilen Tasarla ve Yap! stüdyolarının süreçlerini araştırdığımızda iyi bir süreç tasarımı ile yola çıkılması gerektiği görülmüyordu. Bu nedenle projelendirme ve yapma sürecinin çok kanallı bir iletişim sürecine dönüşebilmesi için en başta süreç tasarımı ile çalışmaya başlandı. Tasarım süreci öncesinde ve süresince okulun öğrencileri, yönetimi, öğretmenler, veliler ile toplantılar, buluşmalar, workshoplar ve çalışmalar yapıldı. Proje kararlarının birçok verisi bu süreç ile

SOLDA Köprü
FOTOĞRAF: Yerçekim

SAĞDA Harman 1,
Fotoğraf: Murad Dönmez
Harman 2, 3,
Fotoğraf: Ozan Avcı

ortaya çıktı. Ayrıca projenin destekçisi olan yerel yönetim ile yapılan toplantılar ile de yapıma ilişkin olanak ve kısıtların ortaya çıkarılması sağlandı. Ardından tasarım süreci başladı.

Görüşmeler sonucu edinilen bilgiler, stüdyo kapsamında tasarım soruları haline getirildi. Köprü tasarımına dönüşmesi beklenen bir dizi fikir, gruplar tarafından pay edilerek; maket çalışması, malzeme araştırmaları, vaziyet planı denemeleri yapıldı. Sorumluluğunu üstlendiği konuları hiyerarşik karar alma bağlayıcılığı olmadan, konu özelinde yaptıkları araştırmalar ile ilerleten öğrenciler, teknik danışmanların (zemin ve ahşap yapı) da katkılarıyla kolektif bir tasarım ortaya çıkardı.

Köprü yapım sürecinde de, tasarım, malzeme, detay ve uygulama yöntemleri gibi bir dizi sorumluluk; yürütücüler, öğrenciler ve teknik danışmanlar arasında pay edilerek, standart yapım süreçlerindeki dair katı rollerin çağırılmasına ihtiyaç duyulmadı. Böylelikle, zanaatkar-öğrenci, müşteri-mimar, mühendis-öğrenci gibi öncesiz

sorumluluk alanları ortaya çıktı. İşin takibi, projenin sahaya aplikasyonu ve şantiye sahasının temiz tutulmasına kadar çok sayıda iş kalemi, benzer yaş grubundan kadın ve erkek öğrencilerin aktif katılımı ile gerçekleşti. Tasarla ve Yap! projesi bu açıdan, salt bir inşaa faaliyetin ötesinde, sosyal ve teknik sorumlulukların pay edildiği bir süreç tasarımına dönüştü.

Tasarla ve Yap! kapsamında 4 hafta gibi kısa bir sürede bitirilmesi hedeflenen köprünün tasarım süreci 1. Sınıf öğrencilerinin stüdyosunda bir tasarım ofisinin çalışma kurgusunu hatırlatır biçimde ekipler hâlinde gerçekleşti. Ekiplere ayrılan öğrenciler çalışma süreci içinde sürekli bir araya gelerek kolektif tasarım kararlarını aldılar. Ancak hızlı stüdyo çalışmasının ardından köprünün şantiye sürecinin başlangıcı kolektif yürütülen tasarım sürecinin bitişi anlamına gelmedi. Şantiye süreci boyunca, detay tasarımını üstlenen ekipler çalışmaya devam ettiler. Tasarımın temel prensip kararlarına bağlı kalarak, bu kararlarının nasıl mimari detaylara dönüşeceği

şantiyede de cevap aranan ve böylelikle şantiye deneyiminden de doğrudan beslenebilen bir soruydu. Köprünün detay tasarım kararları ve şantiyenin paralel ilerlemesi, standart yapı üretimi içindeki keskin sınırların dışında bu sürecin kitiğinin yapılmasını ve alternatiflerinin sorgulanmasını sağladı.

FADA'nın ilk Tasarla ve Yap! projesi olan "Hayallere Köprü", proje süreci boyunca bildik mimarlık eğitimi kalıplarının ve üretim dinamiklerinin dışına çıktı. Öğrenciler ve projede yer alan öğretim üyeleri bu sıradışı deneyimi bir eğitim platformuna dönüştürebildiler. Sarıyer Belediyesi ile süreci kurgulamaya başladığımız andan itibaren bir iletişim macerası başladı. Başlangıçta hangi kanaldan, nasıl bir iletişim kuracağımızı bilemediğimiz durum, ilerleyen süreçte, temelleri sağlam bir işbirliğine dönüştü ki; sonraki senelerde de birlikte düşünmeye ve üretmeye devam ettik.

Harman

Proje Yılı: 2018

Proje Yeri: Güzelsu Köyü, Akseki, Antalya

Tasarım ve Uygulama Ekibi: MEF

Üniversitesi Tasarla ve Yap! Stüdyosu

Öğrenciler: Ateş Mucur, Beyza

Tanrıkulu, Buse Karapınar, Can

Tanrıverdi Ece Nur Honca, İlayda Nehir,

İlyas Çiftçi Mehmet Sevban Uca, Meris

Eren, Mustafa Anıl Erkan, Öznur Şahin,

Rozerin Salman Sedef Çiçekdiken

Yürütücüler: Kürşad Özdemir, Ozan

Avcı

Proje Asistanları: Ayberk Özdemir,

Öykü Tuna Beşer

Marangozluk Danışmanlığı: Ramazan

Ercan

Uygulama Desteği: Bora Ercivan, Mert

Akoğlu, Mehmet Akif Akoğlu, Ramazan

Ercan

Teşekkürler: Arif Demirtaş, Ayten

Erkan, Cengiz Demirtaş, Çancı Ailesi,

Hasan Agah Erkan, Havva Özkan

Ercivan, Hikmet Kaya, Lütfi Yazgan,

Mehmet Akif Akoğlu, Mehmet Erkan,

Mustafa Kişioğlu, Nurşen Akoğlu,

Ramazan Ercan (Marangoz), Ramazan

Pilavcı, Şerafettin Ercivan, Tansev

Pilavcı, Yaser Öztekin, Yusuf Erkan

(Çatana)

Harman projesi Torosların

Akdeniz'e bakan yamaçlarında yer

alan Güzelsu köyünde inşa edildi.

Güzelsu (rakım:1200) insanları eski bir

harman yerinin kamusal kullanımını

canlandırmak niyetiyle MEF Tasarla ve

Yap! Stüdyosu'nu köyde 3 hafta misafir

ettiler. Belirlenen atıl harman yeri 15

öğrenci ve 2 öğretim üyesinin çalışması

ile toplanma ve etkinlik alanı olarak

düzenlendi ve kamusal kullanıma açıldı.

Güzelsu köyü içindeki harman yerleri

rüzgar alan yamaçlarda, öbekler hâlinde

ve yük hayvanlarının döngülerine uygun

dairesel platformlar oluşturacak biçimde

inşa edilmişler. Tarımsal üretimin

zayıflaması ile günümüzde atıl kalan

harman yerleri yamaçları havalandıran

rüzgara-ve dolayısıyla manzaraya-açık

hâlleri, hemen yanlarında gölge veren

sedir ağaçları ve Torosların doğal

peyzajına kontrast kararlı dairesele

formları ile hâlâ fark edilir durumdalar.

Bu kültürel-yapısal değerin farkında

olan ve harman yerlerinin kullanımını

sürdürerek korumak isteyen köy

insanları hem bireyler hem de taban

örgütü olarak projeye destek verdiler.

MEF FADA Tasarla ve Yap!

ekibi önce çevreyi ve şartları

gözlemledi, tanıdı. Köy insanları-

çok da zorlanmadan-yer ve proje

ÜSTTE Kayıkhanesi 1, 2, 3
Fotoğraf: Ünal Menteşe

hakkındaki görüşlerini süreç boyunca aktardılar. Harman yerinin biçimini dikte eden dairesel hareket zemine işaretlendi. Birkaç yüzyıllık bir sedir ağacının gölgesinde oluşan bu iz tüm süreç boyunca korundu ve harman yerini saran alçak profilli bir halkaya dönüştü. Harman yerine girişte zemin kotundan başlayan halka, her iki yönde de harımlık kısmına doğru yükselerek hem iki kot arasında bir yürüyüş rampası hem de oturma elemanına dönüştü. Ekinlerin harmanda ezilip ayrılmasından önce bekletildikleri “harımlık” yükseltisine ise, Toros zirvelerine doğrultu veren geçirgen bir duvar inşa edildi. Çift cidarlı bu duvarın tasarımında, yöreye özgü düğmeli evlerin kuru duvar örgüsünde kullanılan ahşap strüktürdeki hatıl, kabur ve piştüvan ilişkisinden esinlenildi. Sağladığı açıklıklardan buğday tarlalarını ve köye giriş yolunu gözleyen duvar, akşam ışığını süzen bir arka yüzey oluşturdu. Köy taban örgütünün sağladığı ahşap malzemenin kullanıldığı üst yapının zemine tespiti için yerel yapı bilgisinden faydalandı. Hem yörenin geleneksel yapılarında hem de harman platformlarının duvarlarında yer alan harçsız duvar örgüsü yaklaşımı, taşların yerleştirilme ve sıkıştırılma tekniği ile mekanik tespit birleştirilerek projede yeniden yorumlandı. Bu yaklaşım sayesinde yapının ömrünü tamamladıktan sonra ardında sadece zemindeki doğal taşları, ahşap profilleri ve metal tespit elemanlarını bırakması mümkün kılındı.

Rasyonel aklın yansıması olan ve düvenin hareketine göre şekillenen harman yerinin hafızadaki geometrik yerini yeniden çizen projede detay ölçeği önemsendi. Daire ve dikdörtgenlerden oluşan tasarımın uygulama aşamasında kullanılan her profil, her tahta ve her lata, tek tek ölçülüp içinde yer aldığı geometrik biçimin karakterine göre yerine yerleştirildi. Halkadaki döşeme tahtalarının hepsi dairenin merkezine yönelirken, duvar ve önündeki platform dik açığa birleşerek içinde yer aldıkları doğal bağlamla bir gerilim oluşturarak kendi insan yapısı varlıklarını vurguladılar. Kendini basit biçimsel kompozisyonu ve detaylarındaki isabet ile ortaya koyan tasarım, yerle kurduğu güçlü ilişkiyle de kullanıcı deneyimini

artırmayı hedefliyor. Çevredeki dik yamaçlarda binbir emekle inşa edilmiş buğday taraçaları ise günün tüketim ortamında başakların sarı parıltılarını üretmekle yetiniyorlar.

Harman projesi boyunca Tasarla ve Yap! ekibi Güzelsu köyünde 4 farklı köy evinde misafir edildi. Tüketimden uzak, kendi iç dünyasını yaratan köyde kahvaltılar çalışma alanında ekip olarak birlikte yapılırken öğle ve akşam yemekleri, yemekleri hazırlayan iki köy kadınından birinin evinde yine hep birlikte yenildi. Akşam yemeğinden sonra köy kahvesinde köylülerle birlikte sohbet edilirken, çalışmanın olmadığı pazar günlerinde yakın civardaki yerler gezildi. Bu birliktelik sayesinde hem yerli halkla etkileşim artırıldı hem de yerele özgü birçok bilgi yerinde deneyimlenerek öğrenilmiş oldu. Proje ekibinin köy insanlarıyla iletişimi hâlâ devam ediyor.

Kayıkhanne

Proje Yılı: 2018

Proje Yeri: Boğaziçi Üniversitesi Kilyos Kampüsü, Kilyos, İstanbul

Tasarım ve Uygulama Ekibi: MEF

Üniversitesi Tasarla ve Yap! Stüdyosu

Öğrenciler: Aslı Arıbaş, Aydur Gürgeç, Ayşe Sena Nur Turhan, Ayşenur Ok, Berfin Baran, Berre Ezel Yıldırım, Çağla Mısırlıoğlu, Cemre Işıksal, Didem Pekdemir, Elif Su Demirkol, Feyza Ekiz, Hatice Betül Öztanık, İdil Çelik, İdil Emre, İdil Önemli, İrem Arslan, İrem Çağdaş, Karya Deniz Gülerer, Kıymet Acar, Kubilay Akkoyun, Melike Obut, Melisa Ağcihan, Mert Maruldalı, Münür Özçelik, Nazlı Selva Küçük, Nurbanu Tenlik, Oltan Urcu, Ömer Faruk Şirin, Öykü Öngören, Sena Özçelik, Serenay Akçiçek, Seyit Batuhan Güler, Şiir Umay Kaya, Tolga Halil Akşahin, Zeynep Pınar Nas

Yürütücüler: Arda İnceoğlu, Ahmet Sezgin, Ayşe Zeynep Aydemir

Proje Asistanları: Eyüp Arıkboğa, Sezai Aygül, Talha Uçar, Ubeydullah Yaşar

Statik Projesi Danışmanlığı: Soner Melih Kural

Zemin Danışmanlığı ve Kazık İmalatı: ZETAŞ

Ahşap Malzeme Sponsorluğu: TORİD

Tasarla ve Yap! stüdyosu, MEF FADA Mimarlık ve İç Mimarlık birinci sınıf öğrencilerinin, kendi mimarlık ve iç mimarlık yaşamlarında ilk kez gerçek bir

kullanıcı için gerçek bir yapının üretimi talebiyle karşılaştıkları ortam olma özelliği taşıyor. Öğrenciler bu ortamı, imalat, malzeme, lojistik gibi konularda destek veren proje ortakları ve projenin kullanıcıları ile paylaşıyorlar, yerinde üretiyorlar ve süreci yönetiyorlar. Kayıkhanne, bu bağlamda, kullanıcısının tüm sürece dâhil olduğu, öğrencilerin proje alanında kamp yaparak başından sonuna yerinde ve kendilerinin ürettiği, karmaşık yapısal sorunların bir arada çözüldüğü bir proje oldu.

Boğaziçi Üniversitesi (BOUN) Denizcilik ve Yelken Kulübü'nün ekipmanlarını depolayabilecekleri ve kulüp üyelerinin bir araya gelebileceği Kayıkhanne projesi, 2018 yazında Kilyos Sarıtepe Kampüsü kumsalında inşa edildi. Beş haftalık bir süreçte otuz beş birinci sınıf öğrencisi, dört öğrenci asistanı ve üç yürütücünün bir arada, tasarım ve uygulama aşamalarını yerinde gerçekleştirdiği projeye, Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü lojistik ve malzeme desteği, ZETAŞ kumsal zemin üzerine yerleştirilecek kazıklar için zemin imalatı desteği, TORİD ise ahşap malzeme desteği verdi. Projenin kullanıcısı olacak olan BOUN Denizcilik ve Yelken Kulübü üyeleri, proje boyunca saha hazırlığı ve lojistik gibi konularda MEF FADA öğrencilerine destek oldular. FADA öğrencileri ile BOUN Denizcilik ve Yelken Kulübü üyelerinin kurdukları iletişimin niteliği projenin yön bulması açısından belirleyici oldu. Kulübün ekipmanlarını depolamak gibi bir ihtiyaçtan doğan Kayıkhanne'nin kimliği ve kapsamı ancak öğrencilerin birbirlerini tanımalarının ve sorgulayıcı diyaloglarının ardından ortaya çıktı. Bu işbirliğinin ve dört haftalık şantiye çalışmasının sonucu yaklaşık 35 m² büyüklükte ve kulüp tarafından çok amaçlı olarak kullanılacak bir Kayıkhanne oldu.

Kayıkhanne'nin konumu, depolama işlevi, malzeme ve ekipmanın getirdiği sınırlamalar belli biçimsel tercihleri güçlü biçimde dayattı. Kayıkhanne'nin programının içermesi gereken denizcilik ekipmanlarının çeşitliliği, sayısı ve talep ettikleri depolama mekânının niteliği yapının oranlarını belirledi. Kayıkhanne, İstanbul'un en çok rüzgar alan Kilyos sahilinde korunaklı bir depolama yapısı işlevi göreceğinden, kumsal zeminine uygulanacak

temel, hava geçirgenliği sağlayacak döşeme, cepheler ve çatı gibi yapısal elemanların bir arada çözümünü gerektiriyordu. Projenin temel ve basit sorusu, bu gerekliliklerin bütüncül bir şekilde kavranması ile belirginleşti: Depolama işlevinden doğan ve farklı sınırlamalarla şekillenmesi kaçınılmaz olan bir strüktür, mimari bir ifadeye nasıl kavuşabilir? Mimari deneyimleri kısıtlı birinci sınıf öğrencilerinin bu soruya yoğunlaşırken kullandıkları yöntem ve araçların çeşitliliği ve niteliği mimarlık ve iç mimarlık eğitiminin değerlendirmesi için çok önemli veri sunuyor. Tasarla ve Yap! stüdyo süreci, birinci sınıfı yeni tamamlamış öğrencilerin kısıtlı tasarlama ve yapma becerilerini geliştirmelerine önemli katkı sağlıyor. Grup çalışması, katılımcı tasarlama süreci, yaparak öğrenme, yatay öğrenme, zaman yönetimi ve iş güvenliği gibi konular ön plana çıkıyor. Öğrenciler için bu özgün deneyimin ve önemli gelişim sürecinin yanında, Tasarla ve Yap!, öğretim üyeleri için tasarım eğitiminin meslek pratiğinin karmaşıklığını yansıtan bir ortamda doğrudan değerlendirilebilmesi için de büyük bir fırsat. Dünyada sayıları ve yaygınlıkları arttıkça birbirinden ölçek ve kapsam olarak farklılaşan "tasarla ve yap" çalışmaları bir eğitim kritiği ve kendini değerlendirme platformu olarak da büyük değer taşıyor. ■

Ozan Avcı, Dr. Öğr. Üyesi; Zeynep Aydemir, Dr. Öğr. Üyesi; Arda İnceoğlu, Prof. Dr.; Kürşad Özdemir, Dr. Öğr. Üyesi; Burcu Serdar Köknar, Dr. Öğr. Üyesi; Ahmet Sezgin, Dr. Öğr. Üyesi; Derya Uzal, Ar. Gör.; MEF Üniversitesi Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR

- 1 İnceoğlu, A., Sezgin, A., 2018. "Design Build Studio (DBS)" in FADA HANGAR 1 - Mef University Faculty of Arts, Design and Architecture 2014-2018, edited by Burcu Serdar Köknar, Eda Yeyman, Mef University, İstanbul, pp.11-13.
- 2 Mockbee, S., 2001. "The Role of the Citizen Architect" in Good Deeds, Good Design: Community Service through Architecture, edited by Bryan Bell, Princeton Architectural Press, New York, p. 153.
- 3 Hayes, R. W., 2012. "Design/Build: Learning by Constructing" in Architecture School: Three Centuries of Educating Architects in North America, edited by Joan Ockman, The MIT Press, pp. 286-290.
- 4 Önür, S., Özkar, M., Alkan, A., Gür, F. B., Mimarlık Eğitimi: ODTÜ ve YTÜ Yaz Uygulamaları, Mimarlık, 2006, pp. 55-59.
- 5 Hartig, U., Paxlicki, N., 2015. "Construction and Design" in DesignBuild-Studio: New Ways in Architectural Education Symposium Proceedings, edited by Ursula Hartig and Nina Pawlicki, Berlin, pp. 12-13.

Mimarlık Aracılığıyla Keşif ve Öğrenme:

16. Venedik Mimarlık Bienali

ÜÇ MİMARLIK ÖĞRENCİSİ, ASLIHAN BARUT, MERVE BÜYÜKNACAR VE DUYGU DAMLA AYHAN, MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ ORGANİZASYONU VE VİTRA DESTEĞİ İLE 2019 YILINDA 16. VENEDİK MİMARLIK BİENALİ'Nİ ZİYARET ETTİLER. SEYAHATİ GERÇEKLEŞTİREN MİMARLAR BU ÖNEMLİ TECRÜBELERİNİ AKTARIYORLAR

Aslıhan Barut, Merve Büyüknacar

ÜSTTE Büyük Kanal üzerinden cepheler
Fotoğraf: Merve Büyüknacar

SAĞDA SIRAĞA Kanala açılan dar sokaklar, Dar sokaklar
Fotoğraf: Aslıhan Barut

Köprü geçişleri, Fotoğraf: Merve Büyüknacar

Türkiye Pavillionu, Fotoğraf: Merve Büyüknacar

Bilgi Üniversitesi "Carapace" projesi
Fotoğraf: Merve Büyüknacar

Nordik Pavillion, Fotoğraf: Aslıhan Barut

Burj Khalifa ve çevresi, Fotoğraf: Aslıhan Barut

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 2019 yılının Eylül ayında yaptığı açık çağrıyla 3 mimarlık öğrencisini

16. Venedik Mimarlık Bienali'ne göndereceğini bildirdi. Başvuru için gönderdiğimiz ve seçilen "Müphem Alanlar" konulu kısa videolarla bu deneyimi yaşama fırsatı elde ettik. Venedik'te geçireceğimiz süreyi en verimli şekilde kullanmak adına yolculuğumuza çıkmadan önce sadece Bienal'i tanımak için değil, şehri de tanıyıp anlamak amacıyla birkaç küçük hazırlık yaptık.

Kendine hayran bırakan şehir, gerek kazıkların üzerindeki mükemmel mühendisliği ile gerekse ince ince işlenmiş mimarisiyle daha ilk görüşte bize çok şey öğretip derin izler bırakacağını sinyallerini veriyordu. Tüm trafiğin su üzerinde aktığı kentte havaalanından otelimizde giderken büyük kanal üzerinde seyrimizi sağlayan "vaporetto", bize alışılmışın dışında ulaşım deneyimi yaşatırken bizi yaşayan tarihin selamlayan cepheleriyle baş başa bıraktı.

Vaporetodan sonra dar sokakların taş yollarından geçip ardı sıra gelen köprülerinden inip çıkarken günlük ulaşım alışkanlığımızın bir defa daha

dışına çıkmış olduk. Labirent gibi sokaklarında kaybolmanın keyfini bizzat yaşadığımız bu kentte her sokağın sonunda bizi bekleyen sürprizin bir kanal mı yoksa bir meydan mı olacağını tahmin etmeye çalışarak ilerledik.

Bir temanın farklı bakış açılarıyla ele alınıp, çeşitli kültürlerle sahip izleyicilerin farklı perspektiflerinden yorumlanması ile oluşan zenginliğin bir araya geldiği Bienal, öğrencilik hayatımızın sonları, mimarlık mesleğimizin başlarına doğru bizlere büyük deneyimler sundu. Bu seneki Türkiye pavyonu "Vardiya" konseptiyle amaçladığı sergilemenin ötesinde bir buluşma mekânı olma özelliğini başarılı bir şekilde yansıtıyordu. Bu buluşma vesilesiyle bir araya gelen 100'ün üzerindeki mimarlık öğrencisinin izlerini Bienal boyunca kente sunuyordu.

İki ana sergi mekânı olan Giardini ve Arsenal'in haricinde ürünler kentin çeşitli yerlerine yayılmış hâlde bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Türkiye'yi temsilen İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin, birbirine kenetlenme mantığıyla çalışan üçgen parçalardan oluşturulmuş "Carapace" adlı çalışması, Giardini'ye giden yolda diğer sergilerle birlikte bizi karşılıyordu.

Yol üzerinde Venedik'e gitmeden önce tatmayı düşündüğümüz atıştırmalıkların satıldığı dükkânlarda çeşitli soslarla

yapılmış ev makarnalarından onlarca tadın bulunduğu dondurmalara, her köşe başında denk geldiğimiz pizzalardan kanal boyunca dizilmiş deniz mahsüllerine kadar farklı lezzetlere şahit olduk. Kenti, kentlinin gözünden görmek için gitmeden önce başvuru yaptığımız “La Bussola Free Tours” sayesinde Venedik’i yakından tanıma fırsatı elde ettik. Rehberimiz, önünden geçip giderken fark etmediğimiz detaylara, bir bakıma kentin bize anlatmak istediklerine tercüman oldu.

Mimarlık mesleği, okumanın beraberinde gezip görmeyle beslenen bir edinim olduğu için Vitra sponsorluğundaki bu seyahat ödülü bizlere güncel dünya mimarlık anlayışını öğrenme açısından inanılmaz fırsatlar sundu. Bu deneyimi yaşamamızda katkısı olan Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve Vitra’ya sonsuz teşekkür ederiz. ■

Aslıhan Barut, Mimar
Merve Büyüknacar, Mimar

Beyaz Perdeden Yeşil Sahaya

YILDIZ SINEMASI ÜZERİNE BİR SÖZSÜZ GÖRSEL TARİH ÇALIŞMASI OLAN “BEYAZ PERDEDEN YEŞİL SAHAYA” İSİMLİ VIDEO ÇALIŞMASINI YÖNETMENİ ÖZGÜR DEMİRCİ ANLATIYOR

Özgür Demirci

1950'lerin başlarında İzmir'de açılan Yıldız Sineması, İzmir kent hafızasının tanığı olarak bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. Yıldız Sineması'nın yaşadığı değişim; toplumsal ve kentsel değişimle paralel ilerleyen bir şekilde kapalı spor tesisine dönüşmesiyle güncel kent hafızasını da bünyesinde bulunduran bir yapıya kavuşmuştur. Yıldız Sineması'nın oluşturduğu hafıza, bu mekânı deneyimleyen kişilerin gördüğü, dokunduğu ve duyduğu somut ve soyut bileşenlerle var olmaktadır. Yıldız Sineması'nın geçmişi ve bugünü üzerine yapılan Beyaz Perdeden Yeşil Sahaya* isimli video çalışması toplumsal belleğe dair parçaları ve imgeleri bir araya getirerek mekân üzerine yapılmış bir sözsüz görsel tarih çalışmasıdır. Çalışmada, mekânı deneyimleyenlerden dinlemek yerine mekânla doğrudan bir diyalog kurarak yaşadığı süreci belgeleyen, mekânı dinleyen bir video dili kurgulanmıştır.

Yolun karşısından onu izleyen bir göz, sonrasında mekânın içindeki geçmişe ve şimdiye ait parçaları izleyen ve kaydeden bir tanık haline dönüşüyor. Basmane bölgesinin yeni sakinlerinin gelip geçtiği mekânın demir kapısı üzerine işlenen şekiller içeriye girdikten sonra gördüğümüz sinema salonu içinde kullanılan akustik perdenin şekilleriyle aynı. Bu yüzden hâlâ eski sinema salonu içinde iyi bir akustik var, içeride yürürken izleyeni çevreleyen görselliğe mekânın sesleri de ekleniyor.

Heidegger mekânı sadece bir yapı olarak görme eğilimine karşı bir etkileşim ve deneyim yeri olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda mekân sadece inşaatında kullanılan malzemelerde değil içinde

biriktirdiği hikâyelerle ve kişilerin ona yüklediği anlamla birlikte yeniden inşa edilir. Yıldız Sineması şimdilerde kapalı spor salonu olarak birçok katmanda farklı hikâyeler ve anlamlar biriktirerek mekân içinde başka bir mekân olmuştur. Sessizce anlatılan bu hikâyenin anlatıcısı ve ana karakteri olan Yıldız Sineması her planda farklı bir hafıza katmanıyla karşımıza çıkıyor. Kentin merkezinde olan Yıldız Sineması'nı bu kadar önemli ve uğrak yapan sadece bulunduğu konum değil, aynı zamanda mevcut mimari yapının büyük ve izleyici konforunu ön planda tutan özellikler barındırması olmuş. 1800 kişilik izleyici kapasitesinin her etkinlikte yarattığı büyük etkileşim sinemaya önemli bir sosyal mekân olma özelliği kazandırmıştır.

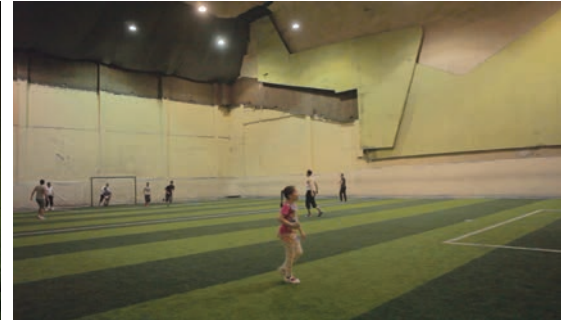
1970-1990 yılları arasında Türkiye'deki sosyo-politik değişimlerden İzmir de payına düşeni alarak değişimler geçirmiştir. Bu süreçte, İzmir için kültürel, ticari ve sosyal hayat anlamında büyük bir önem teşkil eden İzmir Enternasyonal Fuarı eski anlamını yitirmiştir. Anadolu'dan gelen hızlı göçle Basmane bölgesindeki mekânlar alt gelir grubuna hitap eden yerlere dönüşmüşlerdir. Zaman içerisinde Basmane'nin geçirdiği değişim, buranın erkek egemen bir yapıya bürünmesine sebep olmuştur. Basmane, kent merkezi konumunda iken; ötekileştirilmiş bir bölge hâline gelmiştir.

Sinemada gösterilmiş filmlerin afişleri ya da diğer sinemalara verilmiş filmlerin listelendiği defterde kent belleğinin izleri görülüyor. Üst katta yer alan filmlerin gösterilmeden önce izlendiği ofis içinde zaman durmuş gibi, her şey yıllardır olduğu yerde: Yıldız Sineması'nın bütün bu değişimine direnen bir başka hafıza mekânı. Dönüştürülmeye çalışılmış ve

dönüşmemiş bir mekânın ironisi içinde beyaz perdenin önüne konumlanmış kale direkleriyle bir kapalı spor salonu işleviyle hâlâ yaşayan ve başka hikâyeler biriktiren bir mekân Yıldız Kapalı Spor Salonu. Farklı dönemlerde farklı sosyal yaşantıların buluşma mekânı olmuş bu yapı, işlevi parçalanarak basit bir yapıya dönüştürülmüş. Bu mimari yapının dönüşümü sadece salondan sökülen koltuklarla değil aynı zamanda yaşanan sosyo politik değişim sonrası mekâna gelen insanlarla da değişmiş. Kent yaşamının merkezinde başka bir merkez yaratmış bu mekân, dışarıda var olan yaşamın uzağında kalmış. Yüz binlerce insanın filmler, gösteriler ve konserler izlediği bu ihtişamlı sinema, insanların artık ara sıra gelip futbol oynadıkları bir alan olmuş. Terk edilmiş gibi duran görüntüler sonrasında mekânı yalnız bırakmayan, gece de olsa orada top oynayan insanlar çocuklarıyla beraber aynı yerdeler. Farklı kuşakların farklı biçimlerde gördüğü Yıldız Sineması kapalı spor salonu ayakta kaldıkça gelecek başka hikâyeleri de içine alacak büyük bir hafıza mekânı olacaktır. Videonun son planlarında top oynayan insanlar mekâna dair bir yaşam belirtisi olarak okunuyorlar. Bir mekân ve hafıza analizi olarak ele alınan video çalışması çok katmanlı bir belleğin mekânla ilişkisi üzerinden kurgulanıyor. Video içinde sessizce tasvir edilen mekân ne kadar anlatılırsa anlatılsın onu deneyimlemiş her birey için bambaşka anlamları olacaktır. Mekânın geçmişle bağı hatırlandıkça toplumsal ve kişisel tarihe dair okumalar mümkün olacaktır. Bu durum Italo Calvino'nun Görünmez Kentler'de yazdığı bölümle bağdaştırılabilir: "Yüksek burçlarıyla Zaira'yı boşuna anlatmaya çalışacağım sana gönlüğüce Kubilay. Merdivenli yolların kaç basamaktan oluştuğundan, kemer kavislerinin aç derinliğinden, çatıların hangi kurşun levhalarla kaplandığından söz edebilirim sana; ama şimdiden biliyorum, hiçbir şey söylememiş olacağım sonunda. Zira bir kenti kent yapan şey bunlar değil, kapladığı alanın ölçüleri ile geçmişinde olup bitenler arasındaki ilişkidir..." ■

Özgür Demirci

* 2016 yılında yönetmenliğini Özgür Demirci'nin, yapımcılığını Nursaç Sargon'un, cello performansını Zeynep Ayşe Hatipoğlu'nun ve ses tasarımı Tolga Balcı'nın yaptığı Beyaz Perdeden Yeşil Saha video çalışması yurt içinde ve yurt dışında ödül almış ve çeşitli film festivallerinde gösterilmiştir. İzlemek için: ozgurdemirci.com/from-the-silver-screen-to-soccer-field-2016/ Fotoğraflar: Beyaz Perdeden Yeşil Saha video çalışmasından alınmıştır.

Mimarlar Odası Tarihinden Portreler: Nur Akın

YAYINEVİ TMMOB Mimarlar Odası
İstanbul BK Şubesi Yayınları
DİZİ EDITÖRÜ H. Bülend Tuna
KİTAP EDITÖRÜ Işıl Çokuğraş,
Ceylan İrem Gençler
YAYINA HAZIRLAYAN Fatma Öcal Al
BASIM Kasım 2019

İdeal Kent Arayışında Mimari Ütopyalar

YAYINEVİ YEM Yayın
YAZAR Ece Ceylan Baba
BASIM Ocak, 2020

Prof. Dr. Ahmet T. Eyüce'ye Armağan: Mimarlık Eğitimi ve Düşüncesine Dair Anılar... Denemeler... Yazılar...

YAYINEVİ Verita Yayıncılık
YAYINA HAZIRLAYANLAR
Doç. Dr. Nilay Ünsal Gülmez, Doç. Dr.
Hikmet Sivri Gökmen,
Prof. Dr. Özen Eyüce
BASIM Şubat, 2020

Yeni Materyalizm: Görüşmeler ve Kartografiler

YAYINEVİ Yort Kitap
YAZAR Rick Dolphijn, Iris van der Tuin
ÇEVİRİ Esra Erdoğan
BASIM Kasım 2019

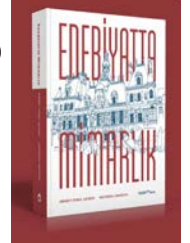
Açık Yeşil 2: İklim Krizi, Politika ve Aktivizim

YAYINEVİ Açık Radyo Kitaplığı -
Can Yayınları İşbirliği
YAZAR Ömer Madra, Ümit Şahin
BASIM Ocak, 2020

Edebiyatı Mimarlık (Geliştirilmiş 2. Baskı)

YAYINEVİ YEM Yayın
YAYINA HAZIRLAYANLAR
Hikmet Temel Akarsu, Nevnihal
Erdoğan Öztürk
ÇİZİMLER Türkiz Özbursalı
EDİTÖR Bahar Demirhan
BASIM Şubat, 2020

ÖLÜ BRUGGE

YAYINEVİ Yort Kitap
YAZAR Georges Rodenbach
SON SÖZ Selim İleri
ÇEVİRİ Roza Hakmen
BASIM Kasım, 2019

Plastik Melek: Otobiyografiden Otobürokrasiye Günlük

YAYINEVİ Yort Kitap
YAZAR Levent Şentürk
BASIM Ocak, 2020

BIM Terimleri Sözlüğü 2

YAYINEVİ b.kitap
EDİTÖR Dr. Bilal Succar
YARDIMCI EDİTÖR Dr. Marzia
Bolpagni
TÜRKÇE EDİTÖRLERİ Doç. Dr. Ümit
Işıkdag, Y. Mimar Burcu Esen Barutçu,
Y. Mimar Dursun Furkan Çapkın
YAYINA HAZIRLAYAN
b. kitap (Binat İletişim & Danışmanlık)
YAYIN KOORDİNATÖRÜ Neslihan
İmamoğlu
BASIM Şubat, 2020

İstanbul Adalarının Yaşayan Ahşap Konutları

YAYINEVİ YEM Yayın
YAZAR Reha Günay
ÇEVİRİ Ümit Hüsrev Yolsal
BASIM Aralık, 2019

Sanat İlkelerine Göre Kent İnşa Etmek

YAYINEVİ Janus Yayıncılık
YAZAR Camillo Sitte
ÇEVİRİ Alp Tümertekin, Nihat Ülner
BASIM Şubat, 2020

Mimarlar Odası Tarihinden Portreler: Müşfik Erem

YAYINEVİ TMMOB Mimarlar Odası
İstanbul BK Şubesi Yayınları
DİZİ EDITÖRÜ H. Bülend Tuna
YAYINA HAZIRLAYAN Fatma
Öcal Al
BASIM Mart, 2020

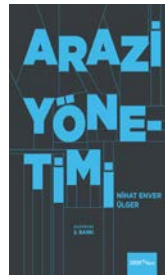
Mimarlar Odası Tarihinden Portreler: Çelen - Güven Birkan

YAYINEVİ TMMOB Mimarlar Odası
İstanbul BK Şubesi Yayınları
DİZİ EDITÖRÜ H. Bülend Tuna
YAYINA HAZIRLAYAN Fatma Öcal Al
BASIM Aralık, 2019

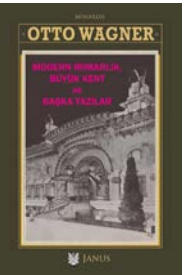
Arazi Yönetimi (Geliştirilmiş 2. Baskı)

YAYINEVİ YEM Yayın
YAZAR Nihat Enver Ülger
BASIM Şubat, 2020

Modern Mimarlık, Büyük Kent ve Başka Yazılar

YAYINEVİ Janus Yayınları
YAZAR Otto Wagner
ÇEVİRİ Alp Tümertekin, Nihat Ülner
BASIM Mart, 2020

Karikatür: Hilal Özcan, 2017
Karikatür, Çin'de düzenlenen Altın Panda Karikatür Yarışması'nda
Jüri Özel Ödülü'ne layık görülmüştür.

Ege Mimarlık “İz Bırakanlar” Bölümünde

1

2

3

4

5

6

7

Gelecek sayılarda;

- Salih Zeki Pekin
- Rıza Aşkan
- Doğan Tuna
- Nafi Çil yer bulacaktır.

Okurlarımızın mimarlar ile ilgili arşiv ve anılarını bizlerle paylaşmalarını bekliyoruz: egemim@izmimod.org.tr

RESİMLER

- 1 Salih Zeki Pekin, Meeting Of Deans Of Schools Of Architecture In Mediterranean Basin 8-9-10 November 2001, Antalya (Turkey), s: 10, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Gürhan Tümer Kitaplığı Arşivi
- 2 Rıza Aşkan ve Richard Neutra Konak için hazırlanan plan üzerinde görüşürlerken. (1922-1960 yılları arasında, İzmir'deki mimarlık ve kentsel planlama bağlamında Rıza Aşkan, A. Arslan Alp, Haziran 2011, s: 221)
- 3 Rıza Aşkan, Harbi Hotan Eşrefpaşa Evlendirme Dairesi, 1954, Eşrefpaşa, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi
- 4 Doğan Tuna, Doğan Tuna ile Söyleşi, Hikmet Gökmen; Ege Mimarlık 2001-2-3/38-39, s:11
- 5 Doğan Tuna, Şark Sanayi Fabrikası; İzmir Kent Ansiklopedisi Mimarlık 1 (Birinci Cilt), s:393, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Gürhan Tümer Kitaplığı Arşivi
- 6 Nafi Çil: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi
- 7 Nafi Çil: "Siraselviler", Nafi Çil; Ege Mimarlık 2005-3/55; s: 40

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

Akademik ve mesleki uygulama alanına dayalı eleştirel yayın ilgisini kendi bölgesine önceleyen Ege Mimarlık, mimarlığa has tartışmaları ona koşut kültürel üretim biçimleriyle -film, resim, müzik, fotoğraf, performans, plastik sanatlar, edebiyat- birlikte demleyen, kuram ile pratiği birbirine ören yazı-çizilere yer verir. Belli bir tema etrafında örgütlenen her bir Ege Mimarlık sayısı, mesleki ve bilimsel katkının özgün, yaratıcı ve hatta kışkırtıcı olma sorumluluğunu derinden hisseden işlere adanmıştır.

Ege Mimarlık Makale Yayın Koşulları

- Gönderilecek yazılar en fazla 2400 kelimeden oluşmalıdır.
- Görseller, 300 dpi çözünürlükte ve kısa kenarı en az 20 cm. olmalıdır. Çizimler, küçültüldüklerinde okunabilir olmalıdır.
- Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. Referanslarla ilgili gerekli telif izinlerinin alınması yazarın sorumluluğundadır.
- Makalelerin 80 kelimeyi geçmeyen Türkçe - İngilizce özetleri ve anahtar kelimeleri ile birlikte gönderilmesi gerekmektedir.
- Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir.
- Ege Mimarlık makale seçimleri hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli seçim sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer alacaktır.
- Makalelerin daha önce basılı ve dijital olarak yayınlanmamış olması gerekmektedir.
- Aynı yazara ait iki makalenin yayınlanması arasına 3 sayılık bekleme süresi koyulmaktadır.